DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

YALÇIN KÜÇÜK

EMPERYALİST TÜRKİYE

başak

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Başak Yayınları
Sağlık Sok 63/1
Yenişehir Ankara
Tel: 4317695

Baskı Tarihi : Temmuz, 1992

Kapak: Hakan Dündar
Dizgi : Şubat Ajans, 4250075
Baskı : Şahin Matbaası, 4331150

Y A L Ç I N K Ü Ç Ü K

EMPERYALİST TÜRKİYE

BAŞAK YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7
Giriş: **Türk Emperyalizmi ve Görevler** 17

Birinci Kitap
EMPERYALİZM

Emperyalist Türkiye 29
Hiyerarşik Emperyalizm 39
Emperyalist Transformasyon 52
Agresif Emperyalizm 64
Emperyalist Cephede 75
Demirel'den Sonra Türkî 83
Türkism'e Dönüş 87
Kemalizm: Emperyalizmin Dar Ceketi 91

Birinci Kitap Için Birinci Ek:
Millet İktisadı Üzerine Notlar 95

İkinci Kitap
KÜRDİSTAN

Kürdistan'da İki Tarzı Siyaset 107
Akıl ve İhanet 109
Kürdistan Koparsa 113
Kürt Devleti Tartışması 115
Sömürülen Toprak: Kürdistan 118
Emperyalizm ve Sömürge 122
Türkiye Düzeninde Tıkanma 128
Türk Gericiliği Kürt İlericiliği 140
Leyla ile Tansu 145
Ne Mutlu Kürdüm Diyene 150
Kürt Gençliği Üzerine 154

Ikinci Kitap Için Birinci Ek:
"Kürtler Üzerine Tezler" Üzerine 160
Ikinci Kitap Için Ikinci Ek:
Sovyetler'de Kürt Aydınlanması 166
Ikinci kitap Için Üçüncü Ek:
Kürt Aydınlanması DGM'de 183

Üçüncü Kitap
DEVRİM

Devrim: Umut ve Romantizm 193
Bir Yeni Lenin İçin 201
Sürüler Dünyasında Demokrasi 208
Temsili Demokrasinin Sonu 222
Hainler ve Sokaklar 225
Kaçış ve Olgunluk 228
Harb ve Keşif 232
Şiddetin Beş Alanı 236
Dördüncü İç Savaş 239
Psikolojik Savaş 246
Güçlükler ve Kolaylıklar 250
İstanbul Nasıl Yıkılmalı 254
Yeniden Sacayağı 258
Bölge Devrimi 265
Yeni Başkenti Nereye Kurmalı 267

Üçüncü Kitap Için Birinci Ek:
Türkiye Siyasi Tarihine Başlangıç 272
Üçüncü Kitap Için Ikinci Ek:
Avrupa ya da Devekuşu Basını 279

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dördüncü Kitap
SOSYALİZM

Tarif ve İsim Üzerine 291
Bilim ve Sosyalizm 301
Sosyalizm ve Zaman 311
Tarih ve Sosyalizm 320
Sosyalizm ve Yeni İnsan 323
Sosyalizm Tarihinde Altmışsekiz Kuşağı 337
Sosyalizm İslam ve Kemalizm 344
Türkiye'de Bölgesel Devrim 348
Geri Topraklarda İleri Sosyalizm 352
Vals ve Davul 357
Doğu Sosyalist Cumhuriyetler Birliği 360

Dördüncü Kitap Için Birinci Ek:
Rus Halkı Onurunu Hatırlıyor 362
Dördüncü Kitap Için Ikinci Ek:
Dimitrov ile Enver Bir de Bilen 364

Beşinci Kitap
BASIN

Milliyet: Emniyet ve İnfaz 371
"CUMHURİYET TÜSİAD GAZETESİDİR" 375
Hürriyet ve Pişmanlık 383
Basın mı Basalım mı? 385

Beşinci Kitap Için Birinci Ek:
Türkiye'de Çeviri Var mı? 389

Altıncı Kitap
İNSAN

İnsan Teorisi Üzerine 399
Nazım Dersi 408
İnsan Aklını Yaşatmak 420
Üniversiteyi Koruma 434
Belleği Koruma 435
Hocayı Koruma 443
Ekine Sahiplenme 450
Vahdettin ve Kemal 454
İki Büyük Yalan 458
Ruhi Su Ermeni mi? 462
"Keşanlı Ali Destanı" Çalıntı mı? 466
Nazım Tiyatro Yazabilir mi? 470
Tiyatroya Büyük Katkı 475
Bir Hukuk Virtüözü 482
Vedat Gözümde Tütüyor 485
Hamza Ölmüş 489
İnsan Manzaraları 491
Aydınların İhaneti 496
Coşkun Doğum 499

Altıncı Kitap Için Birinci Ek:
İnsan Tükenmez 502
Altıncı Kitap Için Ikinci Ek:
İnsanın Yükselişi 504

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kürtler kimliklerine koşuyorlar
türkler kimliklerinden kaçıyorlar
kimliksiz emperyalist
ezik ekspansiyonist
rolünü istiyorlar
bu çalışmayı kimliğini namusu sayan
sınırlarını yıkarak
emperyalizmle savaşanlara
sunuyorum
savaş irade yoğunlaşmasıdır
önemli olan kimlik arayışıdır
y.k

ÖNSÖZ

Bir başlangıç çalışmadır.

Bir yol ayrımı ve bir sıçrama kitabıdır.

Yol ayrımları, aynı zamanda, bütün yolların birleştiği yerlerdir ve çok zaman unutuluyor. Sıçramak için ise toprağa hızlıca basmak zorunlu oluyor ve yine unutuluyor.

Ne kadar ayrım ve ne ölçüde sıçrama; bunu, ben söyleyebilecek durumda değilim. Farkındayım ve bilincindeyim. Ancak ölçüsünü göremiyorum. Zaman içinde hem ayrımın ve hem de sıçramanın büyümesini diliyorum; fakat bu da tümüyle benim elimde görünmüyor.

Asimilasyon, tam karşılığının "benzetme" olduğu ve bu anlamda kullanıldığı da pek çok zaman unutuluyor, yalnızca halklar için değil aynı zamanda düşünceler alanında da geçerlidir.Yeni bir devletin doğumuna olduğu kadar yeni bir düşüncenin çıkışına da büyük bir mukavemet yaşanıyor; çıkabilirse, "benzetme" mücadelesi dönemi başlıyor. Düşünceyi, eskisine benzetmek, yeniliği öldürmenin kesin yollarından birisi olarak ortaya çıkıyor.

Burada John Maynard Keynes'i hatırlıyor ve hatırlatmak istiyorum: 1936 yılında yayınlanan "The General Theory of Employment İnterest and Money" kitabı tam bir şaşkınlık yarattı ve önce anlaşılmadı, sonra "Revolution" sayıldı. "Keynes Devrimi" adıyla bir yandan göklere çıkarılırken diğer yandan büyük bir asimilasyon operasyonuna tabi tutuldu.

John Maynard Keynes'i ve daha çok mensup olduğu Bloomsbury Society'yi da yazmak istiyorum; Bloomsbury, Londranın merkezi denilebilecek bir yerde hala bir semttir ve yirminci yüzyılın başında burada, daha sonraki yıllarda çoğu pek ünlü olacak bir aydın topluluğu oluşuyor. Keynes, Shaw, Virginia Woolf, kız kardeşi, Duncan ve diğerleri içiçe yaşıyorlar, zamanın koşullarına göre son derece "uçuk" bir dünyaları var, çoğu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

homoseksüaliteyi deniyor ve önemli bir bölümü intihar ediyor; belki de tekeller ile emperyalist düzenin inmekte olan baskısını sezip eksensiz bir tepkiyi dışa vuruyorlar. Keynes, bunlar arasında en etkili olanıdır.

Çok etkili oluyor, ancak, çok okunuyor mu; bu sorunun cevabı "okumak" sözcüğünün anlamında gizli olarak yatıyor. Hep insanların aklıyla gördüğünü tekrarlıyorum; insanlar, aklındaki düzenlerle okuyorlar. Her akıl düzeni bir sözcükler demetidir; iktisatçılar Keynes'i kendi sözcüklerinin imkanları ölçüsünde görebiliyorlar. Önce tüm yazdıkları, neo-klasik iktisatın sözcüklerine göre tümüyle anlamsız ve okunmaz görünüyor ve hem okuyamıyorlar ve hem de göremiyorlar. Sonra ve hemen sonra, neo-klasik iktisat dünyasının yirminci yüzyılda gelmiş en imkanlı yazıcısı olan John Hicks, "Mr. Keynes and The Classics" adlı incelemesini yayınlıyor; bu inceleme, Keynes'e bir anahtar sayılıyor. Herkes Keynes'i, Hicks'in gözüyle okuyor ve Hicks, Keynes'i var olan neo-klasik iktisata bağlıyor. Tek sözcükle Hicks, Keynes'i asimile ediyor ya da "benzetiyor". Bunu Keynes için büyük bir talihsizlik sayıyorum.

Keynes'in de iktisat düşünce tarihinde ileri sürdüğü bir büyük talihsizlik var: Ricardo ile Malthus arasında bir karşılaştırma yapıyor. Ricardo, arz ve üretim yanına ve Malthus de, talep ve tüketim yanına ağırlık veren birbirinin çağdaşı iki iktisatçıdır. İkisinden sonra, iktisat, Ricardo'nun yanından gelişiyor; Keynes, bunu iktisatın gelişmesindeki en büyük talihsizliklerden birisi sayıyor.

Yazdıklarımın, bir yandan, Hobson'un ve diğer yandan Buharin- Lenin emperyalizm teorisinden ayrılık noktaları ön plana çıkartılarak okunmasını diliyorum.Yazdıklarım, Marx-Lenin düşünce sisteminin temelleri üzerinde oturma iddiasındadır; fakat yine de "asimile" edilmemesini istiyorum.

Bu önsözü yazarken şu soruyu sormak gereğini duyuyorum: Keynes'in bu "devrim" sayılan "Genel Teori" çalışmasının önsözünü acaba kaç kişi okumuştur? Bu sorum bütün dünyaya hitap ediyor ve pek az okunmuş olduğunu biliyorum. Önsözünde Keynes hemen şunları dile getiriyor: "Those, who are

strongly wedded to what I shall call 'classical theory', will fluctuate, I expect, between a belief that I am quite wrong and a belief that I am saying nothing new." Bu cümleyi pek az kimsenin görmesi bu arada benim görebilmem bir rastlantı değil; Keynes, "Genel Teori" olarak yazdıklarıma tepkilerin ya "tümüyle yanlış" ya da "yeni hiçbir şey söylemiyor" değerlendirmeleri arasında gidip geleceğine, önceden işaret ediyor. Ben de, yazdıklarıma, çok zaman ve en kibar söyleyişe çevirecek olursam, "saçma" ya da "daha önce söylenmişti" tepkilerini alıyorum. Keynes'in önsözünden aktardığım cümleyi, bu nedenle, netlikle görebiyorum; çünkü, aklımda var.

Keynes'in kısa önsözünün son cümlesini de buraya alıyorum: "The difficulty lies, not in the new ideas, but in escaping from the old ones, which ramify, for those brought up as most of us have been, into every corner of our minds". Keynes, "bizim türümüzden yetişenler için" diyor, "güçlük yeni düşüncelerde değil eskilerden kopmadadır" diye ekliyor. Eski düşünceler insan aklının her köşesine dal budak salmıştır; çok doğru bir noktaya parmak basıyor.

Benim çalışmamı, yeni bir teoriden daha çok eski düşüncelerden kopuşu gerçekleştirmeye yönelik bir çaba olarak kabul etmek gerekiyor; beyninin her tarafını sarmış eski düşüncelerden kopamayanlara çok yararlı olabileceğimi sanmıyorum.

Buraya gelmemde pratiğin çok büyük bir düşünme ateşleyicisi olduğunu tekrar etmek gereğini duyuyorum ve ayrıca Komintern "teorilerinin" baskısından kurtulabilmeyi çok önemsiyorum. Ben, hep Sovyet sistemini önemsemiş olmakla birlikte, Komintern reçetelerine, "aşama", "cephe", "barışcılık", "maddi özendiriciler" hep karşı geldiğim formüllerden bir kaçıdır, hep karşı çıktığım için bu baskıdan kopmanın rahatlatıcı etkisini daha iyi görebiliyorum.

Ancak benim bu düşüncelere gelmemde, güncel pratiğin iki ucu çok önemli olmuştur. Bunlardan birincisi, Irak Krizi sırasında, Evren-Özal rejiminin, daha Nisan Ayı'nda Kürt sorununda bir takım kararnamelerle çok daha baskıcı olurken, Kriz'in başlamasıyla birlikte "çok ulusluluğu" kabüle yönelik adımlar at-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

maya hazırlanmasıdır. İkincisi ise A.B.D. Başkanı George Bush'un Irak üzerine sevkedilen Hıristiyan-Müslüman Haçlı Orduları'nın almış olduğu sonucu "eski günlere döndük" sloganıyla kutlamasıdır. Bağdat'ın beyaz bayrak asmasından sonra, Irak Kürdistanı hariç, diğer yerlerdeki kuvvetlerini hemen çekmesi ve eski günlere dönüş ile bayram yapması çok düşündürücüdür.

Eski günlere dönüşün özel bir anlamı var; "yenilmez" sayılan Amerikan emperyalizmi, Vietnam'ın yiğit halkından büyük bir ders almıştı. Vietnam Halkı, Amerikan emperyalizminin yenilebilir olduğunu göstermişti; şimdi bu etkinin silinmiş olduğu düşünülüyordu. Bu, bana, emperyalist bir düzen sahibi olabilmek için "yenebilir" olduğunu göstermenin büyük önemini gösterdi. Yenmeden, emperyalist olmak mümkün olunmuyordu. Ekonomi ile ilişki her zaman birebir değil ve hem bunun dışında ve hem de ötesinde kalıyordu.

Emperyalist düzeni sürebilmek için "yenmek" ve eğer vulgar sözcükler kullanılacak olursa, arada bir sorun çıkararak sağ veya sola "dayak" atmak gerekiyordu.

Düşünme sürecinde yol açan bir uyarıcı oldu.

Buna ekleyebileceklerim var: Kapitalizm, iç bunalımlarını, iç baskıyı artırarak çözebiliyor. 1960 Yirmi Yedi Mayıs'ını ayırıyorum; bunu, yükselen bir halk hareketinin Silahlı Kuvvetleri de etkisi altına alması olarak değerlendiriyorum. Rekabetçi kapitalizm aşamasında, Türkiye kapitalizminin önündeki tıkanıklıkları açan, burjuva-Türk milliyetçisi bir hareket olarak görüyorum. Ancak ne olursa olsun, iç bunalımın çözümüne yöneliktir ve bundan, Devlet Planlama Teşkilatı ve Milli Güvenlik Kurulu türünden devleti güçlendiren kurumlarla çıkılmıştır. 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 generaller darbeleri ise yükselen halk hareketine karşı ve bastırmaya yöneliktir; her ikisinden önce önemli ekonomik bunalım yaşanıyor.

Kapitalizmin bunalımları iç baskıyı artırarak çözüme ulaştırılıyor.

Lenin'in, tekeller düzeni ile emperyalist düzeni bir madalyonun iki yüzü olarak göstermesi ve vurgulaması çok yerindedir.

Ancak tekeller düzeni, faşizm sözcüğünü gereksiz yapacak bir devlet zorunun artışı düzeni olmasının yanında, artık sorunlarını sadece dışarıya yayılarak çözmek durumundadır. Tekeller düzenine gelindikten sonra, ekonomik ve toplumsal sorunları yalnızca devletin içe yönelik zorunu artırarak ve yayarak çözmek imkanı kalmıyor.

Eşitsiz gelişme yasasının çelik zembereğine sıkışan ve gittikçe anarşik üretim niteliklerini pekiştiren Türkiye, emperyalist senaryoları denemek zorunda kalıyor. Kürt Devrimci mücadelesi, Misak-ı Milli anlayışını kırar ve Sovyet düzeninin çözülmesi Orta Asya'da Türkik kökenli halkların bulunduğunu gösterirken, bu zorunluluğu sadece çoğaltıyorlar.

Devletin büyümesi yasası adını verdiğim gelişme zinciri içinde, son zamanlarda, Türkiye düzeninde en önemli yeniliklerden birisi, basının devlet zorunun bir mekanizması ve parçası haline gelmesidir. Burada bir noktanın yanlış anlaşılmasını önlemek istiyorum; bundan önceki dönemde basının devletten uzak olduğu sonucunun çıkmaması gerekiyor. On büyük kitap halinde tamamlayabildiğim "Tezler" dizisi içinde hem Osmanlı ve hem de Cumhuriyet dönemlerinde basının, Türk yönetenleri ve özellikle Dış İşleri Bakanlığı tarafından yönetilmesinin canlı ve somut örneklerini verebildim. Anlatmak istediğim bu değil; artık basın bir kurum olarak devlet zorunun bir koludur. "Dördüncü Kuvvet" sözü artık kesinlikle doğrudur; yasama, yargı ve yürütme türünden ve bunlarla hiç çelişmeyen, bunlarla içiçe, bir zor aygıtıdır. Yeni olan, budur.

Bunu ilk kez, 1987 yılında ve Dev-Sol için yapılan "Koz yatağı Operasyonu denilen polis eyleminde büyük bir acıyla ve çıplaklığıyla görebildim. Karlı bir günde Ankara'dan İstanbul'a giderek Cağaloğlu'nun ortasında bir basın toplantısıyla basın ile MİT ve Emniyet ilişkisini ortaya attım; Hürriyet Gazetesi, yaptığım basın toplantısını, benim "hedef gösterdiğim" başlığıyla verdi. O günden beri büyük bir acıyla bu nokta üzerindeyim.

Bazan çok "taşralı" olup olmadığımı, bazan ülke sorunlarına çok takılıp, evrensel sorunları ihmal ettiğimi düşünüyorum; gerçi artık Türkiye'deki ve bölgedeki tüm sorunların evrensel-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

leştiğini görebiliyorsam da, yine de dünya biliminin ucunu kaybetmekten çok korkuyorum. Yurtdışına çıktığımda kitapçıları, müzeleri gezmeyi ve bazı dergilere abonemi kesmemeyi bu nedenle ve özenle sürdürüyorum.

Bu bağlamda ve burada söyleyeceğim şu oluyor: Naom Chomsky, Anglo-Amerikan dünyasında bir filozof olarak kabul ediliyor ve önde gelen bir linguist olduğu ise kesin görünüyor. Fakat Chomsky, son zamanlarda, bütün bu iddiaları bırakarak bir araştırma asistanı türünden çalışıyor; Edward S. Herman ile 1988 yılında, "kütle medyasının siyasal iktisatı" alt başlığıyla yayınladığı "uzlaşma imalatı" olarak çevrilebilecek "manufacturing Consent" çalışmasını, okuyucularıma tanıtabilmiş bulunuyorum. Bir sorumlu ve namuslu aydın çabasıdır. Amerika Birleşik Devletleri'nde bu tür insanların kalabilmiş olduğunu görmeyi çok sevindirici sayıyorum.

"Uzlaşma İmalatı" çalışması bir model denemesini içermekle birlikte ampirik bir çaba olarak ortaya çıkıyor; iki profesörün dünyanın her tarafıyla ilgili olarak Amerikan basınını ve karşılaştırmalı olarak araştırdıkları görülüyor. Basını, nesnel ölçülere bölmeye çalışıyorlar ve nasıl yanıltıcı olduklarını inandırıcı bir biçimde ortaya koyuyorlar.

Chomsky'nin 1989 yılında tek başına ve "demokratik toplumda düşünce kontrolü" alt başlığıyla yayınladığı "Necessary Illusions" kitabı ise ayrı bir değere sahiptir; Chomsky'ye felsefe ya da linguistik ödülü getirmeyecek büyük bir emek ürünüdür. Chomsky, bütün şöhretini bir kenara bırakarak sorumlu ve iddialı bir üniversite asistanının yapması gereken ve yapabileceği bir işi üzerine alıyor. Basını, medyayı, didik didik ediyor; nerede ve hangi haberin nasıl verildiğini, bir başka yerde benzer bir haberin verilişi ile karşılaştırıyor. "Demokatik toplumlarda" düşünce kontrolünün dramatik ve insanı ürküten örneklerini sergiliyor.

Bunları görünce yalnız olmadığımı düşünüyorum.

Önemli olan yapılması gerekeni yapabilmektir.

Önemli olan insan sorumluluğumuzu duymaktır. Bunun dışında nasıl ve nerede yaşadığımız, hangi madalya veya küfürleri topladığımız daha öz önemlidir.

Dünyada insanların sürüleştirildiğini görüyorum.

Bir yanı tekelli ve diğer yanı emperyalist olan bu düzen, insanların kimliklerinin yok edildiği ve hepsinin sürüleştirildiği iki ayaklı bir cenderedir. Basın, bu cenderenin en uğursuz mekanizmalarından birisidir.

Nerede ve nasıl olursa olsun bu uğursuz mekanizmaya karşı mücadele, bugün için insanlık gereğidir.

Bu gereği, önümüzdeki zamanda, daha çok yerine getirmeyi planlıyorum.

Türkiye'nin emperyalist senaryolarında Türk basını bütün uğursuzlukların gönüllü mekanizmasıdır.

Buna karşı daha örgütlü mücadele etmemiz zorunludur.

Riskli midir; ben korkmuyorum.

"Emperyalist Türkiye" tanısını ortaya atarken çok korktuğumu saklamıyorum. Bilim açısından korkuyorum; yazacaklarım, marksizm-leninizm'in bugün anlaşılan biçimine uymuyordu. Bir ayrılığı açıkça kabul etmeden "Emperyalist Türkiye" demenin imkansızlığını biliyordum. Ancak yazacaklarımın aynı zamanda, bu bilimin özüne son derece uygun düşeceğini de görüyordum.

Çok kısa zamanda gördüklerim gerçekleşti: Bu uğursuz basın da bu tartışmanın içine girdi. Bir soru sorulabilir; basın "emperyalist Türkiye" tartışmasının içine girdiğinde, benden söz ediyor mu? Bazı arkadaşlarım buna çok önem veriyorlar. Ben hiç önem vermiyorum. Olumlu olarak önem vermediğim bir takım kanalların benden bahsetmesi neden önemli olsun? Ama okuyorlar ve benden aldıkları ipuçlarıyla bir tartışmayı sürdürmeye çalışıyorlar.

Bugün Türkiye basını, Kürt mücadelesiyle birleşen emperyalist Türkiye bağlamında "Küçük Türkiye" ve "Büyük Türkiye" yanlıları olarak ikiye ayrılmış durumdadır. Yarın, "Büyük Türkiye" yanlıları, savaşçılar ve pasifistler olarak ikiye ayrılacaktırlar ve başka ülkelerde ve tarihin diğer zamanlarında görüldüğü üzere birbirini boğazlayacaklardır. Bu boğazlamaya, birinci aktörler, büyük işverenler, oligarklar ve yüksek rütbeli askerler taraf olacaklar; bundan kurtuluş görmüyorum.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ben yine de okuyucularıma şükranlarımı dile getiriyorum. Onların "görünmez" basınındaki tartışmalar, olumlu ve olumsuz tepkiler, bu çalışmamın gelişmesinin ve bu hale gelmesinin en büyük uyarıcısı oldular. Hep şükran duyuyorum.

Hani bakkallar vardır; "müşteri velinimetimdir" yaftasını uygun bir yere asıyorlar. Okuyucum, benim gerçek velinimetimdir. Onlar, Türkiye'nin bu karanlık döneminde bana bağımsızlığımı ve onurumu verdiler. Bu kimliğimi onlardan alıyorum.

Nejdet Kanbir'e teşekkür ediyorum. Bu kitabımın çıkmasında ilk zahmetleri üstlendi. Şubat Ajans'a, Kenan'a, Gökhan'a, Şükrü'ye ve Yılmaz'a da borçluyum. Hem kitabı hazırladılar ve hem de Başak ile ilişkimi kurdular. Şevki Ömeroğlu, benim adıma en son denetlemeyi yaptı. Teşekkür ediyorum.

Bu kitabım Başak'tan birinci basımı yapılan ilk çalışmamdır. Yeni bir başlangıçtır.

Bu kitabımın yeni bir düşünme yoluna bir başlangıç ve bir kapı olmasını diliyorum.

Yalçın Küçük
Mayıs 1992
Karakusunlar Köyü

GİRİŞ

TÜRK EMPERYALİZMİ VE GÖREVLER

Marx'ın, "free trade", serbest ticaret lehine incelemesi hep tartışılmıştır; hep tartışılması gerekiyor. Emperyalizmin eşiğinde, ekonomik düzlemdeki "free trade", serbest ticaret nitelemesi yerini "open door", "açık kapı" tamlamasına bırakıyor. Emperyalist aşamaya giren her devlet, kendisi için, bütün kapıların ya da çoğunluğunun açık olmasını istiyor. Açmak için zor kullanıyor.

Bu incelemeyi, Türk Hükümeti'nin, Kars'ın "Aralık" İlçesi'nden Nahcıvan'a yeni bir pasaport kapısı açmaya karar verdiğini açıkladığı günde yazıyorum. Şu soru var; birincisi senaryodur. İkincisi ise bunun başarılı olup olmayacağı noktasıdır. Her ikisi de tartışmaya açık ve tartışmaya değer görünüyor.

Pek çok önerim var; birbirine karıştırmaktan korkuyorum. Bu nedenle özenle yazmak istiyorum ve titizlikle okunmasını diliyorum.

Karl Marx, serbest ticarete övgü düzerken, serbest ticaretle geri topraklara kapitalist ilişkilerin akmaya başlayacağına vurgu düşüyordu. Güzel; ürünün metalaşması ve işgücünün meta haline gelmesi başlı başına "ilerleticidir", bunu itirazsız tekrarlıyorum. Ancak burada gelecekteki ilerici ağırlık ile bugünkü gericilik arasında bir ayrım yapılamamış olmasına üzülüyorum. Çelişkinin ilerleticiliği, çelişkisi artmış bir gelecek ve bu yolla çelişkileri biriktirmek bir yana ve günün gericiliği diğer yanda duruyorlar.

Geri üretim ilişkilerini parçalayıcı etkisinden dolayı emperyalizm "ilericidir". Güzel; ancak emperyalizm, gericiliklerin bütünleşmesi ve birbirine eklenmesi de demek oluyor. Bu noktanın ihmal edildiğini düşünüyorum.

Emperyalizm, gericiliklerin eklemlenmesi sürecidir.

Önemli mi; önemli bulgu, daha önemli sorulara kapı açabilendir. Benim, gericiliklerin eklemlenmesi düşüncem, bana, çok daha önemli soruların kapısını açıyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir: Emperyalizmi arayan düzen içerde tehdit altındadır.

Doğru mu; bunun tartışmasını, daha sonraya ve bu açıdan yapılacak araştırmalara bırakıyorum.

İki: Türkiye Cumhuriyeti, kısaca TC, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Amerikan emperyalizmiyle eklemlenirken, içerde tehdit altındaydı ve bunu, dıştan tehdit görüntüsüyle örtmeye çalışıyordu. Bu tez, benim çalışmalarımda yeteri kadar ele alındı; burada, formüle etmekle yetiniyorum.

Üç: Türkiye bugün, Amerikan emperyalizminin üst yönetiminde kendisi bir ikinci sınıf emperyalist devlet olmaya özeniyor. Bunu tartışmak durumundayım; fakat, tam bu sırada 1920 yıllarında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük bir tehdit altında olduğuna tartışma gereği bile duymuyorum. Bana ve benim bilimsel olmak isteyen değerlendirmeme göre, Türkiye Cumhuriyeti Düzeni bitmiştir. Birinci düzen, kendi mantığı içinde, canlılığını yitirmiştir; bundan kuşku duymuyorum.

Bu açıdan bakarak, bir "Türk Emperyalizmi" tartışmasının işte tam bu sırada ortaya çıkmasını bir rastlantı olarak görmüyorum. Birinci Cumhuriyet Düzeni, kendisini tehdit altında görüyor ve varlığını sürdürebilmek için emperyalist senaryolar peşinde koşuyor.

Bana göre, Türk gerciliği kendisini sürdürmeye yetmiyor: Türk emperyalizmi, Türk gericiliğinin yeni gericiliklerle eklemlenme arayışıdır.

Peki gerçekleşecek mi; bu sorunun cevabı yalnızca Türk emperyalist heveslere bağlı görünmüyor. Türk oligarşisinin zorunlulukları kadar uluslararası ilişki ve dengeler de ağırlık taşıyor. Hepsinin tartışılmasını öneriyorum.

Bu tartışma içinde teoride "yerimizi" bulma imkanı da çıkabilecektir; zaman zaman çok kısa envanter çabalarımın hoşgörüyle karşılanacağını umuyorum. Emperyalizmin devletle ve devletin büyümesi ile yakın bir ilişkisini görüyorum.

Yalnızca yeni kuşakları cüretkar düşünmeye hazırlamak, ve alıştırmak için daha grotesque ifade etme gereğini duyuyorum: Marx, Engels ve bunlara bağlı olarak Lenin devleti yeteri ölçüde açık yazamadılar. Lenin, emperyalizm ile tekeller düzeni

arasındaki bire bir ilişkiyi vurguladı ve öne çıkardı; çok yerindedir. Tekeller düzeni olmadan bir emperyalizm düşünmeyi mümkün göremiyorum. Emperyalizm, tekelli düzenin dışa yansımasıdır.

Bir parantez açıyorum; eğer artık "faşizm" sözcüğü kullanılmazsa, "bizim" bilimimiz daha açık olacaktır. Ancak bu sözcüğü ben de kullanmaktan geri kalmıyorum; itirazım şuradadır, tekelli düzen içine faşizmin içerildiği bir düzen olarak ortaya çıkıyor. İstenirse tekelli düzene sürekli faşizm de denebilir; doğrudur ve bu doğru karşısında "faşizm" sözcüğünü kullanmak sadec tekrar anlamına geliyor.

Fakat "biz" "Bab-ı Ali Kapısı" türünden tekrarları asimile etmiş bir topluluğuz. Bununla parantezi kapatıyorum.

Devrimci marksizmin, leninizmin, kurucularının devleti açıklıkla yazamayışlarında Hegel'e bağlılıklarının rolü var. Bundan öte bireysel yaşamlarında devleti yeteri ölçüde tanımadılar; Marx ve Engels, sık sık ülke değiştirmekle birlikte yine de Sanayi Devrimi sonrasının liberalizmini yaşadılar. Lenin'in ise Sibirya deneyimi pitoresktir ve bunun dışında hep Avrupa'da kaldı.

Devlet, bu bölgede, çok daha çıplaktır.

1990 yılı Ağustos ayında, İskenderun'da Halkevi'nin toplantısında, güney kebaplarının şişinden de yararlanarak, devleti önce bir zor toplamı ve sonra da şişler demeti olarak anlatmaya çalıştım. Her zor, bir vektör ya da bir şiş'tir; önemli olan bu şişlerin bir bağla birbirine bağlanması değil, bununla birlikte, bunların birbirine göre yönleridir. Diktatörlük, şişlerin hepsinin yönünü birleştirerek kalın bir şiş oluştrmaktır. Demokrasi, şişlerin yönlerinin birbirinin şiddetini azaltacak biçimde birbiriyle çeliştikleri bir durumdur.

Tekeller düzeni, şişlerin tek yönlü bir demet haline getirilmesidir.

Ben bundan Türkiye'de "devletin büyümesi yasası" adlı bir eğilimi çıkardım. Önemli buluyorum. Evren-Özal-Demirel rejimlerinde devletin küçülüdüğünün iddia edilmesine karşılık "devletin büyümesi yasası" son derece aydınlatıcı görünüyor. Eğer doğruysa, bir başka bilim'dir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir parantez açıyorum ve bu "başka bilim" adına, "övünmeme" izin verilmesini istiyorum. Bu toplantıda bana, ufukta beliren Irak Savaşı nedeniyle Partiye Karkeran Kürdistan'ın tutumunun ne olacağı sorulmuştur, yayınlarımızda yer aldığını hatırlıyorum. Cevabım, eğer savaş çıkarsa, bunun PKK için yeni imkanlar açacağı ve PKK lideri Abdullah Öcalan'ın da soğukkanlı ve dikkatli hesap yapan bir lider olduğu, bu nedenle Irak Krizi'ne sadece Halepçe Katliamı açısından bakmayacağı şeklinde oldu; zaman, beni doğruladı.

Türk Emperyalizmi arayışları, bir ölçüde de, bu imkanlara karşı bir tepkidir.

Parantezi kapatarak devleti yeniden açıyorum: Türk Devleti büyümüştür. Hem zor demetine yeni şişler katılmıştır ve hem de şişlerin yönü, çok büyük ölçüde düzeltilmiş ve birbirine paralel hale getirilmiştir. 1950 yıllarında, Türkiye'nin rekabetçi kapitalizm döneminde ayrı bir şiş olan basın, kesinlikle devletleştirilmiş, istihbarat örgütleriyle bütünleşmiş ve artık ayrı bir "dördünce kuvvet" olmaktan çıkarak, zoru arttıran bir zor parçası haline gelmiştir. Üniversite aynı durumdadır. Enteljansiya, devletin bütünleşen bir kolu haline gelmiş ve gelmek üzeredir.

Uzatmıyorum: Devletin büyümesi yasasından rahatlıkla söz etmenin mümkün olduğunu tekrarlıyorum.

Neden? Marksizmin, başarıya ulaşmayan her devrimci çıkışın, mutlaka daha büyük baskı örgütlenmesine yol açacağı yasası son derece doğrudur. 1970 yıllarında perspektiften yoksun bir devrimci durum yaşandı; devlet kendisini tehdit altında gördü. Devlet buna ve 1984 yılında başlayan PKK yönetimindeki Kürt Kalkışması'na karşı devleti büyütme yolunu seçti.

Yetmişli yılları ayrıntıyla irdeleyecek durumda değilim. Fakat polis içinde örgütlenme ve Pol-Der çıkışı, Harp Okulu içindeki devrimci gruplaşmalar son derece önemlidir. Bunun ötesinde, kitaplarımda Devrimci Yol adına kaydettiğim hiç kuşkusuz tam bir iç savaş ve aynı zamanda tümüyle demokrasi örgütlenmeleri olan "direniş komiteleri" anılmaları gereken tarihler oluyorlar. Direniş Komitelerini, 15 - 16 Haziran 1970 tarihindeki DİSK yönetimli büyük işçi direnişin gecekondu bölgelerine yansımaları olarak görüyorum.

Büyük ürküntüdür. "Kızıl Korku" adını da verebilirim. Bu dönemdeki uluslararası finans dergileri, bu büyük ürküntünün tanıklarıdırlar; Türkiye'den görülmemiş bir sermaye transferi yaşandı. Büyük sermaye, kişi ve sermaye düzeyinde, İsviçre'ye taşındı. Osmanlı burjuvazisinden sonra, Mustafa Kemal'in eşi Latife bir İsviçre sakinidir, Türk sermayesinin İsviçrelileşmesi işte bu dönemde oluyor. İsviçre'nin önde gelen kentlerinde birer mahalle kurabiliyorlar.

Bunun önemi var: 24 Ocak 1980 yılında, 1970 yıllarında faşist Şili'de denenen ekonomik politikaların, Türk parasının dışa açılmasının ve konvertibilite yolunda adımlar atılmasının, 1970 yıllarındaki "Kızıl Korku" ile dışa çıkan sermayeyle büyük bir bağlantısını görüyorum. Dışa çıkan sermaye içeriye girip tekrar çıkabilmek için yeni bir ekonomik düzen istiyor.

Bu düzen ancak generaller rejimiyle uygulanabilir.

Generaller rejimi, devletin büyümesini gerçekleştirmede çok önemli işlevler üstleniyor.

Bir ara sonuca yaklaşıyorum: Büyümüş devlet, içerde artan zorunu, dışarda da kullanmak durumundadır. Son on yıl bunun hazırlıklarıyla geçiyor.

Üç hazırlık sürecinden söz etmem gerekiyor. Bir: 1970 yıllarının başlanırdaki petrol krizinden sonra euro-dollar, petro dollar'a dönüştü ve petrol ülkesi Arap devletlerinin elinde, çok büyük ölçülerde, dolar birikti. Bunları, bir inşaat humması halinde kullanmayı denediler; Türkiye müteahhitleri, Arap ülkelerinde taahhüt işlerine giriştiler. Bu, Türk büyük sermayesinin dışarda iş yapmasının çıraklık dönemidir: İş almayı, rüşvet vermeyi, yabancı uluslardan adam tutmayı, politikacı satın almayı, Türkofil odaklar yaratmayı öğrenmeye başladılar.

Bir öğrenme sürecidir; kırarak, yırtarak, devirerek, dış dünyada iş yapmayı öğrenmeye başladılar. Bu, yepyeni bir durumdur.

İki: Irak Kürdistanı'nda PKK eylemliliği sınır ötesinde hava kuvvetleri kullanımına imkan verdi. Önemlidir; İngiliz emper-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yalizmi donanmaya dayandı ve Amerikan emperyalizminde donanma kadar hava kuvvetleri ve hava nakliyatı önem kazanıyor. Henüz Türkiye hava nakliyatını öğrenmekten uzaktır ve 1974 Kıbrıs deneyimi öğretici olmaktan daha çok öğrenme yolunu kapatıyor. Ancak Irak Kürdistan'ındaki hava kuvvetlerini ve Türkiye Kürdistan'ında kara ve paramiliter birlikleri kullanmak, emperyalist öğrenimde önemli bir yer tutuyor.

Üç: Materyalizmin, yapılan işle bilincin ve buna eklenebilir, ufkun belirlenmesi ilkesi geçerliliğini hiç kaybetmiyor. Türkiye oligarkları ve menecerleri, içerdeki iddiaları ne olursa olsun, tümüyle bir çüş'ün, çok ülkeli şirketin, orta düzeyde bir yöneticisinin bilinç ve ufkundadırlar. Türk Cumhuriyeti'nin başbakanını ya da bakanlarını küçük görseler bile bir çüş'ün genel müdürü ya da genel müdür yardımcısı karşısında kuyruk sallamayı öğrenmişlerdir. Bürokratları da aynı bilinç ve ufku paylaşıyorlar ve daha doğrusu paylaşıyorlardı.

Şimdi ve özellikle Sovyet düzeninin bağlı düzenlerle birlikte, çöküşünden beri ufuklarında önemli değişiklikler olması kaçınılmaz görünüyor. Bosna-Hersek ya da Nagorno Karabağ ya da Nahcıvan ile ilgilenmek, Türk bürokrat ve politikacıları için yepyeni bir durum oluyor.

Bu ufuk transformasyonunda Kürt silahlı mücadelesinin, başta İsmail Beşikçi olmak üzere az ancak etkin aydınların inatçı yazılarının etkisi ayrıca önemlidir. Fakat bu etki, iki yanlı sonuçlar doğuruyor; Türkiye entelijansiyasını, daha açık bir söyleşiyle "ilerici" aydınları, "Küçük Türkiye" ve "Büyük Türkiye" olarak ikiye ayırıyor.

Örnekleri netlikle ortaya çıkmaya başladılar: Yakın zamanlarda solculuktan dönmüş olan eski ünlü solcu Çetin Altan'ın oğlu Ahmet Altan, belirgin bir "Küçük Türkiye" yanlısı kampanya yürütüyor. Kürdistan'ın Kürtler'e verilmesiyle geriye kalan Küçük Türkiye'nin daha mutlu olacağını, anlaşılması zor bir iktisat mantığıyla ileri sürebiliyor. Bunun karşısında eski Maocu ve şimdi jingoist, Cengiz Çandar hem çok açık bir büyük Türkiye borazanı çalıyor ve hem de Nagorno Karabağ ile Nahcıvan için kuvvet kullanılmasının şampiyonluğunu yapıyor.

Bu ayrımın netleşeceğini ve büyüyeceğini tahmin etmek durumundayım: Emperyalist çıkışların arefesinde küçük ülke yanlılarıyla jingoistlerin, birbirleriyle kanlı bıçaklı oldukları diğer ülkelerin tarihlerinde yazılıdır. Jingoistler, ekspansiyonist olsalar bile pasifist politikacılara tahammül edemiyorlar.

Bir noktayı açıklıkla görebiliyorum: Başında Süleyman Demirel'in ve dış politikanın dümeninde ya da koltuğunda Hikmet Çetin'in bulunduğu bir hükümetin, emperyalist senaryolar için kuvvet kullanabileceğine hiç ihtimal vermiyorum. Her ikisi de ülke dışında askeri operasyonlardan büyük tedirginlik duyacak politikacıdırlar; Demirel, Irak Kürdistanı'ndaki Kürtler üzerinde kuvvet kullanmayı bir iç güvenlik operasyonu sayıyor.

Söylenenlerden şu çıkıyor: Eğer emperyalist senaryolar geçerli olacaksa, bu tür politikacıların devrinin de sona ermesi zorunludur. Politikacılar ve bugünkü komuta kademesi, alışkanlıklarıyla birlikte, değişecektir; bundan kuşku duymuyorum.

Peki, Türk emperyalizmi, bir üst emperyalizmin altında da olsa, kendine özgü bir emperyalsit düzeni gerçekleştirebilecek mi; ekonomisinin bunu zorlayacağı kesindir. Türkiye kapitalizminin anarşik yapısı, başta otomotif sanayii, büyük tekeller arasındaki pazar yarışı, gelişmenin eşitsizliği yasasıyla birleştiğinde, pek çok önemli üretim alanında Türkiye'yi dış pazara muhtaç duruma sokuyor. Dış pazarlar, dozajı yüksek bir ideolojik saldırı ve mutlaka militarist operasyonlarla elde edilebiliyor; tekelli düzenlerde silah üretimi, sadece bir artık değerin realizasyonu mekanizması değil aynı zamanda iç ve dış saldırıların gereği oluyorlar.

Ancak ekonomik zorunluluk başkadır; bunlar içinde, Türkiye türünden ancak ikinci sınıf bir emperyalizme aday bir ekonomi için, başlıca emperyalist güçler arasındaki eksenleşmenin ayrı bir yeri var. Burada, bu bağlamda, sözü uzatmadan şunu söyleyebiliyorum: Washington'un Moskova ile bir eksen tutacağı gittikçe daha büyük bir ihtimal olarak ortaya çıkıyor. Bu ise, zaman içinde, hem Türkiye'nin Washington'un desteğini kaybetmesi ve hem de büyük bir tekelli dev olmaya aday Rusya'nın rekabetiyle karşılaşması anlamına geliyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ermenistan'ın şimdiki Dış İşleri Bakanı, Sovyetler Birliği çözülünceye kadar bir Amerikan yurttaşıdır ve Amerika'da Ermeni kökenli ünlü bir tarihçinin oğlu olmanın dışında bir özelliği bilinmiyor. Ermenistan, aynı zamanda, Rusya'nın yakınlığından kopmamayı bir tarihsel çizgi saymıştır; önemli bir birliktelik ve engel beliriyor.

Nagorno Karabağ ve arkasından Nahcıvan'daki gelişmeler, bebeklik dönemindeki Türk emperyalizmi için umut kırıcı görünüyor; "küçük" Ermenistan Devleti, Türkiye Cumhuriyeti'ni zaafa ve çaresizliğe itebilmiştir. Bu, benim açımdan beklenebilir, ancak Türk propagandası nedeniyle beklenilmez görünen gelişme üzerinde de durmam gerekiyor.

Önce bir noktaya daha işaret etmem zorunludur; Türkiye, dışardan, içerdeki Türkler'in gördükleri türden görülmüyor. Mustafa Kemal, yirminci yüzyıl Türk politikacıları içinde en temkinlisi ve ufku en dar olanlarından birisidir; yönetime gelmesinde, yorgun ve yenilgiye alışmış yenikçi Türk halkının psikolojisine uygun düşmesinin ayrı bir ağırlığı olduğunu düşünüyorum. Misak-ı Milli, Kemal Paşa'ya ve Kemal Tahir'in romanının adıyla, "yorgun savaşçı" bir kütleye uygun düşüyor.

Kemalizm, Misak-ı Milli bakışını, içerde çok yoğun ve şiddetli bir türkifikasyon politikasıyla yerleştiriyor; türkifikasyon ve Misak-ı Milli sınırları içinde düşünme ise tüm kütlelere, tarih yazımına ve entelijansiyaya kakılıyor.

Fakat Birinci Cumhuriyet ve kemalizm, Türkler'in tarihinde sanıldığından daha kısa bir süreçtir; ayrıca dışardakiler hiç bir zaman bu bakışla değerlendirmiyorlar. Ermeniler, Azeriler, ön Kafkasya'nın ve Orta Asya'nın diğer halkları ve hiç kuşkusuz, Ruslar için, Türkiye ekspansiyonist ve Türk yönetimi her zaman aşırı baskıcıdır. Bu nedenle muhtemel bir Türk emperyalizmine, iç Türkler'in gözlükleriyle bakmadıklarından kuşku duymuyorum.

İkinci nokta şudur: Birinci Cumhuriyet, somut olarak Ermeni ve Elenler'e karşı ve dünyanın da yorgun, üstelik yeni Sovyet düzenini ortadan kaldırma ya da sınırlama konusunda anlaşamadıkları bir zamanda, bir kurtuluş savaşında ortaya çıkıyor.

Bu kurtuluş savaşında Türk liderliğinin Kürt liderleriyle bir ittifak kurabilmiş olmaları büyük başarıdır; Kemal ve arkadaşları, Kürt şeyhleri ve aşiret reisleriyle bir ittifak kurarak, savaşın başındaki ilerici Türk birliklerini ve birigadlarını temizleyebildiler. Daha kısa bir söyleyişle, kurtuluş savaşının başında sayılabilecek bir noktasında, Kürt gericiliğiyle Türk ilericiliğini takas edebildiler.

Şimdi bu koşulların hiç birisi bulunmuyor. Elenler, krallık kurumundan gelen bir iç savaş tartışması içinde olmamak bir yana, Kıbrıs nedeniyle kendilerini savunmada görüyorlar. Ermeniler dağınık bir kütle olma aşamasını geride bırakmış ve bir örgütlü devlet olabilmişlerdir. Kürtler ise devlet olmanın eşiğinde ve Türk gericiliğine karşı şiddetli bir mücadelenin önündedirler.

Peki sonuç ne oluyor? Müdahalesiz bir sonucu düşünemiyorum. Türk gericiliğin ekonomik zorunlulukların ötesinde Orta Asya'da ayrık otları türünden fışkıran Türkik - müslüman gericiliğe ihtiyacının arttığını düşünüyorum. Eylülist darbe ile oligarkların kolayca kazandıkları ve Sovyet sisteminin çözülüşüyle pekişen güvenleri, son zamanlarda sarsılmaya başlıyor. Aslında güven birikimi olmayan Türkler için, "bir avuç terörist" olarak söylenen, uzun süre adı ağza alınmayan Kürt mücadelesinin, PKK adı telaffuz edilerek bütün uluslararası platformlara getirilmesi ve resmi bildirilerde ismin yer alması için ısrar edilmesi, bir güven yıkılışı olarak da ele alınabilir ve ben alınması gerektiğini sanıyorum. Türk yönetenlerinin Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti için Washington'dan gelen hazırlıklara, anti-PKK ve Türkofil olması koşuluyla razı olması ve hatta katkıda bulunmaya çalışması da son derece dikkat çekicidir; Türk yönetenlerinin böylesine hızlı menvralara hazırlıklı olduklarını söylemek zor görünüyor. Buna önleemeyen Ermeni ilerleyişi de eklenebilir; Türk yönetenlerini, gericilik eklemlenmesi için büyük bir baskı altına sokabileceğini düşünmek durumundayım.

Peki sonuç ne oluyor? Bana göre müdahale etmek gerekiyor. Geç kalmadan müdahale etmek gerekiyor.

Acil müdahale, Bakü'ye, Erivan'a, Almaata'ya, Taşkent'e ve

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

öncelikle Moskova ve Leningrad'a yayınlarımızı götürmektir. Büyük bir açlık olduğunu düşünüyorum.

Artık dünya tersine dönmüştür: Bu bölge insanı yıllarca Moskova'dan, Leningrad'dan, Bakü'den, Erivan'dan gelecek bir yayını dört gözle beklemiştir. Şimdi yayınlarımıza ekmek kadar ihtiyaçları var.

Dünya devrimciliğinin, öncelikle bu bölgenin çaresiz devrimcilerinin, bölgemizin devrimci yayınlarına ekmek kadar ihtiyaçları olduklarından hiç kuşku duymuyorum.

Devrim ve bilim, bisiklet üstündedir: Sürekli pedalın çevrilmesi zorunlu oluyor. Pedalın çevrilmesi durunca, devrim ve bilim, düşüyor. Misyon, bir kelebek türünden başka bölgelere geçiyor ve uçuyor.

Zayıf Bolşevik Partisi'nin her bakımdan inatlı ve hülyalı bir çocuğu olan Ekim Devrimi'nin mirascıları, kendilerini koruyabilmek için, genişliklere yayıldılar. Yayıldıkları yerleri koruyabilmek için kendilerini feda ettiler.

Yatay ve dikey olarak devrimlerini derinleştiremediler.

Bilimleri durdu: Kısır bir kadının kendisini tekrarlamasına döndü. Bilimadamları, bu bölgenin köylerinden bilinen yalancı imamlara benzediler. Okuyanları sadece baş salladılar.

Kendi bilimlerinden çare çıkarmaları imkansız görünüyor.

Yeni kuşaklarına devrim hülyasının daha derinden götürülmesi gerekiyor.

Bu görevdir. Bunun için bizlerin de "Misak-ı Milli" kafamızı terketmemiz zorunluluğu ortaya çıkıyor.

Terketmeliyiz ve müdahale etmeliyiz.

Burada güç hesabı yapamayız: Gericiliklerin eklemlenmesine seyirci kalamayız.

Kalırsak ne olur? Belki de devrim ve bilim kelebeğini kaçırırız. Ve hep gerici kalırız.

Birinci Kitap

EMPERYALİZM

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

EMPERYALİSTTÜRKİYE

Belki de bilimsel araştırmada da bir şans faktörü var; bana sorulduğunda en şanslı olduğum noktalardan birisi, 1970 yıllarının ortasında, Türkiye'nin ekonomik "falına" bakmaya çalıştığım zamandır. Bu Türkiye tarihinin, yine benim saptayabildiğim üçüncü uzun "iç savaş" yıllarında ve üstelik "umudumuz" Bülent Ecevit'in hükümete gelip Türkiye'nin "demokratikleştirilmesi" programını uyguladığı bir zamanda, ben, Türkiye'nin son elli yılının temel ekonomik çizgilerine bakarak geleceğini görmek istiyordum; kan gördüm. Oluk oluk kan akıyordu: Ekonomik çözümlemeler bunu gösteriyordu.

İnsanlar, "umudumuz" Bülent Ecevit'in mavi dalgasında esrar almışların duymazlığını yaşıyordu ve iç savaşta ölümü göze alanlar içinde bile bu esrarlı sarhoşluk görülüyordu; insanların, o zamana göre görülmemiş bir kanlı iç savaşı yaşadıkları bir zamanda, gelecekte kan görmek istemedikleri anlaşılıyordu. Bu bulgumu göstermek istedim; yapabileceklerimden birisi, o zaman yeni baskısı yapılan bir kitabımın arka sayfasında özetlemek oldu. Çünkü esrarlı sarhoş bir dünyanın insanları satın aldıkları kitapların bile sadece arka sayfalarını okuyorlar.

Başta merhume Behice Boran, Nihat Sargın ve diğer TİP yöneticileriyle günlerce konuştuk; kan geliyordu. DİSK'in yerle bir edilişini görüyordum; askerlerin iktidara gelişini seziyordum. Mantık çok basitti: 1960 yıllarının ikinci yarısından itibaren dayanıklı tüketim mallarının yurtiçi üretiminde patlama denilebilecek artışlar vardı; ihraç edilemezdi ve içerde satılması gerekiyordu. Dayanıklı tüketim mallarını alabilmek için ise satın alma gücünün ve bazı maaşlı ve ücretlilerin ücret düzeyinin belli yüksekliği bulması gerekiyordu. DİSK'in sendikal başarısı, Marxlı(*) mantığın acımasızlığı içinde, dayanıklı tüketim araçları üreten büyük sanayicilerin de işine yarıyordu; çünkü yüksek ücret alan işçiler, yeni yeni üretilen çamaşır makinasına, elektrik süpürgesine, televizyona ve hatta Murat 124 otomobile alıcı

* Marxlı sözcüğüyle ilgili bir değerlendirme ve tartışmayı bu kitaba birinci ek olarak verdiğim Millet İktisadı Üzerine Notlar'da yapıyorum.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

oluyorlardı. Memur maaşları da buna göre yüksek tutulmalıydı; büyük paradokstur, memurların altın çağı Demirel'in başbakanlık dönemine rastlıyor.

Falda kan çıkması, DİSK'li ve yüksek ücretli düzenin sona erdirilmesinin ekonomik olarak gerekliliğine dayanıyordu; bu düzenin yıkılması ancak kanla olacaktı. Artık iç pazar saturasyon noktasına yaklaşmıştı ve bundan sonra dayanıklı tüketim araçları sanayilerinde de tekstil ve gıda sanayiinde olduğu gibi, o zamanlar tekstil ve gıda sanayileri ihracat şansı olan sektörlerin başında yer alıyordu, düşük ücret ekonomisi uygulanması zorunlu görünüyordu.

Boran'la, Sargın'la bunları tartıştık; başkaları da vardı, gelen baskıya karşı ciddi hazırlıklar yapılmasını istiyordum. Mevcut yapı buna imkan vermiyordu; ama baskıya karşı direnen ve daha da ötesinde iktidarı deneyen bir hazırlık gerekiyordu. Kanı, iktidarı almadan durdurmanın imkansızlığını görüyor ve bunları söylüyordum. O zamanki yol arkadaşlarım bir an için heyecanlandılar ve daha sonra, kendi içinde yine bir iktidar tartışması geçiren TKP'nin evcil kanadına yaklaşmayı uygun buldular. Kuşkusuz böyle bir fal gördüğüm için bana karşı da, en keskin, kendilerini en solda ve beni en sağda gösteren suçlamalarını eksik etmediler, şimdi bu yazdıklarımın çok daha inandırıcı geleceğini biliyorum.

Eylülist darbe benim tahminlerimden çok daha erken geldi. Ekonomik açıdan, Türk parasının değerini düşüren, birim işçi ödemelerini radikal bir biçimde indiren ve bununla birlikte ve diğer kesimler de dahil gelir bölüşümünü son derece bozan bir politika izlendi. Bu ancak kanla yapılabilirdi ve öyle yapıldı. Yapılan çok basittir; gelir bölüşümü son derece bozularak sebze, meyve, et ve benzeri besin maddelerine yönelik talep kontrol altına alındı ve buradan ayrılabilen soğan, elma ve et, o sırada petrol zengini olan komşu Arap ülkelerine gönderildi. İktisatçı olmayanlar için tekrarlıyorum, iktisatçı olanlardan özür diliyorum, tüketim araçlarında bir ihraç kapasitesi yaratabilmek için gelir bölüşümünü hızla bozmak zorunludur; ihracatını hızla arttıran ülkelerin, Güney Kore buna örnektir, askeri rejim altında yaşaması bu nedenle oluyor. Ücretlerin düşürülmesi, yerli üretimin dışarda rekabet gücünü arttırıyor ve Türk parasının değerinin düşürülmesi ise burada ek bir imkan sağlıyor. Özetlenebilirse, gelir bölüşümü bozulup, ücretler hızla düşürülür ve Türk Lirası sürekli devalüe edilirse, ihracatı artırmak bir mucize değildir; ancak bunları hızla yapmak gerekiyorsa mutlaka kan akıtmak da gerekli oluyor.

Fal budur. Bu fal doğru çıktı ve aşırı ölçüde doğrulandı. Buradaki çok hızlı ve aşırı doğrulanmaya bakarak, bilimsel araştırmada şans öğesinin yüksek olabileceğini düşünmekten kendimi alamıyorum.

Şansımı bir kez daha deneyerek şunları ileri sürmek istiyorum: Türkiye, emperyalist devlet düzenine giriyor. Bu düzen bir eter gibi toplumun her kesimine girmek, her yere sinmek ve tüm değerleri kemirmek durumundadır.

Emperyalizmin kapitalizmin en yüksek de olsa bir aşaması olup olmadığı tartışmalarına girmek istemiyorum; tekelli devlet varsa, mutlaka emperyalist politika ve düzenlemeler ortaya çıkıyor. Çıkışta eşitsiz gelişme yasasının etkinliğinin artışı çok büyük bir rol oynuyor; emperyalist devlet, tekelli devletin kendi sınırının ötesine uzaması oluyor.

Devam etmeden önce küçük bir parantez açmak gereğini duyuyorum; eğer Marx tekelli düzeni yaşamış olsaydı, kapitalist devleti de çok daha net ve Hegelyen hukuki örtülere fazla takılmadan yazabilirdi. Kapitalist devlet, toplumsal yaşamdaki çelişkilere asılı şiddetin toplanarak bir baskıya dönüştürülmesidir; yabancılaşma, şiddet parçacıklarının toplanarak dışsallaştırılması anlamına gelmelidir. Toplumsal yaşamın çelişkilerine asılı şiddet parçacıkları toplanarak bir bütünsel baskıya çevriliyor ve bu kez toplumun üzerine asılıyor; dışsallaştırma, toplumun üzerine asma, yabancılaşma olarak ifade edilebiliyor.

Kapitalist hukukta, burjuva anlayışında, devletin bağımsızlığı görüşleri de buradan kaynaklanıyor; kapitalist devlette baskının tek tek kapitalistlere de uygulanması imkan dahiline giriyor. Yaygın olmayabilir; ancak imkansız da görünmüyor.

Tekelli düzende devletin dışsallaşmasını göremiyorum. Ay-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rıca eğer diğer tekellerin lanetine uğramamışsa, tekelli devletin hiçbir tekele baskı uygulaması sözkonusu olamıyor; tekelli düzende devlet kılcal damarlar gibi toplumun en uç noktalarına kadar uzanıyor. Bu yüzden her baskı döneminden sonra bir köhne ay'ı kesip kesip yıldız yapan, kendileri de, kafalarını karıştırmaya meraklı genç kuşakları bir süre eğlendiren Murat Belge ve arkadaşlarının, bu darbeden sonra, piyasaya sürdükleri 'sivil toplum'u ya anlamadıklarını ya da aptallık ettiklerini düşünüyorum. Tekelli düzende devleti, ekonomik ve toplumsal yaşamın üzerine bir örtü olarak düşünebilmeyi, gerçek bir aptallık olarak niteleyebiliyorum. Tekelli düzende baskı sürekli, ayrıntılı ve hep aktif oluyor; medya, televizyon, radyo ve yazılı basın, devletin günlük, sürekli şiddet uygulaması olarak gelişiyor.

Kapitalist düzende devlet, kapitalistlerindir.

Tekelli düzende, tekeller devletindir.

Tekelli düzende devletin tekellerin olduğunu söylemek, gerçeğin binde birini anlatmak demek oluyor. Tekelli düzende devlet tekellerle de gerçekleşiyor.

Tekelli düzende dünyanın her yanında büyük basın devletleşmiştir.

Daha önce tekelli düzene geçmiş ülkelerde büyük basında çalışanların hepsi geri zekalı ise, bu yaptıkları işin, hiç bir zeka gerektirmemesinden kaynaklanıyor. Bir büyük zeka, eğer şehirlerarası bir yoldaki bir dinlenme tesisinin helasında para toplamaya memur edilirse, bir süre sonra mutlaka geri zekalı olacaktır; çünkü zekası yaptığı işe uymak durumundadır.

Türkiye bu bakımdan ilginçtir; tam tekelli düzene geçişi yaşıyor ve bunlar hızla oluyor. Bu nedenle yazdıklarımın doğruluğunu herkes deneyebilir; on yıl önce tanıdığı bir gazeteci olan, eğer bu tanıdığı hala büyük basında çalışıyorsa, on yıl sonra bir kez görmeyi denemelidir. Hayretler içinde tanıdığının zekasını yitirdiğini, başka bir insan olduğunu, aptallaştığını farketmek durumundadır.

Fakat böyle bir denemeyi yapma şansı, tekelli düzene daha önce geçmiş, örnek olsun Amerika Birleşik Devletleri'nde mümkün değil; çünkü tekelli düzen, basında yaşanan süreci yaygınlaştırıyor. İnsan, kendisi olan insanda, bir fark görme yetisine sahip olamıyor.

Tekelli devlet, her tekele bir sahiplik sorumluluğu duyan örgütlenmedir.

Emperyalist düzenin bu yanının altı ne kadar çok çizilse, yine de abartma sayılamayacağına inanıyorum; çünkü emperyalizmin en belirgin çizgilerinden birisi burada yatıyor. Devlet, sınır dışında iş yapan kendi tekellerinin yatırım alanı, iş alma şansı, kârı ve özellikle güvenliğiyle doğrudan doğruya ilgileniyor.

Hem sömürgeci ve hem de emperyalist devlette, güçlü bir donanma, her an asker çıkarma yeteneği, buna bağlı olarak macera ruhuna sahip son derece etkin bir kara ordusu son derece önemli ve stratejik oluyor; sömürge devlette, ancak, sürekli bir koloni ve asker bulundurma şart olabiliyor. Emperyalizmde koloni gerekli değil; güç, tehdit ve bu gücün kullanımını unutturmamak için belli aralıklarda kullanmak yeterlidir.

Dış ticaretin kendisi eşitsiz gelişme yasasından kaynaklanıyor; eğer üretim eşit gelişebilseydi, üretim hep iç pazara ait olsaydı, ihracat ihtiyacı doğmazdı. Tekelli düzende bu eşitsizlik tek tek firma düzeyinde de yaşanıyor; kendi pazarıyla sınırlı tekeller istisna denebilecek kadar az çıkıyor.

Türkiye'nin tekelli aşamaya girişi ile ilgili herhangi bir tartışmaya girmek istemiyorum; Eylülist darbe, tekelli düzeni temel renk ve çizgi yapma operasyonudur.

İktisadın önemli kavramlarından birisi fiyat diskiriminasyonudur; bunu iktisat derslerimizde, aynı gün vizyona giren bir filmin, benim öğrencilik yıllarımdan kalma bir ayrımla, Çemberlitaş ve Beyoğlu sinemalarında farklı fiyatlarla oynatılmasıyla açıklayabiliyorduk. Amerika türünden ülkelerde ise piyasaya yeni çıkan bir kitabın ciltli ve "paperback" kopyelerinin farklı fiyatları da bir fiyat diskiriminasyonunu gösteriyor; kağıt kapaklı maliyet farkından çok daha ucuzdur ve kağıt kapaklı kitaplar kitap okumak isteyenlere hitap ediyor. Ciltler, oturma odasındaki kitaplıkları süslüyor. Dünyada kitap "teşhir" ederek süsle-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nildiği bir dönem olmuştur; hoş ve inanılması zor görünüyor.

İzin verilirse ve şansımı denemek için, şiddetin diskiriminasyonundan söz etmek istiyorum; Eylülist darbe şiddeti çok geniş tutmuş, Diyarbakır çevresinde ve hapishanelerinde buna bir ırk kini eklemiş, Batı hapishanelerini ise esir kampına çevirmiştir. Ancak şiddet, çok yaygın olarak bir kez uygulanıyor ve belleklere kakılıyor.

Eylülist darbe, tekelli düzeni yerleştirmek ise, öyle olduğunu düşünüyorum, Eylülizm devam ediyor; şimdi şiddetin farklılaştırılması, uygun sözlerle şiddetin diskiriminasyonu dönemi işliyor. Solun bir bölümünü, Metin Çulhaoğlu'nun beni bir türlü ısındıramadığı seçimiyle, "gelenekçi" solu, şiddet alanının dışına çıkartıyor; bunlar, Beyoğlu sinemalarındaki vizyon ya da ciltli Amerikan kitapları oluyorlar. Bunun dışında devrimci çizgiyi sürdürenlere, devrimci Kürtlere, devrimci baskıcılara, kurtuluşçulara uygulanan şiddette bir azaltma değil artırma görülüyor. Sevgili arkadaşım hukukçu Hüsnü Öndül'e Ankara DAL'da uygulanan işkence tiyatroları, Türkiye'nin bir tanınmış ve devrimci avukatını hepimizin iyi bildiği Ankara DAL'ın buzluğuna yatırma, ne tesadüftür, ne de bir yanlışlık oluyor. Bunlar, herkes için yapılıyor. Daha yaygın şiddet örnekleri belleklerde olduğu sürece, şiddeti sınırlı tutmak ve ancak sürekli tutmak, tekelli düzenin bir özelliğidir.

Emperyalist devlet ile sömürgeci devlet arasında da benzer bir ayrım olduğunu düşünüyorum; sömürgeci sömüren ülkeden bir koloniyi ve sürekli askeri sömürge topraklarında barındırmak durumundadır. Emperyalist devlet için başlangıç şiddeti ve bunun, başka yerlerde başka coğrafyalarda ve aralık olarak ancak mutlaka uygulanmaya konması yeterli oluyor; sömürgedeki kolonilerin yerini emperyalist devlette, bankalar, tekeller, basın ve kültür örgütlenmeleri alıyor.

Bu açıklamalardan sonra Türkiye'nin emperyalist devlete yönelişlerinin gerekçeleri üzerinde durmak istiyorum. Birinci gerekçe, tekelli düzene girilmiş olmasıdır; tekellerin her birisi eşitsiz gelişmenin somut birimleri olarak da düşünülebilir. Tekeller, mutlaka ülke dışı ekonomik hareketlilik istiyorlar.

İkincisi, 24 Ocak Kararları ile yaratılan ve Eylülist darbe ile kanla uygulanan ekonomik politikalar, eninde sonunda bir şok uygulamasıdır; Tükiye'nin dış pazarlara girişinde kalıcı mekanizmalar bulunmuş olmaktan uzak görünüyor. Türkiye, herhangi bir stratejik hammadde veya ileri teknolojiye dayalı bir rekabet gücü nedeniyle dış pazarlara çıkmış değildir; şimdilik tekstil ve gıdada, çok ucuz işgücüne dayalı bir açılım görülüyor.

24 Ocak Kararları'nın sağladığı ihracat gelişmesi yavaşlarken, ithalat eğilimi yükselerek devam ediyor; hizmet kesiminde yaratılan yüksek ücretli teknokrat-menejer katmanı, yabancı tüketim mallarına alışmış görünüyor. 1990 yılı ithalat ve ihracat rakamları gerçek tehlike işaretidir; ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde ellinin biraz üstünde kalıyor. Bu, bir ekonominin viabilitys'inin tehlikeye girmesi ve uluslararası bankalar sisteminde creditibilitys'inin önemli ölçüde sarsılması demek oluyor.

Üçüncüsü ve dördüncüsünü birlikte yazmak durumundayım, 1970 yıllarındaki petrol krizi, petro-dollar denilen paraların, dünyadaki parasal değerler, likitidè, önemli ölçüde petrol üreten Arap ülkelerinin eline geçmesine yol açtı.Türkiye, petrol üreten ülkelere gıda maddelerinin yanında ve çok önemli bir biçimde, müteahhit hizmetleriyle girdi. Petro-dollar, Türkiye'nin dışarda iş yapan müteahhitlik kesiminde büyük bir birikime sahip olmasını sağladı; Türkler, dışarda iş yapmasını, diğer tekellerle ortaklık kurmayı, Arap yöneticilerine rüşvet vermeyi öğrendiler.

Bu üçüncü noktadır; dördüncüsü, Araplarda petro-dolların tükenmesiyle ilgilidir. Bu, hem yeni iş alanlarında çok büyük daralma ve hem de yapılan işlerin ödenmesinde güçlükler çıkması demektir; bu son nokta, sanıldığından önemlidir ve emperyalist devletin fonksiyonlarından birisini gündeme getiriyor. Emperyalist devlet için tekellerin alacaklarını tahsil etmek kendi alacağını tahsil etmekle birdir; ancak Türkiye, Libya'dan Türk müteahhitlerinin alacaklarını toplamada bile etkisiz kalabildi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Beşinci noktaya geliyorum; Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin çözülüşü ve kapitalist restorasyon, Türkiye iş dünyası için yeni bir aşama olacak nitelikte görünüyor. Türkiye, şimdiye kadar kendi toprakları dışında sadece büyük müteahhitlik işleri üstlenebiliyor; dışarda sürekli ekonomik faaliyette henüz deneyimi bulunmuyor. Emperyalizm ise bu demektir; Sovyetler Birliği'nde otel yapıp işletmek veya eczane zincirleri kurmak, dışarda sürekli işletme sahibi olmanın ilk adımlarından birisi olmak durumundadır.

Perde arkasında Türkiye'nin bundan önceki Washington Büyükelçisi ve Koç Grubu'nun sadık bürokratı Şükrü Elekdağ'ın sponsorluğunu yaptığı "Karadeniz Refah Bölgesi" Türkiye'nin emperyalist senaryolarının uygulama alanlarından birisi olarak görünüyor. Türkiye, Karadeniz'i çevreleyen yerlerde her türlü ve sürekli işletme açmaya hazırlanıyor.

Turgut Özal'ın ilk plandaki ölçüsüz hevesleri bastırıldıktan sonra, Türkiye'nin, Amerika'nın Irak savaşına bakışı da bu yöndedir; Türkiye Irak'tan güçlü ve savaş deneyimi yüksek bir silahlı kuvvetlerin önemini anlamış olduğu anlaşılıyor. Özal için artık Irak budur ve bu savaştan beklediği tek sonuç, bölgede hiçbir üstün askeri gücün olmamasıdır. Bir kez savaş deneyimini kanıtlamış, bir kez ceza hukukunun meşhur "ibret" etkisini yaratmış bir ülkenin kendi tekellerinin alacaklarını tahsilde çok etkili olabileceği görülüyor; Irak, "üstün teknoloji" öcüsü yaratan Amerika için bile bir "öcü" etkisi yapmadı mı? Becerisini kanıtlamış bir profesyonel ordu, sık sık savaşa çıkmasa bile, iş almada ve pazar paylaşımında büyük bir kozdur. Şimdi Türkiye, bunu anlıyor.

Altıncı nokta ile tekrar içeriye dönmek gerekiyor; üretimin temel kaygısı işçi ödemelerine gelmek istiyorum. Cumhuriyet gazetesinin artık misyoner olduklarına inanacağım, inandığım zaman perişan edeceğimden hiç kimsenin kuşkusu olmasın, yazarlarının ve Hürriyet gazetesinin MİT ile işbirliği içinde ortaya çıkan "grev yaklaşımları" unutulmamalıdır; grevi evcilleştirmek ve işçi sınıfına tam bir popülist edebiyatla, hakları yenmiş "acınası fukaralar" olarak bakmak, temel yaklaşım olarak görülüyor. İşçinin bu ücret düzeyinde kalamayacağı bu yaklaşımın temel varsayımıdır; bu varsayımın, oligarklar tarafından da benimsendiği, verilmiş demeçlerden anlaşılıyor. Güzel; ancak, ücret düzeyinde önemli bir artışa ekonomik hesap elvermiyor.

Çözüm, aşırı artıklarla çalışan bir emperyalist sektörün yaratılmasında yatıyor.

Kardeş Arap ülkelerinin, Amerika'nın Irak Savaşı nedeniyle, mümkün olduğu kadar tahrip edilmesinin Türkiye'nin temel stratejisi olması buradan kaynaklanıyor; Türkiye, ne kadar çok tahribat yapılırsa o kadar çok iş almayı ümit ediyor. Ancak, bir koşul var; Irak Lideri Hüseyin'in temizlenmesi işteniyor. Bu istek, Özal açısından tutarlıdır; artık Özal'ın kişilik kazanmış bir tekel olduğu daha iyi anlaşılıyor.

Parantez açıyorum; Turgut Bey, sonradan övündüğü planlama deneyimine, bizim yanımızda başladı. Benden çok önceki kuşaklardandır; ancak Planlama Teşkilatı genç kuşaklar tarafından kuruldu ve yaşlı kuşaklar sadece deneyimlerini aktaracak sınırlı bir takım olarak tutuldu. Biz, Süleyman Demirel'i davet ettik; Demirel'in daha sonra Turgut Bey'i küçümsediğini söylemesi, bizim planlama kuşağımız için, hiç bir inandırıcılık taşımıyor. Demirel, nereye gitse Turgut Bey'i taşıyordu; bize, planlamaya, getiren de kendisidir.

Bizim planlama kuşağı Turgut Özal'ı pek bilgisiz ve becerisiz birisi olarak tanır; geldiği yerleri hazmedeceğine hiç ihtimal vermiyorum. Her gün uyandığında, uyandığı yerin Çankaya Köşkü olduğuna hala hayret ettiğini sanıyorum; bizim, yedek subaylığımı Planlama'da yapanlar içinde sürekli iş önermediğimiz pek az kimseden birisi Özal oluyor.

Bu deneyimlerim ve tanımamla, Turgut Özal'ı hiç ciddiye almadığımı söylemek durumundayım; böyle bir bakışım, Meclis'teki Planlama Teşkilatı'nda yan yana iki odada oturduğumuz dönemden başlıyor. Ancak şimdi Turgut Bey'in kendisine bir misyon bulduğunu görüyorum; bu, Türkiye'yi emperyalist devlet modeline göre budamak oluyor.

Kişiliği ısrara ve misyoner bir mücadeleye elverişli değildir; gerileyip, bekleyip, fırsat buldukça bastırmak isteyecektir. Bu,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bir bürokrat ve özellikle büyük devlet ya da firma bürokratının davranışıdır; ayrıca, emperyalist devlet düzenlemesi, Türkiye'de başlangıçta pek çok kesimden muhalefetle karşılaşmak durumundadır.

Türkiye'nin yenikçi psikoza sahip İstanbul Meclisi'nin kabul ettiği ve Türkiye'ye gelmiş politikacılar içinde en güvensizlerinden biri olan Mustafa Kemal Paşa'nın benimsediği, son derece müphem ve ne anlama geldiği her türlü yoruma açık Misak-ı Milli ideolojisinden kurtulmasının kolay olmadığını belirtmek istiyorum; hiç kimsenin okuma zahmetine katlanmadığı, bu son derece kısa ve anlaşılmaz metin, Türkiye'de yöneten sınıf ve aydınlar için bir ideolojidir. Bunun dağılması zaman alır; bunu anlatmak gereğini duyuyorum.

Ancak jingoizm Türkiye'de de yaygınlaşacaktır; şoven ve basit bir Anglo-Amerikan savaş şarkısından türeyen bu sözcük, kolonyalist ve emperyalist savaşçılar için kullanılan yerleşmiş bir deyim oluyor. Jingo Cengiz Çandar, Jingo Engin Ardıç, Jingo Mehmet Barlas, Jingo Ertuğrul Özkök, diğer adıyla, "Elveda Ertuğrul", Türkiye'nin ilk "çağdaş" jingolarıdır; bunlar ile Tercüman ve Türkiye gazetelerinin jingoları arasında "çağdaşlık" farkı bulunuyor.

Emperyalist Türkiye, çağdaş jingolara muhtaçtır; Özal'ın emperyalist Türkiye senaryosuna yattığı bir zamanda birdenbire Kürtçe yasakları ve 141-142 ile çağdaşlaşma yarışına girmesi bir tesadüf olmuyor. Yine tesadüf olmayan, işte tam bu zamanda, ANAP içinde bir "ANAP sağı" ve "ANAP solu" kavgasının başlamasıdır; emperyalizmin ve jingoizmin çağdaş bir süreç olduğunu göstermesi açısından önemli buluyorum.

HİYERARŞİK EMPERYALİZM

Tarihin başarıyla taçlandırdığı insanların, red ya da mahkum ettiklerine borçlarının sanıldığından büyük olduğu görülüyor; belki de bu, red veya mahkum etmenin, sadece bir tür ayrışma olmasından kaynaklanıyor. Emperyalizm teorisi, red ve mahkumiyet yoluyla, doğruyu saflaştırma ve yüceltme sürecidir. Lenin, bu süreç içinde, hala ve ne yazık, en yüksek aşamadır; yeni gözlem ve soyutlamalarla zenginleştirilmeyi ve bu anlamda yenilenmeyi bekliyor.

Başkaları da var; ancak önünde üç temel çalışma duruyor. "Sosyal Liberal" olarak nitelediği J.A. Hobson'un "Imperialism" çalışması, 1902 tarihini taşıyor. "Marksist" saydığı tipik bir sosyal demokrat olan ve asla devrimci olamayan Rudolf Hilferding'in "Finance Capital" adını verdiği kitabı 1910 yılında yayınlanıyor. Alt başlığı son derece ilginçtir: "Kapitalist Gelişmenin En Son Aşamasının Bir İncelenmesi" alt başlığı, "Finans Kapital" başlığının hemen altında yer alıyor. Buradan "Kapitalizmin En Yüksek Aşaması" nitelemesini bulmanın zor olmayacağını düşünüyorum. Bolşevik Partisi'nin "tatlı çocuğu", Lenin'in "skolastik" bulduğu Nikolay Buharin'in "Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi" başlıklı çalışmasına Lenin'in yazdığı önsöz, 1915 Aralık ayının damgasını taşıyor. Bir yıl sonra Lenin'in "Kapitalizmin En Yüksek Aşaması" olarak "Emperyalizm", broşürü çıkıyor; bütün çalışmaların en çok bilineni budur.

Bunlar öndedir; ancak hem Buharin'in ve hem de Lenin'in çalışmasında, en önde yer alan, Kautsky'nin son çalışmaları oluyor. Uzun yıllar, Marx ve Engels'ten sonra dünyanın en büyük Marxlı otoritesi sayılan Kautsky, Birinci Dünya Savaşı'nın borazanlarının öttüğü bir zamanda "ultra emperyalizm" görüşüyle ortaya çıkıyor; Kautsky, artık dünya emperyalizmini emperyalist güçlerin katıldığı son derece barışçıl bir kulüp olarak görmeye başlıyor. Buradan "barışçıl" bir kapitalizme sıçrıyor; Buharin ve arkasından Lenin hücumlarını buraya çeviriyorlar. Her zaman barışçıl olan yol devrimci yolu tıkıyor; her ikisi de, 1915 ve 1916 yıllarında, dünya devrimi için devrimci bir çizginin sahibi oluyorlar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Hemen söyleyeceklerim var; Buharin ve Lenin'in çıkışlarını zamanlı ve doğru buluyorum. Ancak ikna edici olabildiklerini söyleyecek durumda değilim, bu noktayı daha ilerde tartışmak istiyorum. Önce "Finans Kapital" üzerinde durma gereği duyuyorum.

Öyle görünüyor, Hilferding'in "Finans Kapital" çalışması büyük bir boşluğa ve açlığa düşüyor; Marx ve Engels'den sosyal ekonomiyi inceleyen kapsamlı çalışmaların arkasının gelmemiş olması,, markslı çevrelerde bir güven kırıklığına yol açıyor. Hilferding'in çalışmasının, çıkar çıkmaz, Otte Bauer tarafından Capital'e ek yeni bir cilt olarak değerlendirilmesini, bu değerlendirme hemen Kautsky tarafından da destekleniyor* başka türlü açıklayamıyorum; değerli bir çalışmadır, ancak zamanındaki bilgi birikimine göre önemli bir sıçrama olarak görünmüyor. Yine de önemli bir sıçrama olarak kabul ediliyor ve finans kapital, çok büyük ölçüde abartılıyor.

Hilferding, hem geçici ve hem de yerel olan bir olguyu, büyük bir abartma ile, dünya kapitalizminin temel özelliklerinden birisi haline getiriyor; banka sermayesinin, sanayi sermayesine egemenliğini bir temel kural sayıyor. O zaman doğru değildi; daha sonraki zamanlarda ise pek çok zaman doğru olmadı. Banka sermayesi tarihin belli kesitinde sadece ve sadece Almanya ile Avusturya'da belirleyici bir duruma geldi, diğer ülkelerde hep tabi bir rol oynuyor.

Emperyalist aşamaya geçişte finans kesimine önemli bir rol verme, bu alandaki ilk klasik çalışmanın sahibi Hobson'a aittir; ancak Hobson, aynı zamanda, uyarıcı davranma gereğini duyuyor. Hobson, emperyalist çağa geçişte finans kesiminin rolünü vurguladıktan sonra, "finansörlere çok büyük bir güç izafe etmek, tarihe çok dar bir ekonomik açıdan bakmaktır" diyor**. Emperyalizmin motor gücünün tek başına finansal olmadığını yazıyor; finans kesimini, emperyal motorun yöneteni olarak ni

* Rudolf Hilferding, Finance Capital A Study of the Latest Phase of Capitalist Development, London, 1910 1981, Tom Bottomore'in giriş incelemesi, s.l.
** J.A. Hobson, Imperializm, London, 1902 1988.

teledikten sonra, "motorun yakıtını sağlamaz ve gerekli enerjiyi de doğrudan üretmez" diye ekliyor.

Kuşkusuz Hobson, finans kesimine çok büyük bir ağırlık vermenin geçersizliğini ileri sürerken, ekonomik motiflere dayanmıyor; politikacıların, askerlerin, filantoropistlerin ve tüccarların patriyotik duyguları ürettiklerini, kamçıladıklarını yazıyor. Bu kaynaktan çıkan güçler, "güçlü ve gerçek olmakla birlikte düzensiz ve kör" sayılıyor; finans kesimi, bunları, emperyalist genişleme için düzenli bir hale getiriyor. Hilferding ise hem daha "iktisatçı" bakıyor ve hem de tüm iktisat motiflerini, finans kesiminin tabiyeti altına koyuyor; "fazla kredi açma, bir bankanın sanayi işletmesi üzerinde yüksek düzeyde kontrol kurmasını zorunlu hale getirmektedir ve bu da, sanayi işletmesinin banka ile asosiasyon halinde çalışması demek olmaktadır" diyor*. Hilferding, finans kapitale, Hıristiyan dinindeki kutsal yerlerden birisini layık görüyor ve bilinen Trinite'si ile bir benzetme kurduktan sonra, sanayi sermayesinin "Baba Tanrı", banka sermayesinin "Oğul Tanrı" ve parasal sermayenin de "Kutsal Ruh" olduğunu ileri sürüyor, bu üçlü, ya da üç insan, bir de, finans kapitalde, birleşiyorlar**. Dinler de gerçekleri yansıtıyor; ancak son derece basitleştirilmiş gerçekleri ve son derece tek doğrultulu hale getirilmiş akıllar için yansıtıyorlar. Hilferding'in kutsal finans kapitali, zengin ve her zaman sofistike somuta uymuyor.

Hobson, "imperialism is thus seen to be, not a choice, but a neccesity" diyor; emperyalizm, kapitalizm için bir tercih değil, bir zorunluluktur. Daha sonra Kautsky, bunu reddediyor; dönüşü buradadır. Buharin ise, emperyalizmi, "finans kapitalizmin tümleşik bir öğesi" olarak tanımlıyor***. Finans kapital ile emperyalizm arasında bir zorunluluk ilişkisinin bulunduğunda ısrar ediyor; emperyalist olmadıkça finans kapitalizminin kapitalist anlamını yitireceğini belirterek, emperyalizmin de zorun

* R. Hilferding, Finance Capital, op.cit., s.97
** İbid., s. 220
***Nikolay Buharin, Imperialism and World Economy, 1915 1973, s.142.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lu olarak fetihçi bir politika izleyeceğine işaret ediyor.

Buharin, modern ekonomilerde iki süreci karşı karşıya koyuyor; bunlardan birincisi sermayenin enternasyonalizasyonu sürecidir. Diğeri ise ekonomilerin "nasyonalizasyonu" süreci oluyor; merkez ülkeden taşarak çeşitli topraklara yayılan ve böylece enternasyonalize olan sermaye, buralarda, hem nasyonal ekonomilerin oluşmasına ve hem de oluşan nasyonal ekonomilerin başta gümrük duvarları, çeşitli imkanlarla, diğer emperyalist güçlere kapatılmasına yol açıyor. Hepsi fetihçi olmak zorunda emperyalist güçler, enternasyonalizasyon ve nasyonalizasyon süreçlerinin çatışması sonucunda, kendilerine, Lenin'in büyük bir dikkatlilikle yapmış olduğu ayırımla, iki tarafı da emperyalist, savaşlara yol açıyor.

Buraya kadar güzel; yalnız finans kapital tekerlemesi gerçeklere batıyor. Bu tarihte Türkiye'de yaşayan bir kimsenin banka sermayesinin sanayi işletmelerini egemenlikleri altına aldıkları iddiasını ciddiye alması imkansız görünüyor; büyük sanayi gruplarının emirlerinde bir veya daha çok bankaları bulunuyor. Bu kadar öyle ki, bankalar, sanayi kesiminden kredi taleplerinin azalması nedeniyle yüksek faizli tüketici kredilerine yönelmek zorunda kalıyorlar; egemenliklerine aldıkları, varlıklı tüketicilerdir.

Dünyanın en ileri kapitalist ülkesi sayılan Amerika Birleşik Devletleri'nde banka sermayesinin sanayi işletmeleri üzerindeki egemenliği pek bilinmiyor, büyük sanayi grupları, hep bankalara yönetici veriyorlar. Bu noktayı fazla irdelemek istemiyorum; çünkü, tarihin sadece belirli kesitlerinde Almanya hariç finans kapitalin modern ekonomileri yönettiği iddiası bir saçmalıktır.

Hilferding'in kitabı yayınlanır yayınlanmaz, markslı otoriteler büyük övgüler düzerken "burjuva" iktisatçılar bu noktaya büyük eleştiriler yönettiler; Hilferding, bunları kabul etme durumunda kalıyor. Ancak bu emperyalist teoride çok daha önemli bir tartışmanın üstünü örtüyor, sermaye ihracı, nakit sermaye mi yoksa sermaye mallan ihracı mı, tartışmak gerekiyor. Lenin, Razvitiya Kapitalizma V Rossii adlı çalışmasında ihracatın ve uluslararası ticaretin çok büyük ölçüde kapitalizmin eşitsiz gelişme yasasından doğduğuna işaret ediyor; bu işaret, sermaye ihracatında, aşırı sermaye mallan üretiminden kaynaklanan bir ihracat baskısını gösteriyor.

Bu tartışmaya burada girecek durumda değilim; ancak bir emperyal ülke sınırlarının dışına çıkan finans kapital, eğer doğrudan doğruya bankacılık ya da sigortacılık sektörüne değilse, çıkış ülkesinden mutlaka sermaye mallarını da talep ediyor. Modern çok ülkeli şirketler için ise yeni bir ülkeye gitmek, çok büyük ölçüde, sermaye mallan, ara mallar ve tüketim malları için yeni talepler yaratmak anlamına geliyor.

Buradan Lenin'e dönmek durumundayım; Lenin de yaşadığı günlerin, eylemsel ve düşünsel baskıların altındadır. Bu nedenle Lenin'in de, "Emperyalizm" broşüründe, sık sık finans kapitalden söz etmesine şaşırmamak gerekiyor; asıl bunlardan söz etmediği zamanlar şaşırmak zorunludur. Buradan bakıldığında Lenin'in her zaman şaşırtıcı olduğu görülüyor; abartılı kaynakların baskısından kurtularak, çalışmasında, kısa dönüş ve özetler yaptığı sıralarda, emperyalizm teorisinde hala son söz sayılabilecek cümlelerini kaleme alıyor.

"Typical of the old capitalism, when free competition held undivided sway, was the export of goods. Typical of the latest stage of capitalism, vvhen monopolies rule, is the export of capital."* Sovyetler Birliği'nde yapılan ingilizce çevirilere güvenmemekle birlikte, ingilizce olarak aktarmayı uygun buluyorum; serbest kapitalizm zamanında, meta ihracatının tipik olduğunu vurguluyor. "Kapitalizmin en son aşamasında" ise, bu aşamayı, ikirciksiz, "tekellerin yönetimi" olarak görüyor, sermaye ihracı tipik hale geliyor.

"The pirincipal feature of the latest stage of capitalism is the domination of monopolist associations of big employers".

"If it were necessary to give the briefest possible definition of imperialism we should have to say that imperialism is the monopoly stage of capitalism!"

* V.I. Lenin, Imperialism The Highest Stage of Capitalism, 1916 1974, Moskova, s.59.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu aktarmaların her ikisinde de son derece netlikle ortaya çıkıyor; Lenin, eğer emperyalizmin mümkün olan en kısa tanımı verilecek olursa, bunun kapitalizmin tekelci aşaması olduğunu vurguluyor.

Özetlemek ihtiyacını duyuyorum; tekeller varsa, emperyalizm ortaya çıkıyor. Emperyalizm, tekelli düzenin ülke coğrafyası dışına yayılmasıdır; tekeller içinde vurucu ve öncü olanlar ise sanayi sektöründen çıkıyor. Ayrıca banka sermayesi çok fazla akışkan olduğu için sanayi sermayesi kadar fetihçi olmak durumunda değildir; yeni kaynaklar ve yeni pazarlara muhtaç olan, başta, sanayi üretimi oluyor.

Bu kadar değil; Lenin'in emperyalizm çözümlemesinde, genellikle gözlerden kaçan iki vurgu daha var. Bunlardan birisi, emperyalist güçlerin sadece tarımsal topraklan fetih ve ilhak etme eğiliminde olmamalarıyla ilgilidir. Almanya'nın Belçika'ya karşı kabaran iştahını, Fransa'nın Lorraine'e olan hırsını, Lenin, emperyalist güçlerin gelişmiş ülke topraklarını da ilhak etme niyetlerine örnek olarak gösteriyor. İkincisini, daha da önemli görüyorum. Lenin, emperyalizmin özünü "hegemonya" kurmak olarak gösteriyor; "an essential feature of imperialism is the rivalry between several great powers in the striving for he gemony" diye yazıyor.* Emperyalist güçler arasında rekabet her zaman dar ekonomik amaçlı olmuyor; doğrudan doğruya hegemonya kurmak ve hegemonyayı sürdürmek için, rakibi zayıflatmak ve "to undermine his hegemony", hegemonyasını kırmak için de toprak ilhak edilebiliyor.

Lenin'in bu son derecede verimli işaretini genişletme eğilimini taşıyorum; emperyalizm, bir güç yayma sürecidir. Emperyalist bir ülke, emperyalizmini sürdürebilmek için, arada bir hegemonyasını'sınamak ve mümkünse yeni hegemonya alanları bulmak durumundadır; bunun için her zaman ekonomik gerekçe bulma zorunluluğu olmadığını düşünüyorum.

Emperyalizmin özünde sürekli bir güç gösterisi var.

Bu söylediklerimle Kautsky'nin "ultra emperyalizm" görüşü doğrudan doğruya bağlantılı görünmüyor; ultra emperyalizm,

* tbid., s. 86

emperyalist ülkeler arası savaşlara, Lenin'in sözleriyle iki tarafı da emperyalist olan silahlı çatışmalara son verme çabası olarak ortaya çıkıyor. Emperyalist ülkeler, kamplar ve ittifaklar kurarak, birbiriyle savaşma pratiklerine son verebilirler; buna karşın, ekonomik nedenle veya değil zaman zaman güçlerini hatırlatma ve sınamak durumundadırlar.

Bu noktaya yeniden dönme umuduyla, şimdi, ultra emperyalizm tartışmasına dönmek istiyorum; bir yanında Kautsky ve diğer yanında ise Buharin ve Lenin yer alıyor.

Karl Kautsky, ultra emperyalizm görüşünü, Birinci Savaş patladıktan hemen sonra dillendiriyor; Kautsky'nin görüşlerine ilgi kalmadığı için ultra emperyalizm formülasyonu da pek bilinmiyor veya zor bulunuyor. Şunları yazıyor: "From the pur mic standpoint, it is excluded that capitalism may live through enother new phase, the transference of the policy of cartels to foreign policy, a phase of ultra imperialism, which of course we must fight against just as energiically as we fought imperialism".* Kautsky'nin ultra emperyalizm mantığı son derece basittir; iç ekonomide tekellerin kartel kurarak pazarı paylaşması türünden, dünya ölçüsünde de, emperyalistlerin dünyâyı paylaşacakları ve emperyalistler arası savaşların sona ereceği düş leniyor; Kautsky'nin yazılarında, ultra emperyalim düşününün hiç bir ekonomik dayanağı yer almıyor. Sadece emperyalistlerin karşılıklı savaşın yüksek maliyetini görerek "emperyalistler arası bir kutsal ittifak" ile emperyalizmi nihai olarak çözebilecekleri ileri sürülüyor. Çözebilirler mi; Kautsky, "in pu rely economic terms, there is nothing to prevent this powerful explosion finally dissolving by a holly alliance of the imperia lists", ekonomik açıdan emperyalistlerin bu güçlü patlamaları önlememeleri için hiç bir engelin bulunmadığı kanısındadır. Ultra emperyalizm için ekonomik mekanizmalardan söz edilmiyor; emperyalistler arasında bir savaşı önlemenin önünde ekonomik engellerin olmadığı yazılıyor.

Lenin, "emperyalizmin en derin temeli tekelciliktir" dedikten sonra, bekleneceği gibi, "the teory of ultra imperialism is

** Karl Kautsky, Selected Political Writings, London, 1983, s. 88.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

(so) absürd" diye ekliyor; ultra emperyalizmi, "saçma" olarak niteliyor.* Buna, "reaksiyoner" olduğunu ilave ediyor; ancak benim de eklemem gerek, Kautsky'nin ultra emperyalizmini te mellendirmemesi türünden hem Buharin ve hem de Lenin, ult ra emperyalizmin neden saçma olduğunu çözümlemiyorlar. Daha doğrusu, böyle bir tartışmanın temel mekanizmalarını ortaya koymuyorlar.

Emperyalistler arası savaşın ekonomik şansı, pek çok mekanizmanın karşılıklı etkisine bağlı olmak durumundadır; burada bunların bazılarını tartışmak istiyorum. Ultra emperyalizmin, ortaya çıkıp çıkmaması bu mekanizmaların ağırlıklarının tartılması sorunudur; yapılması gerekiyor.

Bir: Amerika, Monroe Doktrinini aştıktan ve açık bir emperyalist yayılma arayışı içine girdikten sonra, "open door", açık kapı siyasetinin savunucusu oldu; bu hiç bir ülke ile ticaretin bu büyük emperyalist güç tarafından kapatılmaması anlamına geliyor. Öpen door siyasetin yayılması, emperyalist ülkeler arasında barışçıl rekabetin geçerli olması anlamına geliyor.

îki: Rekabetçi kapitalizmde, kolonilerin kapatılması o kadar önemli değildir; sermaye ihracı aşamasında tabi ülkeler emperyalist güçler tarafından diğerlerine kapatılıyor. Bu, sermayenin enternasyonalizasyonunun emperyalist ülkeler arasında sert bir rekabete yol açması demek oluyor. Fakat üretimin enternasyo nalizasyonu yeni bir süreçtir; burada aynı sanayi mamülünün parçalarının çok çeşitli ülkelerde üretilmesi durumuyla karşı karşıya geliniyor. Sermayenin enternasyonalizasyonu aşamasından sonra özellikle imalat kesiminde üretimin enternasyonalizasyonu, çüş'ler, çok ülkeli şirketler ile birlikte gelişiyor. Böylece üretimin enternasyonalizasyonu ve çüş'ler, Buharin'in sözünü ettiği ekonomilerin nasyonalizasyonu sürecinin tersine doğru bir etkiye sahip oluyor.

Bu iki mekanizma, ultra emperyalizm yönündedir.

Üç: Yeni, büyük, hırslı "nasyonal" ekonomilerin ortaya çıkması yep yeni bir mekanizmayı işletiyor; Birinci Savaş'tan önce Almanya son derece hırslı ve aynı ölçüde sıkıştırılmış bir nasyonal ekonomidir. Japonya ve Rusya, Almanya'yı izliyor. Birinci Savaş öncesinde Rusya'ya "ikinci sınıf" bir emperyalist ülke demek yerindedir. Türkiye'ye, Sibirya'ya, Mançurya'ya doğru eks pansiyori içindedir.

* V.I. Lenin, Imperialism, op. cit., s. 94 ve 110.

Yeni, güçlü, kendi sınırlarına sığmayan bir nasyonal ekonomi, her zaman bir savaş kaynağıdır.

İki savaş arasında, Almanya ve Japonya, sıkıştırılmış bir zembereğe benziyorlar.

Dört: Emperyalist sistemi dışından karşılama ve frenleme, eninde sonunda, emperyalistler arası barışçıl rekabeti silahlı çatışmaya çevirme eğilimindedir. Ultra emperyalizm görüşünün sahibi Kautsky'nin kendisinin 1905 yılından itibaren Doğu'da devrimleri bu çizgide görmesini son derece ilginç buluyorum; Kautsky, Lenin'in son devrimci çalışması olarak nitelediği 1909 tarihli "İktidar Yolu" başlıklı incelemesinde açıkça, 1904 1905 Rusya Japonya savaşından sonra Uzak Doğu ve Muhammedi dünyanın "Avrupa Kapitalizmini yıkmak için ayağa kalktığını" yazıyor.* Kautsky, Doğulular'ın ve tüm müslümanların Avrupa proletaryasıyla aynı düşmana karşı savaştıklarını ve ancak bir sermayenin yerine bir diğer sermayenin egemenliğini kurmak istediklerini kaydediyor.

Kautsky, bu incelemesiyle, 1920 yılında Komintern tarafından toplanacak olan Doğu Halkları Kurultayı'nın temellerini atmış oluyor; aynı zamanda emperyalizmi daraltacak hareketlere parmağını basıyor. 1905 Rusya Devrimi'nden sonra Jön Türk Devrimi'ni, Iran Devrimi'ni, daha sonraki Meksika ve Çin Devrimleri, büyük bir kuşak oluşturuyor; bu, hiç kuşkusuz, burjuva devrimci kuşağın, emperyalistler arası rekabeti kızıştırarak Birinci Emperyalist Savaşa yol açmış olması ihtimal dahilindedir.

ikinci Savaş'ın mekanizmaları daha karışık ve bulaşık olmakla birlikte, Sosyalist Devrim'in yerleşmesi, Çin Devrimi'nin yaklaşması, emperyalist yayılmaya önemli frenler olarak çıkıyorlar. Dışından sarılan emperyalist sistem, diğer mekanizmalarla birlikte, kendi iç çelişkilerini artırıyor ve sonunda emperyalist savaşı yaşıyor.

* Karl Kautsky, Selected Political Writings, op. cit., s. 77

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ultra emperyalizm tartışmasını, bu saydığım, eklenebilecek veya çıkartılabilecek mekanizmalar çerçevesinde sürdürmek gerekiyor; Buharin ve Lenin'in bunları yapmadığını tekrarlamak gereği duyuyorum. Ancak özellikle Lenin'in böyle bir tartışmaya hiç yabancı olmadığını düşünüyorum ve bunun kanıtları var. Lenin'in, Buharin'in çalışmasına yazdığı, 1915 yılının sonlarının damgasını taşıyor, önsöz, her nedense hep ihmal ediliyor. Bu önsüzden aktarıyorum: "Can one, however, deny that in the abstract a new phase of capitalism to follow imperialism, namely, a phase of ultra imperialism, is thinkable? No. in the abstract one can think of such a phase".* Çok açık; soyut olarak emperyalizmin bir yeni, ultra emperyalizm aşaması tarafından izlenebileceğini inkar etmenin mümkün olup olmadığını soruyor. Kesinlikle inkar edilemeyeceği cevabını veriyor. Soyut olarak böyle bir aşama düşünülebilir; Lenin, bu düşüncededir.

Güzel; bunu, Lenin'in, sözünü ettiğim tartışmayı yazmamakla birlikte yapmış olduğu biçiminde yorumluyorum. Lenin, hiç kuşkusuz gelişme çizgisinin, "istisnasız bütün devletleri ve işletmeleri yutan bir dünya tröstü doğrultusunda" olduğunu kaydediyor. Çok güzel, ancak ekledikleri var. Emperyalizm, ultra emperyalizme dönmeden önce "emperyalizm, kaçınılmaz olarak, patlayacaktır ve kapitalizm zıddına dönecektir". Lenin, bu haberi veriyor.

Burada duruyorum ve kısa bir açıklama yapmak istiyorum: Ortaya iki Lenin çıkıyor. Birisi, bilim adamıdır ve diğeri devrimci politikacı oluyor. Bilim adamı Lenin, gelişmenin ultra emperyalizm yönünde olduğuna işaret ediyor ve devrimci politikacı Lenin, bu noktaya varılmadan önce sistemin patlayacağını ya da patlatılacağı mesajını veriyor.

Belki de hiç bir yerde bilim adamı Lenin ile devrimci politikacı Lenin bu ölçüde birbirinin karşısına dikilmiyor ve belki de hiç bir yerde bilim adamı Lenin, devrimci Lenin'i böylesine büyük uyumla desteklemiyor; yöntemsel olarak bunlara değinmeden edemiyorum.

Peki şimdi?

* N.Buharin, imperialism, op. cit., s. 13.

Son savaşı, tek yanlı bir ultra emperyalist savaş olarak nitelemek mümkün mü? Burada bu noktaya girmek istemiyorum. Şu anda düşündüklerim Irak Savaşı'nda bile emperyalistler arasında ahenkin hiç de göründüğü gibi olmadığını, pek çok emperyalist ülkenin Amerika'nın bir"süper emperyalist" ülke durumuna gelmesini, emperyalist ülkelere de kendi emrini dikte ettiren bir konuma ulaşmasını engellemek için, Amerika'nın kuyruğuna takıldıklarını düşünebiliyorum. Katılmada, Amerikan hegemonyasının yaygınlığı izlenimini önleme motiflerini görebiliyorum; ayrıca Irak eninde sonunda bu birleşik emperyalist saldırı için küçük bir lokma oluşturuyor.

Bu nokta ve soru ilerde tartışılacaktır; ben burada emperyalistler arası savaşların bitip bitmediği sorusunu ele almak istiyorum. Bu soruyu tartışırken de "hiyerarşik emperyalizm" kavramını denemek durumundayım.* Bir üst emperyalist gücün hegemonyasında bir başka emperyalist devlet düşünebiliyorum.

Mevcut emperyalist ülkeler arasında, kendiliğinden çıkabilecek bir savaş uzak bir ihtimal görünüyor; Japonya'nın yeni pazarlara girişi, Avrupa ve Amerika pazarları dahil, son derece barışçıl gelişti. 1960 yıllarından itibaren Japonya, yeni pazarlar ararken son derece dikkatli ve temkinli davrandı; özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin tepkisi büyüdükçe geri adım attı ve dolar zayıfladıkça yardım elini uzattı. Başka bir yolu da görünmüyordu; çünkü İkinci Savaş'tan sonra Almanya gibi silahsızlaştırılmıştır.

Almanya ve Japonya'nın Amerika ve geri kalan Avrupa ekonomilerini tehdit ettikleri bir zamanda silahsızlandırılmış olmaları, mevcut emperyalist ülkeler arasındaki bir savaş ihtimalini ortadan kaldırmış oluyor; ama yeni yollar açılabiliyor. Belki de Irak üzerine açılan savaşı, hem emperyalistlerin hegemonya

* Bop Rowthorn, "Imperialist satellite", uydu emperyalist, kavramını ortaya atıyor; Büyük Britanya'nın Amerika'nın uydusu bir emperyalist ülke olduğunu ileri sürüyor. Çok yerindedir; bugün yazdığı zamandan daha geçerli görünüyor. Ancak benim tartışmama yetmiyor. B.Rowthorn, imperialism in the Seventies Unity or Rivarlry? New Left Review, N. 69, Sept Oct. 1971, s. 51.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

gösterisi ihtiyacı ve hem de büyük bir uzak görüşlülükle Arap Birliği'ni önleyerek ilerdeki daha büyük bir savaşın önünü alma olarak değerlendirmek mümkündür; bu savaşla kaybeden Araplar ve Arap Birliği oluyor.

Arap Birliği yönünde atılan küçük ve zor adım birleşik emperyalist saldın ile karşılaşıyor; ancak aynı zamanda, bir Türk Birliği olmasa bile Türkik Kökenli bir federasyon için Ankara'nın şiddetle özendirildiği görülüyor.* Daha açık da söylenebilir; Türkiye, Amerika'nın üst hegemonyası altında ikinci sınıf bir emperyalist devlet olmaya doğru itiliyor.

Sovyet sisteminin çözülüşü ile birlikte Türkiye'den Azerbaycan üzerinden geçerek Orta Asya'daki Türkik kökenli devlet ve halkların Türkiye'nin hegemonyası altında toplanması, çözülüş başlar başlamaz Amerikan basınında pek büyük bir sıklıkla yazıldı; Türkiye'de böyle bir iradenin olmayışından yakınılıyordu. Irak Savaşı ile birlikte Türkiye'de bir emperyalist ülke olma iradesinin canlanmaya başladığı görülüyor.

Şu anda Ankara ne yapıyorsa, Washington'un bilgisi ve planları dahilinde yapıyor; Türkiye ikinci sınıf bir emperyalist güç olma planını açığa vuruyor. Bu açıklık, "Seçmeli Caydırıcılık" olarak Türkçeleştirdiğim Amerikan doktrinine uygun görünüyor; bu doktrinin genişlemesi anlamına geliyor. Washington, "discrete deterrence" doktrini ile Orta Doğu'da kendisine paralı askerlik yapacak yerel halklar arıyordu; Türkiye ile birlikte ikinci sınıf bir emperyalist güç bulabileceği noktasına geldiği anlaşılıyor.

Türkiye'nin emperyalist senaryosu, ilk aşamada, Kuzey'ine doğru barışçıl ve güneyine doğru fetihçi olmak durumundadır; her iki açıdan da zorunluluk görüyorum. Hiç bir ülkenin yalnızca ekonomik gücüne bakarak ve yalnızca bunu göstererek bir emperyalist ülke sayılması mümkün görünmüyor; mutlaka bir kez, ülke dışında zorunu göstermesi gerekiyor*.

Buradan emperyalistler arası savaş ihtimaline veya ultra emperyalizm tartışmasına dönmek istiyorum. İkinci sınıf bir emperyalist ülke de, eninde sonunda, bir emperyalizmdir; güçlenmesi ve büyümesi halinde üst hegemonyayı dinlememesi büyük bir ihtimal sayılmalıdır. Irak, çok daha sınırlı imkanlarla, Amerika'yı dinlememe şansını denemiş oldu; bunu, daha büyümüş bir ikinci sınıf emperyalist ülkenin tekrarlamasını normal karşılamak gerekiyor.

Böyle bir ihtimal, yeni bir durum anlamına geliyor; ortaya çıktığında ve realize edildiğinde mutlaka emperyalistler arası dengeleri etkileme durumundadır. Bu etkileme, ultra emperyalizm tartışmasını doğrudan doğruya ilgilendiriyor.

Ancak ben daha çok Türkiye'nin emperyalist açılımı ile ilgileniyorum; "hiyerarşik emperyalizm" kavramı, bu açılışın emperyalistler arası dengeler açısından da imkan dahilinde olduğunu gösteriyor. Rusya'nın bir zamanlar ikinci sınıf bir emperyalist devlet olması, kavramın sadece Türkiye ile sınırlı kalmadığını ortaya koyuyor. Türkiye'nin hem Kuzey'de yeniden doğmakta olan "Rusya" devletini ürkütmemeye ve hem de topal bir "süper emperyalist" görüntüsü kazanan Amerika'yı teskin etmeye özen göstereceği anlaşılıyor.

* Tekin Yayınevi tarafından yayınlanan "Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Çözülüşü" adını taşıyan çalışmamda bu özendirmenin kanıtları yer alıyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

EMPERYALİST TRANSFORMASYON

Türkiye, itirafçılarına estetik ameliyatı yaptırmanın maliyetini kendi devletine yükleyen bir ülkedir. Önce şaşırtıcı geliyor; ancak giderek daha az şaşırtıcı buluyorum. Çünkü, Türkiye tanınmaz olan insanlar ülkesi haline gelmiştir; son zamanlarda insanlarının yüzü hızla değişiyor. Türkiye insanı ve özellikle elit insanı, çok hızlı bir estetik ameliyat sürecini yaşıyor.

Türkiye, elit insanının yüzünü değiştirdiği bir döneme giriyor.

Türkiye, aydın insanının yüzsüz kaldığı bir ülke oluyor.

"Artık hiç tanıyamıyorum" bu söz günlük dile giriyor.

"Sanki, bambaşka bir insan"; bu daha çok işitiliyor.

"Çok hızlı değişti"; bu, Türkiye'nin elitine en uygun düşen söz olmalıdır.

Somut zengindir; soyutlama, kavramlaştırma ve giderek bilim, zengin somutun işlenmesine dayanıyor. Büyük sanatçı veya büyük bilim adamı, "muttarid muhteriz" damlalar türünden somut değişiklikleri kimyasal bir kaynaştırma ile soyutlayabilendir; çok zor bir iş olduğunu kabul etmek gerekiyor. Ancak çok hızlı değişen somutluk, büyük bir zenginliği içinde barındırıyor.

İhtilaller, her zaman rastlanmayan somutluklar oluyorlar. İhtilaller, tarihin patlama düzeyine ulaşmış hızlanmalarıdırlar; bu nedenle büyük zenginlikleri taşıyorlar. Bu nedenle kavranması kolay olmayan teorik açıklıklar gösteriyorlar.

İhtilaller, teori düzeyine çıkmış, somutluklardırlar.

Türkiye devrimsi bir dönemden geçiyor; bir düzenden diğerine atlıyor. Bu, başta elit olmak üzere insanlarının yüzünü değiştiriyor ve aydınlarını yüzsüzleştiriyor.

"Devrimsi" olması hızının yüksekliğinden kaynaklanıyor. Bu, çok kısa bir zaman aralığına çok büyük değişikliklerin sığdırılması demektir; sanayi devriminden bu yana sınıflı toplumlarda zaman bugüne yaklaştıkça süreçlerin zamansal uzunlukları kısalıyor. Bunu şöyle de söyleyebilirim; eğer Büyük Britanya'da rekabetçi kapitalizm yüz yıla yayıldıysa, bu, Türkiye'de

on yılda tamamlanıyor. Türkiye'nin sanayi kapitalizmi dönemi, ve eğer söz uygunsa "sanayi demokrasisi" zamanı sanıldığından çok kısadır; bugün, 1970 yıllarında, bir yanında "demokratik devrim" ve diğer yanında sanayi kapitalizmi öncesi Türkiye olan iç savaşın bir interregnum, iki düzen arası bir geçiş dönemi, olduğu çok daha iyi anlaşılıyor. Daha iyi anlaşılan bir de şu var; Eylül darbesi doğrudan doğruya tekeller düzeni için yapılmıştır. Güçlü "demokratik devrim" partisi ve güçsüz "sosyalist" partisine karşı iç savaş tekelli düzeni kurabilmek için gerçekleşiyor; mülk sahipleri için sanayi demokrasisi öncesine dönüşün imkansızlığı 12 Mart darbesi ile ortaya çıkıyor.

Buraya kadar güzel; ilerlemek için Lenin'den aktarma yapmak gereğini duyuyorum. Lenin, "the deepest economic foundation of imperalism is monopoly"* diyor; emperyalizmin en derin temelinde tekel yatıyor. Bu çok basit görülebilir; ancak bundan sonraki çözümlemelerim için mutlaka kabul edilmek zorunluluğu var. Eğer tekelli düzen çözümlemesi varsa, mutlaka emperyalizm tartışması da olmalıdır; emperyalizme, dış dünyaya uzayan tekelli düzen denebileceğini sanıyorum.

Bundan sonra şu geliyor: "Parasitism, which is characteristic of imperialism" Lenin, emperyalizmin karakteristik çizgisi olarak gösteriyor. 1920 yılında Fransızca ve Almanca çevirileri için yazdığı önsözde çok daha açık olabiliyor; "Kapitalizmin en yüksek aşamasının niteliği, tamıtamına parazitizm ve çürümedir." Buna büyük ölçüde katılıyorum; kaygım, bu son derece önemli saptamaların geliştirilmemiş olmasındankaynaklanıyor.

Aslında geliştirilmeyen nokta bir sorudur; asalakların niteliğini belirlediği ve diğer yandan çürüyen bir düzende emek değer yasasının işlerliğinden söz edilebilir mi? Bu soru tersinden de sorulabilir; emek değer yasasının işlemediği bir düzen kapitalizm olur mu? Soru soruyu açıyor; kapitalizm, sadece rekabetçi kapitalizm midir?

Bu sorular, Benim ekonomi politik ile ilgili olarak son yıllarda hiç gündemimden çıkmayan, ancak henüz yeterli cevaplara

* V.I. Lenin, imperialism, The Highest Staage of Capitalism, M., 1916 1978, s. 93

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ulaştırmadığım sorunlarım oluyorlar; hızlı değişen "insanlarımın" yüzlerinde bir parazitizm ve bir çürüme hastalığı görüyorum. Çok somut göstergeler var; büyük kentlerde genç elitlerin, daha çok geceleri saat onbirden sonra gittikleri ve sabaha doğru döndükleri barlar türedi. Herkesin, işçilerin, işe gitmek için yataktan çıktıkları saatlerde yatağa giren genç ve orta kuşak türediler parazit değil de nedir; sayılan hızla artıyor ve büyük kentlerden çevreye yayılıyor.

Türkiye'de sadece birinin yıllık cirosunun yüz milyar lirayı aştığı reklam şirketleri var; çoğalıyorlar ve işlerinde büyüyenler de artıyor. John Berger, çok yerinde bir saptama ile reklamın tüketici toplumun ekini olduğunu ileri sürüyor; Berger'in saptamasının özünü değiştirmeden reklamcılığın emperyalist aşamanın artık kültürü olduğunu söylemek durumundayım. Tekelli düzende sokaktaki insanın kültürü reklam kültürüdür; dili, reklamcının basit düşünmeye mahkum eden dili oluyor.

Parazit çürür ve çürütür.

Emperyalist aşamanın insanı, ilke olarak yeteneksiz ve becerisizdir.

Hangi kesim, hangi uğraş, tekelli düzenin etkisi altına girerse, hızla çürüyor ve kaliteli olan her türlü niteliği kaybediyor.

Tekelli düzen çürüyen kurum ve insanlar üzerine bir hegemonyadır.

Tekel egemenliği bütün gücünü çürütebilmekten alıyor.

Sadece kurum ve insanlar değil; kavramlar ve mekanizmalar çürüyor.

Tekelli düzende ve bunun ülke dışına uzayan biçimi olan emperyalizmde ilk başta çürüyen ve etkisini yitiren kavram ve mekanizma kuvvetler ayrımı ilkesidir; ortadan kalkıyor. Bugün Türkiye'de iktidar ve muhalefet arasında sürdürülen başkanlık sistemi tartışması budur ve bu tartışma kuvvetler ayrımı ilkesinin cenaze törenine benziyor.

Aslında kuvvetler ayrımı ilkesinin doğrudan doğruya başkanlık sistemi ile bir ilgisi bulunmuyor; Wilson zamanına kadar, 1912 seçiminde başkan oluyor, Amerika'da kuvvetler ayrımı ilkesinden söz etmek mümkün görünüyor. Kongre, senatör

ve temsilciler, Wilson zamanına kadar yürütmeye egemendirler; sonra tersi gelişiyor. Bunu, başkanlık sisteminin yasama organının güçlü olduğu bir durumla bağdaşabileceğini belirtmek için kaydediyorum; ancak başkanlık sistemi tekelli düzene, diğerinden çok daha uygun düşüyor.

Hobson'dan bir aktarmanın yeri olduğunu düşünüyorum. "Emperyalizm" sözcüğünü düşünce ve politika tarihine sokan Hobson, bir yerde, şunları yazıyor; "İmperialism and popular government have nothing in common; they differ in spirit, in policy, in method" * Hobson, emperyalizm ile halk yönetiminin ortak hiçbir yanı olmadığını, espiri, politika ve yöntem açısından birbirinden ayrıldıklarını ileri sürüyor. Bu saptama 1902 tarihlidir ve geçen her zaman, Hobson'u doğruluyor. Tekelli ve emperyalist düzene geçen her ülke halk yönetimini bir kenara atıyor.

Tekelli ve emperyalist düzenin birbirinden ayrı iki temel niteliği var; hem bürokratik ve hem de ideolojiktir. Aslında her yönetim ve her düzen, bir ölçüde bürokratik ve ideolojik nitelik taşıyor; tekelli düzende, bürokratik ve ideolojik boyutlar, hem birbirinden ayrılıyor ve hem de son derece uç noktalara ulaşıyor. Kütleler ideolojik boyunduruk altına alınırken yönetimin kendisi son derece bürokratik ve halk egemenliğinden önemli ölçüde uzak bir yapıya dönüşüyor.

Başkanlık sistemi, bürokratik yönetime en uygun sistemdir.

Türkiye'nin başkanlık sistemine geçiş süreci, bir yanıyla yönetimin daha da bürokratlaşması ve diğer yanıyla kuvvetler ayrımı kavram ve ilkesinden uzaklaşmayı temsil ediyor. Burada tarihsel bir süreçten söz etmek zorunludur; bunun 1980 sonrasında ortaya çıktığını düşünmek ve söylemek yanıltıcı oluyor. Şu nedenle; yasama organının etkisi, en son çözümlemede, kamu gelirlerinin kullanılmasında ve yasa yapmada söz sahibi olmakla ölçülüyor. Bu açıdan bakıldığında CHP ve AP yönetimlerinin, nitelik açısından, bugünkü ANAP yönetiminden farklı olduğunu ileri sürmek pek zor görünüyor.

Kanun hükmünde kararname sistemini keşfeden ANAP değildir; bu sistem, parlamenter sistemi, bir yüksek denetleme ku

* J.A. Hobson, Inperialism, A Studyy, London, 1902 1988, s. 150

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rulu veya Sayıştay haline getiriyor. Kanun hükmünde kararne me sistemi ile parlamento, yürütmenin çerçevesini çizmiyor ve bunun yerine, yürütmenin yürürlüğe koyduğu ve yasa sayılan düzenlemeleri yıllar geçtikten sonra onamak ve düzeltmek görevini üstleniyor. Bu sistem, tekrar ediyorum, ANAP'tan önce CHP ve AP yönetimlerinin de sistemidir.

Parlamento vergi koyma ve kamu gelirlerini harcamada halk adına söz söyleme yeridir; harcamaların kuruşuna kadar parlamento tarafından verilen izne göre yapılması parlamenter sistemin esasını oluşturuyor. Ancak hem CHP ve hem de AP yönetimleri, bütçeleri, daha önceden alınan fonların serbestçe kullanımı haline getirmiş bulunuyorlar; parlamentolar, artık bütçelerin bir tür sabit harcamalarına karar veriyorlar. Karar vermek zorunda olduklarına karar veriyorlar ve yeni harcamaları birer fon sistemi ile yürütmeye bırakıyorlar. Demek oluyor, bütçede çok büyük ölçülere ulaşan fonlar, parlamenter ilkeyi çoktan çürütmüştür; burada öncülük ANAP'a düşmüyor. ANAP, bu sistemi geliştiriyor.

Yürütme ile yasama ilişkisi açısından söylenecekleri burada kesiyorum; Türkiye'de temsili sistem bitmiştir. Bu tekelli ve yeni açılan emperyalist düzenin doğal bir sonucudur. Sonrasına geliyorum; burada yürütme ve yargı ilişkisi var. Bu ilişkiyi ortaya koymak ve yeni durumu çözümlemek için fazla söze ihtiyacım olmadığını düşünüyorum ve bir aktarma ile yetinmek istiyorum. Konuşan Devlet Başkanı Özal'dır" Hala Dev Sol gibi örgütler var. Komünizm öldükten sonra bunlar ne işe yarıyor? Bunlar bir yerde mafya örgütü haline gelmiş. Cinayetler işliyor, soygunlar yapıyorlar. TBKP liderlerini Türkiye'ye getirdik. Önde hapse attık, mahkemelere çıktılar, büyük hadiseler oldu. Sonra serbest bıraktık, kongrelerini yaptılar. Esasında bizim kanunlarımıza göre kongre yapmaları kanunlara aykırıdır. 'Gelin bizi tevkif edin' dediler. Ama kimse tevkif etmedi. Şimdi esameleri yok. Eski gürültü patırtı da yok. Demek ki, bazı endişelerimiz, korkularımız yersizdir".* Bunlar yayımlanıyor; en küçük bir tepki ile karşılaşmıyor.

*Güneş, 19 Mart 1991

Ozal, TBKP liderleri Türkiye'ye geldiğinde başbakanlık yapıyor ve "TBKP liderlerini Türkiye'ye getirdik" diyebiliyor. Burada tepki beklemiyorum; bu ifade, daha önce yazdıklarımıza uygun düşüyor. Ancak o zamanki başbakan ve şimdi devlet başkanı, "Esasında bizim kanunlarımıza göre kongre yapmaları kanunlara aykırıdır, 'gelin bizi tevkif edin' dediler, ama kimse tevkif etmedi' diye buyuruyor. Hukuk kurumları ve hukuk bilmediklerini yıllardır yazdığım Türkiye'nin "ünlü" hukukçuları ne yapıyorlar; bir eski başbakan ve görevdeki devlet başkanı yasaların uygulanmasının veya uygulanmamasının son derece keyfi olduğunu haykırıyor ve bir tek kimseden karşılık almıyor. Çok şaşırtıcıdır; bu, keyfi uygulamanın, hukuk dışılığın sözde hukuku savunan, ancak hukuk bilmediklerini yıllardır yazdığımı tekrarlıyorum, Türkiye'nin "ünlü" hukuk kurum ve kişilerine de malolduğunu gösteriyor.

Eğer kanunlara göre suçluluk durumu varsa, kanunlar işletilmelidir; kapitalizmin hukukun eşitliği ilkesinin de sona erdiği anlaşılıyor. Çok açık; utangaç bir utanmazlık içinde hukuksuzluk ve kırıntı ile yetinmek, cephenin bu yanında olanlara da mal olmuş görünüyor. Son derece açık; Eğit Sen kapatılıyor ve Eğitim İş'e dokunulmuyor. Eğitim Iş'e dokunulmamış olmasının verdiği kırıntı duygusu ile hukukun temel ilkelerinin çiğnenmesi gözardı ediliyor.

Tekelli düzen hukuk eşitliğinin tarihe gömüldüğü ve hukuk diskriminasyonunun önplana çıktığı bir dönemdir.

Tekelli dönem yargının, yürütmenin yönetim ve güdümüne girdiği bir dönem oluyor.

Her tarafta Kürt sorunu tartışılıyor. Ancak ismail Beşikçi'ye yasaktır ve bu yasak sözde ünlü hukuk kurumu ve kişilerinin de yasağı oluyor. Bunlar tsmail'i savunmayı reddederek, Yunanistan'da Türkiye istihbarat örgütleriyle yakın ilişki içinde olma ihtimali yüksek bir şoveni savunmak için devletle yarışanlardır; İsmail, bunların da kafalarında çoktan mahkum olmuştur ve mahkumiyetini çekiyor.

Her gazete, utanmaz bir iki yüzlülükle, Apo'ya muhabir gönderiyor ve ben Apo ile yaptığım mülakattan dolayı hala bir

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

değil iki dava ile yargılanıyorum. Herkes Kürtler üzerine yazıyor ve benim "Kürtler Üzerine Tezler" kitabım, İsmail ile birlikte tutukluluk günlerini çekiyor.* Bu hukukun diskriminasyonudur; adaletin, yürütmenin güdümüne girdiğini gösteriyor.

Üç kuvveti bitirdim ve bir de dördüncü kuvvet var.

Dördüncü kuvvet vardı ve şimdi var mı?

Basın var mı?

Türkiye'de devrimci basın hariç, devletten gayrı bir basın var mı?

Türkiye'de basın ikiye ayrılıyor: Devrimci basın ve devlet basını. Bunu çok kolaylıkla kanıtlayabilecek durumdayım; birdenbire Türkiye'nin devlet basınında "bölücü" Kürtler gittiler ve yerine "kardeş" Kürtler geldiler. Bu geliş iyi olmuştur; ancak utanmaz bir iki yüzlülükle geldiğini gözardı etmemek gerekiyor.

Yasalar değişmemişti ve ansızın yürütmenin tutumu değişti; Türkiye'nin devlet basını, bir gecede, "bölücü" Kürtler'in "kardeşleri" olduğunu anlayabildiler. Hiç tereddüt etmediler; ansızın anlayıverdiler.

İyidir; ancak iyiliklerin ne kadar büyük bir çirkinlikle geldiği görülmelidir. Hiç kuşkusuz TBKP lider ve yöneticilerinin tutuklanmamaları iyidir. Hiç kuşkusuz Eğitim İş'in kapatılmaması iyidir. Hiç kuşkusuz bizlerin Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nde ve sanık kürsüsünde savunduğumuz kardeşlik duygularının duygusuz devlet matbuatını da etkilemiş olması iyidir; ancak bütün bu iyilikler son derece kötü haberlerle birlikte geliyor. Yargının yürütmenin komutasında olduğu ve basının, görülmez bir el ile devlet politikası doğrultusuna ve hızla çevrilebildiği anlaşılıyor.

* Şu günlerde daha çok sevmeye başladığım "Kürtler Üzerine Tezler" kitabım ile ilgili kısa bir açıklama gerekiyor; ben Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ne verdiğim dilekçe yazılarını böyle bir kitapta toplamadım. Daha sonra kitap haline getireceğim çalışmalarımı Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ne verdim; Kürtçülük nedeniyle ilk kez yargılandığım zamanda da böyle bir kitap yazacağımı vaad ettim.
Başlangıçtır; ancak yine de ilk kez ünlü DGM'lerde okunmasının sınırlamaları var.

Bir tez yazıyorum: Tekelli düzen çelişkileri algılayan aklı siliyor.

Bir tez daha yazıyorum: Tekelli düzen insansızlaştırma sürecidir.

Zor bir sözcük uydurarak, uydurmayı "telif etme anlamında kullanıyorum, bir tez daha yazmak istiyorum: Emperyalizm düzeni, devrimcisizleştirme sistemidir.

Emperyalizm ve basın tarihinden bir yaprak çevirmek durumundayım: Hem emperyalizm ve hem de basın tarihinde bir "muckfaker" dönemi var. Belki de sorumlu ve yırtıcı basın tipolojisi bu dönemden çıkıyor; basın, yasama, yargı ve yürütmenin yanında dördüncü kuvvet derecesini en çok "muckfaker" dönemde hak ediyor. "Muckfaker", pislik tırmıkçısı anlamına geliyor; Amerika emperyalist çağa girerken basın pislik tırmıkçısı oluyor. Dünya basınının en büyük onuru bu dönemdedir; Jack London ve Üpton Sinclair türünden didaktik romancıları bir kenara koyuyorum. Ida Tarbell, Lincoln Steffens, Ray Stannard Baker türünden büyük gazeteciler bu dönemde ortaya çıkıyorlar; başta büyük şirketler olmak üzere toplumdaki bütün soysuzlukların, yolsuzlukların ipliğini döküyorlar. Ida Tarbell, "History of the Standard Oil" ile basın tarihinde bir çağ açıyor; en güçlü tröstlerden birisi olan Standard Oil'e savaş açıyor. Diğerleri bunu izliyor; gazetecilik, yolsuzluk peşinde koşan bir kuvvet anlamına geliyor.

Basın üzerine ve demokrasi üzerine filmlerin pek çoğu bu döneme aittir; şimdi bir tarih oluyor. Türkiye basını yolsuzluklar üzerine gidiyordu; şimdi devlet basını olma döneminde, bunlar çok geride kalıyor. Yolsuzlukların üzerine gitmek ve karanlıkları çözmeye çalışmak, artık Türkiye basınının işi olmaktan çıkıyor.

ilginçtir; yolsuzlukların üzerine gitme, Uğur Dündar aracılığıyla devlet televizyonunun görevi sayılıyor. Dündar'ın yararlı bir iş yaptığını kabul ediyorum; ancak yolsuzlukları açıklama iktidarı, tekellerin kapısında sona eriyor. Tekeller, kendilerinin olmayan yolsuzluklara karşıdırlar; şimdi Uğur Dündar bununla görevlenmiş görünüyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Transformasyonun yazımını hızlandırabilirim; sanat, düzeni sorun yapan sanattan düzeni sorun yapanları sorun yapan sanata doğru transformasyonunu tamamlamışa benziyor. Orhan Pamuk , Latife Tekin ve Ahmet Altan'dan daha kurnaz davrandı; Latife ve Ahmet'in devrimcilere cepheden hücumu yerine, düzenle sorunu yok sayarak insanlara başka küçük ve rahatlatıcı ilgi alanları bulmayı denedi. Adalet Ağaoğlu, öğrencilerine uyarak devrimci olmadığı için intihan deneyen bir öğretim üyesi ti polojisinden, devrimcilere model olarak iş adamlarını gösterme aşamasına geçti. Bunlar daha çok desteklenecektir; devlet basını, düzenle hiçbir sorunu olmayan ve tek düşmanlığını düzenle sorunu olanlara yönelten bir sanatı özendirecektir. Bunu yapıyor.

Bir tez daha yazacak durumdayım: Emperyalist aşamanın aydını, iktidarı reddeden yaratıktır. Küçük avuntuların, büyük sorumsuzlukların, kendisini tekrarlayan şakaların, reddetmeyen bir nihilizmin toplamı aydın; Türkiye aydını buraya doğru transformasyonunu yaşıyor. Bu, kendi aydın tarihini ve kaynağını reddetmesi anlamına da geliyor.

Yurt sevgisi için ölen askerden yurt sevgisi için öldüren askere; bu, silahlı kuvvetlerin transformasyonunu ifade ediyor. Silahlı kuvvetlerin transformasyonunun emperyalist transformasyon demeti içinde en önemlilerinden birisi olduğunu düşünüyorum; çünkü, her emperyalist ülke, kendisini emperyalist olarak kabul ettirebilmek ve bunu sürdürmek için mutlaka, belli aralıklarla ülke toprakları dışında kuvvet kullanmak zorundadır.* Türkiye de bu çizgiye yöneliyor ve buradan geçmeye

* Türkiye'nin Kuzey Irak'taki Kürt ayaklanması nedeniyle tutumu ve başlattığı söylem, tümüyle emperyalist bir dile dayanıyor; Kürt ayaklanmasının Irak'ın iç işi olmadığı ve bölge dengelerini tehdit ettiği iddiaları, "bizim yurttaşlarımızın yakınları" sözleri, bütün bunlar, silahlı bir müdahalenin kapılarını açan tekerlemelerdir. Türkiye'nin bu aşamada böyle bir söylemi bulması, emperyalist Türkiye değerlendirmemle tutarlı görünüyor.
Ancak ben, hem Türk Silahlı Kuvvetlerinin şimdiki durumunu ve hem de uluslararası dengeler nedeniyle yakın zamanda Türkiye'nin kendi dışında kuvvet kullanması ihtimalini yüksek görmüyorum; doksan yıllarında Türkiye'nin kendi dışına kuvvet çıkarması çok büyük bir ihtimal olarak görünüyor. Bunu, bundan sonraki incelememde ele almayı planlıyorum.

hazırlanıyor.

Emperyalist aşamanın ordusu profesyonel ordudur; bu, Türkiye silahlı kuvvetlerinin zaman içinde depolitizasyonunu zorunlu hale getiriyor. Politik ordu, profesyonel olamıyor; öldürme sanatının gereklerine göre değil, Türkiye soluna, askeri darbelere ve Kürtlere karşı tutuma dayalı bir liyakat ve terfi sistemine göre biçimlenmiş bir ordunun profesyonelliğinden söz etmek mümkün görünmüyor.

Silahlı kuvvetlerin depolitizasyonu*, Türkiye'deki devrimci sizleştirme süreci ile de yakından ilgilidir; iktidarı reddeden aydın ile depolitizasyon sürecinden geçmiş ordu, devrimcisizleş tirme gereğine pek uygun düşüyor. Devrimcisizleştirme, genel insansızlaştırma sürecinin mekanizmalarından birisi oluyor.

Devrim, şiddet kullanarak şiddeti çözme sürecidir.

Emperyalizm, devrim sevmez bir düzendir ve dünyâ sistemi olduğu için dünyanın her yanında devrimlere düşmanlık duyuyor ve böylece hareket ediyor.

Emperyalist Türkiye, ülke dışında şiddet uygulamak zorundadır. Buna hazırlanabilmek için içerdeki şiddet alanlarını daraltmak ve daralanları ise, mümkünse, yumuşatmak istiyor; son gelişmelerin sürpriz olmaması gerekiyor..

Emperyalizm tarihi bu alanda çarpıcı örnekler sergiliyor; Amerika'yı emperyalist aşamaya sokan, Başkan Mckinley'den sonra Theodore Roosevelt'tir. Roosevelt, Amerika'ya emperyalist serüveni sevdiren kimse olarak çıkıyor; donanma bakan yardımcılığından ayrılıp Amerika'nın emperyalist savaşma gönüllü olarak katılıyor. Bu kadar değil; içerde uyguladığı ve imkan verdiği açılımlarla da, Amerika'nın en "ilerici" başkanları arasına giriyor. Roosevelt'in adının Amerikan politikasında "sosyalist" düzeyine çıkarılması ve aynı zamanda emperyalist düzeni açıklıkla uygulamaya koyması son derece düşündürücü

*İç Kürt hareketliliğinin bugünkü Silahlı Kuvvetlerin sorumluluğunda veya yeni bir organizasyonla karşılanması tartışmalıdır; fakat devrimci solun, tümüyle Ordu'nun ilgi alanının dışına çıkartılarak MİT ve Siyasi Polis'e dayalı bir yeni örgütlenmeye verilmesi mümkündür. Ordu'nun bu yüklerden ayıklanacağını tahmin ediyorum.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olmalıdır; Türkiye'deki son gelişmeleri çok iyi açıkladığını düşünüyorum.

Roosevelt, emperyalizmi Amerika'ya, Amerika'yı emperyalist aşamaya sokan kimsedir; Wilson ise kurumlaştırıyor. Ekonomi politiğin gerekleri de, insanlara yeni biçimler veriyor; Türkiye'nin emperyalist düzene geçme stratejisi içinde Başkan Özal, birdenbire, kendi partisiyle sürekli çelişen ve "ilerici" açılımların şampiyonluğunu yapan bir yeni kimliğe ve yüze bürünüyor.

Hızlı bir düzen değişimi, aynı zamanda, bir yüz değişimidir.

Türkiye'ye bilim yağıyor.

Çünkü teker teker somut, devrimsi bir dinamizm gösteriyor ve birbirinin üstüne yığılıyor.

Bu incelemeyi bitirirken Amerikan emperyalizm tarihinden bir yaprak daha çıkarmak istiyorum: Roosevelt, renkli kişiliğiyle başkanlık ve emperyalist şampiyonluk yaptıktan sonra yerini Taft'a bırakıyor. Ancak 1912 yılına gelindiğinde partisini ve ülkesini bölünme tehlikesiyle karşı karşıya görerek tekrar aday olmak istiyor; Roosevelt'in ilericiliğinden ürken Cumhuriyetçi Parti, Roosevelt'in yardımcısı ve arkasından başkan olan Taft'ta karar kılıyor. Roosevelt, bunun üzerine ilerlemeci bir parti kurarak seçimlere girerken, düzen, hem Taft'tan ve hem de Roosevelt'ten korkarak çok daha tutucu bir aday arıyor ve Demokrat Parti'den Wilson seçimlere giriyor. Roosevelt Taft'tan daha çok oy alıyor; fakat, bütün tutucular oylarını Wilson'a yığıyorlar ve Wilson başkan oluyor.

Güzel; ancak Wilson kendisine oy verenleri şaşırtıyor. Bu, ayrı; burada üzerinde durmak istediğim bu değil. Seçimlere sosyalistler de, E. Debs'in adaylığıyla katılıyorlar; Wilson, seçimi kazandıktan sonra Debs'i casusluk suçundan on yıla mahkum ettirebiliyor. Ancak üzerinde durmak istediğim nokta bu da değil; Debs, bir milyona yakın oy alıyor. Genellikle unutturulmak istenen, sosyalizmin bir ara Amerika'da da güç kazandığıdır.

Daha önemli bir ilişki şudur: Amerika'da emperyalizm bir düzen olarak yerleşirken, hem sosyalizm ve hem genel demokratik harekette bir yükseliş görülüyor. Bunu önemli ve şaşırtıcı buluyorum; bunu, insanlığın, bilinçsiz ya da son derece bilinçli bir sıçrayışı olarak ele alma eğilimi taşıyorum. Bütün denemeler, emperyalizmin yerleşme sürecinin son aşamasındadır.

Belki de insansızlaştırma sürecine bir tepkidir; emperyalizmin Amerika'da bir düzen olarak yerleştiği tarih, önce Taylorizm'in ve sonra da Fordizm'in bir fabrika sistemi olarak yerleştiği döneme denk kalıyor. Taylorizm ve Fordizm, Lenin'in de, bir fabrika sistemi olarak övgüsünü almıştır; ancak işçinin insansızlaştırılması süreci de oluyor. İşçi, Taylorizm ve Fordizm ile kendi yaratıcılığının sonunu görüyor.

Üretim sürecinde yaratıcılığın sonu, ölüm olmalıdır.

Emperyalist düzenin kuruluşunda, Taylorizm ve Fordizm'in doğduğu dönemde, bu ölüm sürecini görmek mümkün olabiliyor.

Belki de hepsi, bu ölüm sürecine, bu insansızlaşmaya tepkidir.

Böyle bir sonuç, benim için büyük bir sevinç kaynağı oluyor. Çünkü tersinden bakıldığında, yaşamın ve insanlığın kaynağını gösteriyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

AGRESİF EMPERYALİZM

Tartışmanın iki yanı içiçe giriyor ve açıklığı önleyici bir etki yapıyor. Bir yan, emperyalistler arası keskin rekabet ve bunun sonucunda emperyalistler arası savaş oluyor; Lenin, buna iki tarafı da emperyalist savaş adını veriyor. İkinci yan, bir veya daha çok emperyalist kuvvetin, bir ya da daha çok emperyalist aşamaya gelmemiş ülkeye saldırmasıdır; birincisi, çok zaman ikincisini örtüyor.

Kautsky'nin açtığı "ultra emperyalizm" tartışması, emperyalist savaşın birinci yanı üzerine kuruludur; bunun, emperyalist: agresivite ile ilgili bütün tartışmaları asimile edecek bir düzeye ulaşmasının iki önemli nedenini görebiliyorum. Birisi geçmişe ve diğeri geleceğe yöneliyor; Ondokuzuncu yüzyılın sonu, tekelli devletler arasında Afrika ve Asya topraklarını paylaşmak için kızgın bir yarışa sahne oluyor. Daha da önemlisi, özellikle Büyük Britanya, Fransa ve Rusya, bu toprakları ve Osmanlı topraklarını paylaşmak için gizli birçok antlaşma imzalıyorlar; büyük ekonomiler, eksenlere ayrılıyorlar. Bu, Birinci Dünya Savaşı öncesinin gerçekliğidir; savaş ile birlikte bu keskin rekabetin sona erip ermeyeceğinin tartışılmasını normal karşılamak gerekiyor. İkinci neden, gelecekle ve sosyalist devrimle ilgili görünüyor; sosyalist devrimin kalıcılığı ve gelişmesi ile emperyalistler arası sert zıtlıklar arasında bir bağlantı kurulabiliyor. Öyleyse, ultra emperyalizm tartışması, bir yanıyla, muhtemel sosyalist devrimin kendisini sürdürebilmesinin koşullarının araştırılmasından birisi oluyor.

Burada bu iki tartışmayı önce birbirinden ayırmayı ve sonra tekrar birleştirme imkanlarını araştırmayı öneriyorum. Çünkü bu iki tür agresivite'nin birbirinden bağımsız olmaması gerekiyor; ikincisinin, birincisini doğurma şansı var. Bu şansın ya da imkanın da tartışılması gerekiyor,

Eğer Smith'in "Wealth of Nations" çalışması, siyasal iktisadın ilk kapsamlı kitabı sayılıyorsa, Hobson'un "Imperialism" kitabını da emperyalizm disiplininin başlatıcısı saymada büyük yarar var; Batı düşüncesinde Hobson'un unutturulması belki de

Smith'ten çok daha devrimci açıklıklara gebe olmasından ileri geliyordu. Hobson'dan bir paragraf alıyorum ve önemi nedeniyle de yine ana dilinden aktarıyorum: "Agressive imperialism, as our investigation has shown, is virtually confined to the coercion by stronger or better armed nations of nations which are, or seem to be, vveaker and.incapable of effective resistance; everywhere some definite economic or political gain is sought by Imperial aggressor"* Çok güzel, Hobson, "agresif emperyalizm" tanımlamasını yapıyor ve bunun gerçekte daha güçlü ve iyi silahlanmış ulusların zayıf ve etkin mukavemet yeteneği olmayan uluslar üzerinde zor kullanması olduğunu ifade ediyor. "Emperyalist mütecaviz" bu zor uygulamasıyla, belirli "ekonomik veya siyasal" kazanç sağlamayı amaçlıyor; gerçekten bu paragrafın çok taze olduğunu belirtme gereği duyuyorum.

Hobson, emperyalist çağın, 1870 yıllarında başladığına işaret ediyor; Lenin, bunu kabul ediyor ve pekiştiriyor.** Türkiye açısından da uygundur; 1853 1856 Kırım Savaşı nedeniyle, Büyük Britanya ve Fransa, Rusya'ya karşı Türkiye'nin toprak bütünlüğünü korumak üzere bir büyük savaşa girmeyi göze alırken, 1877 1878 Turco Rus savaşından sonra artık Büyük Britanya, Türkiye'yi paylaşım çizgisine dönüyor. Paylaşma çizgileri, tekrar ediyorum, emperyalistler arası ilişkileri savaş eşiğine getiriyor; ancak emperyalistler arası savaş programları, öyle sanıyorum, tek tek emperyalist ülkelerin, zayıf devletler üzerinde, örnek olsun Rusya'nın Türkiye ve Balkanlar'da hegemonya kurma programlarını gözden uzaklaştırma sonucunu doğuruyor.

* J. A. Hobson, Imperialism, London, 1902 1988, s. 200

** Lenin'in has anlamda emperyalizmi tartışmayan bir yazısında, 1917 Ocak tarihlidir, bir paragraf var; buraya almak istiyorum. "State capitalism" devlet kapitalizmi, nitelemesi yerine tekelli düzen ya da tekelli devlet demeyi, şimdilik, daha uygun buluyorum.
"Geçen yüzyılın altmışlı ve yetmişli yıllarında serbest rekabetin öncü ve ileri bir gücü olan ve yirminci yüzyılın başında tekelli kapitalizme, yani emperyalizme geçen dünya kapitalizmi, savaşta, yalnızca finans kapitalin daha büyük bir konsantrasyonu yönünde değil aynı zamanda devlet kapitalizmine doğru büyük bir adım attı." V. I. Lenin, Collected Works, Vol. 23, s. 287

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu, emperyalist agresivite'nin tek boyutlu olması demektir, Kautsky'nin "ultra emperyalizm" çözümlemesi sadece bir boyutta, agresivite'yi ortadan kaldırma amacını taşıyor. "Barışçıl kapitalizm" ise, diğer boyutla ilgilidir;* Birinci Savaş'ın ilk yıllarında hem Buharin ve hem de Lenin, barışçıl kapitalizmin imkansızlığı üzerinde ısrarla duruyorlar. Şimdi, kısaca, bu nokta üzerinde durmak istiyorum.

Nikolay Buharin, Lenin'e de yol açan, çalışmasında, şu netlikle yazıyor: "Kapitalist rekabet dünya ekonomisi alanına taşınca, kapitalist toplumda savaş, tek kapitalist rekabet yöntemidir".** Bu dönem, Buharin'in en devrimci olduğu yıllardır; Lenin, buradan ilerliyor.

Lenin, "barışçıl kapitalizm" tamlamasıyla evlenmeyi, marksizmden kopuş olarak görüyor. Bunu, en net bir biçimde, Buharin'in broşürüne yazdığı önsözde dile getiriyor. Aktarıyorum: "Particularly as regards Kautsky, his öpen break with Marxism has led him, not to reject or forget politics, nor skim over the numerous and varied political conflicts, convulsions and transformations that particularly characterize the imperialist epoch; nor to become an apologist of imperialism; but to dream about a "peaceful capitalism". Çok açıcı bir paragraf var; emperyalist aşamanın ihtilaflar, çalkalanmalar, transformasyonlar dönemi olduğu konusundaki vurgu çok önemlidir. Emperyalizmin, bir sükun ve barış dönemi olamayacağını, Kautsky'nin politikayı unutma veya reddetmesini ön plana çıkarmasının altının çizilmesi gerektiğini düşünüyorum. Lenin, bütün bunlar bir yana,

* Bu noktanın bir insanın ve sınıfın düşünce sisteminde turnusol kağıdı işlevi olduğuna inanıyorum. 1987 yılına kadar Sovyet marksizminin hep ciddi bir izleyicisi oldum ve büyük önem verdim. 1987 yılında SBKP Genel Sekreteri Mihail Garbaçov, barışçıl kapitalizm tartışmasını ortaya attığı zaman ve buna olumsuzlukla yaklaşmayınca, benim Sovyet marksizmi ile ilişkilerim koptu.

Şimdi hem o tarihe kadar sağlıklı ilişkim için ve hem de bu soruyla birlikte net kopuşumdan son derece hoşnutluk duyuyorum.

** N. Bukharin, imperialism and World Economy, 1915 1973, yer yok, s. 54

Kautsky'nin marksizmden kopmasının tek ve net sonucunun "barışçıl kapitalizm" kavramına varması olarak görüyor. Lenin, "barışçıl" kapitalizmin yerini, "barışçıl olmayan, militan, felaket taşıyıcı" emperyalizmin almış olduğunu" yazıyor.

Güzel; ancak burada ben çok kısa olarak dünya düşüncesine Lenin katkısı üzerinde çok kısa bir parantez açmak istiyorum. Lenin, tekelli dönemin ve aynı anlama gelmek üzere emperyalist aşamanın, marksistidir. Bu hem Marx'ın düşüncesini sürdürmek ve hem de bu düşünceden belli ileri dönüşleri içermek anlamına geliyor. Bunları, burada, iki noktada toplamak istiyorum.

Birincisi, Lenin'in, dünya düşüncesine eşitsiz gelişme yasasını sokmasıdır. Tekelli dönem, eşitsiz gelişmeler dönemidir; Marx, bu yasayı görmekle birlikte, sisteminin içine sokamıyor. Lenin, bu yasayı bilmekle birlikte, yeterli ölçüde bilincine varamıyor. Ancak yer yer düşüncesinde çok önemli bir konum kazanıyor. Bunu şöyle de söylemek mümkündür; Lenin'in tüm katkılarının altında eşitsiz gelişme yasasının harekete geçişini görmek gerekiyor.

İkincisi, Marx'ın sistemini açmasıdır; Marx'ın sistemi, Batılı akademikleri bu yanı her zaman çekmiştir, kapalı bir yapıya sahip bulunuyor. Sistemin kapalı ya da açık olması, teknik, daha çok matematikçileri ve iktisatçıları ilgilendiren bir özelliktir; sistemin bütün süreçleri, bir dış manivelaya gerek göstermeden işliyorlar ve çözüme ulaşıyorlar.

Lenin, Marx'lı kalarak Marx'a en büyük katkısını buralarda yapıyor ve Marx'ın sistemini iki yerden açıyor. Bir: Marx'ta bilinç sistemin içinde doğuyor. Lenin, "Ne Yapmalı" çalışmasıyla sistemin kapalılığını bir neşterle açıyor ve bilincin dışardan verileceğini öneriyor. Çok büyük bir neşter'dir; buna karşın, Lenin'in marxlı kalabilmesi, sanıyorum, devrimciliğinden kaynaklanıyor.

İki: Marx'ın ekonomik sistemini, dış ticarete ve dış sömürüye açıyor. Marx'ın ekonomik yapısı, iktisatçı sözcükleriyle, tümüyle bir "kapalı" modeldir; Marx'a göre, sistemin olumlu veya olumsuz işlerliği için dış ticaret gerekmiyor. Lenin, bunu açmaya, geçen yüz yılın sonlarında kaleme aldığı *Razvitiya Kapita*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lizma v Rossii ile başlıyor ve emperyalizm broşürü ile devam ediyor. Her ikisinde de vurgu eşitsiz gelişme üzerinedir.

Burada parantezi kapatarak Rosa Luxemburg'a geçmek istiyorum. Rosa, tutturduğu biçem açısından, Lenin'den ayrılıyor; Lenin, büyük katkılarına karşın, Marx'ı, önemli yerlerde açıkça eleştirmekten özellikle kaçınıyor. Ayrıntıda ciddi eleştirilerini dillendiriyor ve adını koyuyor; özünde hep ortadoks bir Marxlı kalıyor.

Bunu hem doğru ve hem de eksikli buluyorum. Ne yazık, Lenin, Marx düşüncesine önemli katkılarını irdelemiyor; politikada yepyeni bir ekol olmakla beraber iktisadında Marx'a çok büyük bir bağlılığı sürdürüyor. Eğer Lenin, marksist politik düşünceye katkılarının iktisat uzantılarını geliştirmiş olsaydı, bugün Marxh düşünce çok daha ileri bir yerde olabilecekti; buna inanıyorum.

Gramsci ile Rosa Luxemburg, başka mayada iki düşünür olarak ortaya çıkıyorlar; her ikisi de Marx'ın iktisatının, zaman zaman en önemli dayanaklarının, "yanlış" olduğunu ileri sürebiliyorlar. Bu kadar önemli değil, daha önemlisi, hem kendi anlayışlarında ve hem de başkalarının bakışlarında devrimci Marxlı'lar olarak kalabiliyorlar. Bu noktayı da çok önemli bulduğumu eklemem gerekiyor.

Rosa, daha çok iktisatçıdır.

"Marx's diagram of enlarged reproduction cannot explain the actual and historical process of accumulation. And why? Because of the very premises of the diagram. The diagram sets out to describe the accumulative process on the assumption that the capitalists and workers are the sole agents of capitalist consumption."* Luxemburg, Marx'ın genişletilmiş yeniden üretim şemasının akümülasyonun gerçek ve tarihsel sürecini açıklayamayacağını açıklıkla ileri sürüyor; bu Marx iktisadının temel sonuçlarından birisinin temelden geçersiz olduğunu iddia etmek

* Rosa Luxemburg, The Accumulation of Capital, London, 1913 1963, s. 348

le aynı anlama geliyor."Peki, neden?" diye soruyor ve bu şemanın, tümüyle ve sadece kapitalistlerle işçilere dayanmasının, genişletilmiş yeniden üretimde kapitalist tüketimin sadece bu iki faktör, ajan da denilebilir, tarafından yapılmasının, sistemin temel çürüklüğü olduğuna inanıyor.

Marx'ın sisteminde, gerçekten Luxemburg'un ileri sürdüğü türden, sermayedar ile işçiden başka aktör yok mu, hiç kuşkusuz var. Ancak Marx'a göre, bunlar kapitalist akümülasyon döneminde değil, akümülasyon aşamasındadır ve kapitalizmin tarih öncesini temsil ediyorlar.* Kapitalist aşamaya gelindiğinde, yakın zamanlarda açıklıkla ve ısrarla yazıyorum, Marx kapitalizmin gücünü abartıyor. Marx'a göre, kapitalizm, üçüncü bir dünyaya ihtiyaç duymuyor.

Doğu Hindistan Şirketi, Levant company, uluslararası düzende, yoksul yasaları, kulak kesmeler, kalça dağlamalar iç ekonomide; bunlar kapitalizmde var. Marx, bunların yokluğunu ileri sürmüyor; ancak Adem'in elmayı ısırması türünden bunlarda ilk günahlar oluyorlar ve kapitalizmin, tarih öncesi aşamasını anlatıyorlar. Kapitalizmin kendi tarihinde ise, Marx'a göre, öylesine büyük bir dinamizm ve gelişkinlik sergileniyor ki, bunlara gerek kalmıyor.

Rosa, bu görüşte değil ve bu görüşe şiddetle karşı çıkıyor: "the process of accumulation elastic and spasmodic as it is, requires inevitably free access to ever new areas of raw materials in case of need, both when imports from old sources fail or when social demand suddenly increases."** Luxemburg, kapitalist akümülasyonun esnek ve nöbetli niteliğine dikkat çekiyor

* "This primitiVe accumulation plays in Political Economy about the same part as original sin in theology, Adam bit the apple and thereupon sin fell on the human race"
"it appears as primitive, because it forms the pre historic stage of capital and of the mode of production corresponding with it." K. Marx, Capital, Vol, I., s. 1713 ve 715
** Rosa Luxemburg, The Accumulation of Capital, op, cit., s. 358

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ve kapitalizmin, hep yeni ham madde topraklarına girebilmek zorunda olduğunu ön plana çıkarıyor. Luxemburg, çok açıklıkla, kapitalizmin ancak tüm toprak ve iklimlere, istediği zaman ve tam olarak girebilme imkanına sahip olduğu sürece tümüyle gelişebileceğini yazıyor; "sermaye beyaz insanın çalışmayacağı topraklan işletmek için diğer ırklara ihtiyaç duyar" diyor. Bu düşüncelerini ayrıntıyla geliştirdikten sonra "Marx'ın çözümünün", kapitalist gelişmenin gerçekleriyle, kapitalizmin gelişmek için kapitalist olmayan toplumsal yapılara muhtaç olduğu gerçeğiyle, "diyalektik bir çelişki" içinde olduğunu tekrarlıyor.

Bunlar iktisadıdır; Rosa, yapmış olduğu iktisat doktorasında, Marx'ın şemasına yönelttiği eleştirilerini zenginleştiriyor. Bunları aktarmıyorum. Israrla, gelişmiş kapitalist ekonomilerinin genişletilmiş yeniden üretimi sürdürebilmeleri için dünyanın kapitalist olmayan toprak ve iklimlerini sömürmek zorunda olduklarını savunuyor; kapitalist sermaye kapitalist olmayan iklimlere gitmek zorunda kalıyor. Öyle anlaşılıyor, Luxemburg'un, gelişmiş ülke sermayesinin gittiği kapitalist olmayan topraklarda kapitalist işletmeler kurmasına bir itirazı yok; görüşlerinin gelişmesini, böyle bir durum, etkilemiyor. Bunu da kaydettikten sonra bir sonuç çıkarıyor ve bu nedenle bu sonucu içeren paragrafı aktarmak gereğini duyuyorum: "There is no a priori reason why rubber plantations, say, run on capitalist lines, such as have been laid out in India, might not serve the ends of capitalist production just as well. Yet if the countries of those branches of production are predominantly non capitalist, capital will endeavour to establish domination over these countries and societies. And in fact, primitive conditions allow of a greater drive and of far more ruthless than could be tolerated under purely capitalist social conditions". Çok güzel, gelişmiş ekonomilerin sermayedarları, non kapitalist topraklara gittikleri zaman, gitmek zorundadırlar, burada bir hegemonya kuruyorlar. Rosa, ilkel koşullarda, tahakküm sistemlerini kurarlarken, çok daha acımasız olabildiklerine işaret etmekten kendisini alamıyor.

Rosa Luxemburg'un bu önemli katkısını bugün önplana çıkarmakta büyük yarar görüyorum. Emperyalist aşamada tekeller düzeni son derece mütecavizdir; zaman içinde agresivite dozajının azalmasını sağlayacak hiç bir mekanizma göremiyorum. Kan, rezistansın bir türevidir.

Tekelli düzen her zaman agresiftir; emperyalist düzen, her zaman kuvvet göstermek durumundadır. Bunu, tersinden ve bir tez olarak formüle etmek istiyorum: Arada bir kuvvetini en kaba biçimde de olsa göstermeyen bir emperyalist güç olamaz. Bu tezi uzatabiliyorum; emperyalizm, sadece ekonomik değil aynı zamanda politik bir nitelik taşıyor. Şunu da eklemem gerekiyor: Emperyalist olmanın başında, kuvvet gösterisi bulunuyor. Emperyalist statünün devamı için mutlaka, arada bir, kuvvet gösterisinde bulunmak zorunlu oluyor.

Amerikan emperyalizminin Irak savaşını bu açıdan ele almak ve yorumlamak gerekiyor; Noam Chomsky, Bush'un göreve başladığı sırada, kendisine verilen bir gizli rapordan bir cümle aktardı.* Bunu, yine İngilizce olarak, buraya alıyorum: "in cases where the US confronts much weaker enemies, our challenge will not be simply to defeat them, but to defeat them decisively and rapidly". Başkan Bush'a göreve başlarken verilen stratejik raporda, eğer Amerika Birleşik Devletleri, zayıf bir düşmanla karşılaşırsa, Amerika'nın stratejisinin sadece mağlup etmek olmaması gerektiği, aynı zamanda hızla ve kararlı bir biçimde mağlup edilmesi gerekliliği dile getiriliyor. Bu, önce New York Times'da açıklanan son derece açıklayıcı bir politika çizgisidir;** Irak Savaşı'nda Washington'un yarım milyon aske

* N. Chomsky, The Weak Shall Inherit Nothing, Guardian Weekly, Nisan 7,1991, s. 8

** Irak savaşının bir televizyon savaşı olduğunu ve insanların "televizyon seyrettikçe daha az bilgili olduklarını" yazan Cockburn da aynı aktarmayı yapıyor.
Alexander Cockburn, The TV War, The Newstatesman, Mart 8,1991, s. 14

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ri seferber etmesini ve Saddam'ı ekonomik ambargoyla çözmeyi beklememesini çok iyi aydınlatıyor.

Peki buna neden gerek duyuluyor? Bu sorunun cevabı, Irak'ın teslim olmasıyla birlikte Washington'dan dünya televizyonlarıyla birlikte, bütün dünyanın evlerine kadar iletilen bir mesajda yatıyor: "Vietnam Sendromu sona erdi" Sanki bu kadar acı, yıkım, ölüm, Vietnam sendromu denilen arazı ortadan kaldırmak için gerçekleşiyor: öyle olduğunu düşünüyorum.

Çok basittir; yiğit Vietnam halkının Amerikan emperyalizmine verdiği ders ve yenilgi, sadece Amerikan ekononimisini sarsmakla kalmadı, aynı zamanda Amerika'nın emperyalist statüsüne darbe indirdi. Amerikan emperyalizmi, kuvvetini gösteremeyen ve yenilen bir güç durumuna geldi; emperyalizm kavramıyla bağdaşmıyor.

Bu nedenle, Bush, göreve başladığı zaman kendisine verilen tavsiyeye de uygun olarak zayıf bir düşmanla karşılaşınca, fırsatı kaçırmamak ve hızla düşmanı "perişan" etmek gereğini duyuyor.* Yapılan, budur.

Irak Savaşı, çok önemli bir soyutlamaya imkan veriyor; emperyalist ülke, ekonomik nedenler ve karşılaştığı mukavemet bir yana, zaman zaman kuvvet gösterileri yapmak zorudadır. Zaman zaman agresivitesini göstermek durumundadır; bunu, bu tartışmadan çıkan sonuçlardan birisi olarak kabul ediyorum.

Yalnız bu durum emperyalizmin ekonomik ihtiyaçlarını göz ardı etmemelidir; Amerika, Orta Doğu'ya yerleşme ihtiyacında görünüyor. Tek başına İsrail, Amerika'nın buradaki çıkarlarını güvenlik altına alamıyor; Bayar Menderes rejimleri ile Şah dönemleri geride kaldığına göre, Amerika'nın İsrail ile işbirliği yapacaksa yeni bir güce ihtiyacı olduğu anlaşılıyor.** Washington'un Kürt Devleti projesi, şu anda, bir yandan Türkiye'nin bir karakol rolü için son derece istekli görünmesi ve İran'ın Washington'la anlaşma kapılarını açması, bu iki devletin Kürt Devleti'ne şiddetle karşı olmaları nedenleriyle, ılımlılaştırılmış bulunuyor. Böyle bir durumda, Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgede kalıcı bir statü elde etmesi yolu, ön plana çıkıyor.

Nasıl olabilir? Christopher Hitchens, yeni bir incelemesinde, Washington'un ünlü Vietnam pasifikasyon uzmanı, daha sonra büyükelçi olarak geldiği Türkiye'de ODTÜ kampüsünde otomobili yakılan Robert Commer'in* Amerikan Hükümeti'ne yapmış olduğu bir tavsiye ilkesinden söz ediyor. Commer, şu sonucu dile getiriyor: "No country in the region is prepared to accept US forces in peacetime". Bu bölgede hiç bir ülke barış zamanında, Amerikan kuvvetlerini kabul etmek istemiyor; öyleyse, barış zamanını, ortada kaldırmak gerekiyor.

Eğer bu çözümleme doğruysa, Amerikan emperyalizminin, kendi emperyalist statüsünü sürdürebilmek için, sürekli savaş kışkırtıcılığı yapması zorunluluğu ortaya çıkıyor; bu, birinci sonuç oluyor. İkinci sonuç, diğer pek çok çalışmamda tekrarladığım bir tezle ilgilidir; bütün dış savaşlar aynı zamanda iç savaştır. Modern zamanlarda emperyalizm pek çok zaman, kendi savaşını iç savaş niteliğine dönüştürüyor; Afganistan ve Etiopya, bunun iki örneğidir. Irak savaşı'nda Irak'ın teslim olmasına karşın, Amerika'nın bu bölgeye yerleşebilmek için yeterli gerekçeler bulamaması üzerine Irak'ta iç savaşın alevlenmesi, üçüncü örnek oluyor.

Böylece bu incelemenin sonuna gelmiş oluyorum. Tartışmak istediğim iki nokta daha bulunuyor. Bunlardan birisi, Irak savaşı nedeniyle, önde gelen bütün emperyalist ülkelerin birlik oluşuna bakılarak bir ultra emperyalizmden söz edilip edilemeyeceğidir; kuşku duyuyorum. Büyük Britanya artık Amerika'nın uydusudur; Fransa ise, sonunda, bu savaşın bütün ganimetleri

* Batı iletişim araçlarının, savaş öncesinde, Irak'ın gücünü çok abartmış olduğu da ortaya çıkıyor; bu, Vietnam Arazı'nın silinmesi için gerekli oluyor.

** Bu son gelişmelerle birlikte daha önce ileri sürdüğümüz Washington'un Kürt Devleti çözümlemelerimizin doğrulandığını düşünüyorum. Ancak bu konuyu burada ele almak için bir gerek duymuyorum.

* Christopher Hitchens, Realpolitik in the Gulf, New Left Review, Mart/Nisan 1991, s. 99

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ni ve prestijini Washington'a kaptırmamak için savaşa girmiş olduğu izlenimini veriyor. Fransız emperyalizmi, Amerikan emperyalizmi ile bütün sorunlarını çözmüş olmaktan daha çok önemli bir bölümünü dondurmuş görünüyor.

Ayrıca emperyalist ülkeler arasında önemli ekonomik ihtilaflar var; üstelik bunlar büyümek eğilimi de gösteriyorlar. Japonya'nın Amerikan otomobil pazarının dörtte birini yutmuş olmasına Amerika ne zamana kadar dayanabilecektir ve Japonya, Amerika'dan gelep tepkilere ne zamana kadar uysallıkla cevap verecektir; bunlar, ortadadjr. Bunun dışında, henüz küçük Türkiye ekonomisinin Sovyetler Birliği'nde aldığı iki konut ihalesine karşı Almanya'nın tutumu çok dikkat çekicidir; Türkiye, bugün ne Sovyetler Birliği'ne ne de Almanya'ya söz geçirebilecek konumda görünüyor. Ancak aç ve giderek hırslanacak olan Türkiye'nin tekellerinin, böyle bir durum karşısında, "Emperyalist Türkiye" senaryosunu daha ciddiye almalarını beklemek gerekiyor.

Tartışmaya, "ultra emperyalizm" ve "barışçıl kapitalizm" reçetelerini birbirinden ayırarak başlamış bulunuyorum; şimdi birleştirme zamanıdır. İki yanı da emperyalist savaşlar, bir yanı emperyalist olan savaşların büyümesiyle doğrudan ilgilidir; öyle görüyorum. Dünyanın ise, bir yanı emperyalist savaşlar döneminden henüz çıkmadığını düşünüyorum.

EMPERYALİST CEPHEDE

Tarihin, derinden hızlandığı bir dönemden geçiliyor; yıkılışın bir hızlanma olduğu pek az farkediliyor. Risk getiriyor; akti vist için son derece riskli günlerdir. Düşünen aktivist için, uçta eylemci için, uçlarda eylem ile teori birbirinden ayrılmadığı için, büyük risklerin olduğu günlerden geçiliyor.

Uçta aktivist, teori ile yaşayandır ve güncel insan aklının en büyük yanıltıcılarından birisi oluyor. Hem günceli yakalamak ve hem en yanıltıcı olanı yaşamak, yaşamı, çok daha çekici hale getiriyor.

Modern bilgi teorisi, yaşamı gerçek bir heyecan haline sokmuştur. Bilgi ile maddenin birbirinden ayrılmadığı bir zamanda, bir uç aktivist için, yaşam, teori ve yaşama alanı ise epistemolojidir.

Bunları düşündükçe yeni kuşaklar için büyük bir heyecan duyuyorum.

Yeni kuşaklar için duyduğum heyecanın kaynağı yalnızca epistomolojik nitelik taşımıyor ve günden güne açılan yeni pratik alanları da, yaşamı, büyük bir sevinç haline getirici bir nitelik taşıyor.

Yöneten sınıflar içinde bir bölüğün, oligarklardan bir müfrezenin, tekelli bürokrat politikacılarla birlikte emperyalist senaryolar üzerinde çalıştıklarını yazdığım tarihten henüz altı ay bile geçmedi, yazdığımda yine pek korkuyordum. Çünkü aktivisti, uzun yolundan saptıranın teorik yanılmaları olduğunu çok iyi biliyordum ve bu nedenle her önemli teorik açılımım bende büyük korkular yaratıyor. Simdi pek çok rahatım ve bu incelemeyi böyle bir rahatlık içinde yazıyorum.

İki nokta var; bunlardan birisi devlet aygıtının ve bürokrasinin sanıldığından daha çok öğretici olmasıyla ilgilidir. Turgut Özal, devr i iktidarında, devlet bürokrasine ek olarak sürekli olarak İstanbul oligarklarından ve Washington'daki, hem State Department ve hem de IMF ve IBRD çalışmalarından beslenmiştir; Mesut Yılmaz, politik açılımlarını, Washington yerine Bonn'dan alıyordu. Süleyman Demirel ve Erdal İnönü, başba

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kanlık ve yardımcılık koltuklarına oturunca, eksik kalan beslenmelerini tamamlamaya başladılar ve hızlı bir biçimde, emperyalist senaryolara yöneldiler. Hikmet Çetin, çözülüşten yeni çıkan Orta Asya devletlerini tanımakta gecikmedi ve Kültür Bakanı Fikri Sağlar, yanma Türkiye gericiliğinin yeni kalemlerinden Mim Kemal Öke'yi de alarak, Orta Asya kültür seferine çıktı.

Televizyon, Orta Asya'da izlenebilmek için yatırımlar yapıyor.

İslamik yayınların hepsi Orta Asya'da okunmayı en büyük öncelik sayıyor.

Necmettin Erbakan'a, benim emperyalist çözümlemelerim anlatılınca, şimdiye kadar "hata yaptığını" kabul ettiği haberleri geliyor; Necmettin Erbakan ve Aydınlar Ocağı'nın Suud Kralı'nın himayelerinde bir "islamik enternasyonalizm" aramaktan, vazgeçmek üzere oldukları yolunda işaretler var. Türkçü İslamalar, Türkçü İslamcı bir enternasyonalizmi kendi başlarına ve hiç kuşkusuz oligarklarla birlikte yapacak duruma geldiklerini düşünmeye başlıyorlar.

Güzel. Fakat pek çok soru ve pek çok görev ortaya çıkıyor.

Belgrad'tan Çin Duvarlarına kadar Türkçe anlaşılabilen bir alan Türkiye oligarklarına açılıyor; Bunun bir yakın sonucunu görebiliyorum; Kemalizm bir yana Kemal Paşa'nın itibarının "resmen" de indirileceği bir dönem başlıyor. Marx ve Engels'in bilinç ve ideoloji ile ilgili yazdıklarının kesinkes doğruluğu bir daha yaşanmak üzeredir; Kemal Paşa'nın artık Türk yönetenlerinin ideal lideri olmaktan çıkacağı bir zaman aralığı kapıdadır.

Bütün çalışmalarımda Kemal Paşa'nın devrimci geçmişi olmayan, oldukça tutucu ve son derece sınırlı ufuklu bir burjuva demokrat olduğunu gösterebilmiş durumdayım. Türkiye Üzerine Tezler dizisinin sonuncu ve beşinci kitabı bu alanda yepyeni bilgiler getiriyor; ayrıca bu inceleme, tartıştığım alanla pek büyük ölçüde çakışıyor. Tezler'in bu sonuncu kitabında, 1918 1922 arasında, Anadolu, Kürdistan, Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan devrimlerine ayrı yer vermeye çalıştım; Enver Paşa, işte bu dönemde, Osmanlı Imparatorluğu'nu, Orta Asya'ya taşımaya çalışıyor. Osmanlı Imparatorluğu'nu Orta Asya'ya taşımayı planlamış olan bir burjuva demokrat, bugünün oligarklarına, Kemal Paşa'dan çok daha yatkın bir model veriyor.

Kemal Paşa inecek ve Enver Paşa çıkacaktır; Marx'ın epistemolojisinin bir kez daha doğrulanacağına inandığım için muhtemel gelişmeleri bu kadar net yazabiliyorum. Görüleceğini umuyorum. Enver ile birlikte Kazım Paşa'nın da yıldızı parlamak üzeredir.

Güzel. Ancak burada Marx'ın bakışından artık benim için bir sistem niteliği taşıyan bir ayrılığımı dile getirmek istiyorum. Daha önce değindim; burada yeniden ve daha yalın bir biçimde formüle etmek durumundayım. Artık Marx'ın tüm düşüncesini, kabul edemediğim ölçüde olgunluk eğilimli buluyorum.

Manx'a göre modern devletin ortaya çıkabilmesi için sınıfların gelişmesinin ileri aşamalara ulaşması zorunludur; ben öyle düşünmüyorum. Marksist Leninist bilgi teorisine göre tekelli düzenin emperyalist senaryoların peşinde koşabilmesi için de tekeller düzeninin önemli ölçüde gelişmesi gerekli oluyor; böyle düşünmediğim için tekelli düzenin hemen başlarında Türkiye'nin emperyalist zembereğin etkisi altına girdiğini yazabiliyorum.

Bu ayrılığımın yöntemsel bir boyutunu görebiliyorum; Marx'ın bakışı, eşitsiz gelişme yasasından uzaktır. Lenin, eşitsiz gelişme yasasını görerek formüle etmiş olmakla birlikte Marx'm bakışının, pek çok alanda, ortodoks bir izleyicisi olarak kaldığı için, bu yasayı kendi bakışının temeli haline getiremiyor. Eşitsiz gelişme yasasına göre ise, devrimin realize edilebilmesi için sınıfların gelişmesinin ve çelişkinin derinliğinin çok ileri boyutlara varmaması gerekiyor; böyle düşünüyorum.

Tekelli düzenin realizasyon sorunu Irak Savaşı ve Kürt Cephesi'nde Türkiye tarafının başarısızlıkları, Türkiye Cumhuriyeti'ni, yöneten partilerin tümünü kapsayacak bir biçimde, Orta Asya'ya doğru bir emperyalist yayılmacılığın eşiğine getiriyor; yönetenlerin tümünde bu konuda bir görüş birliği görebiliyorum. Ancak yeteceğini düşünmemek zorunludur; Türkiye, bir üst emperyalist sisteme dayanmadan ve bununla işbirliği yap

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

madan her hangi bir emperyalist senaryoyu uygulama şansından yoksun durumdadır.

Türkiye'nin emperyalist şansında, Almanya'nın tutumunu ve Alman Rus ilişkilerinin gelişimini önemli bir faktör olarak görmek gerekiyor; yakın zaman bir Alman Rus yakınlaşması ve ittifakı mı, yoksa Rus Amerikan ittifakına mı gebedir, önemli sorun burada yatıyor. Doğu Almanya'yı, ırkçı bir temeli ve eğitilmiş büyük bir Alman ordusunu devralmış olan Almanya, güçlü ekonomisiyle birlikte, agresif olmayı deniyor; bütün itirazlara karşın Yugoslavya'yı parçalanmış saymakta tereddüt etmedi ve geri adım atmadı. Irak Savaşı'nda önemli süre Washington'a karşı direndi ve şimdi Kürt Cephesi'nde sempati arayışı içine girdi. Bunlar, Almanya'nın uzun yılların tedbirliliğini bir kenara attığının ve yayılmacı bir stratejiyi yeniden benimsediğinin işaretleridirler.

Komünizm, Rusya kapitalizmine, gelişmiş bir ekonomi bırakıyor; Rusya'nın çok güçlü bir tekelli devlet olacağı günleri uzak saymak büyük bir yanılmadır. Kurulu büyük işletmeler yeni yetme oligarklarını bekliyor ve bulmakta gecikmeyeceğini düşünüyorum. Rusya, geniş kaynaklan, üstün teknolojisi ve yetişmiş işgücü ile bu bölgenin tekelli devlerinden birisi olmakta gecikmeyecektir; hesapların buna göre yapılması gerektiğini düşünüyorum.

Agresif Almanya ile tekelli dev Rusya; bir ittifak içinde olabilecekler mi, önemli soruyu burada görüyorum. Eğer Ekim Devrimi olmasaydı, bu ihtimallerden birisi olarak ortaya çıkıyordu; şimdi de ihtimallerden birisi olarak duruyor.

Amerika ne yapabilir; Rusya'nın yeni doğacak oligarklarına, tulumbayı çalıştıracak kadar yardım ve ek olarak da yönetme morali verebilir mi? Şu anda net bir cevap verecek durumda değilim; gerilemeye geçmiş Amerikan ekonomisinin ayıracağı kaynakların fazla olamayacağı kesindir. Ayrıca yeni Rusya yönetiminin henüz kalıcı bir çizgi geliştirebileceğine de ihtimal veremiyorum.

Bu soruların Türkiye emperyalizmi açısından önemi şudur: Eğer Rus Alman hattı oluşursa, Türkiye, kaçınılmaz olarak zayıf Washington emperyalizmiyle iş tutmak ve bir çizgi oluşturmak zorundadır. Birikim bunu kolaylaştırıcı yöndedir; ancak, güçlenecek Rusya tekelli devi ile rekabetinde, Türkiye'nin Amerikan emperyalizminden nasihıattan başka alacağının fazla olacağını sanıyorum.

Rus Amerikan hattının oluşturulması halinde ise Alman Türk hattı gelişebilecektir; bunun daha imkanlı ancak daha sorunlu olacağını tahmin etmek zor değildir. Enver'in bir Alman adamı sayıldığı 1918 yılında bile Türk ve Alman kuvvetleri Ön Kafkasya'da çatışmanın eşiğine gelebildiler.

Alman Rus hattının oluşması halinde Kürt Alanı'nda bir Almanofil Kürt hareketi yaratılacağını tahmin etmek zor görünmüyor; Berlin yönetiminin, Barzani ve Talabani ilişkilerini Washington'dan koparmak için çalışmasını beklemek gerekiyor. Alman Hükümeti'nin, Türkiye'nin sınır ötesi operasyonlarına, kendi adamları Mesut Yılmaz'ın başbakanlığı zamanında bile sert tepki göstermeleri, Kürt cephesi'nde dostluk yaratma girişimlerinin bir sonucu olmalıdır..

Bu dostluk arayışında PKK için hiç bir yer göremiyorum; hiç bir emperyalist ülkenin PKK'nın gelişmesinden olumlu bir sonuç beklemesini beklememek gerekiyor. Berlin'in, Lenin'i Petrograd'a götürdüğü biliniyor; ancak bu, uzamış bir dünya savaşının sonlarına doğru ortaya çıkıyor. Savaşa karşı Bolşevizm, Rus cephesini çökertmek için, Almanya'nın geçici müttefiki sayılıyor; ancak şimdi böyle bir durum görülmüyor.

Rus Alman ve dolayısıyla Amerikan Türk hatlarının oluşturulması halinde hem Washington'un ve hem de Ankara'nın bölgede daha zor bir durumla karşılaşması ve daha agresif olması kaçınılmaz görünüyor; böyle bir durumun Kürt hareketliliği içinde de beklendiğinin işaretleri ortaya çıkıyor. Son HEP Kongresi'nin "tek çizgi" izlenimini veren bir yapıya doğru bir yönelişi başlatması Kürt solu ve hareketliliği içinde yeni ayrışım ve oluşumların da işaretlerini getiriyor; bu işaretler içinde Washington Ankara yakınlaşmasına bir de Şam eklenerek, Bekâa Vadisi ile ilgili olarak burjuva basınının bilinen senaryoları yeniden gündeme getiriliyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Burada söylenebilecek olan şudur: Bölgeyle ilgili her türlü kamplaşmada PKK'nın yeri bulunmuyor. Bu bir değerlendirmedir; ancak değerlendirmeleri birer temenni haline getirenler ve daha sonra da temennilerini gerçek sayıp bunun üzerine politikalar kurmak isteyenlerin çıkabileceğinden kaygı duyuyorum.

Kaygı ile umut ikiz kardeş oluyorlar.

Anti emperyalizm ile anti kapitalizm de zaman zaman dost ve çok zaman da düşman iki kardeştirler. Türkiye solunun altmışlı yıllar pratiğinin sonlarına doğru düşmanlık yanı ağır bastı; öyle hatırlıyorum. Bu, o sıralarda netlikle çözümlenemiyordu; Kürt Cephesi'ndeki gelişmeler eksik kalan netliği tamamlıyor.

"Milli" yânı çok ağır basan bir anti emperyalizm zorunlu olarak anti kapitalizmden uzaklaşıyor. Her unsuruyla Kürt bir anti emperyalist mücadelenin, hiç kuşku yok, millilik yanı tam, ancak anti kapitalist yanı eksiktir; sonuca da yavaş yürüyeceğini ve çok zaman da hiç ulaşamayacağını düşünebiliyorum. Anti kapitalist yanı canlı bir anti emperyalist mücadelenin ise "sinifi" yanının yüksek olacağını, ancak, milli yanında eksikliklerini ezen ulusun devrimci hareketiyle kapatacağını kabul etmek zorunluluğunu görüyorum. Daha radikal bir içerik taşıyor ve zahmetli de olsa, sonuca ulaşmasını çok daha kesin görebiliyorum.

Emperyalist merkezin kontrol sistemini zayıflatmayan bir anti emperyalist mücadelenin katededeceği mesafe daha uzun görünüyor. İrlanda örneği, bu açıdan, son derece düşündürücü bir tablo çiziyor.

Hem sınıfı tabanı yüksek ve hem de ezen ulusun devrimci hareketiyle birlikte harekete geçen ve çözümler üreten bir anti emperyalist mücadelenin basan şansının daha yüksek olduğunu sanıyorum. Daha çabuktur; ancak hiç bir zaman çok çabuk değildir.

Burada bir soru ortaya çıkıyor: Türkiye ve Kürdistan Devrimleri ne ölçüde içiçedir? Bu soruyu sormakla yetiniyorum ve şimdilik bir cevap arama gereğini duymuyorum.

Bunun yerine bir ikinci soruyu ortaya atmak durumundayım: Türkiye'nin, ister Alman ve daha yüksek bir ihtimalle de, isterse Amerikan hattı ile emperyalist senaryosunu gerçekleştirmede başarı elde etmesinin Türkiye devrimi üzerindeki etkileri ne olabilecektir? Benim dışımdaki bir ortodoks marksistin bundan çelişkilerin daha ileri bir aşamaya ulaşacağı ve bu nedenle devrimi güvence altına alacağı sonucu çıkarması ihtimal dahilindedir. Böyle düşünmüyorum ve devrimi geciktirici, görünmez bir gelecek ve takvime bağlayacağı bir potansiyel sayıyorum.

Bunu şöyle anlatabilirim; Orta Asya'da Türkik kökenli ülkelerin Türkiye nüfuzuna girmesi, Türkiye'ye her adımda bir kaç Konya ya da Kayseri'nin eklenmesi anlamına geliyor. Türkiye gericiliği, Orta Asya'da büyük kaynak zenginliği kadar çok daha büyük gericilik bulacaktır ve böylece her açıdan daha da "güçlenecektir"; bunun görülmesi gerektiğini düşünüyorum.

Görmek, yeni görevler demektir. Görev, sorumluluk ile birlikte ortaya çıkıyor.

Bu noktayı aynntıyla geliştirmek gereğini duyuyorum; eğer Türkiye Devrimi ile Kürdistan Devrimi'nin yazgılan birlikte biçilmişse, bir bölge devrimi zorunluluğunu görmemek imkansız görünüyor. Bölge devrimini zorunluluk olarak görme eğilimi taşıyorum.

Her halde benim düşünce sistemim içinde sürprizli bir yere sahip değil; 1 Mayıs 1987 yılında, Sovyet düzeninin çözüleceği kimsenin ve bu arada benim aklımda yokken, Doğu Sosyalist Cumhuriyetler Birliği projesini ortaya atabildim. Şimdi bu projenin daha büyük bir şans ve gereklilik taşıdığına inanıyorum.

Kuşkusuz sosyalist sistemin çözülmesi bu birlikte tüm bileşenlerin sosyalist olma şansını azaltacaktır; önemli olan sosyalizme açık olmaktır. Bu bölgenin Batı sınırını, Elenler'i ve Bulgarlar'ı içine alacak bir biçimde düşünüyorum, dünyanın en güzel ortakçı düzenini kuracağından hiç kuşku duymuyorum; Ermeniler'i içinde ve İraniler'i dışında görüyorum. Irak ve Suriye kesinlikle, bölge tanımının içinde yer alıyor. Yeltsin'in Gürcüleri dışlamasını da sevinçle karşılıyorum.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Şunlar eklenebilir; Türkiye ve Kürdistan Devrimleri yazgı bütünlüğü içindeyse, bir bölge devriminin motor gücü olabilecek dinamiği de içeriyorlar. Sovyet sisteminin çözülüşü, bölgeyi genişletiyor ve bölge devrimini, dünya devriminin kaldıracı haline getiriyor.

Hep bu bölgenin insanı olmaktan heyecan duydum. Hiç bir zaman Avrupa veya Amerikan dünyasına özenmedim.

Avrupa ve Amerikan dünyasının insanlığın düşmanı olduğuna inanıyorum. Bunu, politik olarak değil felsefi planda dile getiriyorum. Avrupa ve Amerika'da insan sürüdür. Felsefi anlamda insan değil, Kafka'nın ünlü öyküsündeki gibi, tahta kuruşudur.

Tekellerin olduğu yerde insan, tahta kuruşudur.

Kapitalizm, kaçınılmz; olarak tekeller düzenini açıyor.

Ortakçı düzen, bu nedenle, zorunluluk oluyor.

Tekeller düzeni, gittikçe, insana yapabileceğinden çok daha önemsiz işlevler yüklüyor: Sürüleşmek kaçınılmazdır.

Dünya devrimine kapı açan bir bölge devrimi, insanı büyü tücü tek yoldur.

Bu dünyayı eline alabileceğine inanmayan bir kimsenin devrimci olabileceğine hiç bir zaman inanmadım. Şimdi de inanmıyorum.

Bu bölge gençliğinin önündeki imkanları düşündükçe büyük bir heyecana kapılıyorum.

İnsanlık, hep kendisini arayan büyük bir serüvendir.

Yaşamak ise ancak serüven olduğu zaman yaşamaya değiyor.

DEMİREL'DEN SONRA TÜRKİ

Köprü çok mu güzeldir ve neden Türkler, hep köprü olmaya özenirler? Bilemiyorum. Köprü, üzerinden geçilmek içindir; neden Türkler üzerlerinden geçilmesine bu kadar çok özeniyorlar, bunu da bilmiyorum. Bildiğim hep köprü olmak istedikleridir; Doğu ile Batı arasında köprü olmak istediler. Bunun için Avrupa ortak pazarına heveslendiler. İslam ile Hıristiyanlar arasında köprü olmak istediler ve bunun için Arap ortak pazarına kapıldılar. Bunlar olmadı ve şimdi kendilerine yeni bir köprülük buldular; Sovyet sosyalizminin çözülüşü ile ortada kalan Türkik cumhuriyetlerle, yine Batı ve bu arada Amerika arasında köprü olmak istiyorlar. Belki de şimdi, çöken Mihail Gorbaçov'un "Ortak Avrupa Evi" projesinin bir simetriğiyle "Ortak Türk Evi" için hazırlanıyorlar.

Üç nokta var; altını çizmek durumundayım. Bir; Türk yönetenleri sanıldığından çok daha tüccardırlar. Paraya koşarlar; Amerikan dolarına koşarlar. Amerikan dolarları renk değiştirip petro dolar olunca, İslam'a koşarlar. Şimdi ön Kafkasya'nın petrolünün ve Orta Asya'nın altınlarının kokusunu aldılar; Enver Paşa'yı hatırlayarak, koşmaya hazırlanıyorlar. İki; Türkiye, Marx'ın zembereği içine girmiştir. Artık Türkiye'nin yönünü, sermaye sektörünün çıkar dümeni belirliyor ve diğerleri, basın, üniversiteler, yargı ve aydınlar ve tek sözcükle ideolojiyi taşıyanlar, inanılmaz bir hızla, bu dümene göre yönlerini alıyorlar. Şimdi her yerde "Türkî" sözü var; bütün söylemler "Türkî" üzerinedir. Çünkü Orta Asya'da Türk müteahhitler, Arap ülkelerinde kaybettikleri işleri Orta Asya'da almayı planlıyorlar.

Üçüncü nokta bu "Türkî" sözcüğüyle ilgilidir; Türklüğün köksüzlüğünü kitaplarımda yazdım, burada tekrarlamak zorundayım. Orta Asya'ya Türklük adına bir koşturma senaryosu var; fakat ad Arapçadır. Çok garip, Türkler, Orta Asya'ya Arapça koşuyorlar.

Bu noktayı ve bu garabeti, kuşku bırakmayacak bir biçimde göstermek gereğini duyuyorum. Kaynak olarak kendimi değil, ünlü tutuculardan Profesör Muharrem Ergin'in "Osmanlıca

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dersleri" kitabını kullanmak istiyorum; kitabının "Arapça Unsurlar" bölümünde "ism i mensub" yapılışını inceliyor ve şunları yazıyor: "Bunlar aidiyet, nisbet isimleridir. Diğer kelime çeşitleri gibi vezinleri yoktur. Ek ile yapılır. Çeşitli vezindeki kelimelere nisbet ye'si (yâ yi nisbet) adı verilen bir (S) ilave etmek suretiyle ism i mensub yapılır. Aslında Arapça'da nisbet eki iyyun şeklinde olup S'si şeddelidir" Profesör Ergin, Osmanlıca'da Arapça kaynağa göre şeddeden vazgeçildiğine işaret, ettikten sonra şöyle devam ediyor: "Demek ki Türkçede asıl ekin şeddesi ve tenvini atılır ve nisbet eki uzun i (î) şekline geçer." Hepsi, bu kadar. Bu kadar yaratıcılıktan ve kendinden uzak olmaktan utanmak gerektiğini düşünüyorum.'Türkî" Arapça yapılışlı ve Arapça ekli bir sözcüktür; "isevî", "musevî" ya da "muhammedî" türündendir.

Ben hep "Türkik" sözcüğünü kullanıyorum: benim ki de Batı dillerinden geliyor. "Sempatik", "fantastik", "astronomik", "arabik" ya da laz kökenlileri anlatmak üzere "lazik", hep bir kökeni, bir mensubiyeti, bir iyeliği gösteriyor; Türkçe olmaktan uzaktırlar. Ancak benim bir Türkçülük ya da ikinci sınıf emperyalizm iddiam yok; yalnız dili çok seviyorum. Türkçe, "Türksü", Türkse" ya da Osmanlı ya da Selçuklu örneklerinde olduğu türden "Türklü" denebiliyor bunun tartışmasını bırakıyorum. Bütün bu tartışmadan çıkardığım şudur. Türkiye düzeni tıkanmıştır. Türkiye düzeni her türlü yaratıcılığını yitirmiştir.

Demirel, bu tıkanmışlığın şimdiki örtüsüdür.

Türkiye şimdi Demirel'in jübilesini oynuyor. Jübilede hep eski oyunlar tekrarlanır; ancak daha yumuşaktır. Ve Demirel'in oyunları üçtür. Ve bunlarda hiçbir değişiklik görünmüyor. Birinci oyun: Demirel, dış politikayı hep Washington'a bırakır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'den Amerika'ya giden ilk burslu stajyerdir; Başkan Yardımcısı Johnson'un koltuğunun altında çektirdiği fotoğrafla ve "Morrison Süleyman" olarak ilk seçimini yapıyor. Şimdi Washington'a biraz kırgındır; çünkü Amerika, iki kez askerler eliyle düşürülmesini önlemedi veya hiç olmazsa haber vermedi. Kırgındır; ancak yine de şükran duyuyor. Çünkü özellikle ikincisinden kellesini kurtarması Washington sayesindedir; bunu biliyor, Bush da bunları biliyor; Demirel, bu kez, Beyaz Saray'a seçmen tabanı zayıflamış olmakla birlikte, şimdiye kadar hiç kimsenin düşünemeyeceği kadar büyük bir aydın desteğiyle geliyor. Beyaz Saray'da yaşanan, boşaltmış bir karı kocanın nikah tazelemesidir. Birbirine iltifat etmek zorundalar.

İkinci oyun: İç güvenliği, ister sürü, isterse polis olsun, kanunsuz güçlere bırakmaktır. Demirel, bu oyunu da, aynı titizlikle tekrarlıyor; aydınları ve yargı kurullarını arkasına takması, bu kez karşısındaki sorunların daha büyük olmasından geliyor. Ezilmiş, bükülmüş, kimliklerini kaybetmiş aydınlar ve solcular da, takılacak bir yer arıyorlar; şimdi Demirel, uygun geliyor. İkinci oyunun çok açık bir göstergesi olarak Demirel, Kürdistan'ı, Şükrü Balcı'nın yetiştirmesi, eylülizmin Ankara ve İstanbul emniyet müdürü, "ünlü" MİT raporunun kahramanlarından, Washington'a yakın, polislikten yetişme Ünal Erkan'a bırakıyor. Ünal Erkan'ın emniyet müdürlüğü döneminde Vedat Aydın katledilmiştir. CIA'den alındığını sandığım istihbarat sonucunda, on bir Dev Sol'lu katledilmiştir.

Ünal Erkan, şimdi Kürdistan Valisi'dir.

Kürdistan'da Amerikan'ın Çekiç Gücü ile Vali Ünal Erkan'ın çok rahat çalışacaklarını tahmin ediyorum.

İkinci oyun, iç güvenliği sola ve Kürtlere karşı politikayı, Genelkurmay'a ve Genelkurmay gözetiminde üst polis güçlerine bırakmaktır. Durum budur; katliamlar tepkisiz olarak devam ettiği sürece, bir kuyumcu soygunu bahane edilerek evinde üç genç, hiç bir tepki yaratmadan, öldürüldüğü sürece, Türkeş'in sürülerine ihtiyaç yoktur; Demirel'in ikinci oyununda en küçük bir değişiklik görmüyorum.

Üçüncü oyunu ise ekonomiyi, IMF'e bırakmak olarak ortaya çıkıyor; ekonomi alanında Demirel'in ANAP'tan ayrı bir politikası bulunmuyor. Bütün politikalar, IMF damgalıdır; kitlelerin böylesine sürüleştirilebildiği, edilgen hale getirildiği bir zamanda yönetenler enflasyondan korkmuyorlar. Ocak ayındaki yüzde ll'lik fiyat artışı işarettir; oyunun ve sonuçlarının değişeceğini düşünmemek gerekiyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Şimdi, Demirel dalgası var. Türkiye solu ve aydını hep dalgalara kapıldı gitti. Şimdi büyük bir arsızlık içinde Demirel Dalgası yaşanıyor. Şişirilmiş bu dalganın etkisiyle Demirel sonrasını göremiyor ve düşünemiyor.

Demirel Dalgası geçicidir; kısaca, görebildiğim nedenlerini sıralayabiliyorum. Bir: Demirel'in enflasyonu durdurması bir hayaldir. İki; Demirel'in sanayileşme ile işsizliğe çare bulması hayaldir. Üç: Demirel'in olağanüstü bozulmuş gelir bölüşümünü düzeltmesi hayaldir. Dört: Bütün bunların sonucunda, ortaya çıkan büyük ahlak bunalımını yenmesi hayaldir. Beş: Eğer Türkiye solu bir şahlanışa geçemezse, bütün bu nedenlerle, toplumdaki İslama koşuşu durdurması ve dolayısıyla laisizmi tutabilmesi hayaldir. Altı: "Türkî" seferberlik, öyle anlaşılıyor, Washington Moskova Ankara ekseninin kurulmasına dayandırılıyor. Hayaldir. Türkler ile Ruslar'ın, Orta Asya üzerinde anlaşmaları hayaldir.

Peki, Kürt Cephesi'nde çözüm? Yakın zamanda hayal olarak görünüyor.

Çünkü şimdi birisi Demirel katında ve diğeri aydınlar arasında iki "çözüm" oluşturuluyor. Her ikisi de PKK'nin ortadan kaldırılmasına dayanıyor; Demirel katındaki çözüm, Washington'u arkasına alarak Bekaa Vadisi üzerinde yoğunlaşıyor. Yeni değil; aydınlar, bir Kürt Devleti kurup ortadan kaldırma senaryosu üzerinde kafa yoruyorlar. Önce Kürt Devleti kurulacak, sonra PKK ile birlikte ortadan kalkacak; hayaldir. Ayrıca tıkanmış Türkiye'nin böylesine uzun senaryoları uygulayabileceğini hiç sanmıyorum.

Uzun senaryolar, Demirel'in sonudur.

Demirel'in yönetimi ne kadar uzun olursa, askerin yönetimi o kadar yaklaşıyor.

Demirel'in sonunu görüyorum; hicazkar'dır Fakat şimdiden Kürdîli hicazkar mı, yoksa Türkîli hicazkar mı; bilemiyorum. Bildiğim, bütün hesapların bu sona göre yapılması gerektiğidir.

TURKISM'E DONUŞ

Adana'nın güldürmeyen komiği, Kemal Sunal'ı günlük yaşamda canlandıran Sakıp Ağa Sabancı, en son malını da ortaya koymuş; gazete fotoğrafçılarına donunu göstermiş, gördüm. Artık ebedi emniyeti bulduklarına inanıyorlar; meydan, sanki onların ve sanki bütün köyler kösteksiz kalmış, böyle davranıyorlar. Karılan, kızları ve metresleriyle ortadalar.

Adanalı hanım evinin balkonunda oturmuş, "kabul" günü yapıyormuş, aşağıdan bir otomobil geçmiş, belli kurulmuş, "Aha bizim Şavrele" diye buyurmuş, öyle anlatıyorlar. Sonra bir başkası geçmiş, "Aha bizim Ford" demiş ve arkasından geçene de "Aha bizim Kadillak" diye eklemiş; bu sonuncuda bir de sansın olduğunu söylüyorlar ve "O da kim?" diye soruyorlar. Adanalı hanım bir daha kurulmuş "O da bizim metresimiz" diye övünmüş; övünçle ve barış içinde bir arada yaşıyorlar.

Galileo'nun insan düşüncesine eşsiz katkısı, hareketin değil, hareketteki değişmenin önemli olduğunu göstermesidir; bir düşünme alışkanlığı ve bir düşünce yöntemi olmak durumundadır. Alarko Holding'in deviniminde, eylülist darbeden bu yana, bir değişme var; açıkça görülüyor. Sahipleri Ishak ve Üzeyir Beyler, belki de Musevi kökenli olduklan için, eylülizmden önce, kendilerini, kamunun gözlerinden saklamak için büyük çaba harcarlardı; şimdi ortadalar ve kızlarıyla birlikte, Sakıp Ağa ile yanşıyorlar. Üzeyir Bey Garih, Mülkiyelilerin İstanbul Şubesi'ni fethetti, Ishak Bey Alaton, bütün panellerin değişmez konuşmacısı oldu, Atina'ya sürülen istanbul Elenlerinin mesleğine de el atmışlar, birlikte bir de Paşa Meyhanesi açmışlar, geçenlerde dedikodu sayfasında okudum, burada kızları Leyla, "dekoltesi derin" İstanbul zenginlerini ağırlıyormuş, anlamadım, "dekolte" zaten açık giyinmek demektir, açığın nasıl derin olacağını anlamadım, anladığım, artık korkularını yendikleridir. Her yerleriyle açılıyorlar. Artık kendi barışlarının, pax, geldiğine inanıyorlar.

Pax Americana, Pax Oligarka derken acaba Pax Türkika mı geliyor?

Büyük korkuları, 1970 yıllarındaydı; servetlerini Avrupa'ya

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

taşıdılar. Eylülist darbeden sonra, burada, taşıdıkları servetlerini pek çok kez çoğalttılar ve böylece enternasyonalist sermaye de oldular. Büyük korkunun üzerine gelen darbe ile korkularını yendiler.

Güvenlerini kazanmalarında, eylülist darbeden daha çok, darbe karşısında bu tarafın çürüklüğü önemli bir rol oynadı; öyle düşünüyorum. Yetmişli yılların yükselişini Dev-Yol ile TKP temsil ediyordu; bir fiskede ikisi de dirençsiz kaldılar. Bu, seksenli yılların başındadır ve birincisidir; güvenlerinin ikinci kaynağı, doksanlı yılların başlarında gerçekleşiyor. Sovyet sosyalizminin böylesine dirençsiz bir biçimde çözülmesi, dünyanın bütün zenginleri için, sonsuz büyük bir güven nedeni oluyor; Türkiye'dekilerin böylesine göbek atmalarında bu çözülmenin payının büyük olduğuna inanıyorum. Bu, ikinci nedendir.

PKK liderliğinde Kürt silahlı hareketi, bu güven bulma seferinde, önemli bir pürüzdür; ancak uzun süre bu silahlı hareketin "birkaç eşkıya işi" olduğunun ısrarla söylenmesi, kitlelere kakılmış olan Kemalist şovenizm, Kürt yükselişinin Türkiye yönetenleri ve zenginlerindeki güven yükselişini kırıcı etkisini azaltabildi. Doksanlı yılların başında PKK önemli askeri avantajlar sağladı; eylülizmden ve çözülüşten gelen güvenler erimeye başladı.

İşte tam bu sırada Türkiye Türklerinin, Kemalizmin Misak-ı Milli çizgisini bir kenara atarak Türkizmi yeniden keşfetmeleri yepyeni bir durumdur; Türkizme dönüş hızla yayılıyor ve Türkler arasında "büyük Türkçülük" cereyanlarının doğumuna yol açıyor. Genellikle çok temkinli Demirel'in, Davos'ta Sovyet artığı üç Türkik kökenli yöneticiyle resim çektirdikten sonra, gazetecilere, fotoğrafın altına "yüz yıl gecikmiş fotoğraf" yazmalarını emretmesini çok ilginç buluyorum; Zaza kökenli Türkçü Ziya Gökalp'in, "Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne Türkistan; / Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan!" dizelerini hatırladığı anlaşılıyor. Birdenbire, sanki "görülmez el" idare ediyor, bütün basın, Orta Asya Türklerini yeniden keşfediyor; hepsi, komünizmin enkazının altından, Türklüğe ve İslama büyük bir açlığın olduğunu büyük bir sevinçle haber verme yarışındalar. Üniversitelerde "büyük Türklük" konuşmaları yapılıyor, sosyalizmin baskısından kurtulmuş eski solcular Türklüklerine koşuyorlar, nikah tazeliyorlar, bürokratlar bütün önemli makamların Türklere ayrılması halinde oturacakları koltukların hayallerini kuruyorlar. Türkisme dönüş yeni bir güven kaynağı olmak üzeredir.

Parantez açmak gerekiyor; Marksizm, bir son söz değil, tarihin belli noktasında büyük bir başlangıçtır. Ondokuzuncu yüzyıla kadarki insanlık düşüncesinin eleştirel açıdan bir dosyalanmasıdır ve bir eleştirisidir; zenginliği ve yaşayabilirliği buradan kaynaklanıyor. Lenin, Marx'ı devrimcileştiren isimdir; politikada büyük katkısı var, teoride katkısını önemsemiyorum. Stalin, zengin bir Marksist pratiktir; ancak pratik olduğunu unutmamak gerektiğini düşünüyorum. Bunları şunun için yazıyorum; eğer ben "Ortodoks" bir Marksist olsaydım, en Ortodoks Marksistlerin Menşevikler olduğunu düşünüyorum, 1991 yazının başlarında, Türkiye'nin emperyalizme yöneldiğini yazamazdım. Yazarken çok korktum; şimdi bu kadar hızla açılmasına şaşırıyorum. Bunları şunun için yazıyorum; Marx'ın, egemen ideolojinin yönetenlerin ideolojisi olduğu yolundaki teoreminin doğruluğu son derece şaşırtıcıdır. Herkes ve büyük bir hızla, Türkisme dönüş marşı ile yürümeye başlıyor.

Parantez açmam gerekiyor, hakkımda yazılanların çok büyük bir bölümünü okumam, vaktim yok. Ancak duyuyorum; içinde bir düşünce kırıntısı olduğunu duymadıkça okumuyorum. Fakat bir zamanlar TKP'nin vedet yöneticisi R. Yörükoğlu'nun yandaşı bir dergide benim ırkçı olduğumun yazıldığını duydum; zamanlıdır. Doğu Perinçek'in teorisinde benim Kürt milliyetçisi olduğumun teorileştirildiğini de duydum; okumuyorum. Ancak zamanlıdır; bu büyük Türkisme dönüş marşına katkı, benim ve bu arada İsmail Beşikçi'nin ırkçı ve Kürt milliyetçisi olduğunu yazmakla mümkündür. Zamanlıdır.

Perinçek, seçimlerde, Fehmi Işıklar'ı "kurye" ilan etti. Biz dergide, Toplumsal Kurtuluş'ta, kurye olarak bir başka isim "önerdik"; basındadır ve Perinçek, bunun üzerinde durmak zorundadır. Bu, bir. İkincisi, nasyonalist marşlar hiçbir zaman "düşman ulus" yaratılmadan ve yüksek sesle söylenemiyor. Üçüncüsü, Cumhuriyet sol aydınlara yönelikti ve belki de "sol" ile "aydınların" sona erdiğine inanıldığı için sona eriyor. Hürriyet ise hep kütleleri bozmak içindir; hep "Türklük" yaratmak içindir. Hep "düşman ulus" bulmuştur; bir zamanlar Elenlerdi. Artık Amerikan bağlantıları bir "Rum düşmanlığı" yolunu ka-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

patıyor. Bir zamanlar, Bulgarlardı; sosyalizm çözülüyor ve artık Bulgarlar "komşu" oluyorlar. Dört; Türklüğe ve Hürriyet'e bir "düşman ulus" gereklidir; Kürtlerde karar kılmak üzere oldukları anlaşılıyor. Art arda verilen kanlı haberler bundandır; kansız, düşmanlık yaratılamıyor.

Parantez açıyorum ve bitiriyorum: Bana gönderilen protesto ve küfür mektuplarını da okumuyorum. Yakınlarım biliyordu ve böylece bir kez de yazmış oluyorum. Fakat birisini okudum; düzgün daktilolu ve sarı zarf içinde geliyordu. Sarı zarfları hep devletten almışımdır; korkarım. Bunda, "Öcalan Kardeşim" başlıklı yazım söz konusu ediliyor ve "Anılan yazınız birçok Kürt yurtseverinin tepkisini çekti" deniyor. Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin de tepkisini çekti, Yeni Ülke toplatıldı ve davası bu ay başlıyor. Mektup sahibi, Batman'dan geliyor ve adını vermiyorum, yazımda uluslaşmada "düşman ulus" üzerinde durmamı olumlu saymakla birlikte beni, "Kürtlerin uluslaşmasını ise 'düşman ulus' kavramını bir kenara bırakarak PKK'nin zora dayalı mücadelesine bağlıyorsunuz" diyerek sert bir biçimde eleştiriyor. Son derece şaşırtıcı ve haksız bir eleştiridir; ben Kürtler için düşman ulusun olmadığını hiçbir yerde yazmadım. Üzerinden yasak kalkan ve bu dönemde bu alanda ilk kitap olan "Kürtler Üzerine Tezler" ortadadır; sadece, Apo Kardeşim'in Kürtlerin rönesansını, bir Türk düşmanlığı yaratmadan gerçekleştirmeye çalıştığını yazdım. Bu görüşümü tekrarlıyorum.

Mektubun özü şudur: Beni PKK yanlısı olarak görüyor ve protesto ediyor. Şunları da yazıyor: "Sayın Hocam, ben sizi mert, dürüst ve yiğit bir bilim adamı olarak gıyaben tanıyorum. Sizki DGM'leri üniversitelere, akademilere çevirmiş bir insansınız. Düşünüyorum ki acaba Sn. Yalçın Küçük üç egemen Ortadoğu ulusunu karşısına alamayacak kadar cesaretsizleşti mi? Eğer şüphelerim doğru ise bilime ihanet ediyorsunuz?" Çok açık ve ben anlıyorum; benim PKK yanlısı olmamdan kuşkulanıyor ve şüphe yoluyla "hain" olduğumu söylüyor.

Türkisme dönüş marşlarının çalındığı bir sırada, Yörükoğlu ve Perinçek yanlısı dergiler, iki Türk, beni ırkçılık ve Kürt milliyetçiliğiyle suçluyorlar; bazı Kürtler de "hain" olduğumu bana iletiyorlar. Çok mu karışık ya da "Hay Allah" mı demeliyim? Ben sadece "Bu PKK'yi ne yapmalı?" diyorum.

KEMALİZM : EMPERYALİZMİN DAR CEKETİ

Kültür Bakanlığı, temel ekseni Atatürk olan bir film yaptırmak için on ayrı senaryo sipariş etmiş bulunuyor ve bunlardan ikisinin, Halit Refiğ ve Refik Erduran'ın senaryolarını kabul etmiştir. Diğerlerini çekim için ertelediğini bildirmiştir.

Kabul edilmeyen senaryolar iki grupta toplanıyor. Birincisi, tümüyle resmi tarihe uyum gösteriyor. Bunlar resmi görüşlere tam uyuyorlar. Diğer grupta ise köklü bir biçmde olmasa bile bazı tabuları yıkma niyetleri gözleniyor. Bunlar kabul edilmiyor.

Halit Refiğ, kişisel bir yaklaşım savunuyor. Kişi veya birey olarak Atatürk'ü çekeceğini ileri sürüyor. Erduran ise filmde Atatürk'ü göstermeyecek, Atatürk'ü bir kameranın objektifi yaparak devrimleri anlatmayı deneyecek.

Buna bakarak, Kültür Bakanlığı'nın Atatürk olgusunu tartışmayı göze aldığı söylenebilir mi, eğer söylenebilirse bunun, içinden geçtiğimiz tarihsel dönemde anlamı ne oluyor?

Kültür Bakanlığı'nın Atatürk olgusunu tartışmaya açtığını sanmıyorum. Bunu yapabilecek bir konumda değildir. Seçimleri de, Kültür Bakanlığı'nın AP-ANAP Kültür Bakanlıkları çizgisini sürdürdüğünü gösteriyor.

Diğer senaryoları bilmiyorum. Bu iki seçimden, Bakanlığın, senaryoları değil senaristleri seçtiği sonucunu çıkarıyorum. Halit Refiğ ile Refik Erduran, Kültür Bakanlığı açısından ve işin özünde estetikleri ve felsefeleri itibariyle bir ve aynıdır.

Bugün Kültür Bakanlığı, Atatürk'ü tartışmak değil, Atatürk imajına ve ideolojisine taze kan vermek durumundadır.

Taze kan, hep kenardan gelir. Şimdiye kadar dışlanmışlardan gelir. Kemalizm, sıkıştığı her aşamada kendisini tazelemek için reddettiklerinin kanını almaya çalışır.

Şimdi başlayan budur. Bunun devam edeceğini, kemalizmin ve Kültür Bakanlığı'nın reputarına yakın zamanda Ruhi Su ve-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ya Nazım Hikmet isimlerini de ekleyebileceğini tahmin ediyorum.

Kemalist ideoloji ve estetik, temelinde, Batı tekniklerini, yerli malzemeye uygulamak demektir. Türkiye'de Cumhuriyet Gazetesi ile Tercüman Gazetesi'nin temsil ettikleri yaklaşımlar, bu iki unsurun dozajıya ilgilidir. Tercüman, yerli malzemeye, Cumhuriyet Batı tekniklerine, usüllerine, biraz daha ağırlık veriyorlar.

AP-ANAP Kültür Bakanlıkları da yerli malzemeye fazla vurgu yüklerler.

Halit Refiğ ve Refik Erdukan, görünüşte, Cumhuriyet Gazetesi ekolüne bağlı olmakla birlikte özünde Tercüman zihniyetindedirler. Refiğ'in, bütün ideolojisi, Kemal Tahir'e dayanıyor ve Kemal Tahir'i ise en iyi "Devlet Ana" romanı anlatıyor. Özü şudur: Türkiye, nevi şahsına mahsustur. Türkiye sui-generistir. Bu açıdan Erduran ile çok yakın düşüyorlar. Erduran'ın ilk tiyatrolarından birisinin Cengiz Han'ın Bisikleti olduğu unutulmamalıdır. Erduran, burada, yüzeysel bir Batı düşmanlığı ile Türkiye'nin özgünlüğü ve yerelliğini savunur.

Bu açıdan baktığımızda, Kültür Bakanlığı, kendisine uygun iki senarist seçmiş oluyor. Üstelik bu iki senarist de, görünüşte tutucu veya dindar değiller. Halbuki ikisi de nativist, diğer sözlerle yerelcidirler. Bakanlık, yerel bir Mustafa Kemal peşinde olmalıdır. Mustafa Kemal'in karnı yarık sevgisini veya halk türküsü tutkusunu önplana çıkarır. Türkiye'nin islamik kalıntılarını perdeye getirir. Bunların yapılacağını tahmin edebiliyorum.

"İnsan Atatürk" yani zaafları, hatalarıyla bir birey olarak Atatürk kavramından ne anlaşılır? Diğer taraftan, bir devletin ideolojisinin kendi adı etrafında tanımlanmış bir lider olarak Atatürk kavramı toplumda ne işlev görür, bu işleve günümüz Türkiye'sinde hala gerek var mıdır? Yoksa yerine ne konur?

Atatürk'ün insan olarak sunulması kemalizmin ideoloji olarak yıkılması için yeterli midir? Ya da yıkılması ne etki yapar ya da tam tersi bir etki doğurarak, sevecen bir ilgiye neden olabilir mi?

"İnsan" Atatürk filmi olmaz. Olursa ya bu bir başkasının filmidir ya da kahramanı sevecen değildir. Eğer bir kimse Mustafa Kemal'i sevecen gösterirse, bir başkasının filmini yapmış olur.

Mustafa Kemal, çok vesveseli, hep kıstırılmışlık kompleksi içinde yaşayan, sevgisiz bir insandır. Annesini sevmez; Mütarake'de İstanbul'da annesiyle değil Perapalas'ta kalmayı tercih ediyor. Annesinin cenazesine gitmiyor. Latife'yi de sevdiğini gösteren hiçbir işaret yok. Üstelik kendisinin Latife'yi seçtiğini sanmıyorum. İzmir'in komprador burjuvazisi olan Uşakizadeler, İsviçre'de okuyup yaşayan kızlarını Mustafa Kemal'e vererek, Kemal'i burjuvaziye damat alıyorlar. Kemal de hep, "sosyete" kadınlarına yatkınlık sergiliyor. Sofya'da, Şam'da, İstanbul'da hep zengin ve güzel hanımların salonlarına girmeye çalışıyor. Çeşitli kaynaklar bu alanda çok başarısız kaldığını saptıyor. Yabancı kaynaklar, Kemal'in asker yürüyüşüyle dansettiğini kaydediyorlar. Sevimli olmaz.

Sevgisiz ve acımasızdır. Maliye Nazırı Mehmet Cavit'i astırdığı akşam, bir balo düzenlemeye dikkat ediyor.

Mustafa Kemal, geç kalmış ve bu nedenle fazla gelişememiş bir Müthiş İvan veya Sekizinci Henry'dir. İkincisini Shakespeare yazdı ve birincisini Eisenstein filme aldı. Müthiş İvan, boyarları ve Mustafa Kemal da beraber yola çıktığı, ya da kendisinden önce yola çıkan bütün liderleri temizledi.

Atatürk'ü insan olarak canlandırmak, kemalizmi yıkmak anlamına gelmiyor. Yapılabilirse, yapılabileceğini sanmıyorum, geniş kütlelerde biraz daha yaşatabilir; buna katkıda bulunur. Buna ihtiyaç var. Eylülist günlerde, hapishanelerde coplarla Atatürk sevgisi aşılanmak istendi. Olmadı. Şimdi "herkes gibi" bir Atatürk, düşünülüyor. Ancak sevgiyi bilmeyen, acımayı bilmeyen, kimseye güvenmeyen, herkesi kendine karşı komplo hazırlayıcısı olarak gören, bir aydınlamanmacı despot olan Mustafa Kemal'i hiç bir romancı ya da yönetmenin sevimli yapabileceğine ihtimal vermiyorum. En gerçekçi film, Müthiş İvan'ın başarısız bir kopyesi olabilir.

Bunun dışında kendisi ideoloji olan Atatürk'e gelince, her

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

devlet düzeninin ideolojiye ihtiyacı vardır. İdeoloji birikmiş şiddettir ve yöneten ideoloji geçerli olduğu sürece, çıplak şiddete ihtiyaç azalıyor. Toplumda politik şiddetin artması, yöneten ideoloji olan kemalizmin etkisini yitirmesiyle başlıyor; bu, 1960 yıllarının sonlarıdır. 1960 yıllarının sonlarında, kemalist ideolojinin şemsiyesi altına girmiş olan komünizm, islamcılık ve kürt hareketi, kemalizmden kopmaya başladı. Bu şiddeti artırdı. Şiddetle, kemalizm, kütlelere kakılmak istendi.

Bu arada şunu da söylemek gereğini duyuyorum; kemalizmin, Kemal Paşa'nın kişiliğiyle ilgisi her zaman zayıf olmuştur. En büyük kemalistler, resmi konuşmalarında "atamız" diyerek göz yaşı akıtmış ve özel toplantılarında Kemal Paşa'nın özel yaşamıyla ilgili akla sığmaz öyküler anlatmıştır. Kemalizm, bunlardan geçiyor; çünkü yöneten ideolojidir.

Fakat bugün, kemalizm, yönetenlerin kemirmesine de uğruyor. Bugün Türkiye'yi yönetenler, kemalizm konusunda ciddi bir sorunla karşılaşıyorlar. Artık, Türkiye sınırları, Türkiye'nin büyük işletmelerine yetmiyor. Türkiye dışarda iş alıyor ve sürekli ihracat yapmak zorunda kalıyor. Bu, "yurtta sulh cihanda sulh" diyerek olmaz. Bu Misak-i Milli diyerek olmuyor. Türkiye'nin emperyalist planlar yapması dönemi başlamış görünüyor. Böyle bir dönemde, ufku Abdülhamit'ten de, Enver'den de daha sınırlı bir Mustafa Kemal yetersiz kalıyor.

Şimdi sorun burada yatıyor. Fakat MHP'den transfer bir politikacının yönetimindeki Kültür Bakanlığı'nın bu sorunların farkında olduğunu sanmıyorum. Bakanlığı'nın seçimi, daha içine kapanık bir Türkiye ve Atatürk yönündedir. Halbuki bugün Türkiye ekonomisinin en üst noktaları, daha dışa dönük, daha atılgan, hatta agresif bir Atatürk'e ihtiyaç duyuyor. Bunun ise Mustafa Kemal'den çıkarılmasına ihtimal vermiyorum.

Birinci Kitap Için Birinci Ek:

MİLLET İKTİSADI ÜZERİNE NOTLAR

Sıradan insan için önemli olan tarihtir. Bilimde ise tarih yöntemi ön plana çıkıyor; tarihin zaman zaman son derece yanıltıcı olmasına karşılık, tarih yöntemi bilimin en büyük kaynaklarından birisi oluyor ve doğrunun en sağlam doğrulayıcılarının da başında geliyor. Ne yazık bu, bugüne kadar yeterli ölçüde kabul görmüyor.

Kabul görmemesinde bir Soğuk Savaş bilim felsefecisi olmaktan ileri geçemeyen Popper'in önemli katkısı var; Popper'in agnostik olduğu yavaş yavaş kabul edilmek zorundadır. Popper, tarihçi yöntem sahiplerinin, kendince, "sociology is theoretical history" görüşüne karşı çıkıyor, ömrünce bunu çürütmeye çalışıyor(*); bilim için tek önerisi "piecemeal tinkering" oluyor. Bunu tenekecilik olarak Türkçeleştiriyorum.

Milton Freidmann'ın bütün yaptığının bu gerici bilim felsefecisinin görüşlerini iktisata taşımaktan ibaret olduğunu düşünüyorum; Friedmann, bir tenekecidir. Türkiye'de iktisat mesleğinde öğretim işini üstlenenlerin pek büyük bir bölümünün Friedmann'cı olduğunu görüyorum; bunlar da tenekecidirler. (**) Çok uzun olmayan bir zamanda iktisat mesleğinin tenekecilik krizini atlatarak tarihçi yöntemle birlikte yeni gelişmelere açılacağına inanıyorum.

---

*K. R. Popper, The Poverty of Histericism, London, 1957 - 1961, s. 39

**Bu incelemeyi yazarken postadan, İktisat Dergisi geldi. İçinde İktisat Fakültesi profesörlerinden Bener Karakartal'ın da yazısı var. Utandım. Bener Karakartal'ın yazısını yayınlayan bir dergi benden neden ve nasıl yazı ister; anlayamıyorum. Profesör Karakartal, eylülist darbede sıkıyönetim mahkemelerinde bilirkişi olarak çalışırken benim "Sowyetolog" olduğum için ve "oligopol" piyasası ile "oligarşi" sözcüğünü karıştırarak sekiz yıla mahkum edilmemi sağlayan bir tenekecidir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tarihin yazdıklarından birisi şudur: 1071 yılında Malazgirt'teki savaşta, Türkler, cephenin iki tarafında yer aldılar. Ancak bir süre sonra Roma orduları arasında yer alan Türkler, milli duygularını duydular ve Selçuklu tarafına geçerek Küçük Asya'yı Türklere açtılar ve pek üstü açılmamakla birlikte, böylece, Anadolu'nun Türkleşmesini başlattılar. Orta okullardan beri tarih derslerinde okutulan bu "gerçekler" tarihçi yöntemin sınavından geçemiyorlar; bu kısa incelemeye bununla başlamak istiyorum.

Önce parantezlerimden birisini açmak durumundayım; kvantum fiziğindeki gelişmeler, epistemolojide sıçramalara gebe görünüyor. Ne yazık, fizik son derece uzmanlaşmıştır, bu nedenle buradaki gelişmeleri çok yakından izlemek imkanı doğamıyor. Bunun için bu parantezin için; kvantum fiziğinden değil kendi çalışmalarımdan birisiyle doldurmak zorunda kalıyorum. Çalışmalarımın birisinde, 1960 yıllarında Türkiye'de bir Türkiye Komünist Partisi olduğunu ortaya çıkardım; bilinen komünist partisinin dışında ve bunun varolma çabaları gösterdiği bir zamanda böyle bir bulgu hem itiraz görmedi ve hem de önemli bir kabul gördü. Böyle bir durum bende şöyle bir soruya yol açtı: Acaba o dönemde "gerçekten" Türkiye'de bir Komünist Partisi faaliyet gösteriyordu da bunu benden başka kimse göremiyordu ya da ben yazdığım için bu dönemde Türkiye'de bir Komünist Partisi "gerçek" oldu? Böyle bir soru hem gerçekle bilgiyi içiçe sokuyor ve hem de yaşamı, yaşanmaya değer bir serüven haline getiriyor. Sorunun ve kvantum fiziğinin epistomolojik değerini burada görüyorum.

1071 yılındaki savaşa gelince, burada yanlış olan şöyle görünüyor; millet olmak bir aidiyet bilincidir ve bu dönemde, dünyanın hiçbir yerinde aynı kandan gelenler arasında bir aidiyet bilinç veya duygusu bulunmuyor. Dolayısıyla Malazgirt'te, cephenin iki yanında olanlara "Türk" demek imkanı yoktur; bunların birbirine bağlılık duygularından ve bir millet olmalarından söz etmek mümkün görünmüyor.

"Millet" tarih sahnesine kapitalizmle birlikte çıkıyor.

Daha önce var olan, parçalılıktır. Daha önceki aidiyet durumu, çok büyük ölçüde fizikseldir ve güçten, birlikte iş yapmaktan, ganimet toplamaktan, varolabilmekten, savaşmaktan kaynaklanıyor; eninde-sonunda bir güçlü liderin etrafında toplanma olarak beliriyor.

Kısa yazabilmek parantez açabilmektir.

Marksizmin ve Leninizmin değerinden en küçük bir kayba uğradığını düşünmüyorum. Marx, tarihe düşmüş, en hırslı kitap oburlarından, sözcüğün en olumlu anlamında ansiklopedik bilgisi en geniş olanlardan ve en büyük bilim adamlarından birisidir; Lenin, bir büyük politikacı ve büyük devrimcidir. Böyle olmakla birlikte Sovyet düzeninin çöküşü, benim bu düzenin çözülüşünden önce başlatmaya çalıştığım bir sürece daha büyük bir hız kazandıracaktır; Marx'a ve Lenin'e daha soğukkanlı bakma imkanı doğuyor. Bunun hem bir devrimci ve hem de epistomolojik zorunluluk olduğunu görüyorum: Devrimin eşiğindeki ülke ve bölgelerde, kutsallıklar dinselliklerini yitiriyorlar. Bilgi teorisi öndeki yeni ve daha önceki kutsallıklarla çözülemeyen sorunları çözme zorunluluğuyla karşı karşıya geliyor.

Marx'ın iktisatında katılmadığım bir yana işaret etmek istiyorum; aslında bütün düşüncesinin rengi olarak ortaya çıkıyor. Marx, Komünist Manifesto'dan başlayarak, olgunluğa büyük bir eğilim gösteriyor, "maturity biassed" türünden ifade ederek tenekeci öğretim üyelerinin yetiştirdiği kuşakların anlamalarını kolaylaştırabileceğini sanıyorum. Devrimde, çelişkilerin olgunluğuna, devlette burjuva sınıfının gelişkinliğine ve millette pazarın büyümesine, bir yatkınlığı gözleyebiliyorum.

Yalnızca bilgi teorisini ilgilendirmiyor veya başka bir söyleyişle sadece "akademik" olmuyor; çelişkinin varlığı, zenginliği ya da dağılmışlığı devrim için gerekli iken, daha gelişmiş çelişkiyi, üstelik Marx ile Engels'in işaret ettiği türden bütün çelişkilerin gelişerek emek-sermaye çelişkisine dönüşmesini devrimi çabuklaştıran değil geciktiren bir etken olarak görüyorum.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Devletin ortaya çıkması için ise burjuva sınıfının gelişmesinin değil doğumunun önemli olduğunu düşünmeye başlıyorum; devlet, burjuvaziye, sınıfını geliştirmek ve zenginleştirmek için gerekiyor. Devlet, burjuvazinin rakiplerini yok etmesi, yok edemezse teslim alması ve bunun içinde kendisini güçlendirmesi demektir; güçlü bir burjuvaziden daha çok güçler dengesini kendi lehine çevirebilen genç bir burjuvazinin varlığını gerekli yapıyor.

Millet ile ilgili çözümlemelerim de bu yönde, ancak daha karışıktır; bir milli devlet için, örnek olsun, dilin gelişmesini ön koşul saymayı anlamıyorum. Çağdaş Fransız devleti kurulmadan önce Fransızlar'ın dil birliğinden söz etmek imkansızdır; aynı biçimde, Yaban'da Yakup Kadri'nin çizdiği türden, modern Türk devleti kurulmadan, Türkler birbirinden Pencaplı Hintli ile Londralı İngiliz kadar uzak görünüyorlar. Dil birliği, modern Türk devletinin dayanaklarından birisi olmadığı sonucu beliriyor.

Güzel; ancak her çözüm bir yeni soru oluyor. Ortak Türk dilinin doğuşu, milli bir pazarın sonucu mudur; bu soruya "evet" denmediği sürece ulusun ve dilin ortaklığının doğuşunda "milli pazar" için tanınan ağırlıklı yerin tartışmaya açılması gerektiğini ileri sürebiliyorum. Yirminci yüz yılda, Türkiye pazarının "milli" olabileceğini iddia etmek, bana oldukça, kuşkulu görünüyor.

Diyarbakır çarşısında arçelik buzdolabı satan Vehbi Koç bayiinin, köyden gelen alıcısıyla, içinde "arçelik" ve belki de "buzdolabı" türünden yabancı sözcükler bir yana, neden bir yabancı dilde ve Türkçe konuşmaları gerektiğini anlayamıyorum; pazarın enternasyonal olması, dilin Kürtçe olmasını engellemiyor. Buradan şu sonucu çıkarıyorum; milletin oluşumundaki pazarın rolünden, pazarın mutlaka "milli" olacağı sonucuna varamıyorum.

Parantez açmayı sürdürmekte yarar var. Zengin iktisat tarihinde milli pazarlar sanıldığından azdır. Orta Çağ ve "Büyük Endüstri", bir ayrıntılı çalışmamda göstermeye çalıştım(*), bütünüyle enternasyonalist bir sanayidir; hem ham madde kaynakları ve hem de mahreçler ağı itibarıyla o zamanlar var olan dünyanın her yanına yayılmıştır. Her ne kadar endüstri devrimini duymamışsa da, Adam Smith'in kitabını okumak, sanayi devrimi eşiğinde iktisatın son derece enternasyonalist olduğuna inanmaya yetebiliyor; sanayi devriminin çok kısa döneminin bir iç pazara kapanma eğilimi gösterdiği doğrudur, ancak bu da dünya pazarlarından kopamıyor.

*Y. Küçük, Bilim ve Edebiyat, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1985.

Sovyet sosyalizmi, Sany'ın pazar yasasının sınırlı bir süre için ve kapalı "milli" bir ekonomide geçerli olabildiği tek uygulamadır; bu da, Say'dan çok Tugan'ın ve daha sonra Lenin'in "Pazar Sorunu Üzerine" yazdıklarında teorik temellerini buluyor. Ayrıdır; ancak Sovyet düzeni de buna dayanma iradesini gösteremediği için yıkılıyor.

Buradan önemli olduğunu sandığım bir sonuca yaklaşıyorum; pazarın "milli" olup olmaması önemli görünmüyor, ancak, bir asimilasyon, birbirine benzetme, sürecini gerçekleştiriyor. Bir yandan, pazarın olmadığı yerlerdeki parçalılığı ortadan kaldırıyor ve diğer yandan da, benzerinin varlığını bilmeden doğan bir aidiyet duygusuna kaynaklık ediyor.

Burada altı çizilmesi gereken asimilasyon ve aidiyet duygusudur; pazar bunların ortaya çıkışının mekanizmalarından birisi oluyor. Uzun savaşları, Haçlı Seferi örnektir, büyük felaketleri veya uzun devrimci mücadeleleri de aynı tür mekanizmalar olarak görebiliyorum.

Aidiyet duygusu ve birbirine bağlılık en çok köyde var; köyü ise sermayeden özgür bir yerleşim birimi saymak mümkündür. Köyde aidiyet duygusu, kan birliği kadar ortak felaketlerden ve yazgıdan kaynaklanıyor. Ayrıca köyde dil, en ilkel ve aynı anlama gelmek üzere en saf biçimiyle yaşıyor ve kendisini koruyarak sürdürüyor.

Parantez açmayı sürdürüyorum: Felsefesi ve iç konuşmaya dayalı romanı olmayan bir toplumun dilinin gelişebileceğine ve böyle bir dilin gelişmiş sayılabileceğini hiç düşünemiyorum.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ancak benim düşündüklerimi tenekeci profesörler hiç düşünemiyorlar.

Hep kovulup ve üniversiteye her dönüşümde, hiç yitiremediğim umutluluğumla "meslektaşlarımın" yazdıklarını ve kitaplarını okumaya çalışıyorum. Bu arada en çok takıldığım "anamal" oluyor; bir mesleğin böylesine gerilemesine yine de şaşırıyorum. Köylülüklerini reddetmekle birlikte aydın ve dilci olamayan Türk Dil Kurumu "uzmanlarının" sözcüğün en olumsuz anlamıyla bu uydurmalarının tenekeci profesörlerce böylesine kolaylıkla benimsenmesi son derece şaşırtıcıdır. Aynı derecede üzücüdür.

"Capital" sözcüğü, "capita", baş veya kelle anlamına geliyor, sözcüğünden çıkıyor; Osmanlıcası, çıkışına çok uygundur. Sermaye, "ser", baş ve maya, bir anlamda bekledikçe çoğaltan anlamına gelen sözcüklerden oluşuyor; son derece bilimseldir. Bunu, "anamal" olarak anlamak ve anlatmak imkansızdır; "capital", iktisat disiplininde bir "mal" değildir ve "mal" olsa bile ana ile bir ilgisi bulunmuyor. Sermaye'nin "ana" ile ilgisinin olmadığını görmek için her hangi bir randevu evine gitmek zorunlu değildir; ancak randevu evi edebiyatını bilmek yetebiliyor. Randevu evlerinde ana'lar "sermaye" ve sermaye'ler "ana" değiller; bu en eski pazar, bir yanlışlığı göstermesi açısından yüksek bir değer taşıyor.

Saflık, gelişkinlik demek olmuyor; ancak, antropolojiyi, yatay düzleme yatırılmış tarihçilik olarak anlayabiliyorum. Antropolojik araştırmalar yapma imkanım yok; yalnız saflık aradığım zaman köye başvuruyorum. Köyde, kapital'in ve sermaye'nin tam karşılığı olan bir sözcük var: "Başlık" Bu sözcük hem bilimsel ve hem de dil bilim anlamında tamamına sermaye demek oluyor.

Yavaş yavaş köyü düşünmek bana iktisatı anlamanın önemli anahtarlarında birisi olarak geliyor; köyü düşünüp tersine çevirdiğim zaman emek-değer yasasını çözebiliyorum. Emek değer yasası, en az çabalar yasasıdır; bu yasa, hiç bir köye hiçbir

zaman uğramıyor. Köyde herşey, gerektiğinden çok büyük bir zahmetle ve çok büyük bir gösterişle gerçekleştiriliyor; belki de köylü için iş yapmanın Fransızca "ban", İngilizce "to ban", mahkum etmek, zorlamak, sözcüğüyle * Türkçe'ye de giren "banal" sözcüğü avam tabakasının yapacağı "iş" demek oluyor, özdeş olması, gösterişin kaynağıdır. İş zorla ve başkası için yapılıyor; hem zahmeti daha çok oluyor ve hem de göstermek gerekiyor.

Bir zorunluluğun bir yaşam biçimine dönüşü şaşırtıcıdır; köylü, acısını dövünerek ya da yüzünü parçalayarak göstermek gereğini duyuyor. Uzun tutabiliyor. Burjuva, acısını bile en az çabalar yasasına göre duyabiliyor; değil yüzünü parçalamak, acısını göstermeyi bile estetik dışı sayıyor ve mümkün olduğu ölçüde kısa tutuyor. Ulusların geliştikçe, burjuvalaştıkça, cenaze törenlerinin kısalmasını çok öğretici buluyorum: Emek değer yasasının acımasız bir uygulamasıdır.

Parantezi sürdürüyorum: Türkiye'de ünlülerin cenazesinin bir "müslüman kokteyli" haline dönüştürülmesi ve saygın tabutların önünde toplanan aynı ölçüde ünlü aydınların şen şakrak birbiriyle sarılıp öpüşmesi, tabutta yatandan daha çok günlük işlerini konuşmaları, emek-değer yasasının ve gelişmişliğin yaşanması anlamına geliyor. Bu açıdan baktığımda ve yurt dışında gördüğüm Funeral'lerin ciddiyeti ile karşılaştırdığımda, Türkiye'nin gelişmişlik açığını hızla kapatmaya başladığını düşünebiliyorum.

Dil, en az çabalar yasasına göre işliyor; köyde, emek-değer yasası ve aynı anlama gelmek üzere en az çabalar yasası işlemiyor. Pazarda ise egemendir; Fransız dilindeki yazılış ile söyleniş arasındaki bu önemli fark, en az çabalar yasasının etkisine güçlü bir işaret oluyor. Pazar, söylenişi kısaltıyor; ancak hukukculuktan gelme noterler, eski yazışta ısrar ediyorlar. Bu ısrar, iktisatın temel yasalarından birisinin gözlenmesini son derece kolaylaştırmış oluyor.

Aidiyet; en çok köyde vardır.

(*) Osmanlıca "celp" sözcüğü ile karşlıyor.

Köy, millet'in embriyonik olarak bulunduğu yer anlamına geliyor; bunda sürekli olarak ortak felaketle karşı karşıya gelmek kadar sermayenin yokluğunun da büyük etkisi olmalıdır. Şimdi millet iktisatında sermayenin konumuna değinmek istiyorum.

Etkisi ikili görünüyor; pazarı genişlettikçe, parçalılık duvarlarını yıktıkça, feodalitenin çok sayıda biat, hommage, düzenlerini tek tek ortadan kaldırdıkça, ortak aidiyetin ve böylece milletin oluşumuna önemli katkıda bulunuyor. Ancak bu etki ve katkı, daha çok sermaye formasyonunun başlangıç aşamalarındadır.

Sermaye, varolabilmek için büyümek zorunda olan antite'dir. Rekabetçi kapitalizmdeki rekabet, varolmayı, ancak daha güçlenmek ve böylece, diğerlerini ortadan kaldırmak ve yutmakla olanaklı hale sokuyor; bu, yasadır. Buna ek olarak, Marx'ın açıklık getirdiği realizasyon teoremi de sürekli sermaye birikimini kaçınılmaz yapıyor.

Sermaye sürekli büyüyecek, yoksa yok olacaktır; bu tekellerin kaçınılmazlığı yasasını ortaya çıkarıyor. Tekellerin varlığı ise emperyalizmin bir başka türde söylenmesi demektir.

Parantez açıyorum: "Tekelci" sözcüğü ile "tenekeci" sözcüğü aynı dil yapım kuralına dayanıyor. "Tenekeci", teneke yapandır ve "tekelci" tekel yapan olamaz; burada bir anlamsızlık görüyorum.

Bilim, eninde-sonunda, dilde netlik ve titizliktir.

Tekellerin egemen olduğu düzene "tekelli" düzen demek gerekiyor.

Parantezi sürdürüyorum: "Marksist" sözcüğü de zaman zaman "Markçı" ya da İktisat Fakültesi"nin eski ve saygın profesörlerinden sevgili dostum Sencer Divitçioğlu'nun bir süre pazarlamaya çalıştığı türden "Marksgil" sözcüğüyle karşılanmak isteniyor. Her ikisinin de yanlış ve yetersiz olduğunu düşünüyorum.

"Markscı" sözcüğü "tenekeci" sözcüğüyle aynı yapım düzenine sahiptir; bir kimsenin Marx'ı yaptığını anlatması imkansız

sayılmalıdır. "gil" eki ise, baklagil örneğinde olduğu türden bir aileyi belli ediyor; burada ise bir aileden daha çok Marx'ın öğretisine aidiyet anlatılmak durumundadır. Böyle bir anlatım, Arapça'da "-i" eki, ilmi örnektir, gösteriliyor. Türkçe'de kavramsal bir aidiyet olduğu zaman "-sel" eki kullanılabiliyor; "bilimsel" en çok bilineni oluyor.

Arapça'da "-i" eki, doktriner bağlılıkları da gösterebiliyor; bir kimseye bağlılık yine bu ekle yapılabiliyor. Musa'dan, musevi, İsa'dan isevi ve Muhammed'ten muhammedi, bunun en çok bilinen kullanımlarıdır. Türkçe'de bu yola gidilmiyor; Markssal denilmiyor.

Türkçe'de bir büyük isimden çıkış ya da bu izme bağlılık, "-li" ekiyle gösteriliyor; yine en büyük kaynak köy'dür. Bugün de pek çok yerleşim yerinde "Ahmetli" ya da "Ömerli" köyleri ya da benzerleri görülüyor; bu köy adları, bu köylerde ahmet veya ömerlerin çokluğunu değil bir önemli Ahmet veya Ömer'in bulunduğuna işaret ediyor.

Türkçe'de marksistlere markslı" demek zorunludur. Arapça'da bunun tam karşılığı, Abbas isminden gelen Abbasi'dir. Türkçe'de daha çok yaygın karşılığı, "devletlu" veya "devletli", ancak bundan da öte, "Selçuklu" ve "Osmanlı" sözcükleridir. Bu son ikiliden birisi Selçuk'a ve diğeri de Osman'a bağlılığı ifade ediyor. Markslı, Marx'ın düşünce yöntemi ve öğretisinin temeline bağlı olan kimsedir.

Parantezi kapatıyorum; ancak Selçuklular bir yana, Batı'da modern millet ve devletlerin doğuşundan nerede ise iki yüz yıl öncesinde bile Türkler'in hanedanı ile devleti bir arada karmaları ve millet kavramına çok uzak kalmaları son derece şaşırtıcı ve öğreticidir.

Öğrenmek için önce şaşmak gerekiyor.

Bugün Türkiye üniversitesinde öğretim üyelerinin çoğu şaşırma hassalarını yitirdiklerini veya hiç kazanmadıkları için de bilim adamı olamıyorlar. Tenekecidirler.

Osmanlı düzeni de tekelli bir düzen türünden yayılmacıdır; teknik anlamda emperyalist değil emperyal bir özellik gösteri-

yor. Yayılması, tekelli sermaye dayanmıyor; önce akıncılara ve daha sonra yeniçeri birliklerine bağlı kalıyor. Yayılmasının milliyete dayalı bir söylemi ve ideolojisi bulunmuyor.

Emperyalizm, tekelli düzenin sınır ötesi görünümüdür. Tekelli düzende sermaye millet iktisatı açısından ikili bir nitelik alıyor; içerde millet ile bağlantısını koparmamakla birlikte sınır ötesinde "milli" görünümünü, önemli ölçüde arka plana atıyor. Tekelli düzen sınır ötesine bir millet egemenliği kurmak için değil, uygarlık taşımak için çıktığı iddiasını taşıyor.

Tekelli düzenin millet bilincinden kaynaklanan aidiyet duygularını erozyona uğrattığı kesindir. Tekelli düzenin, hem agnostik yapısı, hem bireyi edilgen hale getirmesi ve hem de yeni parçalı iktidarlar yaratması açısından feodal düzenle, kapitalizmden çok daha fazla, benzerlik kurduğunu düşünüyorum.

Tekelli düzende, millet bağını zayıflatmış insanların, edilgenleşme sürecinde sürüleşenlerin, spor klüpleri, tekel bayrakları, tekkeler, tarikatlar, sığınaklar, cinsiyet üzerine fırkalar, barınaklar türünden parçalılığı seçmelerini kaçınılmaz buluyorum.

Sosyalizmin, yaşayan bir sistem olarak, ortadan kalkmış olması bu süreçte hızlandırıcı bir etki yapıyor. Çünkü sosyalizm, insanlar arasında bir başka aidiyet bilincini ve bağlılık duygusunu veriyor; bunu duyamayanların sığınak ve barınak aramaları hızlanıyor.

İkinci Kitap

KÜRDİSTAN

KÜRDİSTAN'DA İKİ TARZ-I SİYASET

Kürdistan'ın yazgısı mıdır; hep iki siyaset çıkıyor.

Bugün iki siyaset birbirinden daha çok ayrılmıştır. Bir yanda Washington-Ankara-Zaho ekseni beliriyor. Bush-Özal-Barzani yakın bir danışma ve birlikte hareket etme eğilimi gösteriyorlar.

Barzani siyasetini otonomi, özerklik veya benzeri sözcükler ile anlatmak yersizdir. Bu siyasete büyük ve hegemonyacı devletlerin vereceği kadarına razı olma çizgisi adı verilebilir. Başı eğik bir başkaldırı özelliği taşıyor.

PKK ayrı bir siyasettir.

Partiya Karkeran Kürdistan, üç önemli noktada, geçmiş ve şimdiki tüm Kürt hareketlerinden ayrılıyor. Bunlardan birisi, Kürt insanı ve toplumunu değiştirme plan ve iradesidir. Genel sekreter Öcalan, her konuşmasında ve her açıklamasında Kürt toplumunu değiştirmeyi çok yüksek bir hedef olarak ortaya koyuyor. Bu nokta, PKK oluşumunu çok ayrı bir yere oturtuyor.

İç savaş, dış savaştır.

İşçi Partisi, kendi toplumunda bir iç savaş partisidir. Birinci ayrılığın doğal sonucudur; ikinci noktadır. Apo, Kürt insanını değiştirmek için Kürt alanında bir iç savaşı kaçınılmaz görüyor. Bu yalnızca şeyhlerin ve aşiretlerin etkisini ortadan kaldırmak için planlanmıyor. Aynı zamanda, toplumsal değişimin mekanizması olarak görülüyor.

Ekim devrimi, PKK liderinin son yazı ve açıklamalarında çok net bir yere sahiptir. Kürdistan'da bir ekim devrimi amaç olarak gösteriliyor. Bu, PKK siyasetini, bu açıdan da, diğer Kürt çizgilerinden netlikle ayırıyor.

İki siyaset belirmiştir.

Diğer bütün siyasetler, bundan böyle, bu iki siyasetin türevi olmak durumundadırlar. Hepsi, bu iki kanaldan birisine akmak zorundadır.

Apo siyaseti, Kürt halkında değişimi hedef alıyor ve çok zordur. Bu zorluk, tümüyle kendi imkan ve gücüne dayanmadan kaynaklanıyor. Böyle bir dayanmanın zorluğun içinde ko-

laylık mekanizmaları taşıması da ihtimal dahilindedir.

Irak savaşı, kürdistan'da iki çizginin netleşmesine yol açmıştır.

Savaşlar, yol açıcıdır ve tarihi hızlandırıyorlar.

Hızlanma ayrışma ve bütünleşmedir.

Kürt hareketinde önce ayrılık olmuştur; ayrılık sadece dünyanın hegemonyacı güçleriyle işbirliği yapma ve yapmama konusunda değildir. Bu, Kürtlerin bulunduğu topraklardaki egemen ulusla işbirliği yapıp yapmamanın bir başka görüntüsüdür. Türkiye'de 1990 yılında da, Türkiye solculuğunun kütleselleşmeye başladığı 1960 yıllarında da Kürt hareketi Türkler ve Türk siyaseti ile birleşme ve ayrılma noktasında iki eğilim göstermiştir. Her ikisinde de Türk siyasetleriyle birlikte çalışma, diğerine karşı daha baskın bir yer kazanmıştır.

Devrimci hareketlerin sol hareketlerle yakınlık kurması ve zaman zaman içiçe girmesi doğaldır. Marksizm, başından itibaren ulusçu hareketlere bir beşik, bir sığınak ve zaman zaman da bir yol olmuştur. Bu oluşumun her zaman her iki yan için de olumlu olduğunu söylemek mümkün değildir.

Yetmiş yılları Türkiye'de Kürt hareketi ile Türkiye'nin sol hareketinin de ciddi bir biçimde ayrışmasına tanıklık etti. Bunda PKK çıkışının önemli bir rolü vardır . PKK, kendisi bir uç hareket olurken, bütün Kürt eğilimlerini belli görüşler etrafında birleşmeye de zorlamıştır; PKK etkisiyle Kürt çizgilerinin birbirine yaklaştığı bir zaman yaşanmıştır. Kürt çizgilerinin birbirine yaklaştığı zamanda, devrimci kürt hareketi ile devrimci Türkiye hareketinin birbirinden uzaklaşması süreci yaşanmıştır.

Tarih hızlanmıştır. Uluslararası dengeler ve Türkiye'nin yeni senaryoları, emperyalist bir Türkiye planına doğru ciddi adımlar ve Irak savaşı sonunda Kürt hareketinde iki çizgiyi netleştirmektedir.

Bunun diğer iki çizgiyi yaklaştırması ihtimali yüksek görünmektedir.

Boşanmadan sonra yeni bir beraberliğin kapıları çalınıyor.

Eksenler, birbirine karşı duruyor.

Dönem, yenileşiyor.

AKIL VE İHANET

Nükleer enerji, çekirdeğin parçalanmasından doğuyor.

Bölünme, şiddettir.

Osmanlı imparatorluğu, bir büyük düzen'di. Uçsuz toprakları örtüyordu. 1918 yılında parçalandı ve toprakları bölündü. Şiddettir.

Rusya İmparatorluğu, bir başka büyük düzen'di; aynı tarihlerde parçalanıyordu. Parçalanırken kısa bir şiddeti yaşadı; Lenin, Moskova Prensliği ölçüsünde küçük bir alana çekildikten sonra eski topraklarda Sovyet düzenini kurabildi. Nasıl kurabildi; asıl şaşılması gereken neden yıkıldığı değil nasıl bu kadar uzun sürdüğü olmalı. Ancak artık Sovyet düzeni de parçalandı; parçalanmak, büyük bir şiddettir.

Şimdi coğrafya 1918 yılındadır. İki düzen birden parçalanmıştır: Parçalanma, şiddet içeriyor, şiddet doğuruyor, daha büyük şiddeti haber veriyor. Eski dünya, Asya Afrika ve Avrupa'da büyük bir coğrafya, çekirdek parçalanması sürecini yaşıyor.

Yirminci yüzyıl şiddetle başladı ve şiddetle tamamlanıyor. Ucu görülen şiddet bütün sınırları sarsıyor ve bozuyor. Pek kimse farkında görünmüyor; Türkiye Cumhuriyeti de bu şiddetin etkisi altına girmiş bulunuyor.

Bir noktanın altını çizmek istiyorum; Türkiye'nin bir kurtuluş mücadelesi olmuştur. Bu mücadeleye şimdi Kürt halkının katkıları da ekleniyor ve kabul görüyor; doğru ve yerindedir. Ancak bu topraklarda verilen mücadeleyi ve şiddetini hem halklar ve hem de mücadelenin yönetenleri açısından fazla abartmamak gerektiğini düşünüyorum. Bir yanıyla da emperyalizm, büyük ve uzun bir emperyalist savaş nedeniyle yorgun düşmüştü ve Osmanlı İmparatorluğunun topraklarında küçük bir Türkiye'ye fazla itiraz etmiyordu. Asıl sorun, Bolşevik virüsün parçalı Osmanlı topraklarına ve petrol yataklarına yayılmasını önleyebilmek için tampon bölgenin yerinde çıkıyordu; şu sırada okuyucuya ulaşmak üzere olan yeni bir çalışmamda göstermeye çalıştım, eğer tampon Ön Kafkasya'da, bugünkü Azeri, Ermeni, Gürcü devletlerinin federasyonunda realize edilebilse-

di, Türkiye'nin sınırı çok daha başka ve oldukça daha küçük olabilecekti.

Sevres sırasında tampon alan, Ön Kafkasya olarak düşünüldü; bir bağımsız Kürdistan çizilebiliyordu. Bağımsız Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ın bolşevize edilmeleriyle Sakarya Zaferi eş tarihlidir; artık tampon Türkiye Cumhuriyeti, Kürdistan'ı ve İzmir'i içine alabilecek bir biçimde genişliyebiliyordu. Şimdi 1921 yılı değil, 1991 yılı sonudur; Bolşevizm virüsünün çaresinin bulunduğu düşünülüyor. Bölge, her taraftan, her açıdan, her türlü çizime açılıyor.

Görülüyor mu? Pek emin olamıyorum. Dünya, 1991 yılını, Garbaçov türünden bir hain ile Bush türünden bir miyobun yönetiminde tamamladı; birlikte gözleri kör eden bir karanlığı yarattılar. Garbaçov'un bir hain olduğundan hiç kuşku duymuyorum; hain, güçsüzdür. Hain, kendi gücüne güvenmeyendir; her hain başlangıçta yanıltıcı olabiliyor. Garbaçov'un başlangıçta Komünist Partisine ve Sovyet düzenine yönelttiği eleştirileri, sistemi tazeleme inancıyla değerlendirdik; nesnel olarak, güvenmediği gücünü yok etme sürecine girdiği 1987 yılından itibaren belli oldu. Karşısındaki Bush'un çapsızlığı ve miyopluğu, Garboçov'a, kendi mevzilerini bir bir dinamitleme konusunda sadece cesaret verdi; artık açıklıkla anlaşılıyor.

Politika, sözcükleri güç olan ya da parçalanmak üzere çekirdeklerden oluşan bir şiirdir.

Bush ise hem miyop ve hem de kekemedir. Sovyet düzeninin yıkılışına bakarak Bush'u abartmanın büyük bir yanılgı olacağını düşünüyorum. Hep yanıldı, hep olayların gerisinde kaldı, uzun yıllar Sovyet sistemini yıkmak isteyen bir imparatorluğun lideri olarak sistem yıkılma işaretleri gösterince büyük bir panık yaşadı, Baltık devletlerinin ayrılışını durdurmak istedi, Ukrayna'yı frenledi, ölmüş atı kıbaçlayarak Sovyet düzenini yaşatmaya koyuldu ve en son olarak da ölü doğan Bağımsız Devletler Topluluğu'na sarıldı. Belki de imparatorluğunun içinden çürüdüğünü en iyi kendisi duyuyordu ve belki de bu nedenle itibarını kazanarak Bağdat'tan döndü ve belki de güçsüzlüğünü en çok Japonya'da anladı ve Japon yöneticilerinin önünde bayılarak diz çöktü.

Amerika artık dizleri tutmayan bir emperyalisttir. Topal emperyalizm sözcükleri artık Washington'u anlatıyor.

Ya Türkiye? Yirminci yüz yılın sonu, çapsız devlet adamları dönemi mi bu soruyu sormadan cevabını çıkarmak istiyorum. Eğer bir ülke "İdö" diye bir yeni lider yaratmak zorunluluğunu duyarsa, çapsızlığı sonuna kadar yaşıyor, demektir. İnönü, Demirel ve Özal'dan Türkiye'ye bir lider yaratılmak isteniyor. Sanki tutkalla birbirlerine yapıştırılmışlar; yöneten devlet basını "bu üçlüyü bozmayın" diye yalvarıyor. Biri yetmiyor; üçünden bir lider aranıyor.

Demirel, Özal ile İnönü'yü ve kaçınılmaz olarak, ANAP ile SHP'yi bir araya getirmek durumunda kalıyor.

İdeolojisiz toplum yönetilemiyor.

Fetiş, ilkelin ideolojisidir.

Demirel'in fetişleştirilmesi denemeleri yaşanıyor.

Ertuğrul Özkök, Özal'ın fısıltılarını yazıya döküyor. Ülkenin şimdi en önde gelen Demirel şakşakçısı Yalçın'dır; şakşak yazılarının birisinin başlığı, "Demirel, SHP'yi büyüledi" oluyor. Hikmet Çetin, Yalçın Doğan'a, "Demirel'de inanılmaz bir değişiklik var, tecrübesini ve arada geçen yıllarda kazandıklarını bir kere daha konuşturdu" demiş; demiştir. Buradaki "Demirel" sözcüğünü çıkarın, Hikmet'ten buna benzer sözler çok işittim; arada bir böyle birisini bulamadan edemiyor. Ahmet Zeki Okçuoğlu da, yeni Kürtçe haftalığın örnek sayısının çıkışı nedeniyle Demirel'e şükranlarını arzetmekten geri kalmıyor.

Fetiş, ilkelin ideolojisidir; tekrarlıyorum. Şimdi Demirel, benim Kürt olarak dünyaya gelmiş bazı arkadaşlarımın fetişidir; bu arkadaşlarımı anlamıyorum. Bunların da beni anladıklarını hiç sanmıyorum.

Üniversitede, doktora düzeyinde, bilim felsefesi dersi veriyorum. En çok tekrarladığım teorem, insan aklının yanılmaya çok yatkın olduğudur. İnsan aklı mutlak olsa, bilim ve felsefenin zahmetine değer bir uğraş olacağını sanmıyorum; insan aklı en çok kendisine karşı tarafsız olamıyor.

Bazı insanlar var, hep kardeşlikten söz ediyorlar; bunları çok seviyorum. Her alanda, hep söz ederek ve hemen kardeşlik ola-

bileceğine inanmakla birlikte bu tür insanlara bayılıyorum; anneanneme ve babaanneme bayıldığım kadar bayılıyorum. Bazı insanlar var; hep barışçıl yollardan söz ediyorlar. Bunlara da büyük hayranlık duyuyorum; ne güzel, benden çok daha iyi kalpli insanların bulunmasından büyük sevinç duyuyorum. Bu insanlar ve bu arkadaşlarım kadar iyi kalpli olamadığım için uyuyamadığım da oluyor.

Şimdi bu uykusuzluk içinde bilim felsefesinden çıkardıklarımla düşüncelerimi toplamaya çalışıyorum; önce, Demirel'in büyük bir politikacı olduğu düşünülebiliyor. Büyüktür. Washington'a yakınlığı vurgulanıyor; yakındır. Bush'un Demirel'e destek olma zorunluluğundan söz ediliyor; zorunludur. Bush isterse, Şam'a baskı yapabilir, Şam artık Washington'un eline bakar, ve Bekaa Vadisi'ni basar. Basar mı, basmaz mı; basar. Bundan sonra Barzani ne yapar; elli yıllık mücadele birikiminii barışçıl çözüm kartına basar. Özetliyorum; eğer "Büyük" Demirel, Bush'a baskı yaparsa, Bush, Şam'a baskı yaparsa, Şam, Vadi'yi basar ve Şam Vadi'yi basarsa, Barzani de başka yerleri basar. Bunlar, aklın ürünleridir; herkesin düşünmesi gerektiğini ve düşünmede hiçbir sakınca olmadığını düşünüyorum.

Ancak ben bilim felsefesinden insan aklının tarafsız olamadığı sonucunu çıkarıyorm; akıl yürütmedeki bu basma-tulumba aşamasını temenni aşamasının izlemesinden kaygılanıyorum. Temenni ile yüklenirse akıl bulgularına daha büyük ağırlık veriyor ve işin ilginç yanı, temenni ile güçlenmiş akıl bulgusu temenniyi daha da güçlendiriyor. Bundan sonra ise kaçınılmaz bir aşama geliyor; akıl bulgusunun realizasyonuna katkıda bulunmak önlenemez bir tutku halini alıyor.

Nasıl mı? Güç mevziilerini ortadan kaldırmak, bunu istemek, bunun için çalışmak, akıllı bulguların bir sonucu olarak ortaya çıkıyor; ihanettir. Garbaçov, ajan değil, ancak net bir haindir.

Bu nedenle hiç kimsenin çok akıllı olmasını istemiyorum; ihanetinden korkuyorum. Hiç kimsenin anneannem kadar iyi kalpli olmasını istemiyorum; ihanetten korkuyorum.

Çünkü politikanın gücü odak yapan bir şiir olduğunu biliyorum. Politika güç yaratmak ve şiddete egemen olmaktır. Gerisi ihanettir. Bunu biliyor ve yazıyorum.

KÜRDİSTAN KOPARSA

Güneydoğu'nun Türkiye'den ayrı olması halinde Türkiye'nin daha zengin olacağı söyleniyor, ne dersiniz?

İstatistik derslerinde sık sık öğrenciye anlattığımız bir mantık oyunudur. 1, 2, 3, 7, 8, 9, toplanır ve altıya bölünürse ortalama beş olur. 1, 2, 3, atılır geriye kalanın ortalaması sekiz çıkar. Fakirleri atarsanız, geriye kalanların ortalamaları istatistik olarak yükselir. Bu bir istatistik oyunudur.

Önemli olan neden fakirlerin olduğudur. Eğer Doğu daha fakir ve Batı daha zenginse, daha önce sömürülmüştür.

Güneydoğu dışlanırsa, Türkiye'nin eğitim sorununun çözüleceği söyleniyor?

Yeni durumdur. Türkiye yıllar yılı Doğu'ya harcama yapmadı. Biz Devlet Planlama'da, başka yerlerde Doğu'nun ihmal edildiğini söyledik. Şimdi ihmal edilmiyor. Ancak şimdi harcama Silahlı Kuvvetler harcamasıdır, Özel Tim harcamasıdır. Şimdi Kürt insanını kazanabilmek için onlara devlet görevleri yaratılıyor. Koruculuk sistemine para harcanıyor.

Kısılacak harcama buradadır. Kuşkusuz bu harcama kısılırsa, Batı'da eğitim için bir kaynak çıkar. Ancak bu harcamanın nedenini de Türkiye Cumhuriyeti yaratmıştır. Kürtler'in dilini, ekinlerini yasaklayarak, kimliklerini gasbederek, bu harcamaları yapmak zorunda kalmıştır.

Bunlar ayrılsın ve bir federasyon kurulsun düşüncesi yayılıyor?

İyi niyetli bir öneri olduğunu sanmıyorum. Devlet, Kürt silahlı mücadelesi konusunda önce kendisini aldatmış ve şimdi çözemeyeceğini kabul etmek durumuna gelmiştir. Şimdi görünen senaryo şöyledir: "PKK'yı ortadan kaldırmanın yolu, Kürtler'e ayrı bir devlet kurdurmaktır." Yavaş yavaş bu düşüncenin

taraftarları artıyor. Kürdistan'da beş altı ilde kurulmuş ve Türkiye ile diğer düşman devletler tarafından çevrilmiş bir Kürt Devleti'nin, eninde-sonunda, PKK'nın sonu demek olacağı düşünülüyor. Kuşatılmışlık içinde sorunlarını çözemeyecek bu yeni Kürt Devleti'nin yöneticilerini redderek tekrar Türkiye'ye döneceği bekleniyor.

Böyle bi r senaryoyu imkan dahilinde görüyor musunuz?

Yakın zamanda mümkün görmüyorum. Türkiye'yi yönetenler, iyi niyetten yoksun da olsa, böyle radikal denemeleri yapamayacak kadar miyopturlar ve çaptan yoksundurlar. Ayrıca bu projenin kötü niyetli sonuçlarını verebilmesi, uzunca sayılacak bir zaman dilimini gerektiriyor. Türkiye'de hiçbir burjuva politikacısının kendisinin Kürdistan'ı veren, muhtemelen de bir başkasının Kürdistan'ı geri alan bir konuma gelmesine katlanamayacağını sanıyorum.

Bu defa gelip kalıcı olacağını ilan edecek bir askeri diktatoryanın programı olabilir.

Buna ihtimal veriyor musunuz?

Türkiye'nin emperyalist arayışlar içine girdiğini geçen yaz başında ortaya attım. Şimdi çok açık. Türkiye, Orta Asya'da yeni topraklar veya nüfuz alanları sağlama dalgasının etkisine giriyor. Bunu gerçekleşebilir gördüğü zaman, Kürdistan'ın geçici olarak kopuşuna razı olabilir.

Bu mümkün mü? Benim şu anda gördüğüm, Türkiye'nin içine girdiği yeni aşamada, yakın zamanda, bugünkü politik kadroların tümüyle silineceğidir. Demirel'e, İnönü'ye, kalıcı politikacılar gözüyle bakamıyorum.

Türkiye hızlı politik salınımlar dönemine girmiştir. Kürdistan sorunu, bu salınımların motorlarından birisi olmuştur. Yakın zamanda bir çözüm görmüyorum. Sallanma büyüyerek, arayışlar ufak ufak devam edecektir. Gördüğüm budur.

KÜRT DEVLETİ TARTIŞMASI

Basında, başyazar ya da fıkra yazarları eliyle, Kürdistan'ın ayrılması yönünde, "alın tepe tepe kullanın" ifadesiyle özetlenebilecek bir eğilim belirdi, nasıl değerlendiriyorsunuz?

Samimi ve kalıcı bir çözüm olarak ileri sürüldüğünü sanmıyorum. Geçici bir çözüm olarak ileri sürüldüğünü düşünüyorum. Kısa bir zaman sonra Kürtler'in Kürdistan'ı tekrar verecekleri inancı var.

Hayır. Türkiye için bir kambur olduğu ileri sürülüyor. Ahmet Altan, "ekonomik açıdan bakarsak, Güneydoğu Anadolu bugün Türkiye'nin sırtında ağır bir yük" diyor ve verilmesini istiyor.

Ahmet Altan, birikimi olmadığı alanlarda kalem oynatmayı seviyor. Romancılıkta birikimi yok, roman yazdı. Şimdi hiç iktisat bilmediği halde, hiç iktisat bilmediğini gösterecek fıkralar yazıyor.

Kürdistan'ın yük olduğu iddiası hiç bir iktisat tartışmasından geçemez. İktisat dinamiktir statik bakılmaz. Eğer bugün geriyse, daha önce geri değildi ve ileride geri kalmayabilir. Eğer Batı gelişmiş ise bu Doğu'nun sömürülmesindendir.

Bu kadar değil, bir: Kürdistan'ın yeraltının zengin olduğundan hiç kimse kuşku duymamalıdır. Kuzey Irak ya da Irak Kürdistan'ı petrol yatağıdır ve işletiliyor. Türkiye Kürdistan'nın Kuzey Doğusu'nda petrol yatakları vardır ve işletiliyor. Türkiye Kürdistan'ında petrol olmaması mümkün değildir. Ancak yataklar çanak yaparak derinde olmak durumundadır. Tıpkı denizdeki petrol yataklarının son zamanlarda işletilmesi türünden bu zengin yataklar mutlaka işletilecektir.

Ayrıca unutulmamalıdır; Türkiye metropollerinin ürünleri için, otomotiv sanayii, dayanıklı tüketim malları sanayii için büyük bir pazardır.

Türkiye sermayesini gümrüksüz bir pazarına gümrük duvarları yükseltmesinin ve hasım bir devlet sınırı çizdirmesini beklememek gerekiyor.

Ahmet Altan iktisat bilmiyor ve fantazi yapıyor. Daha fazla uzatmak istemiyorum.

Ancak Altan Öymen de benzeri görüşleri savunuyor. İtalya'da Kuzey'in zenginliğini yoksul güney ile paylaşmak istemeyen bir partiden söz ediyor. Türkiye'de de olamaz mı?

Genişleyen ve gücünü arttıran Kürt tezleri karşısında fıkra yazarlarının bu tür benzetmelere başvurmalarını büyütmemek gerekiyor. Burada ortaya çıkan yaklaşımı, ekonomik ya da zenginlik farkına dayanan bir ciddi öneri olarak görmüyorum. Politik manevra var.

Hürriyet'te Oktay Ekşi de plebisit öneriyor ve "Bağımsız bir Kürdistan kurulsun" görüşü kazanırsa "biz Türkler bu sonuca katlanalım ve o yöreyi bu sevgili kardeşlerimize bırakalım, "alın tepe tepe kullanın diyelim" diyor. Mümkün mü?

Mantıkta bir çözüm yolu var, **reductio ad absurdum**, "olmaza indirgeme" yöntemi denebilir. Kendilerine göre olmayacağı söylüyorlar. Çözümsüzlük içinde buldukları çözüm şudur: "Bir kaç ili Kürdistan olarak Kürtler'e verelim. Öcalan gelsin. Bakın ondan sonra ne olacak. Neler olacak neler olacak?" Çözümde ifade edilenler ve edilmeyenler var. Bu çözümle hem PKK'den kurtulunalacağı ve hem de Kürtler'in tekrar Türkiye'ye katılmayı isteyecekleri inancı var.

Sizce Türkiye böyle bir çözümü oynayabilir mi?

Bu çözümde "Kürdistan'ı veren" ve daha sonra "Kürdistan'ı alan" olacaktır. Hiç bir politikacı "veren" olmak istemez. "Alan" olmak ise garantili değildir.

Türkiye'nin bu çözümü ciddi olarak oynayabilmesi için

uzun yıllar iktidarda kalmayı savunan bir askeri diktatörlük olması kaçınılmazdır.

Peki PKK'nın tutumu böyle bir çözüm karşısında ne olabilir?

Benim kendi söyleyeceklerim var. 1 Mayıs 1987 tarihinde yapılan toplantıda "Doğu Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği" projesini ortaya atmıştım. PKK şimdi bunun bir versiyonunu savunuyor ve hem siyasal kimlik ve hem kimlikli bir siyasal organizma ve hem de birlik istiyor. Dolayısıyla PKK'nın şimdiki pozisyonu böyle bir senaryonun ötesindedir.

PKK, sadece kendi siyasal organizması peşinde koşmuyor. Kendi bağımsız siyasal organizmasıyla birlikte, bir üst birlik kurmaya razı bir Türkiye istiyor.

SÖMÜRÜLEN TOPRAK KÜRDİSTAN

Türkiye'de yaşayan Türkler'in, Kürtleri sömürdüğü, onların sırtından geçindiği tarzında görüşler var. Siz bu görüşe katılıyor musunuz? Neden?

"Sömürme", ya da exploitataion, teknik bir nitelemedir. Eğer bir toplumda artık değer varsa ve bu bunu yaratana geçmiyorsa, sömürme, sömürücü ve exploiteur var demektir. Bu anlamda, Türkiye 'de Türk işçiler, yoksul köylüler gibi Kürtler ve yoksul Kürt köylüleri de sömürülüyordur. Bundan kuşku duymamak gerekiyor.

Sorunuz, bu sömürmenin ırk ya da ulus temeli olup olmadığı nokta dışındadır. Kürtleri hem Kürdistan'da ve hem de Batı'da sömürenler arasında Kürtler de bulunuyor. Kürt toprak ağaları, sömürgendir. İstanbul'da büyük holding sahibi Kürtler de sömürücüdür.

Ancak Türkiye'de holding sahiplerinin, büyük zenginlerin, büyük mülk sahiplerinin çok büyük bölümü Türk'tür. dolayısıyla, sömürenler arasında Kürtler de olmakla birlikte esas itibariyle sömürücüler Türkler'dir.

Kürtler'in yarattığı artık değerlerin tümü, Kürt zenginlerine gitmediği sürece gittiğini sanmıyorum. Kürtler'i Türkler'in sömürdüğü söylenebilir. Haklıdır.

Bu sömürüden Türk işçi sınıfının pay aldığını ileri sürülüyorsa, bu görüşe katılmam mümkün değildir. "Pay" nedir bilemem; ancak, Türk işçi sınıfına binen sömürü oranının, son yıllarda, arttığını sanıyorum.

Tabii bunun tam tersini yani Kürtler'in Türkler'in sırtından geçindiğini düşünenler de var. Deniliyor ki, bugün Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'nin sınırları içinde kalan, Kürtler'in yoğun olarak yaşadığı on üç il, Lozan'da ülke sınırları dışında bırakılsa Türkiye daha müreffeh bir ülke olurdu. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Böyle bilgisiz bir iddia ile ilk kez karşılaşıyorum.

Kalkınma ve refah artışı ile büyüklük arasında bir genel ilişki vardır. Bu nedenle bütün emperyal ve emperyalist devletler büyümek isterler.

Lozan Antlaşması öncesi ile sonrası ele alındığında, Diyarbakır ve Van illeri arasındaki refah farkının zamanla arttığı görülüyor. Buralar da bayındırlık vardı; görece olarak gerilediler. Bu, zenginliklerinin başka bir yere, Türkiye'nin batısına aktarıldığı anlamına geliyor.

Türkiye'de yıllar yılı "geri kalmış Doğu" görüşü vardı. Hatta ben katılmamakla birlikte "geri bıraktırılmış Doğu" da deniyordu. Cumhuriyet Dönemi'nde Doğu fakirleşmiş Batı zenginleşmiştir; birinin fakirleşmesi diğerinin zenginleşmesinin nedenlerinden birisidir.

Artık gerçekler daha iyi biliniyor; Fransız Dış İşleri Bakanlığı'nın yeni açıklanan gizli belgelerine göre 1919 Paris Barış Görüşmeleri zamanında, Fransız sanayicileri Fransa Dış İşleri Bakanlığı'nı Kürdistan'ı ihmal etmemek gerektiğini hatırlatıyorlar.

Sonra Türkiye'nin tek petrol kaynağı burada değil mi? Kafkas Berisi ve Mezopotamya ile Kuzeyi ile bu bölgeler bir bütündür. Ben burada hala büyük yeraltı zenginlikleri, bu arada petrol olduğuna inanıyorum. Musul ve Bakü petrolüne göre daha derinde olabilir; ancak vardır.

Daha sonra, Türkiye'nin satmakla övündüğü su projesinin kaynakları ve geçtikleri yer buralarıdır.

Serves'de Türkiye'ye bırakılan yerler, kıraç topraklardır. İç Anadolu'dan ne köy ne de kasaba olur. Böyle bir düşünceyi ileri sürenler, bütün Kurtuluş Savaşı'nı yapanları daha önce Osmanlı düzenini kurup sürdürenleri ve bunlardan önce de Roma İmparatorluğunu aptal sanan aptallardır.

Mezopotamya'dan Kafkas Berisi'ne uzan an bir bütünlük vardır.

Bu bölge, bugün ülke sınırlarının dışında bırakılsa, Türkiye'nin kalkınma hızında, milli gelir seviyesinde ne gibi değişmeler olur?

İlk olarak, ortalama milli gelir istatistikleri yükselir. Ancak

bütün ortalamalar yanıltıcıdır. Ayrıca eşitsiz gelişme yasasına göre, ortalamanın çok üstünde ve altında olanların bulunmasının yanında, ortalamanın altında olmak üstünde olmanın nedenidir. Zamanla, ortalama düşer.

Bu soru da iktisat bilgisinin dışındadır. Kalkınma, eninde sonunda pazarın büyüklüğü ile ilgilidir. Eğer pazarın büyüklüğü bu kadar önemli olmasa, emperyalizm olgusu ortaya çıkmazdı.

Böyle düşüncenin sahipleri iktisat cahilleri olmalıdırlar. Kürt göçü her zaman ortalama ücretleri düşürme etkisine sahip olmuştur. Türkiye'nin sanayi merkezlerinde, daha çok Kürtler, ücretlerin düşmesine yol açıyorlar.

Hızla çoğalan ve topraklarını kolaylıkla terkeden Kürtler, Almanya'nın olduğu kadar Türkiye metropollerinin de ucuz işgücünü sağlamaya büyük katkıda bulunuyorlar.

İngiltere'nin Hindistan'la, Fransa'nın Cezayir'le olan ilişkileriyle Türkiye Cumhuriyeti'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesiyle olan ilişkilerini kıyaslar mısınız? Benzer noktalar, ayrılan noktalar nelerdir?

Çok kısa bir tarih özeti gerekiyor. Sultan Yavuz Selim ile Kürt feodallerinin Çaldıran'dan önce yaptıkları anlaşma, Kürt feodallerinin, Emperyal Osmanlı düzeni içine girmeleri anlamına geliyor. Osmanlı üst egemenliğini kabul ediyorlar ve bunun karşılığında, feodal iktidarlarını kabul ettiriyorlar. Vergi vermiyor ve asker göndermiyorlar.

Mahmut, Hamit, Mustafa Kemal bu düzeni değiştirmeye çalışıyor. Koloni anlamında, sömürge mi? Cumhuriyet döneminde geldiğinde teknik anlamda "sömürge" denmesinin güçlükleri ortaya çıkıyor. Dil ve kültür yasaklanıyor; kolonilerde bu yoktur. Cumhuriyet, Kürtlüğü ortadan kaldırmayı deniyor; şimdi durum farklılaşıyor.

Şimdi bir yandan Kürtler'in rönesansı ve yeniden doğuşu yaşanıyor ve diğer yandan Türk düzeni emperyalist aşamaya girmeyi deniyor. Kürtler'in kendilerini Türklerden ayrı saydıkları ve bunun için mücadele ettikleri bir zamanda, Türkiye'nin Amerikan emperyelizminin altında bir emperyalizm için hareket etmesi çok ilginç görünüyor. Türkiye, bugün ekonomik nüfuz alanını genişletmek istiyor; Türkiye'nin coğrafi alanını genişletmek istediği zamanda Kürt bilinçlenmesinin ve ayrı politik arayışlarının çıkması, Türkiye'de dil ve kültür reddini reddederek Kürtlerin kimliklerini tanıma zorunluluğunu doğuruyor.

Böylece bir kolonizatöre karşı değil, emperyalist güce karşı mücadele ettiklerini düşünme durumunda kalıyorlar.

Cezayir de Hindistan'dea Fransa ve Büyük Biritanya için deniz aşırıdır. İkincisi, arada büyük bir teknoloji ve ekonomik farklılık bulunuyordu. Türkler ile Kürtler arasında, başlangıçta, önemli bir teknolojik ve ekonomik farklılık yoktu. Zamanla ortaya çıkıyor. Her ikisi de kolonizasyon döneminde başlayan ve emperyalizm aşamasında devam eden ilişkilerdir. Fransızlar, Cezayirlileri Cezayirli, İngilizler, Hintlileri Hintli kabul ettiler. Kemalist Cumhuriyet, Kürtleri Kürt saymadı.

Osmanlı döneminde Kürtler, Kürt sayılıyordu. Ancak bu dönemde, Türkler, kendilerini Türk saymıyorlardı. Şimdi Türkler, Kürtleri Kürt saymaya başladılar. Ancak kendilerini de emperyalist yapmaya çalışıyorlar.

Türkiye'nin emperyalist özlemleri, ekonominin zorlanmasından kaynaklanıyor. Değil Kürdistan'ı, Azerbaycan'ı, Orta Asya'da Türkik kökenli halkları ve Irak'ı içine almaya yöneliyor. Bu daralma değil, genişleme demektir. Bir senaryodur.

Karşısında, bir tek senaryo bulunuyor. Benim 1 Mayıs 1987 tarihinde yapılan toplantıda ortaya attığım, Doğu Sosyalist Cumhuriyetler Birliği projesi, emperyalist Türkiye projesinin karşıtı oluyor. Şimdi iki senaryo çelişiyor: Kürtler bu iki senaryoya dağılıyorlar.

EMPERYALİZM VE SÖMÜRGE

Kürt sorunu nasıl bir sorun, boyutları nedir? Kürt Sorunu neler düşündürüyor?

Uluslaşma aşamasına geç girmiş bir halkın, dört duvar arasında kimlik arayışıdır. Bu sorunun çözümünün bölgedeki diğer önemli siyasal sorunların çözümüne olumlu yönde katkıda bulunacağını düşünüyorum.

Kürdistan'ın Türkiye'nin sömürgesi olduğunu savunanlar var. Bu konuda neler düşünüyorsunuz?

Kürtler'in ve Kürdistan'ın teknik anlamda sömürüldüğü düşüncesine katılıyorum. Bu bölge ile Türkiye'nin Batı bölgeleri arasındaki gelişmişlik farkları zamanla artmıştır. Bu, bir sömürülme olgusunu gösteriyor.

Daha iyisi bulununcaya kadar "sömürge" sözcüğüne bir itirazım yok. Ancak daha bilimsel kavramlar bulunmalıdır; çünkü, klasik sömürgelerde sömürülen halkın dili ve kimliği, kültürü, üzerine sansür konmuyor. Ayrıca sömürülen halkın zenginleri bu ölçüde sömüren sınıflar arasında yer alamıyor.

Türkiye'nin kolonyalist bir ülke sayılması halinde sömürge kavramının uygulanması tartışmalıdır. Ancak Türkiye'nin emperyalist aşamaya girmesi halinde ve bu sırada Kürtler'in bir ulusal mücadele yürütmeleri soz konusu olursa, yine de bu sözcük daha az sakıncalıdır.

Dört ülkeyi, hatta Sovyetler Birliği de düşünüldüğünde beş ülkeyi ilgilendiren Kürt sorununun çözüm yolu sizce nedir?

1 Mayıs 1987 Toplantısı'nda ortaya attığım Doğu Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, çözümdür. Bu programı, o sırada, Kürt sorunu'nu düşünerek de ortaya atmıştım.

Sovyetler Birliği'ndeki Kürtler söz konusu edilecek olursa söyleyeceğim şudur: Ermenistan, Doğu Sosyalist Cumhuriyetler Birliği içinde yer almalıdır.

Benim programıma göre önerdiğim "Birlik" Kürtler'in yaşadığı bütün ülkeleri içine alıyor.

Irak'taki Kürt ayaklanmaları neden yenildi?

Ayaklanmayı yürüten hareketler ve liderleri hiçbir zaman kendi güçlerine güvenmediler. Hep büyük devletlere yaslandılar. Yastık çekilince yenildiler.

Batı ve ABD Kürt sorununda nasıl bir çözüm peşinde?

Bölge dünyanın merkezi haline geliyor. ABD, geleneksel Kürt Devleti programını gözden geçiriyor; ancak Kürtler üzerinde bir üst hegemonya arıyor. Almanya, Yugoslavya'nın parçalanması üzerine emperyalist heveslerini açığa çıkardı. Amerika ve Türkiye'nin izlediği yönde ve kendisi için Kürt insanından sempati toplama arayışına başladı.

Tutucu Kürt liderlerine dayalı bir siyasal organizasyonun arayışı içindeler.

Nasıl oldu da Kürtler'in varlığını inkar eden yetmiş yıllık resmi politika sarsıldı?

Üç boyutu var. Birincisi, Kürtler uzunca sayılabilecek bir mücadeleyi yerleştirdiler. 1984 yılından beri şiddeti yöntem seçen bir mücadele var ve bastırılamıyor. İkincisi, kent kesiminde, DGM önünde, hapislerde, Kürt varlığını, kabul ettirebilmek için inatçı bir yol çizildi. Üçüncüsü, bunların da etkisiyle, Türkiye emperyalist bir programa yöneldi. Irak Savaşı'ndan sonra Türkiye bu bölgede, bugün en güçlü emperyalist ülke olan Amerika'ya bağımlı bir ikinci sınıf emperyalist ülke olabileceğini düşündü. Emperyalist ülke, "içerde" politik sorunlarını azaltmak durumundadır. Türkiye, Kürtler'e, en az Irak'taki kültürel hakları tanımadan bölgede emperyalist bir güç olamayacağını bilecek durumdadır Ayrıca Türkiye böyle bir açılımı yapmazsa, Amerika'nın himayesinde tutucu bir Kürt Devleti projesi dosyayla bekliyor. Kuzey Irak'ta bir Kürt Devleti, kim tarafından kurulursa kurulsun, Türkiye'ye yönelecektir. Bu nedenle Türkiye, yaklaşım değiştirmiştir.

Irak liderleri ile Ankara arasında son dönem ortaya çıkan diyaloğa nasıl bakıyorsunuz?

Barzani ile daha önce de görüşme ve işbirliği olduğu biliniyor. Ancak gizli kalıyordu. Şimdi Barzani ve Talabani ile Türkiye arasındaki yakınlaşma, Ankara'nın uvertürü ile başlıyor; Ankara, Kürtler üzerinde hegemonya kurmaya karar verince hem genel olarak Kürt halkının sempatisini kazanmak ve hem de giderek Kürtler arasında Türkofil taraf veya parti yaratmak zorundadır.

Kendilerini Irak ile ve özerklik programı ile sınırlayan Barzani ve Talabani'nin Türk açılımınına olumlu yaklaşması doğal görünüyor.

Kürt örgütleri hakkında neler düşünüyorsunuz? Türkiye'nin Kürt sorununda reforma yönelmesi PKK'yı nasıl etkiler?

Kürt örgütleri giderek iki kategori içinde toplanıyorlar. Bir yandan sınırlı bir özerklik ile yetinmek ve bunu da büyük devletlerin yardımlarıyla gerçekleştirmek isteyen, zorda kalmadıkça zor kullanmayı reddeden bir kategori var. Diğeri, Kürt'ü değiştirerek güçlendirmeye çalışan ve ulasal sorunu mümkün olan ölçüde sınıfsal bir temelde çözmeye çalışan ve kendi gücüne dayanmayı ilke edinenlerin temsil ettiği kategoridir. İkinci kategoriyi PKK temsil ediyor. Buna uyum göstermek isteyen başka Kürt hareketleri de çıkıyor; ancak henüz burada temsilcilik ve teklik PKK'ya aittir. Diğerinin en "iyi" temsilcisi ise Barzani'nin başında bulunduğu Irak KDP'sidir. Kürt hareketleri tarihinde ayrı bir yeri olan Irak KDP'si şimdi giderek ağırlığını yitiriyor.

Türkiye Hükümeti'nin Kürt cephesinde reform hareketinin ilk önce, PKK'nın gelişmesini durdurucu etki yapması beklenirdi. Öyle görünüyor, reform ihtiyacının kabul edilmesi geç kalmıştır.

Politikada zamanını geçirmiş önlemler, çok zaman, kendinden beklenenin tersi yönünde etki yapabiliyor. Şimdi benzer bir durumla karşılaşıyoruz. Ankara'nın açılımı ile PKK'nın hem eylemlerini çeşitlendirebilmesi ve hem de kütle hareketleriyle özdeşleşmesi eş zamanlı gerçekleşti.

GAP Kürt Sorunu'na nasıl etki yapacak?

Tek başına teknokratik programların halklar ve uluslar sorununu çözemediğinin en kalıcı örnekleri Sovyetler Birliği'nden çıkıyor. Olumsuz bir etki yapacağını sanmıyorum.

Türk ve Kürt sol örgütlerinin ortak örgütlenmesi mümkün mü? Yararlı olur mu?

Hiç kuşkusuz yararlı olur. Amaç edinilmelidir.

Ancak acele edilmemelidir. Karşılıklı güvensizliklerin ortadan kalkması için son derece özverili ve son derece hoşgörülü ortak eylemler dönemi yaşanmalıdır.

Ayrıca Türk örgütleri başarısızlık kompleksinden kurtulmalıdırlar. Bunun için başarılı eylemler ve aynı zamanda içe telkin mekanizmalarını çalıştırmak gerekiyor.

Bu konuda Türk aydınının tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? üzerlerine düşenleri yaptılar mı?

Aydın hareketinde önemli olan niteliktir. Kütlesellik önemli değildir. Bu açıdan bakıldığında Türk aydınının Kürt sorununda yüzünü ağartan örnekler bulunuyor. Bunlardan üçünü sayabilirim. Birincisi, 1960 yıllarının ikinci yarısında TİP tarafından düzenlenen Doğu Mitingleridir. Çok önemlidir. Başlangıçtır. İkincisi, İsmail Beşikçi'dir. Doğu Mitingleri'nin de çocuğu ve araştırıcısıdır. Beşikçi, tek başına, büyük bir kütlenin yapabileceğinden fazlasını yapmıştır. Üçüncüsü, Bilgesu Erenus'tur. En zor zamanlarda Toplumsal Kurtuluş'un sahipliğini üstlenmesi, bu nedenle PKK propagandası gerekçesiyle hücrelere konması bir yana, eylülist dönemden çıkarken Kürtçe türkü söyleme çığırını açmıştır. Kürtçe söylemede, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde, Kürt kökenli sanatçılar bile Bilgesu'dan sonra geldiler.

Vardır. Bu konuda Yeni ülke'ye günah çıkartan aydınlar, üzerlerine düşenleri yapmayanlardır.

Aydın tartışmasında ve aydınlara yaklaşımda eleştiriyi elden bırakmamak gerekiyor. Nitekim, üzerlerine düşenin yapılıp yapılmadığı sorununda Yeni Ülke'ye günah çıkartan aydınlar, yakın bir zamanda, Murat Belge tarafından hazırlanan çok geri bir bildiriyi imzalamaktan geri kalmadılar. 8 Ağustos 1991 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan bu bildiri, imzalayan aydınların bir pişmanlık dilekçesi niteliğindedir. Uzun yıllar "Atatürk Milliyetçiliği" ile övünen aydınlar, Kürt ulusculuğunun biçimlenmesi sırasında milliyetçiliğin gericilik olduğunu öğreniveriyorlar. Ayrıca ayrılmanın da gericilik olduğunu ekliyorlar. Üstelik bunlar bir de sosyalizmin kötü olduğuna imza atıyorlar. Ulusların ayrılma pratiklerinin geri ya da ilerici olduğu ancak sosyalizm içinde tartışılabiliyor; sosyalizmi reddeden insanların, milliyetçiliği kötülemek için sosyalizmi yardıma çağırmaları tutarsızlıktır.

Toplumsal Kurtuluş, çıkacak sayısında, bu bildiriyi, "Hoş geldin Hayri Kozakçıoğlu" dilekçesi olarak niteliyor. Altında imzaları bulunanlar sanki yalnızca PKK'ya karşı çıkmış bir görünümdedirler. Bu Kozakçıoğlu'nun da tutumudur.

Sürekli ve uyanık ve titiz olmak gerekiyor.

Kürtler de Türk aydınlarının kırıntılarını reddetmelidirler.

Kürt sorununa yaklaşımda Kemalizm Türk aydınını nasıl etkiledi?

Kemalizm, Kürt aydınına kimliğini unutturdu. Türk aydını, kendisinden sonra uluslaşan halklara üstten bakan ve zenginleşmiş uluslara ise yaltaklanan bir kimliğe büründürdü.

Şimdi etkisi azalıyor.

Türk solu ile Kürt solu arasındaki ilişkiyi dünden bugüne nasıl değerlendiriyorsunuz?

Giderek her iki tarafı da zenginleştiren bir içeriğe kavuşuyor. Kürt sorunu, Türk aydınına enternasyonalist kimliği tadma imkanı veriyor. Türk aydını da Kürt sorununun çözümüne özveriyle katkıda bulunuyor. Giderek yazgıların ve çözümlerin birliğine doğru yaklaşılıyor. Sevindiricidir.

Sosyalizm pratiği ile milli meseleyi çözemediği görüşü hakim, bu konuda neler düşünüyorsunuz?

Teori ve pratik bütünlüğü, her eylem kümesinin oturduğu bir teorik eksenin varlığı anlamına gelmektedir. Pratikte saçılmışlık, teoride eksen olma özelliği var. Sosyalizmde ve sosyalizm için mücadelede, her pratik, eksenden ayrılsa da ekseni görmek durumundadır. Bu olmazsa, olmaz.

Ancak Sovyet sosyalizminde ulusal pratiklerinhi ç bir teorik özü olmamıştır. Lenin dahil bütün yöneticiler, ulusal soruna hep pratik ve pragmatik açıdan bakmak durumunda kaldılar.

Başarısızlık terörinin iyice geliştirilmemiş ve pratiğin de teoriye bağlanmamış olmasından kaynaklanıyor. Bu, sosyalizmin eksikliği değildir.

Sosyalizmin ulusal sorunu çözemeyeceğini kabul edemiyorum.

Bu bölgede kurulacak sosyalizm, ulusal sorunu çözmek, bir yana yok edecek biçimde gelişecektir.

TÜRKİYE DÜZENİNDE TIKANMA

DYP-SHP koalisyon hükümetinin sunduğu "demokrasi" ve "insan hakları" programı ile Kürt Realitesin'nin tanınmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu soruya cevabı, önce soruyu ikiye ve daha sonra da birinci bölümü yeniden ikiye ayırarak, vermek istiyorum.

Bir: Reel sosyalizm, "devrim ihracı" yoluna gitmedi ve gidemedi. Şimdi emperyalizmin "demokrasi ihracı" dönemi gelmiştir. Sovyet komünizminin yıkılması, kapitalist ve tekeller düzenini, büyük bir ideolojik silahtan, aslında tek ideolojisi olan, anti-komünizmden, anti-Stalinizmden yoksun etmiştir. Bir ideolojiye ve bir programa muhtaçtır. Bu, demokrasi ihracıdır.

Ülkenin iç dinamiği de buna elverişli görünüyor. Eylülist darbeyle, arkasından dünya sosyalizminin perişan bir biçimde sona ermesiyle, demokratlar tanımlarını yitirdiler ve devrimci demokratlar da devrimcilikten vazgeçtiler.

Demokrasi, şimdi Türkiye'de, dilsizlere konuşma özgürlüğü, topallara koşma hakkı, bitkilere de düşünme imkanı vermektir.

Ülkede bütün kurumlar tekeller tarafından fethedilmiş ve zaptedilmiştir. Üniversite lise bile değildir. Basın, yıllardır yazıyorum ve söylüyorum, MİT ve Genelkurmay'ın bir dairesidir. Gençlik, DYP ve Anap sempatizanı olmuştur. Aydınlar, düzenin attığı her kemente yapışıyorlar. Aydınlar arasında gelir farklılığı çok yüksek boyutlara ulaşıyor. Türk-İş, öteden beri düzenin en sağlam dayanağıdır ve bu durum devam ediyor. DİSK, henüz canlanmakla canlanmamak arasında kararsızdır; A. Baştürk, ölmeden önceki son açıklamasında, kütleyi değil bireyi ön plana çıkaran bir sendikacılığı savunuyordu.

Böyle bir durumda, demokrasi, Türkiye düzeni için tehlike taşımıyor. Üstelik bir yararı var.

Şudur: Türkiye tıkandı. Bütün kurumlar ve bütün kaleler tekellerin eline geçti. Bu çürüme demektir. Şimdi Türkiye çürümüş ve kısırlaşmıştır. Bakın, rejimin iki önemli sorunu var; enflasyon ve Kürt sorunu. Türkiye düzeninde hiç kimse ve ama

hiç kimse, bu iki temel sorunda, bu iki gündem maddesinde, birbirinden farklı bir tek düşünce öne süremiyor. Bitmiştir; yönetenler düşünme ve yaratma yeteneklerini yitirdiler.

Yönetenlerin demokrasicilik iddialarında bir de bu çaresizliği görüyorum.

Kitaplarımda da var: Yönetenler, sınıflı toplumlarda, hep çaresiz kaldıkları zaman kütleye giderler. Hep meşruiyetleri tartışılmaya başladığı zaman kütleye giderler.

Süleyman Demirel ve Erdal İnönü, ya da çok önceleri yazdığımız gibi, Süleyman İnönü, çaresizdir. Kütlenin dillenmesinden bir çare umuyor.

Dramlarını yaşıyorlar: Önce kütleyi dilsizleştirdiler ve şimdi konuşarak çare olmalarını istiyorlar. Dramları var: Önce kütlenin düşünen beyinlerini dağladılar ve şimdi beyinlerinden yaratıcılık bekliyorlar.

İki: "İnsan Hakları" konusuna gelince, bu nitelemenin, yakın zamanlarda, ilk önce 1970 yıllarında Amerikan Dış İşleri Bakanlığı'nda bir daire olarak kurulduğu unutulmamalıdır. Sovyetler Birliği'nde Soljenitsin türünden sosyalizme muhalif aydınlar ile Sovyetler Birliği'ni terkederek İsrail'e göç eden yahudiler etrafında bir anti-komünist program olarak ortaya atılmıştır. Bugün "İnsan Hakları" dernekleri olan kuruluşun başlangıcını da ben yaptım; sonradan yönetici olan pek çok kişiyi ikna etmek zor oldu. Ancak kuruluş aşamasında TİP-TKP, Aziz Nesin'i kullanarak, bana karşı bir kampanya açtı. İşte bu kampanya sırasında, hiç düşünmediğimiz bir biçimde bu kuruluşun adı "İnsan Hakları" olarak değiştirildi. Nasıl olduğunu bilemiyorum.

Bildiğim şudur: Bu "insan hakları" anlayışı içinde infazlar yer almıyor. Bugün Türkiye ve Kürdistan'da iç savaş koşullarında infazlar gerçekleştiriliyor. Devlet, evden alarak ya da evi basarak insanlarımızı öldürüyor; devletin, sanık olarak yakalayabileceği insanları, devletin kuşatarak, suyunu ve elektriğini keserek, teslim alabileceği kimseleri saldırarak öldürmesi, cinayettir. Sınıf savaşıdır. İç savaştır. Irk savaşıdır.

Şimdi yavaş yavaş, İnsan Hakları Dernekleri yönetici değiş-

tirdiği için, bunlara tepki gösteriliyor. Fakat Demirel-İnönü bunları insanın ihlali olarak görmüyor.

Bu düzen, insan haklarını, insanlığını yitiren ve sürüleşenlere layık görmek istiyor.

Bu kadar. Türkiyeli ve Kürdistanlı genç devrimcilerin sırayla, yavaş yavaş, evleri basılarak katledildiği bir zamanda siyasi poliste hücre koşullarının biraz iyileşmesini çok önemli sayamıyorum.

Kürt gerçekliğinin kabul edilmesine gelince, önce şu söylenmelidir: Başka ne yapılabilirdi? Kürt gerçeği kendisini kabul ettirmiştir. Bu, mücadelenin sonucudur.

Burada şunu netlikle söylemek istiyorum: Fehmi Işıklar'ın bu konuda Özal'a prim vermesini haksızlık olarak görüyorum. Özal, eylülist darbenin ön plana çıkardığı bir tekel bürokratıdır. İlkesizdir. Kürtçe yasağında rolü bulunuyor.

Aynı zamanda Ahmet Zeki Okçuoğlu'nun Rojname nedeniyle Demirel'e teşekkürname çıkarmasını da doğru bulmuyorum. Türkiye'de Osmanlı döneminde de Kürtçe yayın olmuştur. Gaspedilen bir hakkın alınmasından dolayı teşekkür olmaz.

Ayrıca haksızlık yapmamak gerekiyor: Biz daha 1988 yılında Toplumsal Kurtuluş'ta, "Partiya Karkeran Kürdistan" sözcüklerini kullandığımız için, buradaki "Kürdistan" sözüyle bölücülük yaptığımız için, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin, şaşırmayın, en demokrat ve gerçekten de en açık ceza hukuku profesöründen alınan bilirkişi raporuyla da cezalandırılmak istendik; hücrelere konduk, tutuklandık. Kürt devrimcilerinin mücadelesini, Türkiyeli devrimcilerin katkılarını unutarak, Özal veya Demirel'e teşekkür yazmak yanlıştır.

Mücadele vardır. Kürtler Kürtlüklerini duymaya başladılar. Bir Kürt rönesansı başladı. Mücdele edenler mevzi tuttular. Kürtlüğünü unutmuş Kürtler mücadeleye destek olmaya başladılar. Uzlaşmacıların etkinliği kırıldı. Kürt cephesini bölmeye dayalı politikalar güçleşti; cephede bir taraf güçlendi. Bu durumda rejim ne yapabilirdi?

Üstelik kanun hükmünde kararnamelerle zorbalığı daha da arttırma yolu denendikten sonra dil üzerindeki yasaklar kaldırıldı. Üstelik Bağdat üzerine bir Haçlı Seferi'nden sonra bu yola gidildi.

Bir: Gericilik dokuz canlıdır. İlerdeki mevzilerini kaybedince geride daha büyük mevziler kurmak istiyor. Kürtlüğün üzerini örtmek mümkün görünmüyor ve işte tam bu sırada Türkiye'yi yönetenler, İdris-i Bitlis'in Sultan Birinci Selim'e önerdiği türden bir üst hamilik rolünü düşünmeye başlıyor. Kürtler içinde de İdris-i Bitlisi hayranları olduğunu biliyorum.

İki: Bağdat'ın yenilmesi ve Saddam'ın burnunun sürtülmesi, Türkiye'yi bölgede güç denemesine özendiriyor. Kürtler'e en az Bağdat kadar yaklaşmayan, Kürtler'i reddeden bir yönetimin bölgede güç olması mümkün değildir.

Üç: Sovyet sisteminin çözülüşü, Türkik kökenli ve müslüman devletler sorununu ön plana çıkarıyor. Türkiye, Washington'un özendirmesiyle, buralara sarkmak istiyor. Washington-Moskova ekseninin kurulması halinde Washington'un bu özendirmeden vazgeçmesini bekliyorum; ancak şimdi özendirme var.

Kendi içinde ulusal bir sorunla karşı karşıya bir ülkenin emperyalist hiyerarşi içinde bir yer alması mümkün değildir.

Türkiye'nin bir büyük emperyalist düzenin altında bir ikinci sınıf emperyalist ülke olup olmayacağı tartışmalıdır; ANAP buna yatkın iken şimdi Demirel-İnönü bu alanda ANAP'ı gölgede bırakmak istiyor. Gerçekleşir mi; zaman gösterecektir.

Ancak bunun gerçekleştirilebilmesi için önce Kürt sorununun asimile edilmesi gerekiyor; Türkler, Kürtler'in asimilasyonundan vazgeçtiler ve şimdi Kürt sorununu asimile etmek durumundalar. Sonra, içeride "ilerici" bir imaj gereklidir.

Türkiye Üzerine Tezler dizisinin son beşinci kitabında gösterdim: Amerika, emperyalist olurken Theodore Roosevelt ve Woodrow Wilson türünden en "demokrat" yöneticilere sahip oldu. Buna ihtiyaç var.

Kürtler'in devrimci kazanımları ve Türkiye'nin tıkanmışlığı, Türkiye'yi ikinci sınıf bir emperyalizm ile iki yüzlü bir demokrasi programına itiyor. Bu kadar.

Meclis kürsüsünde bazı Kürt milletvekillerinin uğradığı ırkçı ve şoven saldırıları ve bunların nedenlerini değerlendirir misiniz?

Bunlar hazırlıklı davranışlardır. İstihbarat örgütleri yemin töreninde "olay" bekleyişi içine girmişlerdir. Rejimin temel stratejisi, Kürtler ile PKK'yi birbirinden ayırmaya yöneliyor; bazı milletvekillerinin PKK'lı ve bazılarının ise SHP'li olduğunu göstermek istiyor. Leyla hanım ile Hatip bey'in yaptıkları doğal ve sonuçlarına bakıldığında, gereklidir.

Bu tepki DYP ve SHP'nin ortak tepkisidir. MİT ve Genel Kurmay'ın planlamasıdır. Şu anda HEP kökenli milletvekillerinin SHP içinde kalmasını istiyorlar. Ancak bunların içinde küçük bir bölüğünün PKK'lı olduğunu ve bunların da atıldığını göstermek istiyorlar.

Temel strateji, PKK dışında hiçbir zıtlığın olmadığını göstermeye dayanıyor.

Bana göre tepkileri abartmamak gereklidir.

Benim evime televizyon girmiyor; ancak Mahmut Alınak'a yapılanları sonradan izledim. Bana göre Mahmut Bey Kardeşim çok ve aşırı terbiyeli davranmıştır. Belki yine Erdal İnönü'yü düşünmüştür. Bana göre erken inmiştir ve kürsüdeki söz hakkını koruması gerekirdi. "İn" denilmesiyle inmemek gerekir.

HEP kökenliler, 1965 seçiminde TİP'ten girenlerden hem daha kalabalıklar ve hem de deneyimleri fazla olmak durumundadır. Ayrıca diğer partilerde de sempatizanları bulunuyor. 1965 meclisinde TİP'liler, mecliste çok dayak yediler; Yunus Koçak'ın başının kırıldığını biliyorum. Pek çok TİP'li milletvekiline Meclis'te dayak atılmıştır. Bu zorbalığın altında kalmamak durumundadırlar.

Ya yaparlar ya yapmazlar.

Erdal İnönü'yü veya koalisyonu fazla düşünmemeleri gerekir.

Demirel ve İnönü koalisyonu fazlasıyla düşünüyorlar.

Konuşmak için seçilmişlerdir. Kürsüde konuşma haklarını korumalıdırlar.

TC devletinin son dönemlerde bir yandan yurtseverlere yönelik Kontr-gerilla cinayetleri, Kulp ve Lice'de yaşandığı gibi kitle katliamları ve diğer yandan da Kürdistan dağlarını bombalamasının nedenleri sizce nedir? Yeni hükümetin "halka şefkat'ı esas alacağını iddia etmesi ile yaşanan bu gerçekler arasındaki tezatlık nasıl izah edilebilir?

Türkiye rejimi artık karşılaştığı tehditi küçültme politikasını bırakıyor. Yeni hükümet, "bir kaç eşkiyadırlar" değerlendirmesini, vahim bir hata için öne sürüyor.

Rejim, "halka şefkat" politikasını, PKK yandaşı olmayanlar ve karşıtları olarak görüyor.

Burada aldanmamak gerekiyor.

Demirel-İnönü rejiminin kontr gerilla, zaman zaman kütle katliamı türüoperasyonlardan vazgeçeceğini sanmıyorum.

Bunlar ile "şefkat" programı arasındaki zıtlığı biz görüyoruz. Rejimin burada zıtlık değil bir tamamlayıcılık gördüğü kesindir. Buna "havuç ve sopa" politikası adı veriliyor.

Yine Kürdistan'daki gelişmeler gerekçe gösterilerek Türkiye halkında ırkçılığı ve şovenizmi geliştirmek için hummalı bir çalışma yürütülüyor ve adeta tüm basın-yayın organları böyle bir özel savaş politikasının hizmetine sokulmuş durumda. Bununla nereye kadar gidebilir, nasıl bir sonuç alabilirler?

Kürt düşmanlığı ve karşıtlığını hükümetten alıp kütlelere ve daha da önemlisi aydınlara geçirme politikası izleniyor. Kütleler ve özellikle aydınlar Kürt düşmanı haline getirilirse hükümetin sorununun kolaylaşacağı sanılıyor.

Nereye gidebilir? İki ayrı devlete gider.

Şimdi bunun üzerinde durmak istiyorum. Önce bir tekrara izin verileceğini umut ediyorum: Bizim teoride önemli katkılarımızdan birisi Türkiye'de devletin büyümesi yasasıdır. Basın, devletin bir parçasıdır. Basın, MİT ve Genelkurmay'ın bir departmanıdır. Böyle davranılmalıdır.

Bu hafta, Nokta dergisi bana sorular sordu. Türk aydınlarının Kürdistan ayrılırsa Türkiye'nin daha müreffeh olacağını sa-

vunmaya başladıklarını belirterek sorular yönelttiler. Ben bunları her zaman cevaplandırmıyorum; cevaplandırdım. Aktüel'in ilk sayısı da böyle çıktı. Israrla istemişlerdi, cevap vermiştim. Aktüel Dergisi çok kısarak yayınladı ve Nokta Dergisi hiç yayınlamadı. Alınmadım; kitaplarımda yayınlıyorum. Yine de şu nedenle işaret ediyorum: Bir tek aykırı görüşe bile tahammül edemiyorlar. Şunu söylüyorum: Kürdistan Türkiye'den ayrılırsa ve Türkiye daha müreffeh olursa, bu sadece ve sadece Kürdistan'ın sömürüldüğünü gösterir. Bu, bir. Daha önemlisi, Türkiyeli aydınlarda ve bazı yüksek bürokratlarda Kürdistan'ın bazı illerini "verme" düşüncesi yayılıyor. İkincisi, belki de benim Aydın Üzerine Tezler'deki bir çözümlememle de ilgilidir; 1820 yıllarında Yunanistan Osmanlı'dan kopuncaya kadar yönetim kadroları Elenler'in elindeydi. Bağımsız oldular ve Türkiye artık Elen yüksek bürokrata güvenemez oldu; kendi kadrolarını yetiştirdi. Türkiye'nin ilk bürokratları ve aydınları, Türkiye bağımsız bir devlet olan Elenler'in İstanbul'da kalanlarına güvenemediği için ortaya çıktı. Şimdi yüksek bürokratlarda, Kürtler'in ayrı bir devlet kurmaları halinde pek çok yüksek görevin Türkiye'deki Kürtler tarafından boşaltılacağı beklentisi görülüyor. Aydınlar ise böyle bir çözümle, Türkiye'yi önemli bir sorundan kurtaracaklarını düşünüyorlar.

Bunlar tekeller Türkiyesi ile bütünleşmiş aydınlardır. Şimdi bunun hazırlığı yapılıyor. Ancak burada bir sinsi niyet ve senaryo görüyorum. Görünen şudur: Kürdistan'da Türkiye, Irak ve İran tarafından ve karadan çevrili küçük bir Kürdistan'ın uzun süre yaşayamayacağı düşüncesi var. Devlet kurulacaktır, Kürt devrimcileri görevlerinin başına geçeceklerdir ve sonunda büyük bir başarısızlıkla hem restorasyon olacak ve hem de Kürt devrimciliği ortadan kaldırılacaktır.

Senaryo budur.

Türkler'de yeniden "Büyük Türklük" hayali doğmak üzeredir. Kürt devrimciliği bunun önünde engel olarak görülmektedir. Çözüm böyle görülüyor; gidiş bu yöndedir.

Ancak şu anda bunun hükümet düzeyinde bir senaryo olacağını sanmıyorum. Çünkü hiç bir parti ve lider Kürdistan'ı

kaybeden olmak istemez; tekrar alıncaya kadar hükümette kalacağını düşünebilecek bir politikacı düşünemiyorum.

Bu senaryo, ikinci sınıf emperyalist, büyük Türklük peşinde koşan, gerici bir Türkiye içindir.

Son günlerde İstanbul'da Genelkurmay Başkanlığı ile İçişleri Bakanlığı'nın ortaklaşa düzenlediği basın toplantısında dile getirilen bazı görüşler var. Adeta kamuoyuna "Eğer toplu bir katliam yapmazsak, vatan elden gider, PKK herşeyi aldı götürdü" imajı verilerek kitleler, özellikle de Türk halkı kitlesel bir katliama hazırlanmak ve bunun yanında yer almasını sağlamak isteniyor. Bu durumları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu sorunuz, yukardaki sorunla aynıdır.

Türklük, kemalizmin misak-ı milli ilkesini terketmek zorunluluğunu duyuyor. Yayılmacı bir Türklük geliyor. Tarih, Kemal'in yerine Enver'i ön plana çıkarmak üzeredir.

Yayılmacı Türklük, hem kendisine bir misyon bulmak ve hem de bir düşman yaratmak zorundadır. Orta Asya'da "komünizm altında ezilmiş, dinini ve benliğini kaybetmiş, geri kalmış" Türkler'e yatırım ve uygarlık götürmek misyondur; artık, Türklük, Elenleri ya da Bulgarları düşman ulus sayamayacak durumdadır. Kürtler, Türkler'in "düşman ulusu" yapılmak isteniyor.

Bunun için kan dökülmesi planlanıyor.

Bu basın toplantısının hemen ardından özellikle Hürriyet gazetesi tarafından büyük puntolarla 500 PKK militanının öldürüldüğünün sanki gerçek bir habermiş gibi verilmesi vb haberleri nasıl değerlendiriyorsunuz? (Gerillanın gerçekte böyle kayıplarının olmadığını belirtmeye sanıyoruz gerek bile yok ve biliyorsunuzdur)

Yayılmacılık hep kaybederek olmuyor.

Daha başka yazılarımda da belirttim: Emperyalizm veya yayılmacılık hiçbir zaman tek başına ekonomik ya da ideolojik değildir. Güç gösterisi istiyor; Büyük Britanya emperyalizminin,

ekonomisinden daha çok, donanmasıyla özdeşleşmesi bu nedenledir.

Türkiye, yeni bir profesyonel ordu ile güç gösterisinde bulunmak durumundadır.

Yayılmacı bir Türkiye'nin bir çırpıda "büş yüz düşman gerillasını dağıttığı ve yok ettiği" imajı kesin gereklidir. Hürriyet, olmayanı da uydurmakla görevlidir.

Tekrarlıyorum: Basının MİT ve Genelkurmay'ın bir dairesi olduğunu beş yıldır söylüyoruz. Şimdi yetersizdir. Şimdi söylenecek olan basının bir devlet organı olduğudur. Devlet görevini yapıyorlar.

DYP-SHP koalisyon hükümeti, bugünkü gelişmelerde gerçek iktidar sahibi olduğunu iddia ediyor, ancak basından da gördüğümüz gibi, Kürdistan'da yönetim doğrudan Milli Güvenlik Kurulu, daha doğrusu Genelkurmaş Başkanlığı'na bağlanmış durumda ve sivil otorite tanınmıyor. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz, yönetim kademelerinde, yani hükümet ile diğer kesimler arasında çatlak mı var?

Mümkün değil. Bu hükümet Demirel'in jübile hükümedir.

Biliniyor, jübileler, oyuncuların eski oyunlarının tekrarına dayanıyor. Bir de daha kibar oynanır. Jübilesi yapılan eski oyunlarını tekrarlamak ve ancak yumuşak olmak durumundadır.

Demirel'in temel oyunu, Kürt sorununu genel kurmay'a ve iç sorunu polise bırakmaktır.

Demirel'in bu iktidar odaklarını değiştirmemesi bir yana, böyle bir niyeti olduğunu hiç sanmıyorum. Demirel budur. Demirel'in buna bir itirazı olduğunu sanmıyorum.

HEP Kongresi'nde Musa anter'in söylediği "Kırk yıllık Yani olur mu Kani" sözü Demirel için kesinlikle doğrudur.

Demirel'in Şükrü Balcı'nın yetiştirdiği Ünal Erkan-Mehmet Ağar ekibini daha da güçlendirmesini beklemek gerekiyor. Bunları Kürt sorunu ile görevlendirmesi bile mümkündür.

Unutulmasın, Vedat Aydın, bu ekip iş başına getirilince katledildi.

Unutulmasın, sanıyorum CIA'dan alınan istihbarat ile, İstanbul'da on bir Dev-Sol'cu yine bu ekip iş başına gelince katledildi.

Bu ekip Washington yanlıdır. Gelir gelmez de Washington'a gittiler.

Demirel, bir ödün adımıdır. Muhalefette kaldığı, köşede bırakıldığı zaman Amerika aleyhine dedikodular yapmıştır. Şimdi bunları telafi edecektir. Bu Amerikan ekibini Kürdistan'da görevlendirmesi mümkündür.

Çatlak beklemiyorum.

Kürdistan'da çok tarihi gelişmeler yaşanır ve Kürdistan halkı topyekün ordulaşma, ayaklanma ve kendi ulusal meclisini kurmaya doğru giderken, Türkiye devrimci-demokratik hareketinin içinde bulunduğu durum nedir?

Yeni Ülke'de yaptığımız açık oturum bir ayna değeri taşıyor. Türkiye devrimcileri umutlu ve iyimserdirler. Ancak hem eylülist darbe ve hem de sosyalizmin yıkılışı, bir paradoks olarak bu yıkılış en çok hep Sovyetler'i eleştirenleri olumsuz olarak etkiliyor, devrimciliğin ve sosyalist mücadelenin daraldığı bir ortama yol açmış görünüyor; adımlar atılıyor, ancak adımlar birbirini etkileyerek çoğalacak yerde kendisini tüketiyor.

Ülke'de açık oturumda en çok "eşitsiz gelişme yasası" kavramına başvuruldu. Türkiyeli devrimciler, PKK'yı tek muhattap kabul etmeye başladılar. Kürt devrimciliğinin yükselişinden memnun görünüyorlar. Ancak kendilerini kanıtlama ihtiyacı beliriyor; bunu olumlu buluyorum. Yalnız bir kompleksin doğmasını istemiyorum.

Herkes çok umutlu görünüyor. Ben de çok umutlu durumdayım. Korkuyu tanımayan bir kuşak geliyor. Kürt devrimciliği, Türkiye rejiminin durdurabilir ve hatta yenilebilir olduğu göstermesi bakımından çok önemli bir etkiye sahiptir.

Ancak çok gelişmesi bazı kaygıların da nedeni oluyor; Türkiye devrimcilerinde ve devrimci demokratlarında Kürt devrimci ve devrimci demokratlarıyla birlikte çalışmada "kaybolma" ya da kimliğini yitirme endişesi beliriyor.

Öyle sanıyorum burada HEP yönetimine büyük sorumluluklar düşüyor.

Israrla ve pratik olarak, birlikte çalışmanın gereğini vurgulamak ve göstermek durumundadırlar.

Güven bir pratik işidir.

HEP'in hızla bütün halkların temel sorunlarının ısrarlı savunucusu olduğunu sözden ve yazıdan daha çok, işle, pratikle göstermesi gerekiyor.

Bunlar yapıldığı takdirde, yeni işçi ve gençlik kuşakları harekete getirildiğinde, yeni aydınlar yaratıldığında, bu iş çözülür. Bu konuda çok büyük bir birikim var. Zaman boş geçmemiştir.

Çok uzun olmayan bir zamanda ikinci ve büyük bir cephenin açılacağı umudu içindeyim.

Yeni Ülke Gazetesinin Genel Yayın Danışmanı olarak, gazetenizin sürekli toplatılmasını ve hakkında rekor düzeyde davalar açılmasını nasıl yorumluyorsunuz?

Birara azalmıştı. Günlük projesi nedeniyle artmaya başladı.

Türkiye devletinin bir Yeni ülke'ye tahammül etmesini beklemiyorum.

Devlet, Kürt kokan her alanda PKK rengi olup olmadığını araştırıyor. Bu alanın dışına özgürlük tanıyor.

İnad edilirse, yürekli davranılırsa, akıllı hareket edilirse toplatma ve davaların olumsuzlukları azaltılabiliyor.

Ben Türkiye ve Kürdistan'ın önemli ölçüde yürek ve akıl biriktirdiğine inanıyorum.

Berxwedan Gazetesi'nden beklentileriniz nelerdir?

Her yayın kendi okuyucu alanını ve kadrosunu bulmak durumundadır.

Berxwedan'ın son sayılarını göremiyorum; siyasi polis hepsini vermiyor. Ancak yine de söyleyeceklerim olabilir; kendisine yeni bir alan açmak durumundadır. Şimdi günlük planları yapan Yeni Ülke için de bir zorluktan söz etmeliyim: Devlet basını, kötülemek için de olsa, hep Kürt devrimciliği haberleri veriyor. Kötülemek ayrıdır; ancak okuyucu zaman zaman bu kötülemeleri kendi diline çevirme teknikleri geliştirebiliyor. Bu haberleri kendi prizmasından geçirerek okuduğunda önemli ölçüde doğruyu bulabiliyor. Dolayısıyla, devlet basınının Kürt haberleri vermesi ve bunu en önemli haber sayması, devrimci basını, okuycu açısından zorlayacaktır. Unutmamak gerekir; devrimci iki Çin duvarının içinde değildir. Hem Kürt gerçekliğini öğrenmek ve hem de diğer gelişmelerden haberdar olmak istiyor.

Dolayısıyla çok özel yayınlar dışında bu tür yayınların zorluklarla karşılaşacağını düşünüyorum. Eğer alan ve okuyucu iyi seçilirse bu güçlükler aşılabilir.

Eğer Serxwebun ve Yeni Ülke varsa, okuyucu, aradıklarının çoğunu burada buluyorsa, Berxwedan'da bunların dışında haber ve yazı görmek durumundadır.

Ne olabilir? Kukusuz son sayılarınızı okuyamadığım için net bir cevap vermem mümkün olmuyor. Ayrıca bunu en iyi sizler takdir edecek durumdasınız.

Yalnız benim ihtiyaç duyduğum bir alan var: Bölge halklarına açılmak. Madem ki bölge büyümüştür, madem ki Türkiye devleti kendi etki alanını genişletmek istiyor, madem ki bölge ve Ortadoğu devrimi projelerimiz var, bunun gereklerini yapma zorunluluğu da var demektir.

Berxwedan, kendi alanını terketmeden, bölge halklarının ekinini ve devrimci birikimi ile geleceğini ele alabilir. Ermeni, Kafkasyalı, Arap, Türk ve Kürtler arasında kardeşlik ve devrimci dayanışma için bir boşluk görüyorum.

Biz burada bu amaçla bir dernek kuruluşu yaptık. Berxwedan üstelik bu bölgelere, Ermenistan'a, Gürcistan'a, Azerbeycan'a, Arap topraklarına götürülebilir. Unutmamak gerek, buralarda, Türkçe okuyanların yaygınlığı dışında Kürtçe okuyanlar ve Kürtler de var.

Zamanla bütün halkların yazılarıyla sayfalar bile düşünülebilir.

Bu alanı çok önemli buluyorum. Önümüzdeki zamanda buna çok zaman ayırmak istiyorum.

Her türlü yardımlaşma, dayanışma ve katkıya hazır olduğumu bildiğinizi biliyorum. Sevgiler.

Babam, daha küçükken Kürt köylerine götürürdü beni. Oralarda, baskı ve zulümle yurtlarından kaçmak zorunda bırakılan insanların mal ve mülk sahibi olduklarını görüyordum. Çok küçük yaşta halkımın kültürüyle yoğruldum ve o kültüre olan sevgim gönlümde yer edindi. Beni bugünlere getirdi.

Yalçın Küçük: Casım Bey, Kürt dili çalışmalarına Kiril yoksa Latin alfabesiyle mi başladı?

Ordîxan Celîl: 1923 yılında Ermenistan Komünist Partisi'nin önderliğinde ve aydınların desteği ile oluşturulan Latin harfleri ile yazdı. Benim babam da Maragula ve arkadaşlarımızla Latin harfleri ile yazdı. 1940 yılında Latin harfleri Kiril harflerine dönüştürüldü. Kiril harfleri yalnız Kürtler için değil, Sovyetler'de yaşayan birçok halkın alfabesi oldu. Örneğin; Ermenilerin ve Gürcülerin harfleri olduğu gibi kaldı. Azerbaycan ve alfabesi olmayan diğer halkların alfabesi Kirilce alfabesi oldu. Sorun bu değil, babam bu yıllarda şiir yazıyordu. Rus edebiyatındaki kitapları tercüme ediyordu. Babam Kürt edebiyatının redaksiyon başkanıydı. Ermenice ve Rusça birçok kitap yayımladı.

1 Ocak 1955 yılında Erivan'da Kürt radyosunun çalışmaları ve yayını başladı. Kürtçe yayının redaksiyon başkanı Babam Casımé Celîl'di. Babam Kürt radyosunun temellerini attı. Ben o yıllarda radyonun direktörü olarak çalışıyordum, hem yazıyor hem de konuşuyordum. O zamana kadar babam Kürt radyosu için 900'e yakın Kürtçe türkü ve müzik parçalarını derledi. Böylelikle Kürt müziğinin de temelini attı. "Stran ü Avaz" 1930-37'ye kadar 1940 yıllarından sonra günümüze kadar onun Kürt çocukları için yazdıkları kitaplardır. Bu konuda daha uzun konuşabilirim. Kendisini halkının hizmetine adayan kültürlü bir Kürt ailesinden geliyorum. Böyle bir aile içinde büyüdüm. Ailem beni ulusal kültür ortamı içinde büyüttü.

Yalçın Küçük: Ordîxan Bey, üniversiteyi nerede okudunuz?

Ordîxan Celîl: 1951 yılında Eriyan'da okulu bitirdikten sonra, yine Erivan'da üniversiteye başladım. Filoloji bölümüne girdim. 1956 yılında Filoloji Fakültesi'ni bitirdim. 1956 yılında Ermenistan Akademisi'ne Kürt dilbilimcisi olarak alındım. 1957

yılında Ermenistan Akademisi beni eğitim için Leningrad'a gönderdi. Doktora eğitimimi Yosıf Argbeviç Orbele'nin yanında, Leningrad Doğu Bilimler Enstitüsü Orbele Akademisi'nde yaptım. 1961 yılında doktoramı aldım. Bu doktoramı Kürt destanı "Xane Çengzerin" (DımDım) ile tamamladım.

Bu düzeye bir anda değil, yavaş yavaş gelebildim. Küçük yaşlarda babam beni köylere götürdüğünde Kürt folklor ürünlerini (söylence, hikaye, türkü, vs) yazdırıyordu. Leningrad Doğu Bilimler Akademisi'ne gitmeden önce birçok derleme yapmıştım. Oldukça zengin bir arşivim vardı. O dönem "Diloke Cemata Kurda" isminde Kürtçe bir kitap da yazmıştım.

Kürt dili üzerine çalışmalarım başlangıçta babamın yol göstericiliğinde oluyordu. Sonraları kardeşim Celîl ile yapmaya başladık bu çalışmaları. Bacım Cemîle de aramıza katıldı. Zîné de Moskova'da Gorki Edebiyat Enstitüsü'nü bitirmişti. Çalışmalarımızı dörtlü olarak yürütmeye başladık.

Yalçın Küçük: Öyle görünüyor ki Sovyetler Birliği'nde Kürdoloji çalışmaları ailenizin çalışmalarıyla sınırlı kalıyor?

Ordîxan Celîl: Hayır, öyle değil. Biz bu çalışmaların bir parçasıyız sadece. Sovyetler'de Kürdoloji çalışması yapanların bir parçası durumundayız. Bunu kendi adıma söylüyorum. Bu şekliyle Kürt dili çalışmaları içinde yer aldım. Ben bugüne kadar Kürt dili faaliyetlerini yürütüyorum. Bunun için de çok mutluyum. Çünkü hizmetim halkım içindir. Bu hizmetim az veya çok farketmez. Ne kadar yapabiliyorsam o kadarını yapıyorum.

Bizim yazdıklarımız, bütün halkımızın, Kürt halkının ortak yazgısıdır.

Özellikle 1915-1918 yılları arasında halkımız yoğun baskılara maruz kaldı ve katliamlara uğradı

Yalçın Küçük: Ordîxan Bey başında bulunduğunuz kurumun Sovyet bilimsel araştırmalar ya da yüksek kurumları içindeki yeri nedir? Nereye oturuyor? Sovyetler Birliği'nde sadece Leningrad Üniversitesi'nde mi var, yoksa akademinin bir parçası mı; bu konuda bir bilgi verebilir misiniz?

Ordîxan Celîl: Ben üniversitede değil, Leningrad Doğu Bilimler Akademisi Kürdoloji bölümünde çalışıyorum. Akademi-

nin Kürdoloji bölümünde doktora çalışması yapıyorum. Ayrıca Sovyetler Birliği Yazarlar ve Gazeteciler Birliği'nin de üyesiyim.

Yalçın Küçük: Şimdi Dr. Celîl'e geçebilir miyiz? Acaba kendi ilgi alanınızı anlatabilir misiniz? Asıl anlamak istediğim Kürt tarihi ve dili ile ilgili çalışmalarınız; 19. yüzyılla mı sınırlı yoksa 20. yüzyıla da geliyor mu?

Celîlê Celîl: Ben tarihçiyim. Kürt tarihi üzerine çalışıyorum. Erivan Üniversitesi Tarih bölümünü bitirdim.

Yalçın Küçük: Askeri tarih mi? Erivan Üniversitesi Tarih Fakültesi değil mi?

Celîlê Celîl: 1950 yılında bitirdim fakülteyi. Üniversiteyi okuduğum yıllarda ben, Kürt tarihi üzerine çalışmalar yapıyordum. Yanımızda Bilimler Enstitüsü vardı, biz her yıl hazırladığımız raporları onlara okuyorduk. Ben de Kürt tarihi üzerine yazdığım raporları okuyordum. Daha sonra 19. yüzyıla ait Kürt tarihi üzerine üniversite diploması aldım. Üniversiteyi bitirdiğim zaman, 19. yüzyılda Kürt tarihi kitabı bana kılavuz olarak kaldı.

Ben tarih üzerine de kültürümü aldım. Neden 19. yüzyıl kitabı üniversite diplomasını almama neden oldu? Çünkü Ermeni edebiyatı ve günlük gazeteleri 19 ve 20. yüzyılın başlarında Kürtlere yer verdiği için bu konuda çok zengindir. Ben her zaman gazeteleri okuyordum. Kürtlerle ilgili birçok şey yazıyorlardı. Doktoramı 1850-1880 yıllarındaki bağımsızlıkçı Kürt hareketleri üzerine yaptım. 1963 yılında Moskova'da doktoramı tamamladım ve doktor oldum.

Leningrad Üniversitesi'ne bağlı Orbele Enstitüsü'nde tarihçi olarak görev yaptım. Doktora tezim için 3-4 yıl orada çalıştım ve tezimi bitirdikten sonra Moskova'dan doktoramı aldım.

Yalçın Küçük: Hasretyan'ın bir kitabını ayrıca Lazaryef'i ve Celîl'i okudum. Şunu söylemek istiyorum: Kürt tarihi doğal olarak bir yanı ile Osmanlı tarihi oluyor, çok önemli ölçüde bir de Türk tarihi oluyor. Ve çok ilginç geldi bana; çünkü bizim şimdiye kadar bildiğimiz, yazdığımız yakın Osmanlı ve Türk tarihine göre Kürt tarafı yazılınca çok daha mücadeleci, çok daha kavgacı bir resim ortaya çıkıyor. Hatta geçen günkü konuşmamda da söyledim: Türkiye'nin Osmanlı Türkiye'sinin feodal mu olup olmadığı konusunda uzun tartışmalar yapıldı. Sovyet tarihçilerinin de katıldığı tartışmalar var ve Kürt tablosu bilinmediği zaman bu eksik oluyor. Kürt tablosu bilindiğinde ise feodaliteye çok yakın bir durum ortaya çıkıyor.

Benim sormak istediğim şu; sadece Dr. Celîl'in değil Lazaryef'in, Hasretyan'ın ve diğer Kürt uzmanlarının Sovyetler Birliği'nde yapmış olduğu çalışmalar diğerlerinden çok mu ayrı, diğerlerini hiç mi etkilemiyor? Yani diğer tarihçilerle Kürt uzmanları arasında bir tartışma var mı? Birbirlerini okuyorlar mı? Bunlar öbürlerini de etkiliyor mu?

Celîlê Celîl: Yalçın Arkadaşın sorusu çok önemli. Ancak başka bir sorunun cevabını vermem gerekiyor, konunun daha iyi anlaşılması için. Kürtlerin tarihini ele alan kitaplar 1960 yıllarında yayımlanmaya başlandı. Çünkü o yıllarda Sovyetler'de Kürtler artık biliniyordu. Hem Moskova hem de Leningrad'da Kürt dili ve edebiyatı üzerine çalışmalar yapan arkadaşlar vardı. Dil, kültür ve edebiyat üzerine yazıyorlardı. Fakat Kürt tarihi üzerine yalnız Sovyetler'de değil, dünyanın diğer ülkelerinde de kayda değer bir çalışma yoktu. Ancak bazı dergi, gazete ve kitaplarda bilimsel olmayan baştan savma kısa bilgilere rastlanabiliyordu.

Yalçın Küçük: Sohbet ilerledikçe bizim de sorularımız ortaya çıkıyor. Şunu söylemek istiyorum: Bizler Türkiye'deki ilerici araştırmacılar, farklı konularda kitaplar yazıyor, incelemeler yapıyoruz . 1917 Ekim Devrimini tarihin tanık olduğu en büyük devrim sayıyoruz. Ancak Türkiye'de bilimin, yönetimin bir parçası olması nedeniyle yolumuzu ararken Sovyetler'de yazılmış birçok araştırma ile karşı karşıya geliyoruz. Bunları bir ölçüde çürütmek istiyoruz. Çok ilginç bir örnek vermek istiyorum. Türkiye'de ilk kez Şeyh Said'in İngilizlerle, Şeyh Said başkaldırısının İngiliz gizli servisleriyle organik bir bağı olmadığını ileri sürdüm. Profesyonel tarihçi değilim, iktisatçıyım. Koşullar beni buna zorladı. Türkiye'deki resmi Kemalist tarih Şeyh Said'i, "İngilizlerin adamı", Şeyh Said başkaldırısını da "İngiliz kışkırtması" olarak niteliyor. Bu iddianın kaynaklarını merak

ettim. Nerden çıkıyor bunlar? Bir de bakıyorum ki bu iddia Sovyetler'den çıkıyor. Özellikle 1920 yılında söylüyor Komintern. Komintern'in bu konudaki tutumu çok gariptir. Kemalizme karşı Kürtlerin ayaklanmasını İngiliz kışkırtması olarak gösteriyor ve karşı tutum alıyor. Kürtlerin Süleymaniye'deki ayaklanmasını ise Sovyetler destekliyor. Dolayısıyla bir açmaza giriliyor ve bizim Türkiye'de, Sovyetler Birliği'nden çok daha önce düzelttiğimiz bir nokta yani Şeyh Said ile İngilizler arasında bir bağ olmadığını, öyle sanıyorum ki Sovyet Kürdologları yeni yeni düzeltmeye çalışıyorlar. O bakımdan soruyorum. Nedir bütün bunlar? Karşılıklı bir etkileşim, tartışma...

Celîlê Celîl: Bundan önceki sorunun cevabını tamamlayamadım, eğer söylediklerimi tamamlamış olsaydım, belki de bu sorunun cevabı verilmiş olurdu. 1960 yıllarında Irak Kürdistanı'nda Kürt hareketinin varlığına değinmiştim.

Artık dünyada Kürtler üzerine birçok yazılar yazılmaya, araştırmalar yapılmaya başlandı. Sovyetler'de bilim adamları ve yazarlar Kürt halkının tarihini bilmiyorlardı. Kürtleri tanıma uzun zaman daha çok tarihçiler ve Kürt tarihçilerin işiydi. Tarihçiler ister Rus asıllı ister Kürt asıllı olsun farketmez. Bunlar 19 ile 20. yüzyıllardaki Kürt tarihini araştırmaya başladılar. Çünkü bu yakın bir merhaleydi. Irak Kürt halk hareketinin gelişiminin ve direnişlerinin bilinmesi bu merhaleleri de yakından bilmeyi gerektiriyordu. Bu hareketin gelişimi ve temelleri nereye dayanıyor? Bu hareket nedir, nereden geliyor? Bu nedenledir ki, Lazaryef, Halfin, Hasretyan ve ben Kürt tarihi araştırmasını üzerimize aldık.

Yalçın Küçük: Lazaryef Rus, Halfin ve Hasretyan Ermeni asıllı....

Celîlê Celîl: Hasretyan Ermenidir. Lazaryef ve Halfin ise Rus asıllıdırlar. Yeni araştırmalar yapıldığında henüz netleşmemiş bir çok sorun olduğu görülüyor. Yalnız netleşmemiş sorunlar değil birçok şey de yanlış söylenmiş, yanlış yazılmıştır. Bu yanlış değerlendirmelerden bir tanesi de Şeyh Said isyanıdır. Hasretyan bu hareket üzerinde ağırlıklı olarak durdu. Dünyada varolan literatürü, arşivleri araştırdı. Hasretyan, yaptığı bilimsel araştırmalar sonucunda Şeyh Said isyanının ulusal bir hareket olduğunu gösterdi. Bütün ulusal hareketlerde olduğu gibi, bazı devletler bu tür hareketlere el atmaya çalışırlar. Bu subjektif bir olaydır. Objektif olan bu hareketin ekonomik ve sosyal yanı, bunun bir Kürt ulusal hareketi olmasıdır. Kürtlerin başkaldırısı olmasıdır. Objektif olan da budur. Kürt halkının içinde yaşamış olduğu sosyal ve ekonomik yaşamdır. Bu hareket, bilimsel olarak Kürt tarihi içindeki yerine oturtulmuştur.

Kürt tarihinden birçok önemli kesitin henüz araştırılıp açıklığa kavuşturulmadığı biliniyor. Özellikle bilimsel açıdan açıklığa kavuşturulmamış sorunlarda çarpıtmalara daha çok rastlanıyor. Bizler, bu aydınlatılmamış olay ve olguların bilimsel temelleri üzerine bazı soruları ortaya koyarak, akademide analizini yapıyoruz. Bu konularda makaleler yazıp kitaplar yayımlıyoruz. Hangi tezin yanlış, hangisinin doğru olduğunu araştırıyoruz. Bu bilimsel bir yöntemdir. Gerek benim yazdıklarımda gerekse öbür arkadaşların yazdıklarında düzeltilecek yanlar olduğuna inanıyorum. Bu da diyalektik bir olaydır.

Yalçın Küçük: Biz, biraz da Cemîle Hanıma soru sormak istiyoruz.

Sovyetler Birliği'ndeki Kürt tarihi ve genel olarak Kürdoloji çalaşmalarında Casımé Celîl'in çocuklarının, sizlerin, önemli katkısı olmakla birlikte Kürtlerin hem coğrafya olarak Sovyet Ermenistanı'nda yerleşmiş olmalarından hem de bu çalışmaların önemli ölçüde Erivan Üniversitesi'nde yapılmasından kaynaklandığı anlaşılıyor. Dolayısıyla Ermeni bilim adamlarının, Ermeni kökenli Sovyet bilim adamlarının önemli rolleri sözkonusu. Ben, bilimsel yaklaşımda Ermenilerin tutumunu merak ediyorum. Bu soruyu Dr. Celîl'den daha çok Cemîle Hanım'a sormak istiyorum. Çünkü Cemîle Celîl bildiğim kadarıyla Erivan radyosunun Kürtçe yayınlar bölümünde çalışıyor. Erivan radyosunda ne kadar özgürce hareket edebiliyorsunuz? Kürtçe yayınlara ne kadar süre tanınıyor? Ermeni yöneticiler bu soruna ne kadar hoşgörü ve özgürlük içinde bakıyorlar? Samimi bakıyorlar mı yoksa 19. yüzyılda Abdulhamit döneminden kalma Ermeni-Kürt

kavgalarının tortuları Ermenilerin Kürtlere ve Kürt çalışmalarına yaklaşımında iz bırakıyor mu? Öğrenmek istiyorum.

Cemîle Celîl: Ben, 23 yıldır müzisyen olarak Erivan radyosu Kürtçe yayınlar bölümünde çalışıyorum. Eğitimimi Ermenistan'da yaptım. Erivan'da Spandariya Müzisyen Okulu'nu bitirdim. Daha sonraları Mylikyan ve Komintar Konservatoryumu'nu okudum.

Benim dönemimde Kürtçe birçok türkü ve diğer müzik parçaları derlendi. Ermeni müzisyen arkadaşlarımla sıcak ve olumlu ilişkiler içindeyiz. Kürt halk türkülerini derlediğim zaman, büyük emektar Margarit Birotçyan da yardımcı oldu. İlk kitabım 1964 yılında yayımlandı. Kitabımın redaktörlüğünü Astastisyan yaptı. Kürtlerin ve Ermenilerin dostluğu çok sıcaktır. Müzik kitabım 1965 yılında yayımlandı. Dünyaca tanınan müzisyen ve kompozütör Aram Haçaturyan kitabıma en büyük değeri verdi. Aram Haçaturyan 1965 yılında Kürt müziğini tanıdı. Kürt halk ezgilerini Gayat baletinde kullandı. Radyoda Kürtçe bilen Ermeni müzisyenlere epey yer veriyoruz. Özellikle Aram Tigran, Méremxan gibi sanatçılar Kürt makamlarını saz ve orkestra ile çalmışlardır. Çok büyük değer verdiğimiz sanatçı Huvarer Badalyan Kürtçe türküler söylemiştir. Ermeni ses sanatçıları ve müzisyenleri her dönem Kürt müziği ve türküleri için büyük çaba sarfetmişlerdir. Yine bizim yanımızda Kürt halk türkülerini söyleyen Aram Mylikyan Tigran Ermeni asıllıdır. Kürt halk türkülerini Suriye'de öğrenmiştir. Biz Aram'a büyük bir değer veriyor ve onu altın tasta saklıyoruz.

Yalçın Küçük: Cemîle'nin çaldığı piyano stilize edilmiş Kürt folkloru muydu?

Cemîle Celîl: Evet çalmış olduğum piyano Kürt folkloruydu.

Celîle Celîl: Kürtlerin içindeki Ermeniler, Suriye'den Erivan'a gelmişlerdir. Bunlar Kürt halk türkülerini iyi biliyorlardı. Erivan radyosunda Kürtçe söylüyorlar. Aram Mylikyan Tigran da Suriye'den gelmedir.

Yalçın Küçük: Peki, günde veya haftada kaç saat müzik yayını vardır?

Cemîle Celîl: Ermenistan'da Kürtçe radyo yayını bir buçuk saattir. Bir buçuk saat içinde her gün 40-45 dakika müziğe ayrılıyor.

Yalçın Küçük: Radyo nasıl? Bu radyonun Azerbaycan'a kadar yayın yapıp dinlenebilme gücü var mıdır?

Cemîle Celîl: Radyo yalnızca Ermenistan'da yaşayan Kürtler içindir.

Yalçın Küçük: Sovyet Ermenistanı'nda ne kadar Kürt var?

Celîlê Celîl: Seksen bine kadar Kürt vardır.

Yalçın Küçük: Sovyetler'e ilişkin soru soracağım. Ama ilk soruyu Ordîxan Celîl'e sormak istiyorum. Sovyet Ermenistanı'nda Kürtçe eğitim yapan okul var mı?

Ordîxan Celîl: Kürtlere ait özel okullar yoktur. Çünkü Kürtlerin yaşadığı bölgelerdeki okullarda Kürtçe eğitim yapılıyor. Bu eğitimin sayesinde Kürt çocukları anadillerini unutmuyorlar. Okumak ve dilbilgisi için kitaplar vardır. Çocuklar kendi anadillerini öğreniyorlar ve unutmuyorlar. Evde, köyde ve okullarda kendi anadilleriyle konuşuyorlar. Onun yanında Ermenice ve Rusça da konuşuyorlar. Çünkü, biz büyük bir cumhuriyette yaşıyoruz. Ermenice üniversite vardır. Kürt çocukları sekiz yaşına kadar okulda her gün bir veya iki saat Kürtçe ders alıyorlar. Diğer dersler Ermenicedir. Erivan'da Kürt çocukları için yeni bir okul açmışlar. Her cumartesi günü çocuklar kendi anadil derslerini alı-yorlar. Okullarda bir tek ders Kürt dili ve edebiyatı olarak veriliyor. Fizik, coğrafya, matematik ve geometri dersleri Ermenicedir.

Bilgesu Erenus: Çocuk Kürt kökenli ama okula gitmek istemiyor. Zorunlu mu, değil mi? Onu sormak istiyorum.

Celîlê Celîl: Sovyetler'de okuma zorunluluğu vardır. Bu da hiç kimsenin eğitimsiz kalmaması içindir. Çünkü, Ermenistan'da Kürtler çok az ve dağınıktırlar. Öyle köyler var ki 5 hanedir. 10 ya da 20 haneden oluşuyor bazı köyler. Tamamiyle Kürt olan köyler de vardır. Oralarda da okullar var, ancak eğitim Ermenicedir. Neden Kürt köylerindeki okullar tamamiyle Kürtçe eğitim yapmıyor? Çünkü çocuklar sadece Kürtçeyle ders aldıklarında üniversite ve enstitü sınavlarında zorluk çekerler.

Ermenice ve Rusça okuyan çocuklardan bilgileri az olur. Kaldı ki sekiz yaşına kadar anadillerini iyi öğreniyorlar.

Ordîxan Celîl: Sovyetler'deki tüm Kürt çocukları Kürtçeyi güzel konuşuyorlar. Bizim ülkemizde hiçbir dil yasak değildir. Kürtler evlerinde ve ilişkilerinde Kürtçe konuşuyorlar. Dil serbesttir. Onun için de Kürt dilinin bizim yanımızda öğrenilmesi kolaydır. Biz de tamamen Kürtçeyle eğitim yapan okul okumadık. Ne ben, ne Celîl, ne de Cemîle..

Yalçın Küçük: Konuştuğunuz Kürtçeye kulağımıza geldiği şekliyle okumuş insanın Kürtçesi diye bilir miyiz? Rusça aksanı farkediliyor ayrıca konuştuğunuz Kürtçeyle köylerdeki Kürtçe nasıl, okumuşların Kürtçesiyle okumamışların Kürtçesi arasında bir fark var mı?

Ordîxan Celîl: Ben fark göremiyorum. Orası Türkiye'dir... Ermenistan'da Kürtlere ait özel okullar yoktur. Çünkü Kürtlerin yaşadığı bölgelerdeki okullarda Kürtçe eğitim yapılıyor

Celîlê Celîl: Yaşamımda ilk kez bir Türk arkadaşla birlikte oturup konuşuyorum. Bu duruma çok sevindim. Arkadaşlar aslen Türk oldukları halde Kürtlerin mücadelesini tamamiyle kabul ediyorlar. Bunda da, benimsedikleri devrimci düşüncelerin önemli etkisi var.

Bizim bilgilerimize göre Türk Devleti şimdiye kadar Kürt halkının varlığını inkar edip temel hak ve özgürlükerini tanımak istemiyordu. Resmi ideolojiye göre Kürtler "Doğu Türkleri", "Dağ Türkleri" olarak nitelendiriliyordu. Bugün de ilerici ve devrimci diye nitelenen bazı kesimlerin ne yazık ki egemen ideolojinin bu etkilerinden kurtulamadığını ve Kürt halkına karşı şovenist tutumunu değiştirmediğini görüyoruz. Eskiden devrimciler Kürtlerin temel haklarını tanımak ve bu uğurda mücadele etmek bir yana programlarında soruna hemen hemen hiç yer vermiyorlardı. Bugün geçmişe göre daha olumlu bir sürece girildiğini görüyoruz. Bu, oldukça sevindirici bir durumdur. Şunu söylemek istiyorum; "Bir ulusu ezen başka bir ulus, özgür olamaz". Türk halkı da Kürt halkının özgürlük mücadelesine omuz vermediği sürece özgür olamaz. Kürt halkı özgürleştiğinde Türk halkı da özgürlüğüne kavuşmuş olur.

Çünkü Kürt halkı ezildikçe Türk halkı da eziliyor. O da devlet baskısı altındadır. Kürt sorunu ancak Türk ve Kürt devrimcilerinin dayanışması ile çözüme kavuşabilir. Benim istediğim bu. Türk halkı bunu böyle bilsin. Türk halkının özgürlüğünün Kürt halkının özgürlüğüne bağlı olduğuna ve bu uğurda mücadele edeceğine inanıyorum.

Yalçın Küçük: Kürt mücadelesi, Kürt kardeşlerimizin mücadelesidir. Biz elimizden geldiği kadar destek oluyoruz. Kürt aydınlanma hareketine katkımız olabileceğini düşünüyorum. Bu söyleşiyi Türkiye'de yayımladığımız zaman çok önemli yankılar yaratacağına ve Türkiye'deki Kürt aydınlanma hareketine büyük katkılarda bulunacağına gerçekten inanıyor ve çok teşekkür ediyorum.

Ordîxan Celîl: Söyleşi yayımlandığında bize birer nüshasını gönderirseniz seviniriz.

Bilgesu Erenus: Söylediklerim beni bağlıyor. Arkadaşlarımı bağlayıcı birşey değil. Bunu bir sanatçı dileği olarak aktarmak istiyorum. Benim yapabileceğim yalnızca budur. Kürt ve Türk halklarının dışında bir mesaj gereksinimi duyuyorum Sovyet halklarına. Sovyetler'deki gelişmeleri büyük bir dikkatle izliyorum. Son değişiklikler bana biraz ters geliyor. Bağlanan bir yığın umut var, onlar boşa çıkmamalı diye düşünüyorum.

Yalçın Küçük: Peki, yanlız bunu çevirmeye başlamadan önce, Haluk ve benim bunun Kürtçeye çevrilmesine karşı olduğumuzu söyleyelim. Çünkü konuklarımızın böyle bir politik kimlikleri bulunmuyor.

Kürt dili üzerinde çalışırken , dilin içindeki, Türkçe, Arapça ve Farsça sözcüklerden arındırma yönünde bir çaba var mı?

Ordîxan Celîl: Kürtçe Hint-Avrupa dil grubuna giriyor. Farsça, Afganca vb birçok dil de bu grupta yer alıyor. Dolayısıyla bir kelimenin Kürtçe mi, Farsça mı ya da Afganca mı olduğunu rahatlıkla söyleyemiyoruz. Şu kelime Tacikçedir, bu da Kürtçe diyemiyoruz. Aslında bu dillerde yer alan birçok kelime Hint-Avrupaî'dir.

Kürt, Türk ve Arap halkları uzun süre birarada yaşamışlardır. Bu halkların kültürleri birbirini etkilemiştir. Her dilin farklı

sesleri, telaffuz biçimleri vardır. Bu özellikler bir dilden diğerine geçebiliyor. Arapça, Farsça, Ermenice vb dillerde Kürtçe kelimeler olduğu gibi, Kürtçeye de bu dillerden geçmiş kelimeler vardır. Dil hareketli birşeydir. Dile sınır koyulamaz. Dilde esas olanı bulmak gerekir. Ortaya çıkardığın şey dilin mayasıdır. Kürtçenin sadeleştirilmesi için bugünden konuşmak erkendir. Bence Kürt dilinin diğer dillerden arındırılması ancak bir devletin oluşmasıyla ve özerkliği olan, geniş imkanlara sahip bir enstitünün yapacağı çalışmalar ile mümkündür. Bilinçli kadroların bu iş üzerinde çalışmaları gerekir. Her dilbilimci doğal olarak dili sadeleştirmeye uğraşır. Dil sade ve anlaşılır olmalı, çünkü halk için yazıyorsun. Fakat öylesi kelimeler var ki, değiştirmek mümkün değil. Özellikle teknik kelimeler olduğu gibi başka dillerden geçebiliyor. Türk edebiyatında köylülerle okuyan kesim arasında bir farklılık olduğunu söylediniz. Bu, Kürtçe için de geçerlidir. Bilim adamları ve dilbilimciler, okuyucular için aydınlatıcı olabilmek için bunu kendi bilimsel yöntemlerine göre yapmalıdır.

Celîlê Celîl: Biz Türk dili ile Kürt dilini aynı biçimde karşılaştıramayız. Çünkü Kürt dili ile Türk dilinin tarihi gelişimi farklıdır. Söylemek istediğim köylülerin edebiyat dili temizdir. Çünkü Türkiye'de reform yapıldı. 1920 yıllarında dil reformu veya yeniliği. Halk eski dili konuşuyor. Edebiyat reform sonrası yeni bir yolla yapıldı. Kürtlerin dili ise bugün için edebiyatın gelişimine bağlıdır. Biz edebiyatımızı bir anda değil, yavaş yavaş geliştirmek istiyoruz, yani edebiyatımızı ve kendimizi aniden halktan kopartmak istemiyoruz. Bizim edebiyatımızın halkla sıkı bağları vardır. Biz dilimizi halktan alıyor ve yazıyoruz. Edebiyatımızı halktan kopartmak istemiyoruz.

Dr. Yalçın bir soru sormuştu, o soruyu tam cevaplandırmadık. Önemli bir soruydu, cevabının eksik olduğunu düşünüyorum, tamamlanması gerekiyor. Soru Ermeni ve Kürt ilişkileri üzerineydi. Kürt sorunu ve komşu halkların durumu bugün çok önemlidir. Biz, halkların nasıl yaşadığını, tarihin onlar için neler yapabileceğini bilmeliyiz. Bilindiği gibi Kürtler ve Ermeniler aynı topraklar üzerinde yaşamışlardır. 19. yüzyıldaki feodal döneme baktığımızda her iki halkın da feodalizmin etkisinde olduğu görülür. Abdulhamit bir kanemiciydi. O, hem Türk hem Kürt hem de ezilen diğer halkların düşmanıydı. Sultan Hamit sürekli ezilen halklar arasına nifak sokulmasından yanaydı. Birçok Kürt aşiretini Kürt halkına karşı kullanmıştır. Aşiretleri birbirine karşı kışkırtıyordu. Birçok kez suçsuz ve günahsız halkın kanını akıtmıştır. Bu katliamlarını 1854-1896 yıllarında yaptığını biliyoruz. 1915'te Ermenilerin katliamını biliyoruz. O dönemdeki politikalarıyla Ermeni halkını soykırımdan geçirdi. Ermeni ve Kürt halkları dışarıdaki yabancı ve müdahaleci siyasetlere alet olmadan adilce yaşamışlardır. Kürtlerin Ermenilerden kirveleri ve dostları vardır. Ermenilerin de Kürtlerden dostları ve kirveleri vardır. Jön Türkler, Ermeni katliamında Kürt aşiretlerini bu katliama katmak ve ortak etmek istemişlerdir. Bu tarihin kendisinde de vardır. Ermenistan'da yeni Sovyet yasaları yapıldığında, sosyalist yaşamda ne baskı ve zulüm, ne din, ne ulusal, ne şovenistçe ne de sınıfsal baskılar olmuş, bunlar tamamiyle ortadan kaldırılmıştır. Ermeni halkı tarihsel olarak Kürt halkı ile iyi ve kardeşçe ilişkiler içinde olmuş ve eskiden varolan dostluk temelinde gelişen ortak yaşam ve ilişkileri sosyalizmin yeni yasaları ile günümüzde Kürt halkına karşı resmi olarak da kendisini göstermiştir. 19. yüzyılda, 1856-1860 yıllarında Ermeniler Kürtçe alfabeyi yazmıştır. Amaç Kürt ve Ermeni çocuklarının Kürtçe konuşabilmelerini sağlamaktır. Kitabın adı da "Çirayê Ronî"dir. Ermeni kompizatorü Komitar Kürt türkülerini nota üzerine yazıyordu. Sylvastiyan denilen Ermeni aydın da Kürt folkloru üzerine yazıyordu. Ermeni gazeteleri Kürt halkının özgürlüğüne kavuşması için sürekli yazılar yazıyorlardı. Gazeteler Kürtlerin karanlıktan çıkarak, aydınlanmalarının okuma ve eğitim yolu ile mümkün olacağını yazıyorlardı. Sovyetler'de sosyalist yaşama geçildiğinde, Kürtlerin kadroları yoktu. İlk yıllarda babam ve arkadaşları çalışmalarına başladıklarında, Kürtçe bilen Ermeni arkadaşlarının kendilerine epey yardımları oldu. Onlar da Kürtlerle birlikte kitapları Kürtçeye çeviriyorlardı. Bu da gösteriyor ki Ermeni halkının Kürtlere karşı düşmanlıkları kalma-

mıştır. Çünkü Ermeni arkadaşlar "Riya Teze" (Yeni Yol) gazetesinde de çalışıyorlardı. Ermeniler de durumu çok iyi anladılar ve bu siyasetin Abdulhamit ve Jön Türklerin siyaseti olduğunu, amacının da iki halkı birbirine karşı kışkırtmak olduğunu gördüler. Yüzlerce yıl ezilen halklara ve Kürt halkına karşı bunlar uygulanmıştır ve bugün de devam ediyor.

Yalçın Küçük: Son sorularıma geliyorum. 19. yüzyılda o zamanki büyük emperyalist ülke Büyük Britanya (İngiltere)'nin çok net bir Kürt politikası olduğu ortaya çıkıyor. Buna karşılık 19. yüzyılda bu bölgeye çok yakın olan Rusya'nın, bir Kürt politikası varsa, o politikanın Kürt sorunuyla ilgilenmemek şeklinde olduğu anlaşılıyor. Rusya, Osmanlı'daki ve İran'daki Kürt başkaldırılarına karşı çok uzak davranıyor. Hatta her başkaldırıda Kürt asîlerinin ve emirlerinin Rusya ile birlik olma önerilerini reddediyor.

Bugün dünyanın en büyük emperyalist ülkesi ABD'dir. ABD'nin bir Kürt politikası vardır. Acaba Sovyetler Birliği'nin Kürt sorununa ilgisiz olduğunu söyleyebilir miyiz? Detaylarını bilmiyoruz, ama ABD'nin kesin bir Kürt politikası vardır. Bu Kürt politikası öyle bir noktaya gelmiş ki TC Dişişleri Bakanlığı'nı rahatsız ediyor. Ben buraya gelmeden önce TC Dışişleri Bakanı ABD'yi uyardı. Acaba Sovyetler'in bir Kürt politikası yok mu? Bu soru ile bağlantılı olarak şunu sormak istiyorum: Sovyetler dünyadaki oluşumlar karşısında "kardeş partilerin" yaklaşımını onaylıyor. SBKP'nin Türkiye'deki kardeş partisi de Kemalist, bunu kanıtladık. Kemalist ideolojisi var. Bugün de aynı çizgide. Acaba Sovyetler'in Kürt sorununa, Kürt hareketliliğine ilgisizliği ile Türkiye'deki "kardeş parti" arasında bir bağlantı kurulabilir mi? Şeyh Said isyanında TKP; haindir, casustur, Kemalizmi yıkıyor diye, hep karşı çıktı. Bu, resmi tavırdan ayrılmıyor. Bu soruyu isterseniz hiç cevaplandırmayabilirsiniz.

Celîlê Celîl: İki saattir oturuyoruz. Birbirimizle tanıştık, tarih, edebiyat ve kültür üzerine konuşuyorduk. Halkların dostluğu üzerine konuşuyorduk. Ben de bundan çok hoşlanıyordum. Yalçın Arkadaş şimdi farklı bir soru sordu. Bunlar politik sorulardır ve daha çok politikacıları ilgilendiriyor. Bu da bizim

yanımızda profesyonelce bir iktisat eğitim olayıdır. Yani politik yaşamla uğraşanları ilgilendirir. Ben bu sorunun cevabını veremem, fakat benim bildiğim birşey var; Sovyetler'in devlet sistemi ve ideolojisi marksizm-leninizmdir. Sovyetler sosyalist bir devlettir ve ezilen tüm halkların davasını desteklemektedir. Bu stratejik bir olaydır. Fakat, Lenin de birşey söylemiştir: "Tüm hareketler, ezilen halkların mücadelelerinin ekonomik ve toplumsal koşullarının bir ürünü olarak gelişip ortaya çıkıyorlar". Burada ifade edilmek istenen şey şudur; dışarıdan bu gelişmelere müdahale etmek iyi birşey değildir. Bana göre Kürtlerin kendileri bu gelişmelerin yollarını açmalıdırlar. Kürtlerin ulusal sorununun çözümlenmesi başka devletlerin siyaseti değildir. Sovyetler Birliği yerine benim konuşmam çok zordur. Çünkü bizim bildiklerimizi arkadaşlar bizden daha iyi biliyorlar. Onlar da Sovyet dostları olarak okuyor ve Sovyetler hakkında bilgi sahibidirler. Kendinizin bildiği şeylere benim fazladan ekleyeceğim birşeyin olduğuna inanmıyorum.

Yalçın Küçük : Kürt İşçileri Derneği'nin düzenlemiş olduğu bu toplantıya geldiğinizi Sovyet Hükümeti biliyor mu?

Celîlê Celîl: Evet biliyorlar. Kürtçenin sadeleştirilmesi için bugünden konuşmak erkendir. Bu ancak bir devletin oluşmasıyla mümkündür

Yalçın Küçük: Sovyetler Birliği'ne döndüğünüz zaman Sovyet halkına, oradaki Kürtlere ve Ermenilere en samimi sevgilerimizi, selamlarımızı ve dostluklarımızı iletiniz. Sizin bir mesajınız var mı?

Ordîxan Celîl: Şimdiye kadarki konuşmalarımızda hep siz sordunuz, biz cevapladık. Şimdi ben bir soru sormak istiyorum: Türkiye'de ezilen Kürt halkının durumu ne zamana kadar devam edecek? Ne zamana kadar bu halk katledilip öldürülecek?

Yalçın Küçük: Ne zamana kadar süreceğini tahmin etmek zor. Bugün Türkiye'deki Kürtlerin silahlı mücadelesi TC Devletinin en önemli sorunlarından bir tanesidir. TC Hükümeti bu sorunu küçültmek istiyor. Kısa sürede çözülebileceğini düşünüyor. Nitekim son günlerde Hayri Kozakçıoğlu 2000 yılı diye bir tarih verdi. Ama bizim görebildiğimiz bu işi çok olağan

ve küçük bir hareket olarak göstermek istiyorlar. Daha doğrusu sınırlarını çizmek istiyorlar. Yine tahmin edebildiğimiz silahlı mücadeleyi yapanlarla Kürt halkının gerçek dostlarına karşı sindirme politikasını sonuna kadar götüreceğe benziyorlar. Türkiye bu işi 1988'de bitiririz dedi. O sıralarda bizi de tutukladılar, buna bağlı olarak bu iş sürecek görünüyor. Vali de 1988-89'da bitiririz derken işi 2000 yılına kadar uzattı. Bizim görebildiğimiz TC ayrı ve bağımsız bir Kürt devleti kurmak isteyenlere ve onun için silahlı mücadele verenlere çok sert karşı koymaya, bunları bastırma politikasını en sert şekilde devam edecektir. Türkiye Cumhuriyeti, Kürt halkının gerçek dostlarına da bu sertliği uygulayacaktır. Bunun ötesinde Türk Devleti sınırları içinde Kürt sorununu çözmeye çalışanlara özendirici davranacaktır. Bunlar ödün verecek , öyle görünüyor.

Ikinci Kitap Için Üçüncü Ek:

KÜRT AYDINLANMASI DGM'DE

1989 yılı Sonbaharı'nda Hollanda'da La Haye kentinde Kürt kökenli üç Sovyet vatandaşı bilim adamıyla yapmış olduğum mülakatın, o zamanlar sahibi bulunduğum, Toplumsal Kurtuluş dergisinde "Sovyetler'de Kürt Aydınlanması" başlığıyla yayımlanması nedeniyle, sanık olarak huzurunuzda bulunuyorum. Savcılık iddianamesine karşı, daha önceki duruşmada, değerli kurulunuzun uygun görmesi üzerine, sorgumun özetini yazılı olarak sunmak istiyorum. Bunu üç noktada toplamak durumundayım.

1-BİÇİMSEL DURUM VE HUKUKİ DURUM

Hem Sovyetler Birliği'nde, Erivan Üniversitesi Tarih Doçenti Dr. Celile Celil'in sorulara verdiği cevabın ve hem de mülakatın kapanışında bana sorulan bir soruya, benim verdiğim bir cevap paragrafı nedeniyle, suç işlediğim iddiasıyla karşı karşıya gelmiş bulunuyorum. Görüşlerimi özetleyeceğim. Fakat bundan önce Savcılık makamının bir maddi yanılgısına işaret etmek zorunluluğu duyuyorum.

İddianamede Dr. Celil'le ilgili suçlanan paragraftan önce, "Ermenistan'da Kürtlere ait özel okullar yoktur. Çünkü Kürtlerin yaşadığı bölgelerde, okullarda Kürtçe eğitim yapılıyor" başlıklı ara bölümden ve benimle ilgili suçlamadan önce, "Kürtçenin sadeleştirilmesi için bugünden konuşmak erkendir. Bu ancak bir devletin oluşmasıyla mümkündür" ara başlığından sözediliyor. Yanlıştır.

Bunlar ara başlık değildir. Ara başlık olması da mümkün değildir. Çünkü hem bu kadar uzun ara başlık olmaz ve hem de izleyen paragrafların, eğer ara başlık ise, bunlarla ilgili olması gerekir. Mülakatta bu kesinlikle sözkonusu olmuyor; Savcılık

makamının ara başlık dedikleriyle izleyen mülakat bölümleri birbirini tutmuyor.

Çünkü bunlar, yayıncılık diliyle, spotlardır; yayını baskıya hazırlayanlar, metinden ilgiye değer buldukları noktaları çıkarırlar ve metnin çeşitli yerlerine koyarlar. Savcılık makamının bunu bilmediğine inanmakta güçlük çekiyorum.

Bunları ne için aktarıyor; bunlar da iddianın bir parçası mıdır? Yoksa bunlar sadece suçluluk havası yaratılmak için mi serpiştiriliyor; bilmiyorum. Bildiğim bunların alınması hem yanlıştır ve hem de tutarlı görünmüyor.

Fakat bu birinci başlık altında asıl söyleyeceğim şudur: Sovyet yurttaşı Doçent Dr. Celile Celil'in sözlerinden dolayı ben nasıl suçlanabilirim? Dava, Basın Yasası'na göre açılıyor. Yasanın 16. maddesi ise son derece açıktır:

"Mevkutelerde işlenen suçlarda sorumluluk, suçu vücuda getiren yazıyı veya haberi yazan veya resmi veya karikatürü yapan kimse ile beraber bu mevkutenin ilgili sorumlu müdürüne aittir."

Burada yazıyı yazmak, düşünceyi ortaya koymak demektir; suçlanan paragraftaki düşünceler ve bunu okuyucuya götüren "yazı", bir harfi dahi bana ait değildir. Düşünceyi söyleyen, bu anlamda yazıyı yazan, Dr. Celil varken beni sorumlu tutma çabasını anlayamıyorum.

Savcılık makamının Sovyetler Birliği'ne yazarak, Sovyet yurttaşı Dr. C. Celil'i sorumlu tutması gerekir; yasa bunu istiyor.

Yasanın açık hükmüne karşın, sürekli olarak beni sanık yapma çabalarını bir alışkanlığa ve kolaylık tutkusuna bağlama eğilimindeyim.

2-KÜRT SORUNU VE HAVADA BULUT

Türkiye'yi yönetenler açısından Kürt sorunu ile yaratılan hassasiyeti anlamam mümkündür; önemli bir sorun olmuştur ve idare, bu alanda hassaslaşmıştır.

Ancak Yargı'nın hassaslaşmak özgürlüğü yoktur.

Hassaslaşmak, ölçüyü kaçırmak olarak gerçekleşiyor. Yargı, hep ölçü içinde olmak zorundadır.

Yargı için "özgürlük", "ezilmek", "ezmek", "Türk", "Kürt", "devrimci" sözleri hiçbir zaman hassaslık kazanamaz; yargı, bunlara soğukkanlı davranmak zorundadır.

Bir polis şefi, bir zaptiye amiri "ha Kürt dedin ha" diyerek, veya "ezilmek ha, ben eziliyor muyum, i..." diyerek sopayı basabilir veya elektriği arttırabilir, Yargı, bunun dışındadır.

Dışında olmak zorundadır. Yoksa, Yargı olmaktan çıkar.

Ayrıca Yargı, şahıslar konusunda da hassas olmamaya özen göstermelidir.

Ne yazık, Yargı, son yıllarda bana karşı son derece hassas bir duruma girmiştir. Bir örnek verebilirim. 1 Nisan 1990 tarihli Hürriyet gazetesinin birinci sayfası "Apo ile Görüştük" diye yazıyor. Üstünde "Hürriyet muhabirleri PKK militanlarının yuvalandığı Bekaa Vadisi'ne girdi" yazısı yer alıyor. Peki ne oluyor? Ben 1989 tarihinde gittim, Öcalan ile mülakat yaptım, önce bir haftalık dergiye sattım, yayımlandı, sonra kendi dergimde yayımladım ve ben sanık olarak mahkemenizde yargılanıyorum. Benim Apo mülakatını sattığım derg,i Hürriyet gazetesi, Öcalan ile mülakat yapıldığında sanık olmuyor ve ben aynı İstanbul'da aynı mahkemede sanık durumuna getiriliyorum. Başka türlü de söyleyebilirim; Hürriyet, Öcalan'la mülakat yapıyor, bununla DGM Savcılık makamı ilgilenmiyor. Ben, birisi kitaplarını okuduğum olmak üzere üç Sovyet aydını ile görüşüp yayımladığım zaman, sanık oluyorum.

Bundan devletin gücünün Sovyet yurttaşlarına veya Erol Simavi'ye yetmediği veya uzanmadığı, bunun yerine ve sanık olarak hep beni hazır bulduğu sonucunu mu çıkartmak gerekiyor?

Dr. Celil, suçlanan paragrafına "yaşamımda ilk kez bir Türk arkadaşla oturup konuşuyorum. Bu duruma çok seviniyorum" diyor. Kötü mü diyor?

Şimdi basın yasasını bırakıyorum ve bir an için kendimi Dr. Celil'in yerine koyuyorum. "Bizim bilgilerimize göre Türk Devleti şimdiye kadar Kürt halkının varlığını inkar edip temel hak ve özgürlüklerini tanımak istemiyordu. Resmi ideolojiye göre Kürtler, 'Doğu Türkleri', 'Dağ Türkleri' olarak nitelendiriliyordu."

Dr. Celil, suçlanan paragrafına böyle başlıyor. Ben bunun neresini inkar edebilirim; Türkiye'de, 1925 yılından sonra Kürt varlığı kabul edilmemiştir. "Doğulu" veya "Doğu Türkü", "Dağ Türkü" olarak nitelendirilmiştir; işin gerçeği, "Dağlı" bölümü hariç, Kürtlerin çoğu da kendilerini "Doğu Türkü" olarak kabul ediyorlardı.

Bunu herkes biliyor ve kabul ediyor. Herkesin bildiği ve kabul ettiği bir gerçeği kabul etmek nasıl suç olabilir?

"Bugün ilerici ve devrimci diye nitelenen bazı kesimlerin ne yazık ki egemen ideolojinin bu etkilerinden kurtulamadığını ve Kürt halkına karşı şovenist tutumunu değiştirmediğini görüyoruz. Eskiden devrimciler Kürtlerin temel haklarını tanımak ve bu uğurda mücadele etmek bir yana programlarında soruna hemen hemen hiç yer vermiyorlardı." Suçlanan paragraf böyle sürüyor ve bunun neresi suç olabiliyor, anlamak mümkün görünmüyor.

Söylenen şudur: Bazı devrimciler de resmi ideoloji ile Kürt sorununa bakıyorlar. Savcılık makamı, bunu bilmeyebilir, ama ben biliyorum; doğrudur. Ancak doğrudur veya değil; bu sizlerin ceza hukuku ile hiçbir ilgisi yoktur. Arkasından gelen cümle ise, öyle sanıyorum, Türkiye Komünist Partisi'ni anlatıyor. Bu da doğrudur. Gerçektir. TKP'nin programında Kürt sorununa yer vermediğini söylemek suç olabilir mi?

"Bugün geçmişe göre daha olumlu bir sürece girildiğini görüyoruz. Bu, oldukça sevindirici bir durumdur." Dr. Celil, bugünkü ilgiden seviniyor. Suç mu işliyor?

Bu suçu anlamıyorum.

Şunu söylemek istiyorum: "Bir ulusu ezen başka bir ulus özgür olamaz!" Tırnak içinde veriliyor. Her yerde her gün tekrarlanıyor. Artık bir klişe haline gelmiştir; hep söylenir. Formülün ilki ütopyacı Fourier'e ait olduğunu sanıyorum; kadınlar kurtulmadıkça, toplumun kurtulamayacağını söylemiştir. Bu ondan türetilmiş bir düşünce oluyor. Doğrudur. Çok doğrudur. Eğer Güney Afrika, zencileri eziyorsa, kendisi özgür olamaz. Eğer Amerika siyahlarını eziyorsa, özgür olamaz. Eğer Türkiye, emekçilerini eziyorsa, özgür olamaz.

Ezmenin, baskının olduğu yerde özgürlük olamaz. Bu alfabedir. Alfabeden dolayı suçluluk olabileceğine inanmıyorum.

"Türk halkı da Kürt halkının özgürlük mücadelesine omuz vermediği sürece özgür olamaz."

Başında değindim; Yargı, sözcüklere karşı, idarenin hassasiyetini taşımamalıdır. Özgürlük sözcüğü güzeldir ve özgürülk istemek, dünyanın hiçbir yerinde suç olmaz. Kürtlerin bugün, dillerini serbestçe yazma özgürlük mücadelesi vardır. Kürt halkının bugün kendisiyle ilgili kuşkulardan kurtulma özgürlük mücadelesi vardır. Bunlara destek olmaya çalışıyorum. Hakkımda çok dava açılıyor. Ancak özgürlüğü daha iyi anlıyorum. Daha özgür oluyorum.

"Kürt halkı özgürleştiğinde Türk halkı da özgürlüğüne kavuşmuş olur. Çünkü Kürt halkı ezildikçe Türk halkı da eziliyor. O da devlet baskısı altındadır."

Kürt ve Türklerin yazgısını birleştiren bu sözlerin neresine itiraz edilebilir? Çıkartılan kanun hükmünde kararnameler, devlet baskısını, Türk ve Kürt ayırmadan bu soruna, genel olarak özgürlük sorununa, yakınlık duyan herkesin üzerine yığmadı mı? Gerçekleşen iddialardan dolayı suçluluk olmaması gerekiyor.

"Kürt sorunu ancak Türk ve Kürt devrimcilerinin dayanışması ile çözüme kavuşabilir."

Dr. Celil, Kürtlerin ve Türklerin devrimcilerinin dayanışmasını istiyor. Doğaldır; tüccarlar tüccarların, büyük zenginler büyük zenginlerin, devrimciler de devrimcilerin dayanışmasını istiyorlar ve umut bağlıyorlar. Bir beraberliği istemek, bir elele verişi istemek suç sayılmamalıdır.

Dr. Celil'in suçlanan paragrafının otopsisini yaptım. Hiçbir parçasında suçluluk işareti görmedim. Mahkemenizin de görmeyeceğini umut ediyorum.

3-DURUM ÖZETİNDEN SANIK ÇIKARMA

Ben hep sordum. Sonunda şunları söyledim: "Sovyetler Birliği'ne döndüğünüz zaman Sovyet halkına, oradaki Kürtlere ve

Ermenilere en samimi sevgilerimizi, selamlarımızı ve dostluklarımızı iletiniz. Sizin bir mesajınız var mı?"

Leningrad Üniversitesi Profesörü Ordixan Celil, bu işin ne zamana kadar süreceğini sordu. Mülakat, benim Türkiye'de durumu özetlememle son buluyor.

Öyle sanıyorum, Savcılık makamı, bu mülakattan dolayı da beni sanık olarak görmek istiyor. Bana ait tek bölüm de bu özet olduğu için bu paragrafı iddianamesine alıyor.

"Ne zamana kadar süreceğini tahmin etmek zor. Bugün Türkiye'deki Kürtlerin silahlı mücadelesi TC Devletinin en önemli sorunlarından bir tanesidir."

"Yine tahmin edebildiğimiz silahlı mücadeleyi yapanlarla Kürt halkının gerçek dostlarına karşı sindirme politikasını sonuna kadar götüreceğe benziyorlar."

"Bizim görebildiğimiz TC ayrı bir Kürt Devleti kurmak isteyenlere ve onun için silahlı mücadele verenlere çok sert karşı koymaya, bunları bastırmak için en sert şekilde devam edecektir."

Bunları söylemiş bulunuyorum.

Şimdi ne söyleyebilirim?

Genel Kurmay Başkanı, bu konuda, ayrım yapmama anlamına gelen sözler telaffuz etmedi mi? Bugün Türkiye'de Kürtler ile ilgili bir yayını, eğer Olağanüstü Hal Valisi beğenmezse, bu yayının basan matbaa, Kürt veya Türk olmasına bakılmaksızın kapatılmıyor mu? Kürt halkının dostları ile silahlı mücadele verenler bir tutulmuyor mu?

Bunları önceden tahmin etmek ve Türkiye'nin daha da sert tedbirler alacağını tahmin etmek suç mudur? Kanun hükmünde kararnamelerden önce böyle bir sertliği, ülkeyi büyük bir hukuk kargaşasının içine atan adımları, daha önceden tahmin eden bir kimse nasıl sanık yapılabilir?

Doğrudur. Belki de bu tahminlerinden dolayı sanık olmalıdır.

Şimdi bunları bırakıyorum. Size 5 Nisan 1990 tarihli Güneş gazetesi kupürünü sunuyorum. Buraya da aktarma yapıyorum.

Hadi Uluengin imzalıdır. "Sınır Ötesi Operasyonun Zararları" başlığını taşıyor. Şöyle başlıyor: "'Kürt Sorunu', önümüzdeki

dönemde, yalnız iç politikanın değil, Ankara'nın dış siyasetinin de odak noktasını oluşturmaya adaydır. Çünkü, Lübnan'daki PKK kamplarına karşı bir askeri harekat düzenlenmesi fikri, ilk kez böylesine sarih biçimde Türk karar organlarının gündemine girmiştir." Demek ki, Türkiye, bu mülakatın yayımlanmasından sonraki bir tarihte, Suriye ile Lübnan arasındaki Bekaa'ya silahlı müdahale düşünecek noktaya geliyor. Ben doğrusu, bu kadarını aklıma getirememiştim; sert tepkileri bekliyordum, bunu düşünemiyordum.

Bekaa'yı biliyorum. Askeri açıdan hiçbir başarı şansı görmüyorum. Üstelik, Arap toprakları sözkonusu olduğu için büyük tepkileri içinde taşıyacaktır.

Ancak bu şu anda, benim sorunum değil; ben sanıklığımla ilgilenmek zorundayım. Beni ilgilendiren tarafı tahminlerimin doğru çıkmasıdır.

Bunun ötesinde, bir başka noktayı açıklığa kavuşturabilmek için, aynı haber yorumdan bir aktarma daha yapmak istiyorum.

"Uluslararası camia, Kürt milli varlığını inkar edilmez bir gerçek olarak kabullenmektedir."

Bu gazete İstanbul'da çıkıyor. DGM'ler nerede ise basın mahkemeleri olarak çalışıyorlar. İstanbul DGM Savcıları, Güneş gazetesi okumuyorlar mı? Ben bunun binde birini söylesem, herhalde hakkımda bin dava açılırdı. Kimse için dava istemiyorum; ancak aynı DGM jurisdiksiyonunda bu kadar ayrı uygulamaya, tepki duymamı normal karşılayacağınızı umuyorum.

Size sunduğum kupürün altında, bir rastlantı olarak, sahibinin, Asil Nadir'in adı okunuyor. Bilmiyorum; acaba Asil Nadir ve türünün iyiniyetinden emniyet mi duyuluyor?

"Diğer taraftan Ankara, çok haklı olarak, Lozan Antlaşmasında 'müslüman' sıfatıyla tanımlanan Yunanistan'daki azınlığa, 'Türk soydaşlar' olarak sahiplenmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin Kürt sorununa ilişkin resmi yaklaşımı inandırıcılıktan yoksundur. Uluslararası planda, 'bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu' izlenimini vermektedir. Bu durumda, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Lübnan'daki PKK kamplarına düzenleyeceği bir operasyon, milletlerarası camia nezdinde, birinci plana terö-

rizmle mücadele unsurunu değil, Kürt milli varlığını çıkartacaktır."

Devam etmiyorum. Bunların yazıldığı bir kentte, bunlar değil de, benim masum mülakatım nasıl suç kovuşturmasına yol açabilir; hem anlamıyorum ve hem de anlıyorum.

Mahkemeler bana karşı hassaslaştılar.

Bir mesafe alınmıştır. Benim mahkum olmamla bu mesafeden dönülebileceğini sanmıyorum.

Size saygılarımı sunuyorum.

Böyle bir dava ile zamanınızı almanın sorumlusu ben değilim.

Kısa zamanda aklayarak bu davayı bitirmenizi diliyorum.

Üçüncü Kitap

DEVRİM

DEVRİM: UMUT VE ROMANTİZM

Selam arkadaşlarım. Selam sizlere.

İnsan, devrimcidir. İnsan umutludur. Devrim bir kelebektir. Bir yerden diğerine gidiyor. Bir zamanlar Fransa'daydı, bir zamanlar Rusya'da oldu. Bir zamanlar Çin'deydi, bir zamanlar Küba'ya geçti. Şimdi devrimci... Kürdistan Dağlarındadır. Selam Kürdistan Dağlarına...

Selam, Küba'da Amerikan emperyalizmine direnenlere.

Selam, kapitalizmin batağında yaşamamak için, çaresiz ölümü seçen, dünyada ilk defa sosyalizmi kuran ülkede kapitalizmi yaşamamak için ihtihar edenlere selam... Selam, Moskova'da Lenin'in resmiyle yürüyen ihtiyar kadına selam..

Selam, sarılmış, kuşatılmış Türkiye proletaryasına selam..

Selam, sizi bekleyen devrime selam...

Hepinize selam.

Arkadaşlarım, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde öğretim üyesi iken, şimdi de Ankara'da bir üniversitede öğretim üyesiyim ve bu sıfatımla da sizinle konuşuyorum, öğretim üyelerinin bir konut kooperatifi vardı; üniversiteye bitişiktir. Halâ orada yaşıyorum. Küçük bahçesi var. Zaman zaman sebze yetiştiriyorum. Öğrenmek benim büyük sevincimdir; sanki dünyaya öğrenmek için geldim. Bahçecilikten de çok şeyler öğreniyorum. Fasulye yetiştiriyordum. Hep su veriyordum. Bir türlü fasulye alamıyordum. Sonra suyunu kesmemi söylediler. Kestim, meyvesini toplamaya başladım. Üzerinde düşündüm; köylülerin, bahçıvanların bir sözü olduğunu öğrendim; Su verirsen yeşile kaçar, suyunu kesersen meyva verir. Söz daha şiirsel, ben açıklamasını söylüyorum.

Bunun bir felsefesi olduğunu da öğrendim; köylüler, fasulyelerin suyu kesildiğinde, tam susuzluktan ölecekleri sırada meyva verdiklerine inanıyorlar. Bu felsefe beni çok etkiledi. Şimdi doğruluğunu görüyorum; Dünyada pek çok yerde, Rus-

---

Kurtuluş'un '91 Avrupa toplantılarından Paris konuşmasına dayanıyor. Ancak yer yer Lyon konuşmasının teyp kaydından da yararlanılıyor.

ya'da, Avrupa'da, devrim ağacı susuzluktan ölürken, hiç umulmadık bir yerde, Türkiye'de, Kürdistan'da meyvalarını hazırlıyor. Dünyanın pek çok yerinin kuruduğu bir sırada, Türkiye'de, Kürdistan'da bir özgün bakış, bir yeniden doğuş, bir canlanma görülüyor. Köylü felsefesi bu bölgede kendisini doğruluyor.

Kitaplarıma bakanlar bilirler; pek çok yerlerde kelebekten söz ediyorum. Bana soruyorlar, kelebeği seviyor musun; çok seviyorum. Şimdi nedenini anlatmak istiyorum. İnsanlığın yükselişi kelebek türündendir. Bir yerden bir yere sıçrıyor. Bir yere konuyor ve daha sonra uçuyor, başka bir yere konuyor. Kapitalizm, önce insanlığın fışkırması ve daha sonra toplumun insansızlaştırılmasıdır: Buna "yabancılaşma" da deniyor. İnsan, kendi yarattıklarına yabancılaşıyor. Kapitalizmde, insan, kendi yarattıklarının altında eziliyor. Buradan tekellere geçiliyor ve tekeller, insanların tepesine doğru inen bir duvara benziyor. Sürekli olarak insanı eziyor ve posasını çıkarmaya çalışıyor.

İnsanın buna tepkisi, fışkırmadır. Fışkırma bir kelebek türünden bir yerden diğerine uçuyor. Bu yüz yılı alarak başlayabilirim; 1917 yılında insan, Moskova'da ve Rus olarak fışkırıyor. 1930 yıllarında İspanya'ya uçuyor ve orada, İspanya Dağları'nda insan yükseliyor. 1940 yıllarında burada, Fransız Rezistansı'ndadır insan ve hemen Çin'e gidiyor. 1950 yıllarının susuzluğuna insan, Küba'da doğuyor; Castro ve Che Guevara'nın öncülüğünde insanlık yürüyor. İnsanlığın yükselmesi ve fışkırması, 1960 yıllarında Vietnamlı'dır ve daha sonra zayıflıyor. Angola ve Nikaragua'daki yükseliş bir hatırlatmadır... 1980 yıllarının ortasında insanlığın yükselişi Kürdistan'dadır... Kürt mücadelesine bu açıdan bakıyorum ve bunu açıklıkla ifade ediyorum. Baskıya, zulme, kişiliksizleştirmeye karşı bir tepki olarak görüyorum. Buradaki yükselişin, bir yanıyla bütün insanlığın malı olduğuna inanıyorum. Bir kıvılcımdır. Sürüleşen insana, insanlığını hatırlatan bir önemli çıkıştır.

Bizim bölgemizdedir.

Marx'ın Ütopyacılara eleştirisini biliyorsunuz; kapitalizmi eleştirdiklerini, ancak anlamadıklarını yazıyor. Bu eleştirinin,

bugün için, geçerliliğinden kuşku duyuyorum. Anlamak için mutlaka eleştirmek gerekiyor ve dahası da var. Anlamak için reddetmek gerekiyor.

Arkadaşlarım, reddedin. Burada yaşıyorsunuz. Bu düzen iliklerinize kadar, iliklerimize kadar iltihapla doludur. Bu iltihaplardan arınmak için red zorunludur. Burada yaşıyorsunuz, içinizden reddedin.

Reddetmeyen yaşamaz. Reddetmeyen gelişmez. Reddetmeyen yeniden doğmaz.

Bakın, Paris'e, Fransa Komünist Partisi'nin haline bakın. Neden bu hale geldi? Ben cevap vereyim: Reddetmediği için bu hale geldi. En güçlü olduğu zaman, düzeni tümüyle reddetmek ve kendi düzeninin kurmak yerine, Mitterand, iktidarını pekiştirinceye kadar komünistlere bir-iki sandalye verdi ve daha sonra Komünistleri reddetti.

Sosyalizm, kapitalizmden ayrıdır. Ayrı insandır. Sosyalizm ayrı insanı yaratmak demektir. 1920 yıllarında, 1930 yıllarında, daha sonra burjuvazinin karalamak istediği proletkült ve diğer denemeler bu yönde denemelerdir. Ancak bu denemeler sürdürülemedi; İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler'de giderek artan ölçüde bir Batı ve Batı insanı hayranlığı başladı.

Yıkıldılar. Batı'nın, kapitalizmin, tekellerin değerlerine hayranlık ve övgü başlarsa, bunun sonu yıkılmaktır. Çünkü bunlar oradadır ve "en iyisi" oradadır. Batı demokrasisini, kapitalist demokrasiyi, Batı'dan ve kapitalizmden daha "iyi" gerçekleştirmek mümkün değildir.

Bu yol, sonu olmayan yoldur. Çıkmaz sokaktır. Sonu yıkılıştır.

Ben, sevgili arkadaşlarım, Sovyet sosyalizminin yıkılışını burada arıyor ve görüyorum. Kendisinin olan insanı yaratmak için yeteri ölçüde çaba ve inat gösteremeyişinde buluyorum.

1970 solculuğu ölmeye mahkumdur ve mahkumdu. Çünkü reddetmeyi bilmiyordu "demokrasi" ve "barış" sözcüklerini bir iltihap haline getirdi ve bütün vücuduna saçtı.

"Demokrasi" ve "barış" sözcükleri iltihap oldular ve 1970 yılı insanlığını felce uğrattılar.

Reddetmeyen, gelişemez.

PKK, reddetti.

PKK, hem Kürt hareketlerinin çoğunu ve hem de Türkler ile ortaklığı reddetti.

Partiya Karkeran Kürdistan'ın bugün geldiği noktayı anlamak için bu red olgusunu görmek zorunludur.

Önce, red... Gelişme ve olgunlaşma, kimliğin ve yapının belirlenmesinden sonra birlik ve ortaklık aranabilir. Bu nedenle, önce red...

Sevgili arkadaşlarım, bu noktaya gelince yeniden bakmak ihtiyacını duyuyorum. Ben, kemalizmin giysi reformundan büyük heyecan duymamakla, bunu çok önemli görmemekle birlikte, benimsiyordum. Şimdi, reddin, yeni insanın oluşumundaki, yeni yapılanmanın gelişimindeki rolüyle ilgili düşüncelerim belirginleşmeye başlayınca, yeniden değerlendirme yapmak ihtiyacını duyuyorum: Acaba doğru mudur?

"Bizler" Avrupalı gibi giyinmekle doğru mu yaptık? Bu soruyu soruyorum.

Neden Avrupalı'nın giysisi, daha "iyi" veya daha "güzel" ya da daha "gerekli" olsun? Bu soruyu kendime sormaya başladım. Şimdi vardığım sonuç şudur: Bizler türünden giysilerini değiştirmemiş olan Pakistanlıları, Hintlileri, Arapları, Afrikalıları artık yanlış bulmuyorum.

Burada yaşayan Türk ve Kürt kardeşlerime sesleniyorum: Giysilerinizi değiştirmeyin. Puşilerinizi, şalvarlarınızı çıkarmayın. Stilize edin. Güzelleştirin. Ancak öz biçimini korumaktan çekinmeyin.

Bu benim yeni görüşümdür.

Arkadaşlarım, insanın özellikleri üzerinde de çalışıyorum. Özellikler arasında ilişki kurmak, benim mesleğimin, çok zaman unutuluyor, ben profesyonel iktisatçıyım, temel alışkanlığıdır. Korkak ile cimri arasında yakın bağ kuruyorum. Özel mülkiyetin başlangıcında korkaklık görüyorum. Cimrilik, korkudan gelen bir mülkiyet tutkusudur. Ben de korkak olmayan bir tek cimri insan görmedim. Ben daha cesur insanlar arasında bir tek cimriye rastlamadım.

Yalancı, güven duymayan adamdır. Güvensizlik, doğru söylememenin temel motorudur.

Güçsüz ise haindir. Çevremdeki hainler üzerinde düşündüm; hepsinin güçsüz olduğunu gördüm. Güçlü, güçsüzleşince hain oluyor.

İşçi sınıfımız hain değildir. Ancak güçsüzleşiyor. İşçi sınıfımız, kendine güvenini kazanamıyor. Bir ara kazanıyordu ve geri döndürüldü.

Bu nedenle arkadaşlarım, güçsüzleştiği için, kendisine güvenini kaybetmeye başladığı için, bugün yapılmakta olan, şu anda yapılmakta olan seçimlerde, işçi sınıfımızın en geri partilere oy vereceğini tahmin ediyorum.

Güvensizlik, en geri partilere oy verme sonucunu doğuracaktır.

Güvenin kaynağı pratiktir.

Güvenin kaynağında yenmek yatar.

Yenmeyen, başaramayan, ne kadar bilgili olursa olsun, kendine güven duyamaz.

Güçlü olmayan kendisine güven duymaz.

Tekeller bunu biliyorlar. Bu nedenle sürekli olarak güvensizlik yaratmak istiyorlar.

Hep korku yaratıyorlar.

Şu tekellerin korku jeneratörlerine bakın. Yirminci yüzyıl, tekellerin korku senaryosudur.

Hep korku yaratırlar. Bu düzen, insanların kendisine güvenini ortadan kaldırabilmek için korkuluk bulmaktan vazgeçmiyor; atom tehlikesi biter bitmez, AIDS tehlikesi geliyor. AIDS tehlikesine insanlar alışır alışmaz, ozon tabakasının delindiği haberi veriliyor. Bu bitiyor, Saddam cani oluyor. Saddam yeniliyor... Şimdi PKK var. Şimdi Öcalan var...

12 Mart ve 12 Eylül darbelerine de böyle bakıyorum. Korku. Korku... Her iki darbe insanımızda, aydınımızda, işçi sınıfımızda güvensizlik tohumları ekmiştir; buna önem vermiştir. Şimdi sorunumuz budur. İnsanımızı güvenli hale getirmeliyiz. Güvenli olmak güçlü olmaktır.

Bir zamanlar "işçiyiz güçlüyüz" sözleri çınlıyordu. Şimdi

söylense bile kimse inanmaz. İşçi de inanmaz.

Güven pratiktir. İşçi sınıfımızın kendine güvenmesi için başarılı eylem yapması zorunludur.

İşçi sınıfımız kendisine 15-16 Haziran ile güvenmeyi öğrenmiştir. İstanbul, iki günlüğüne de olsa, sınıfın eline geçmiştir. Bunun hemen arkasından 12 Mart'ın gelişi bir raslantı sayılmamalıdır. Bu güveni alıp götürmek içindir. Pek çok eylemle, içlerine şike ihtimali olan eylemler de var. 1977 yılı katliamı ile, sınıfın kendisine güveni yenilmiştir.

Güvenin kaynağı eylemdir. Kürt, bugün eylemli olduğu için kendisine güven duymaya başlıyor.

Mayıs 1991 tarihinde Özgür-Der, İstanbul Açık Hava Tiyatrosu'nda açılış toplantısı yaptı. Yine Bilgesu sunuyordu ve ben konuşuyordum. Orada ilk kez söyledim ve hep tekrarlıyorum; Kürtler şimdi tarihlerinin en güçlü noktasındadırlar. Eylemleri sayesindedir.

Güven gerekiyor. Sınıfın güvenini yükseltmesi gerekiyor. Bu olmadığı sürece çok büyük sürprizlere ve iki de bir "yürüyor" haykırışlarına tanıklık etmek kaçınılmaz olacaktır.

Güven ve güç geliyor.

Bunun kaynakları var.

Politika, güç üzerine bir şiirdir.

Diyalektik, en çok politikada geçerlidir.

Kürtler hariç, yönetilenlerin, ezilenlerin, emekçilerin, işçilerin, kendilerine güvenlerini yitirdikleri bir zamanda yönetenler, zenginler, oligarklar, tarihlerinin hiç bilmedikleri bir güveni sergiliyorlar. Fütursuz, sınırsız bir biçimde kendilerini açıyorlar. Bütün hoyratlıklarını gösteriyorlar. Her işe karışıyorlar.

Eskiden korkarlardı.

Oligarklar eskiden uşaklarını meclise gönderirlerdi. Şimdi korkmuyorlar. Kendileri giriyorlar. Eskiden memurlarıyla yönetirlerdi. Şimdi açıklıkla yönetiyorlar.

Utanmaz bir güvenlilik sergiliyorlar.

Ancak aldanıyorlar.

Türkiye bir bitmişliği yaşıyor.

Bir: Misak-ı Milli Türkiyesi bitmiştir. Artık genel kabul görüyor.

İki: Demokrasi bitmiştir. Yüzde yirmialtı ile hükümet kurma hesaplarının yapıldığı bir Türkiye'de, milletvekillerinin nerede ise tombala kurallarıyla belli olduğu bir ülkede, demokrasiden bahsedilemez.

Üç: CHP, bitmiştir. Bir acizler topluluğudur. Kimsenin ciddiye almadığı bir topluluktur. Bir kanadı, Ecevit kanadı, üst kanallardan aldığı istihbarat raporlarını dile getiren, Albay Türkeş'i aratmayan, tekellerin borazanı ve umudu olmuştur. "Umudumuz Ecevit" yerini oligarkların umudu Ecevit'e bırakıyor. Bitmiştir. SHP, kanalı da bitmiştir. 11 Eylül 1980 tarihli Adalet Partisi olarak kendisini tamamlamıştır.

Dört: Partiler bitmiştir. Her biri bir reklamcıya kendisini kaptırmıştır. Hiçbirisi kendisini umut olarak gösterememektedir. Lüks sabunun, palmoliv sabunundan farklı olduğu kadar birbirinden farklıdırlar. Hiçbirisi bir "kurtarıcı" programla ortaya çıkamıyor. Hiçbirisinin bir diğerine ciddi bir itirazı görülmüyor.

Türkiye düzeni, temel dayanaklarının bitmişliğinin yanında, büyük bir çözümsüzlüğü yaşıyor. Hiç bir çözüm yok; içine girdiği güvenlilik havası, kendinden değil, karşısındakilerin yıkılmasından kaynaklanıyor. Sosyalizmin yıkılmasından, eylülist darbe sonucunda, Türkiye devrimciliğinin ezilmesinden güven çıkarıyor. Ancak hiç bir çözüm ve program üretemiyor.

Üretebildiği tek program, emperyalizmdir. İkinci sınıf bir emperyalist ülke olarak bölge halkları üzerinde hakimiyet kurmak istiyor. Bunun da ötesinde, Washington'un tahrikiyle, Orta Asya'daki Türkik kökenli halk ve devletlere yönelmek planları yapıyor.

Bütün bunlara karşın çözümsüzlüğü yaşıyor. Kürt sorununu çözemiyor ve giderek çözemeyeceği bilincine varıyor. Kürt cephesinde 1991 son derece dikkat çekici bir yıl oldu. İbre, Kürt devrimi yönüne döndü. Kürt devrimciliği, askeri cephede de önemli inisiyatifleri alır bir hale geldi.

Irak Savaşı'ndan sonra PKK kuvvetleri Türkiye sınırına da-

TEMSİLİ DEMOKRASİNİN SONU

Anayasaları, buna "kurucu" yasa demek daha doğrudur, halklar istiyor ve yönetenler vermiyorlar. Halkların özgürlük mücadelesi genellikle kurucu yasa mücadelesi oluyor.

Her kuruluşta bir yeni kurucu yasa çıkarılması, bu yasaların temel yapıyı kurmalarıyla ilgilidir. 1924 Anayasası, buna çok daha doğru bir söyleyişle, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, Temel Örgütlenme Yasası, adı veriliyor, Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte ortaya çıkıyor. 1960 Devrimi, kendisini yeni bir kuruluş saydığı için ikincisini yapıyor. 12 Mart 1971, tam bir yeni kuruluşu gerçekleştiremediği için, 61 Anayasası'nda çok önemli değişiklikler yapıyor ve bu nedenle ortaya çıkan kitabın yeni mi eski mi olduğunu kestirmek mümkün olamıyor. Eylülüst darbe de kendisini bir yeni kuruluş saydığı için bir yenisini yapıyor.

Anayasaların önemi, bunların oluşumu için bir büyük mücadele yapılıp yapılmamasıyla ilgilidir. Türkiye'nin yakın tarihinde en büyük özgürlük mücadelelerinden birisi 1950 yıllarında verildi. Anayasa'ya vurgu çok büyük oldu ve bütün iyiliklerin bir iyi anayasadan doğacağı inancı yayıldı. Bu nedenle 1961 Anayasası son derece ayrıntılı yapılmıştır.

61 Anayasası'nın ayrıntılı olması, ihtiyaçtan değil illüzyondan doğuyor

Zaman, arkasında bir mücadele olmadığı sürece anayasaların hiçde önemli olmadığını gösterdi. Ancak Türkiye'nin yöneten ve tutucu çevreleri bunu henüz anlayamadılar. 1960 yıllarında Türkiye'nin ilerici çevrelerinin 1961 Anayasasını korumak için verdikleri mücadeleye bakarak, anayasa ile engellendiği takdirde bütün kötülüklerin kökünün kazılacağına inandılar. Bu inançla da 1982 anayasasını son derece ayrıntılı yaptılar.

61 ve 82 anayasaları birbirinin simetriğidirler.

Fakat zaman anayasaların öneminin sınırını, yönetici ve tutucu çevrelere de gösterdi. Ayrıca bugün Türkiye'de 1960 yıllardan farklı olarak tekeller büyük ağırlık sahibidirler. Bütün mekanizmalar bunlar için işliyor. Bunlarda ilkesel bir düzenden daha çok hızla değişen dünya konjonktürüne uygun, tutarlılık ve özgürlük kaygıları olmayan bir ülke yönetimi istiyorlar. Bu nedenle çok büyük ölçüde tekellerin isteğiyle hazırlanan 1982 anayasası bugün tekellerin değişen stratejilerine ters geliyor. Bunun sonucunda kısa ve sade bir anayasa fikri ortaya atılıyor.

Geniş yığınların böyle bir istekle doğrudan doğruya bir ilgileri olabileceğini sanmıyorum. Anayasa, olumlu veya olumsuz olarak, bunları ilgilendirmiyor. Geniş yığınlara, anayasa nedeniyle iyilik akmıyor ve gelen kötülükler de anayasadan kaynaklanmıyor.

Fakat buna karşın geniş yığınlar bir sade anayasa programına razı olabilirler. Çünkü mevcut anayasa son derece yasakçıdır. En acil ihtiyaçlar ve talepler karşısında bile yasakçıdır. Bu yasakların kaldırılması ve bir genel affın önünün açılması açısından mevcut ayrıntılı anayasanın kısa ve sade bir anayasa ile değiştirilmesinde bir sakınca görmüyorum.

Bu anayasa ve düzeni bir başka açıdan da iflas etmiş durumdadır. Artık tekeller dünyasında yasama gücünün gücü gerçekten sınırlıdır. Bu nedenle tekeller düzeyine ulaşan ülkeler giderek ve artan ölçüde başkanlık sistemine kayıyorlar.

Türkiye tam bir başkanlık sistemi olmasa bile hükümet kararnameleriyle yönetilmeye çoktan alışmıştır. Kanun hükümündeki kararnamelerle yönetmek, Türkiye'nin temel yönetim biçimi oluyor. Bu, dünya konjontürüne göre çabuk değişen koşullara uymak ve yasalarda tekeller düzeninin istediği iç tutarlılığı sağlamak için gerekli oluyor; yasaların yasama organından geçirilmesi hem zaman alıyor ve hem de komisyonlarda çoğu birbiriyle çelişen değişikliklere uğruyor. Bundan kurtulmak için kanun hükmünde kararnamelere başvuruluyor. Yasama organları ise yıllar sonra bunları tescil eden bir konuma getiriliyorlar.

Öyle sanıyorum, 82 Anayasasınını okumadığım için bilmiyorum, ancak temel yasalarda böyle olduğunu biliyorum, kanun hükmünde kararnamelerin temel özgürlükler alanında çıkartılmayacağı anayasa hükmüne bağlanıyor. Ancak bunun da dinlendiğini sanmıyorum. Son 413 ile başlayan kararnameler, matbaa kapatmak türünden temel özgürlüklere el atabiliyor. Buna karşın çıkartılıyor.

Kanun hükmünde kararnameler, demokratik yaşamdan uzaklaşmadır. Demokratik yaşam yasaların çıkartılmasında geniş halk yığınlarının açık tartışmasını gerektirir. Bunlarda değil geniş yığınların, meclisteki temsilcilerin bile bir tartışması olmuyor.

Türkiye'nin temel hukuk manzarası budur. Bunun dışında yürürlükteki yasaların çok çeşitliliğini abartmamak gerekir. Bunların bir bölümü mirastır. Bir kenarda durmaktadır. Hükümetler, bir eğilim olarak mevcut yasaları kaldırmaktan çekinirler ve durmasını tercih ederler. Bu nedenle bunlar kalıyor.

Bunların kalmasının bir başka nedeni daha var. Tekeller hükümet düzeyindeki yöneticilere güvendikleri için kanun hükmünde kararnameler sisteminden çekinmiyorlar. Halbuki bu sistemde bir hükümet, matbaa kapatma kararnamelerinde olduğu gibi, tekeller düzeniyle ilgili çok radikal düzenlemeler yapabilir. Tekeller bunun olmayacağına inanıyorlar. Ancak hükümetler kendi memurlarına o ölçüde güvenmiyorlar. Basit ve sade yasaları, memurların istedikleri gibi kullanabileceği kaygısı var.

Bu kaygıya haksız diyemem. Henüz Türkiye bütün memurlarını doyurabilecek zenginlikte değildir. Bu yüzden memuruna güvenemiyor ve güvenemediği memurun bağlayabilmek amacıyla ayrıntılı yasaları çıkarıyor ve yürürlükte tutuyor.

Bunun dışında özgürlükler alanı söz konusu olunca, çok kısa ve sade bir yasa işliyor. Bu yasa sadece polisin iradesidir. Özgürlükler alanında Türkiye'de zaptiye düzeni hakimdir. Zaptiye düzeni kısa ve sade yasa anlamına geliyor.

HAİNLER VE SOKAKLAR

Yollar ayrılmıştır.

Sokaklar ayrılmalıdır.

Son on yılın yeni bir dönem olacağı yolundaki tanı kesinlik kazanıyor; 1990 yılının ikinci yarısı ilk işaretlerini verdi. Kürt kitaplarının yayınlanması, Batı'da devrimci baskının kurulması, SHP içinde Deniz Baykal'ın tasfiye edilmesi ilk işaretler oldu. Arkası geliyor; ANAP şirket olmaktan çıkarak bir emperyalist partiye dönüşüyor. SHP, kişiliğini ve yerini bulmaya başlıyor.

Toprak hareketleniyor.

Düzenci sendikalar eskisi gibi sürdüremeyeceklerini görüyorlar. Tekelli düzen, işçi ve emekçiden on yılda hızlandırılan hırsızlığı kısmen telafi etmek gereğini duyuyor. Ancak bu duygu, ekonomik sömürünün soğuk mantığına çarpıp duruyor.

Tekeller varsa, emperyalizm bir politika olarak vardır. Artık Türkiye'de tekelli düzenin emperyalist çizgisi bir eter gibi toplumun, ekonominin ve yaşamın her alanına nüfuz etmeye başlıyor. Tekelli düzen, Türkiye'nin seçkinlerinin niteliğini değiştiren bir aşamaya giriyor.

Fransa, kardeş Arap insanının üzerine en acımasız bombalarını saçıyor. İşte tam bu sırada Fransa'nın Yahudi kökenli Ankara Büyükelçisi Bab-ı Ali'de Fransa liyakat madalyaları dağıtıyor. Bağdat'a ölüm dağıtmak ile Bab-ı Ali'de madalya saçmak arasında kesin bağ vardır; Cumhuriyet'in sinema eleştirmeni ile dış politika yazarı Ali Sirmen, ne yaparak bunu hakettiklerini kendi kendilerine sormak durumundadır.

Barış Davası'nın bir değerli sanığının ölüm saçan bir emperyalist ülkeden madalya alması, ölüm makinalarının çalıştırıldığı bir zamanda liyakatlı bulunması, son derece şaşırtıcı, öğretici ve üzücüdür.

Sorulmalıdır: İsmail Beşikçi'nin, Yalçın Küçük'ün davalarına tenezzül etmeyen, MİT ile bağlantılı olabilecek Sadık Ahmet'in davası için ülke dışına çıkan İstanbul Barosu'nun saygın ve çalışkan başkanı Turgut Kazan'ın, ömrünü ve beynini kira tahliye davalarına ayırmış Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'na verdiği "hu-

kuk savunması" madalyasının hesabı yapılmalıdır. Beşikçi yazdı, kitabı toplatıldı. Küçük, yazdı, kitabı toplatıldı. Velidedeoğlu bir ırkçıdır; eğer bir DGM'de savcı olsaydı Ülkü Coşkun'u aratmayacağından emin olmak gerekir. İstanbul'un Türk kökenli devrimci avukatları, İstanbul'un Kürt kökenli devrimci avukatları, bu yaptığını, Baro'nun çalışkan başkanı Kazan'ın yanına bırakmamalıdır.

Kırıntılar ile yetinme dönemi sona ermelidir.

"Demokrat" ya da barışsever olduğu için birtakım yılışık, yetersiz, kalpazan, ürkek ve korkaklardan kırıntı toplama dönemi sona erdirilmelidir. Sovyet sisteminin çöküşü, "cephe" politikalarının bu olumsuz mirasını da bırakma zamanı olmalıdır.

Emperyalist aşama tekelli aşamadır. Tekelli aşama sadece devletin tekellerin çizgisine geçmesini anlatmıyor; devlet büyüyor. Pek çok özelleştirilen devlet işletmeleri, tekel aşamada daha çok devletleşiyor. Tekelller, devletleşiyor; bu, tekelli aşamada altı dikkatle çezilmesi gereken bir paradoks oluyor.

Basın devletleşmiştir. Irak Savaşı, Türkiye basınının devletleştirilmiş olduğunu netlikle ortaya çıkardı. Milliyet'te Öztin Akgüç, her zaman ilgiyle okunan yazılarının birisinde, basında büyük bir Ameriksan lobisi olduğunun ortaya çıktığına işaret etti. Doğrudur; Irak Savaşı, pek çok eğilimi, olumlu ve olumsuz, suyüzüne çıkardı ve gözler önüne serdi.

İlhan Selçuk, Mümtaz Soysal, Ahmet Tan, Mehmet Ali Birand, Uluç Gürkan; bütün Türkiye basınında gittikçe azalan namus çiçekleri olarak kaldılar ve sivrildiler. Bunların karşısında jingolar türedi; Jingo Cengiz Çandar, Jingo Engin Ardıç, başı çekiyorlar.

Yollar ayrılmıştır. Sokaklar ayrılmalıdır. Bundan sonra namus çizgisinde kalmak daha zor olacaktır. Hainlere verilecek havuç büyütülmüştür. Namuslulara dayatılacak sopa kalınlaştırılmıştır.

Yiğitlik dönemi geliyor. Yaşamanın kendisinin yiğitlik olduğu bir dönem açılıyor. Emperyalist aşamada insan olmak, ancak ve ancak yiğit olmakla mümkün olabiliyor. Yiğit için ölüm, bir boşluğa yönelme değil, yaşamın bir başka aşaması haline geliyor. Hapislik de böyledir; emperyalist aşamada insan olmak, başka bir yaşam felsefesini yaşatmak demektir.

Yetmiş yılları, Türkiye'yi sağa çekmek isteyenlere karşı verilen bir yiğitlik dönemidir. Kaybedildi. 1978 yılından itibaren Türkiye hep sağa çekildi. Şimdi rüzgar sola esiyor. Toprak sola kayıyor. SHP, içindeki Amerikan uşaklarını temizliyor, ANAP, Bayan Özal'ı öne sürerek, kendi sağı ve "solu" arasında bir mücadeleye giriyor. Türkiye'de iktidarın şimdiki iki seçeneği, ayağının altında toprağın kaydığını hissediyor.

Türkiye, bir büyük mücadeleye açılıyor. Yollar ayrılmıştır; artık sokaklar ayrılmalıdır. Toplumun her yerinde, sendikalarda, üniversitelerde, basında, bürokraside, Türkler arasında, Kürtler arasında, hainler, Amerikan uşakları, korkaklar ve kaçkınlar, zalimler bulunup çıkartılmalı ve baskı altına alınmalıdır.

Zaman, sokakları ve hainleri ayırma zamanıdır.

KAÇIŞ VE OLGUNLUK

Çok deneyimli Paris, önce Şililileri gördü; yetmişli yılların başlarındadır. Paris'te Şilili, Fransa'yı değil Şili'yi duyuyor ve yaşıyordu. Çok görmüş Paris, daha sonra Türkiyelileri tanıdı; seksenli yılların başlarındadır. Paris, Türkiyeli Türk ve Kürtleri gördüğünde artık Şililileri biliyordu ve "biz Şililileri de gördük" diyordu. Küçümseyerek, aldırmayarak gülüyordu; on yıl sonra, coşkulu ve umutlu Türkiyeli akımı başladığında, Şilililer'in Şilili dönemi sona eriyor ve bir Fransız'dan daha ortodoks Parisli dönemi başlıyordu. "Şililileri biliyoruz on yıl sonra sizi de göreceğiz"; görkemli Paris, Avrupa'da on yılın, çürümek için, yettiğini biliyor.

Şililer ile Türkiyeliler'in bir birini izleyen iki on yılın başlarında Paris'e akın etmeleri bir rastlantı olarak görünmüyor; şimdi daha açık, yetmişli yıllar iki dünya sistemi arasında ip çekmenin en kızıştığı bir tarih kesiti oluyor. Yetmişli yılların başında Şili'de açık marksist Allende hükümeti iş başına geliyor; emperyalizm, General Pinochet ile deviriyor. Aynı yıllarda Türkiye'de devrimci demokratlar, yüksek bir sosyalist ve marksist söylemle, düzen üzerine akın üstüne akın yapıyorlar; tekeller servetlerini hızla dışarıya transfer ederken emperyalizm büyük bir kaygıya kapılıyor. Emperyalizm, General Evren ile yolu tıkıyor.

Şimdi daha açık; kaybın belirleyicisi yetmişli yıllardır. Emperyalizmin lideri Amerika, bu yıllarda, Vietnam yenilgisinin ardından tarihin en büyük ekonomik yenilgisini tadıyor; Savaş sonrasının ekonomik yapısı olan Bretton Woods sistemini dağıtıyor, doların her zaman altına çevrilebilirliği vaadine uymayacağını ilan ediyor görülmemiş bir işsizlik ve enflasyon kabusunu yaşıyor, buna petrol krizi ekleniyor ve yine de ayakta kalıyor. Sovyet tarafı siyasal hücumu Afganistan ve Angola'daki denemelerle sınırlıyor; içerde grileşmiş ideolojiyle ekonomik yapısından kuşku duymaya başlıyor.

Sovyet sistemi yetmişli yıllarda kendine güvenini yitirmiştir. Garbaçov, güvensizliğin sembolüdür. Hep savunmadadır; Garbaçov'la birlikte Sovyet sistemi Küçük Kaynarca'dan sonraki Osmanlı İmparatorluğu'nu hatırlatıyor.

Dramatik son kaçınılmaz bir biçimde 1991 yılında gerçekleşiyor; ülke açısından son derece öğreticidir. Öğretici olan şudur: Türkiye ilericiliği, tarihsel nedenlerle, payandalı olarak gelişmiştir. İşçiye açılan tehlikesiz bir kanal ve önemli bir sol istihdam alanı olarak DİSK, mülk sahiplerine sağlam bir köprü olan kemalizm ve bütün korkulara çare güçlü Sovyet sistemi, gerçek devrimcilerin dışında, modacıların, karyeristlerin, yol arkadaşlarının da Türkiye soluna akın etmelerinin mekanizmaları olmuşlar; artık bunların yok olduğunu görüyor ve duyuyorlar.

Soldan büyük kaçış tamamlanıyor.

Yeni Ülke'nin açık oturumunun bu büyük kaçışın tamamlandığı bir zamanda yapılması, ayrıca öğretici olmuştur; politika ile şiddet kullanımını birbirinden ayırmayan akımlar katıldılar. Çok açıklayıcı ve yararlı olduğunu düşünüyorum; Ertuğrul'un Ertuğrul Kürkçü, son yıllarda yapılan en değerli toplantı nitelemesine katılıyorum. Şaşırtıcı ve sevindirici çıkarımlarım oldu; çok azı Paris'i görmüş, hemen hemen tamamı zindan deneyimli bu seçkin devrimcilerin hepsi, Türkiye'yi bir devrim ülkesi olarak görüyorlar. Uzak görmüyorlar ve yakın buluyorlar. Ben hemen hemen hepsinde bir büyük güven gördüm; sevinçle altını çiziyorum. Artan bir olgunluk sezdim; birbirinin sözüne ve söylemine daha alıcı görünüyorlar. Görüşlerde bir yakınlaşma var.

"Açık Devrimci Parti" programına itirazlar kalmamış; bunu ısrarla bir ihtiyaç sayanlar artıyor. Katılanların hemen hemen tümü, Prefesör Sadun Aren'in Sosyalist Birlik Partisi ile Perinçek'in Sosyalist Parti'sini kendi ilgi alanlarının dışında sayıyorlar. Bunlara kapalılar. Halkın Emek Partisi'ni ortak bir alan olarak düşünenler var, düşünmeyenlerde bulunuyor. Ancak düşünmeyenlerde de katı bir karşıtlık görmedim; bu nokta üzerinde durmak istiyorum.

"Eşitsiz Gelişme Yasası", oturumun, anahtar kavramlarından birisi olarak ortaya çıkıyor; Kürt devrimci hareketinin her cephede yapmış olduğu sıçrama, Türkiye devrimcilerinin bir bölümünde kaygılara yol açıyor. Türkiye ve Kürdistan için "iki ayrı ülke" değerlendirmesi bu kez Türkiye devriminde yerleşiyor; solda bir "Monroe Doktrini" ilanından kaygı duyabileceğimi yazmak istiyorum. Tarihin derinliklerinden gelen, altmışlı yıllarda şiddeti politikanın içine akıtarak kütleselleşmeyi deneyen Türkiye devrimciliğinin, kendi kaynaklarını açıklıkla kabul eden ve ortak bir gelecek çizmeye çalışan PKK karşında kompleksli hareket etmesine imkan vermiyorum; ancak Türkiye devrimciliğinin hızla derlenme, sıçrama yapma ve kendisini kendisine kabul ettirme ihtiyacını, büyük bir gönül rahatlığıyla görebiliyorum.

Bir parantez açmak istiyorum. Bugünlerde, Anadolu'nun kurtuluş serüveninin, Ege kıyılarından alıp Kürdistan, Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan topraklarına aktardığım kitabım çıktı; ancak çıkmış kitaplar bende, bitmiş bir aşk etkisi yapıyor. Unutmuyorum; fakat, bana, heyecan vermiyor. Her yeni kitap çalışması ise bir yeni sevgi türündedir; onunla yaşıyorum. Şimdilerde, zengin iç savaş deneyimleri ile geliştirilmiş bir tekeller teorisinin ışığından, Osmanlı'nın kuruluş sürecinde Anadolu beyliklerine bakmaya çalışıyorum. İzmir'i almış, donanmasıyla Ege'yi titreten Aydınoğulları, Doğu Roma'nın ittifak aradığı Germiyanoğlu, sağ duyuyu temsil eden geniş Karamanlılar, Timur'a karşı Bayazıt'tan daha kararlı Kadı Buhhanettin Ahmet'in devleti; hepsi hepsi bir yana, birliği ve genişlemeyi, soy kütüğünü ancak yüz elli yıl sonra yazabilen kimsesiz Osman'ın oğulları gerçekleştiriyor.

Parantezi kapatıyorum: Açık oturuma katılanlar arasında sonucu almada, politikada şiddeti kullanmayı reddetmeyen bir gizli hareket ya da partinin stratejik konumu konusunda hiçbir kuşku bulunmuyor. Güzel; ancak, şu anda, bu alanda hiçbir birlik işareti görülmüyor. Herkes güvenli ve

herkesin kendisinden memnun olmak için ayrı nedenleri bulunuyor; acaba işler, kimsesiz Osman'ın çocuklarına mı kalıyor?

Sultan Hamid'in sevdiğim bir tekerlemesiyle bitirebilirim: 'Kurtlar ile birlikte ulumak" Açık Devrimci Parti projesi tutmuştur ve HEP, net ve tüm olmasa bile bir ilgi ve araştırma alanı olarak kabul ediliyor. kurbanlar, kurtlarla birlikte uluyarak tehlikeyi savuşturabiliyorlar; açık devrimci parti projesinin savuşturulmaya tahammülü olmadığını düşünüyorum. Ayrıca bir proje olarak, Mahir Sayın'dan Ertuğrul'un aktardığı bir biçimde, aynı binada, alt alta ve yan yana, HEP ile birlikte bir diğer açık devrimci parti düşüncesini de pek sakıncalı bulmuyorum; böyle bir durumda bir güven köprüsü kurulduktan sonra bir araya gelmenin ve tekleşmenin zor olmayacağına inanıyorum.

Fakat yine de Özgür Halk'tan Rıza Erdoğan'ın açık partide beraberliğin başka beraberliklere açılmış bir kapı olacağı yollu değerlendirmesini tekrarlamak istiyorum; aynı görüş ve umut içindeyim. 1985 yılında beri, panellerde, yazılarda, açık devrimci parti projesini, asıl harekete götürecek bir önemli anahtar olarak gördüm ve göstermeye çalıştım. Bu yolun yoksul Osman'a ve oğullarına ihtiyaç duyulmadan denenmesi gerektiğini düşünüyorum.

Bu, Kürdistan Cephesinde çizilen yolun tersi demektir; orada, açık parti daha sonra ortaya çıkıyor. Başlangıçta pek çok renklidir ve gittikçe netleşiyor. Şimdi Kürdistan politikasında netleşmiş HEP, Türkiye devrimcileriyle birlikte olmak istiyor; Yeni Ülke'nin açık oturumu, bu alanda, Türkiye'li devrimcilerde hiçbir art niyetin olmadığını, ancak, bilgi ve güven eksikliğini ortaya koyuyor.

Bir ölçüde giderilebilir. Fakat hep tekrarlıyorum, güvenin kaynağı söz değil pratiktir. Artık sözler söylenmiştir; inatçı pratikler zamanı geliyor.

HARB VE KEŞİF

Harb metin insan işidir. Yürekli olmak gereklidir.

Yüreklilik, tehlikeyi küçümsemektir.

Harb meydanı, bilinmeyenler yumağıdır. Harb, yanlızca politikanın şiddet yoluyla sürdürülmesi değil, aynı zamanda en koyu belirsizlikler içinde politika yapmak demek oluyor. Bu nedenle yüreklilik ve sezgi, savaşçının vazgeçilmez nitelikleri sayılıyor; bunlar olmazsa savaşçı ve özellikle büyük savaşçı olmuyor.

Keşif, savaşçının, belirsizliği yenmek yollarından birisi ve belki de en önemlisidir; üzerinde durmak istiyorum. Keşif'te hem küçük çaplı bir hücum ve hemde bilgi toplama önemlidir; ancak bilgi toplamayı sıradan bir istihbarat olarak değil, bir eylemliliğin imkanlarını tartmak biçiminde anlamak zorunlu oluyor. Keşif, bir keşif koluyla, karşı saflara çok yakın arazide ve belki de kimin olduğu bilinmeyen yerlerde, şiddetli bir araştırmadır. Tanımını böyle yapıyorum.

HEP milletvekilleri bir keşif koludur.

Harbte keşif kolu hep yüreklilerden seçilmiyor; arınması gerekli olan ya da halk arasında uygun sözle "vezir ya da rezil" olması imkan dahilinde bulunanlardan da keşfe çıkartılanlar oluyor. Keşif, son derece şiddetli bir deneme işidir; keşif birlikleri için üç ihtimal görüyorum. Karşı tarafa geçebilirler, arazi olurlar, görevlerini yaparak, kahramanlık düzeyine yakın, birliklerine dönerler; her üç ihtimal de var, ancak, önemli olan keşfin kendisidir. Görevi biten ya da iş yapma imkanı kalmayan dönebilir; fakat ben, henüz milletvekili keşif kolunun keşif misyonunun bitmediğini düşünüyorum.

Artık SHP misyonunu yitirmişe benziyor ve SHP toprakları, bir tür "no man's land", hiç kimsenin olmayan arazi, iki ülke arasındaki boşluk, niteliği göstermeye başlıyor; Waşhington'un ve Demirel'in de SHP'ne bir keşif alanı gözüyle baktığını sanıyorum. Harbin büyük belirsizliği içinde, no man's land'de, çok şiddetli bir keşif operasyonu görüyorum.

Güzel; bilim, genellemeye dayanıyor. Benzerini bulmak zorunludur; var, ancak önce bir soru sormak istiyorum. Soru, şu: Lenin kimdir? Bu soruya cevap ararken, giderek, Lenin'in bir büyük savaşçı ve bir büyük politikacı kimliğinin diğer bütün niteliklerine ağır bastığını düşünmeye başlıyorum. Lenin, 1919 yılında dünya ölçeğinde bir taarruz zamanının geldiğine inandırılıyor; Komintern, bu inancın sorucudur. Proletarya ile sermaye arasındaki partilerden devşirme komünist partiler kuruluyor; 1920 yılında "Çocukluk Hastalığı" ile bir yeni duruma geçiliyor. Bu kez, yeni komünistlerden bir bölümünün eski partilerine dönmeleri salık veriliyor; keşif görevi konusunda direnmeleri, çocukluk hastalıkları olarak niteliyor.

Bir büyük politikacı, bir talihsiz tarihsel adamdır: Birkaç keşif müfrezesiyle bir büyük devrim yapıyor. İnsan aklı insanın en büyük silahıdır; yanılmaya sürekli bir eğilim taşıyor. Tarih, insan aklının en büyük kaynağıdır; insan aklı, en çok tarihte yanılıyor. Sonradan yazılanlara, zafere ve güçlü edebiyata bakarak, Bolşevik devriminin ne kadar yoksul, ne kadar plebyen bir nitelik taşıdığı hep gözlerden uzak kalıyor. Kadrosuz gerçekleşiyor, kendisine yabancı kadrolarla gelişmeye çalışıyor, Stalin'in yaptığı hep yeni kadrolar yetiştikçe kendisine yabancı kadroları tasfiye etmektir; sistem sonunda yorgun ve hantal düşüyor.

Stalin'in büyüten, dev büyüklüğündeki güçlükler karşısında yüreğini yitirmesidir.

Stalin'i daha sade buluyorum; keşif yöntemini pek kullanmıyor. Mustafa Kemal ise nerede ise hep keşif müfrezeleriyle çalışıyor. Resmi Komünist Fırkası, Yeşil Ordu, Serbest Fırka, Kemal'in keşif pratiklerinin pek bilinen örnekleridir. Ortaasyada Kemal, keşfe gönderdiklerinin çoğunu kendisi yok ediyor ya da yok olmasını istediklerini keşif

birliklerine zorluyor. Enver'in amcası Halil Paşa'yı Kafkas Ötesi'ne gönderiyor ve Enver'e kapıları kapatarak Orta Asya'da yok olmasını sağlıyor.

Demirel de bir büyük keşif hareketi içindedir. PKK'ya karşı harb ilanını sürdürürken, Kürtler'in, Kürt milletvekilleri aracılığıyla SHP yönetimine ve bu kanalla devlet idaresine paydar olmalarının ne getirip götüreceğini tartmaya çalışıyor. Üniter devlette ısrarlı görünmekle birlikte diğer alternatiflerin, alçak bir tonda, tartışılmasında sakınca görmüyor.

HEP Kongresi'nde Diyarbakır'ın genç il başkanı, yüzünü Demirel'e dönerek, bu araştırmaya açıklık getirmesini istedi: Özerklik mi, federasyon mu, hangisi? Bunlara çıplak bağımsızlık ya da benim daha 1987 yılında, Sovyet düzeninin çökeceğini kimsenin düşünmediği bir zamanda ortaya attığım Doğu Cumhuriyetleri Birliği projem de eklenebilir; hangisi? Şimdi keşfi yapılmak istenen bu görünüyor.

Öyle sanıyorum bu sorunun cevabı bulunurken Başbakan Demirel'e müracat etmek gerekmeyecek, çözümün dinamikleri başka yerde yatıyor. Birinci Dünya Savaşı ile birlikte çöken imparatorlukların topraklarında Lenin, son derece küçük bir parti ile, iktidarı kaptı ve ödünç kadrolarla bir yönetme becerisi ve partisi yarattı. Kemal'in yaptığı ise, mücadeleye başlayan örgütleri kapıp, radikallere hep keşfe göndererek bir taşla iki kuş vurarak, Halklar Savunma Partisi, Müdafii Hukuk Fırkası ile bir yönetim mekanizması yaratmasıdır. Kemal, bir yandan savaşı sürdürürken, diğer yandan İstanbul'un dışında bir yönetim mekanizması ve becerisi yaratabildi; lehine kaydedilmesi gereken noktaların başında burası var.

Çözümü Demirel'de veya seleflerinde ya da haleflerinde görmüyorum. Kürdistan'da Kürtlerin, kendilerinin olan yönetim mekanizmalarını denemelerini çok önemli ve gerekli buluyorum. Kürtler, yönetim alanında şiddetli ve hırslı denemelere muhtaçtırlar.

Embriyonik "Kürdistan Millet Meclisi" açılımını bu bakımdan önemli bir savaş ve keşif hareketi sayıyorum. Bunu tekrarlıyorum. Böyle bir hırslı yönelişin, HEP'i çok rahatlatacağını ve yeni açılımlarını kolaylaştırıp hızlandırabileceğini sezebiliyorum. Bu, Kürdistan Cephesi'nin sağlam ayaklarını bulması demektir; ip uçları buna işaret ediyor.

Peki Türkiye Cephesi? Ekim Devrimi, sanıldığından küçük bir partiye dayanarak gelişti; bu, bir yandan denemekten korkmak ve diğer yandan da her pratiği, bu yazımdaki söylemle, her keşif eylemini bir teori düzeyine çıkarıp kutsallaştırma eğimini doğuruyor. Bu eğilimler, bunlara gerçek çocukluk hastalıkları da denebilir, Türkiye solunun özellikleri haline geliyor; keşiften korkuyor. Keşif hareketlerinden korkuyor, bekaretini kaybetmekten korkan taşra güzelleri olma tehlikesiyle karşı karşıya geliyorlar.

Bekareti korumanın en kesin yolu, yüreği dağlamaktır. Ancak yüreksiz ve bakir kızları ne yapmalı?

Çözümün dinamiklerinin, Türkiye Cephesi'nde hareketlenmede ve Kürdistan Cephesi'nde yönetme becerisini yükseltmede yattığını görüyorum. Hiçbir umutsuzluk işareti görmüyorum.

ŞİDDETİN BEŞ ALANI

Türkiye'de şiddetin beş alanı var. Dördü uç verdi ve birisi uykuda bekliyor.

Mantık sıralaması yerine en çok yaşananla başlanabilir; Kürt alanının şiddet alanı olduğu kesinleşmiştir. Kürtler, kimlik arayış yolunda, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarıyla, son çeyreğinin başlarında, şiddet yolunu seçtiler. En büyük yoğunluk Türkiye'de olduğu, en çok Türk egemenliğinde yaşadıkları ve en fazla Türklerle içiçe geliştikleri için, kimlik arayışında Kürt şiddet alanı Türkiye cumhuriyeti ile karşı karşıya geliyor.

Son durum şudur: Türkiye cumhuriyeti, Kürt alanına daha büyük şiddet yığmaktan başka bir çözüm bulamamıştır. Bu, bu alandaki şiddetin, büyük tarih açısından bazı zigzaglar ve duraklamalar göstermekle birlikte, devam edeceği işaretini veriyor.

Entellektüel şiddet ikinci alandır. Yakın zamanda, yirminci-yüzyılın son çeyreğinde, Kürt şiddeti ile entellektüel şiddet aynı zaman aralığında başlıyor. Entellektüel uyanış, bir şiddete dönüşmeden önce, kendi toplayıcılığıyla harekete geçiyor; iç kavgalarını ve ayrışmalarını geride bıraktıktan sonra, Türkiye'de, "kıymet-i harbiyesi" olan bir akım olabiliyor. Bu, teorik şiddete yol açmasıyla mümkündür; Türkiye, tarihinin en yaratıcı teorik şiddetine yol alıyor.

Denemeden geçmiştir. Kuzey'den ve batı'dan gelen rüzgarlara tarihsel olarak edilgen ve alımlı Türkiye entelijansiyası, bu kez, belki bir de başta cumhuriyet tüm bab-ı ali basını kanalıyla da enjekte edilmeye çalışıldığı için garbaçov akımından pek az veya hiç etkilenmedi. Etkilenmeler var; ancak TKP, TSİP, ve TİP, zaten pek isteklidir. Düşünme işini, entellektüel yaratıcılığı ve teori sorunlarını, Moskova'ya ihale ettikleri için bunları dışarda tutmak gerekiyor.

TİP, yine de dışarda tutulmalıdır. 1960 yıllarının başında ve 1970 yıllarının ortasında TİP için Moskova çizgisine mesafe temel politika olmuştur. TİP yöneticilerinin beyinlerini Moskova'ya ipotek etmeleri, 1970 yıllarının sonlarında başlıyor. Şimdi,

TBKP ya da kurtuluş'un kabul edilen nitelemesiyle TöBeKaPe ile premature evlilikten kaçışta, TİP'lilerin, fırsatçı davranarak Garbaçov çizgisinin Türkiye'yi etkilemediğini görmüş olmalarının etkisi vardır.

Dünyanın pek az yerinde Doğu Avrupa'da ve Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeler, Türkiye'de olduğu kadar bir entellektüel netliğe ve teorik şiddete yol açmamaktadır.

Teorik şiddet, ideolojik ve giderek genel entellektüel şiddete dönüştürüldüğü zaman, devrimci sosyalizmde en büyük birlik harcı olacaktır; ipuçları görülüyor.

Üçüncü şiddet alanı, gençlik ve özellikle üniversite gençliğidir. Süreklidir. Türkiye alanı, sürekli olarak şiddetli gençlik yetiştiren bir toprak olmuştur. Türkiye'de gençliğin tanımında var olan, var olanı değiştirme heyecanı ile başkasına hizmet, ortaklık ve eşitlik ilkelerine dayalı yeni bir dünya kurmak demek olan sosyalizm mücadelesi, birbirini, her zamankinden daha çok bulma eğilimi göstermektedir.

Düzenin, gençliğe vereceği kalmamıştır. Türkiye'nin kendi gençliğine diplomalı işsizlikten başka vereceği kalmamıştır. Türkiye, düzenin dönmesini sağlayacak gençler için ayrı üniversiteler açabilecek bir durumdadır; büyük gençlik ise, üniversite adıyla, her biri bir kereste fabrikasından daha insansız olan yüksek öğrenim imalathanelerine gönderiliyor.

Türkiye'de düzen bu oldukça, ne kadar bastırılırsa bastırılsın, yüksek öğrenim imalathaneleri aynı zamanda şiddet alanlarıdır. Türkiye yüksek öğrenim imalathaneleri, artık kitlesel ölüler ve isimsiz kahramanlara yataklık yapıyor.

Dördüncü şiddet alanı, önem sırasıyla değil, boş görünüyor. İşçi sınıfı, kendisi için konulan en dar kurallara ve legalite içi hak aramaya alıştırılmış durumdadır; eylülist darbe ile reel gelirinde, görülmemiş ve yaşanmamış bir düşüşe karşın, henüz darbenin korkusunu aşmış olmaktan uzaktır.

İslami radikalizm, bir yeni şiddet alanı yaratmaya çalışıyor. Burada yeni olan üzerinde özenle durulmalıdır: İslam, bütün dinler içinde şiddete en çok eğilimlisidir. Patlamaya hazır olmuştur ve diğer toplumsal ve ulusal sıkışıklıkların pek çoğu il-

kel dönemlerinde, Türkiye'de, islam alanını bir boşalma alanı olarak da seçmişlerdir. Fakat Türkiye'de bu "yeni" şiddet alanı bunlardan ayrılıyor; örgütlü, bilinçli, hazırlıklı ve ideolojik yapılı olmasıyla bir yenilik gösteriyor.

Türkiye tekelsi düzeni bu beş büyük şiddet alanının etkisi altındadır; dördüncünün gecikmesi mümkün görünmüyor. Şiddet de bir bilinç durumudur ve eylemli bilinç taşıma döneminde Türkiye işçi sınıfının çevresindeki dinamitli alanlardan etkilenmeyeceğini düşünmek son derece yanıltıcıdır.

Bütün bu şiddet alanlarının aynı yöne çalışacağı söylenemez; islamik radikalizmin iktidar arayışı ile işçi sınıfının iktidar perspektifinin birbirine ters düştüğü inkar edilmemelidir. Kürt şiddeti ile gençlik ve işçi sınıfı şiddet alanlarının tümüyle çakıştığı da erken bir iddiadır; tarihten ve teoriden gelen sürtüşme alanları bulunuyor.

Böyle olmakla birlikte şu anda çıkartılacak sonuçlar var. Bir: düzen, en küçük bir yumuşamaya eğilimli görünmüyor. Son derece miyop yöneticilere ve resmi muhalefete sahiptir. Kürt dili üzerinde eylülist darbenin yasağını kaldırmak, ya da eskimiş 141-142. Maddeleri ve 163. Maddeyi değiştirmek, üniversitenin içini jandarmadan temizlemek türünden artık basit sayılabilecek önlemlerden bile korkuyor. Uzlaşmacı bir "marksist" parti yolunda devrimci sosyalizmin afişe etme politikası karşısında, acze düşüyor ve son derece iki yüzlü bir konumu tutuyor. CIA-MİT kontrolündeki Türk-İş'in dışında bir sendikal federasyonun da önünü tıkıyor.

İki: Demokrasi giderek daha açık bir illizyona dönüşüyor.

Üç: Daha büyük netleşme ve ayrışma tohumları, ürünlerini vermeye başlıyor.

Osmanlı medeni kanunu olan Mecelle'nin bir ilkesi var: Sıkışırsa genişler.

Türkiye, Osmanlı Kanunu'nun alanına giriyor.

DÖRDÜNCÜ İÇSAVAŞ

Üçüncü iç savaş kaybedildi; kayıp mutlaktır. Kaybın en önemli nedenini, bir perspektif olmayışında görüyorum. Üçüncü iç savaşta ilerici tarafın bir perspektifi yoktu; savaşma kararlılığını, ne istediği konusunda kararsızlığı ortadan kaldırıyordu. Bu, birinci tezimdir.

Üçüncü iç savaş zaman kesiti konusunda çok net olamıyorum. Ayıntılarını, Türkiye Üzerine Tezler dizisinin üçüncü kitabında irdelemeye çalıştım. Türkiye tarihinin en acımasız, en görkemli, en kütlesel iç savaşıdır. Ancak bunda, ilerici taraf, bir iç savaş yaşadığını bilmiyordu. Bilinç eksikliği, savaşın kaybında önemli bir rol oynamıştır; bu, ikinci tezim oluyor.

Şimdi Dördüncü İç Savaş dönemi başlıyor. Elimden gelen, bütün bilimsel riskini üstlenerek, bunu haber vermek oluyor; insanlarımız, iç savaş koşullarında yaşadıklarını bilmek durumundadırlar.

Savaşlar, ilan üzerinedir. Hem çağdaşları ve hem de sonraki tarihçileri bilebiliyorlar. İç Savaşlar'ı saptama ise politik olduğu kadar teorik bir yük taşıyor; Türkiye'nin yazılı tarihinde iç savaş belirlemeleri oldukça eksik görünüyor. Bu eksikliği, artık onuncusunu hazırlamış olduğum Tezler Dizisi içerisinde gidermeye çalışmış bulunuyorum.

Her iç savaş bir dış savaştır.
İç savaşlar, çok cephelidirler
Dış savaşlar, eninde sonunda, felsefi bir statüko'durlar.
İç savaşlar, teorik açılımları zorluyorlar.
Her düzen sıçraması, bir iç savaşla geliyor.

Saptayabildiğim birinci İç Savaş, Üçüncü Selim ile başlıyor ve Üçüncü Selim'in "Yeni Düzen" adıyla, bir yeni ordu, Nizam-ı Cedit, kurma girişiminden çıkıyor. Ordu bir araçtır; emperyal sistemlerde çok büyük önem kazanabiliyor. Araç olduğu için sermaye kesiminin ilgisini daha çok çekebiliyor; Nizam-ı Cedit kurulurken mevcut düzenli ordu olan Yeniçeri Ocağı, sermaye kesimiyle bütünleşmiş durumdadır. Yeni Ordu, Yeni Düzen an-

1991 Çanakkale Festivali'ndeki Konferans

lamına geliyor.

Üçüncü Selim'in katledilmesi, çalışmalarımda büyük bir sevgiyle sözünü ettiğim, belki de Türkiye tarihinin ilk önemli konspirasyon yöneticileri olan Ruscuk Yaranı beş aydının çabaları, Alemdar Mustafa Paşa'nın bulunup seferber edilmesi, İkinci Mahmut'un ölümden dönmesi, Mahmut'un, Alemdar'ın sıkıştırılmasına göz yumması, bu arada Yunan Savaşı, büyük bir ilerici-gerici çatışması, hepsi hepsi bu dönemdedir. Bu dönem, Türkiye tarihinin bir diğer önemli 15-16 Haziran Günü'nde sona eriyor; 1826 yılında, tutucu ordu, Yeniçeri Güruhu, topa tutularak eziliyor.

Saray Burnu önünde Boğaz'ın yeniçeri cesetleriyle görülmez olduğu yazılıyor; Mahmut, yeniçerilere kininden, yeniçerilere benzememek için, başında "mışri" denilen bir şapka ile Saray'ın burçlarına çıkıp yeniçeri cesetlerini seyrediyor. Kinine doyamıyor ve mezarlıklardaki bütün kavuklu mezar taşlarının kırılmasını emrediyor.* Hiç kimse bu kinin, bir yeni düzen başlangıcı olabileceğini bilemiyor.

"Vakay-i Hayriye" ya da Hayırlı Olay ile Tanzimat açılıyor.

Tanzimat, önce Türkiye'de ilerici sayılmıştır. Kemalizm, kenidisine çok benzediği için reddediyor: Türkiye solculuğu, kemalizmi solculuk olarak da yaşatmak istediği zamanda, Tanzimat'ı, işbirlikçi olduğu gerekçesiyle, reddetme gereğini duyuyor. Tanzimat, kemalizmin öncüsüdür ve kemalizmden çok daha radikal olabiliyor. Marksist anlamda ve Türkiye'nin modernizasyonu çerçevesinde ileri bir adım olarak ortaya çıkıyor.

Birincisi, Tanzimat'ı ve ikinci İç Savaş ise Cumhuriyet'i doğuruyor. Birincisinde, ön planda Ruscuk Yaranı var; ikincisinde, başta Enver olmak üzere, Niyazi, daha sonra Cemal ve Talat adlı gençler öne çıkıyorlar. Hem Ruscuk Yaram ve hem de İttihat ve Terakki triumvirası, Enver, Cemal ve Talat da, öldürülüyorlar; iç savaşlar, çok zaman öncülerin ve seçkinlerin karşılıklı ölümü ile sembolize oluyorlar.

İkinci İç savaş da, aynı zamanda dış savaşı yaşıyor birinci

* Yeniçeriler ile Bektaşi bağlantısı yüzünden Aleviler, Mahmut'tan nefret ederler. Türbesinin önünden geçerken tükürmeyi ihmal etmezler.

Dünya Savaşı, bu uzun iç savaş döneminin içine düşüyor. Hem iç savaşın başlangıcı ve hem sürdürülüşü, Birinci Dünya Savaşı, bunu izleyen işgalci emperyalistlerin tutuklamaları ve Malta sürgünleri nedeniyle iç savaşta ilerici tarafın liderliği, tutucu kadrolara kalıyor; Kemal, İsmet ve Fevzi triumvirasını, hem daha tutucu olmak ve hem de Kurtuluş hareketi'ne çok sonra katılma tanımlıyor. Fakat Cumhuriyet, bu daha tutucu ve daha uzlaşmacı kadroların yönetiminde doğuyor; bunlar, kendilerinden daha radikal olanların ardıllarını temizleme gereğini de duyuyorlar. 1926 yılını, İkinci İç Savaş döneminin sonu sayıyorum.

Bundan bir yıl önce de Şeyh Sait ve arkadaşlarıyla Seyit Abdülkadir ve arkdaşlarının idamları yer alıyor. Kürt liderlerinin idamları, 1930 yıllarının sonlarına kadar devam ediyor. Kemalizm'in Kürt çizgisi, Mahmut'un Kürt çizgisinin bir devamı niteliğindedir; ancak Sait ile Rıza arasındaki gelişmeleri, daha çok bir türkifikasyon harbi olarak görüyorum.* Teorik olarak iç savaşı, bir egemenlik coğrafyasında otorite yetmezliği olarak tanımlıyorum.

Üçüncü İç Savaş'ı Türkiye Üzerine Tezler dizisinin üçüncü kitabında yazmaya çalıştım; başlangıç tarihi 1965 yılından sonraki her hangi bir yıl olabilir. Net olamıyorum; altıncı Filo'nun Dolmabahçe'den denize dökülmeleri, İstanbul Teknik Üniversitesi'nin polis tarafından basılarak devrimci gençlerin öldürülmesi, Doğu Mitingleri, gençliğin silahlı şiddet yolunu bir mücadele biçimi olarak seçmelerinin belirginleşmesi, hepsi hepsi, Üçüncü İç Savaş ilanı için önemlidir. Kesin olan, 1970 yılları olmuştur. İkincisi, Amerika Birleşik Devletleri tarihinde ve buradan aktarılarak dünya tarihinde en "demokratik" lider olarak Abraham Lincoln görülüyor. Lincoln, bir iç savaş kahramanıdır. Amerikan iç savaşı, tarihinden çıkarılırsa, Lincoln'ü de çıkarmak zorunluluğu doğuyor.

1978-1980 yıllarını, ikisinden birisini, Üçüncü İç Savaş döneminin sonu olarak kabul etmek mümkündür; 1981 yılına ulaşıldığında iç savaş bastırılmış görünüyor. Burada önemli olan şu-

*- Türkiye Üzerine Tezler dizisinin beşinci kitabında, "türkifikasyon" kavramını geliştiriyorum.

dur: Bastırma sonucunda çıkmaya başlayan düzen, Üçüncü İç Savaş taraflarının perspektifi ve gündeminde görünmüyor. Bir taraf, ilerici cephe, yer yer sosyalizm sözcüklerini de telaffuz etmekle birlikte, en çok sosyalleştirilmiş ve dünya emperyalist sisteminden bağımsızlaştırılmış bir "demokrasi" peşinde koşuyor ve bunun için savaşıyor. Diğer taraf, gerici parti, solculuğun püskürtüldüğü ve son derece muhafazakar bir sanayi demokrasisi için şiddet kullanıyor. Tarih, her iki partinin de son derece safdil olduğunu gösteriyor; ilerici cephe, pek çok kahramanını toprağa verdikten sonra, büyük bir yenilgiyle karşı karşıya geliyor. Muhafazakar sanayi demokrasisinin temsilcisi Demirel ise, kendisine bütün iktidar yollarının kapatıldığını, büyük bir şaşkınlık ve kinle görüyor.

Üçüncü İç Savaş'tan sosyalizmi hedeflemeyen Türkiye, Erbakan ve Türkeş'in kenara itildiği, teknik anlamda marjinalleştirildiği, bir tekelli düzen ile çıkıyor. On yıllık bu kısa dönem, dünyada belki de eşi olmaz bir biçimde, sosyalizmin ülküsünün Türkiye'de söndürülemediğini ortaya çıkarıyor. Söndürüldüğünün sanıldığı bir zamanda Kürt Devrimci hareketinin yükselişi, tekelli düzen için son derece büyük bir şanssızlık olarak gerçekleşiyor. Solda ikircikli aydın harketinin dışında bir tek yaprağın kımıldamadığı bir zamanda başlayan Kürt Devrimci hareketinin niteliğinin ve mesajının anlaşılamaması, Türkiye'de ilerici taraf ya da parti açısından büyük bir kayıp ve büyük bir ayıp'tır; iç savaş dönemlerinin böyle kayıp ve ayıpları affetmeyeceğini söylemek durumundayım.

İç savaşlar, çok cepheli savaşlardır; hedefe yönelik müdahaleleri çok dikkatli bir biçimde değerlendirmeyi gerektiriyor. İç savaşlar aynı zamanda düzen sıçramalarını anlatıyor. İçine girilen iç savaşın da böyle olacağını düşünüyorum.

Bu iç savaş ne için sahnededir? Böyle bir soruya net bir cevap vermeyi hiç kimsenin aklına getirmemesi gereklidir; çünkü, çok zor görünüyor. Ancak tahmin yapılabilir ve büyük bir yanılma payı ile bu tahmin ortaya konabilir. Büyük yanılma ihtimalini kabul ederek söyleyebileceğim şudur: Emperyalizm, tekelli düzenin diğer yüzü oluyor ve kendi iç dünyasında devrimci sol hareketlerin kökünü kazımayı anlatıyor. Bir toplumda

devrimci sosyalist hareketin kökünü kazımak, tüm bireyleri sürüleştirmektir; tarafların birisi, mutlak sürüleştirmeyi amaçlıyor. Diğer taraf ise insanın yükselişini ve yiğitlemesini temsil etmek zorundadır. Ben, insanın yükselişinin ve yiğitliğinin, hala ve yalnızca, sosyalizmde olduğuna inanıyorum.

İç Savaş Görevleri

Yaşanılan zamanla ilgili kestirimler son derece risklidir. Ancak Türkiye'de yeni bir iç savaş dönemine girildiğini gösteren işaretler beliriyor. İç savaşı kabul etmek zorunluluğu var.

İç savaş, devletin egemenlik coğrafyasında otorite yetmezliğini görmesidir. Bugün Türkiye devleti, eylülist darbeden kısa sayılacak bir zaman aralığından sonra, pek çok alanda sözünü geçiremediğini duyuyor.

Devlet için otorite yetmezliği devlet olmaktan çıkmaktır.

Çok cephe'lidir iç savaş, hem mekan ve hem de katman olarak çok cepheli gelişiyor. Bir anlamda toptan bir savaş oluyor ve dışında kalmak mümkün olamıyor.

Dördüncüsü'dür yakın zamanların birinci iç savaşı, Üçüncü Selim'in ölümü çerçevesinden başlayarak 15/16 Haziran 1826 tarihinde zamanın düzenli ordusu yeniçeri ocağının lağvedilmesiyle sona eriyor. İkinci iç savaşın tamanlanma tarihi 1926 sayılabilir. Üçüncüsü, eğer 1968 yılından başlatılırsa, 1978-1980 yıllarında sona eriyor ya da bastırılıyor. Dördüncüsünün başlangıcı var.

Birincisi Tanzimat'ı, ikincisi Cumhuriyet'i, üçüncüsü tekelli baskı düzenini doğuruyor. İlk ikisinin yol açtığı doğumlara ileri gözüyle bakmak mümkündür. Üçüncüsü, baskıya dayalı bir insansızlaştırma düzenidir.

Gebe'dir. İyi'ye de kötü'ye de gebedir. İç savaşta birincil ve temel görev, gebeliği,iyiliğe doğru çevirmektir.

Saflaşma'dır. İç savaşta insanlar ve sınıflar saflaşırlar. Saflaşmadan vazgeçmemek gerekiyor; ancak iç savaşın temel sanatı, kazanılacak olanları itmemek olmalıdır.

Kazanma, iki anlamlıdır. Hem iç savaştan iyi'yi çıkarmak ve hem de "iyi" düzende beraber çalışmak anlamına gelmektedir.

Devrimci, kendisini ciddiye alandır. Bu iç savaştan daha "iyi" ve daha " ileri" bir düzen çıkabileceğini kabul etmeyen ciddi değildir. Bu düzende, bugün ikircikli davranabilen pek çok değerin büyük bir katkı ve yaratıcılıkla birlikte olacağı her zaman düşünülmelidir. Bu nedenle iç savaşı bir saflaşma, bir arınma ve bir kazanma süreci haline getirmek gerekmektedir.

Değişme'dir. Değişmenin kendisi gelişmedir. İç savaş, insanı değiştirerek geliştirme sürecidir. İnsanı iş yapmaya alıştırma dönemidir. İnsanın ufkunu genişletme zamanıdır. İnsanı, basitin üstüne çıkarma dönemidir.

Yapmak'ta asıl önemli olan zamanında yapmaktır. Türkiye devrimciliğinin en büyük zaafı yapmayı bilmemesinde yatıyor. İç savaş, zamanında yapmayı bilmemenin zararlarını minimize etmek de olmalıdır.

Yapmak, yöntemdir. Türkiye devrimcilğinin diğer bir büyük zaafı, yaparken yönteme önem vermemesidir. Zamanında yapmak ve yöntemi öne çıkararak yapmak, iç savaşı iyi'ye çevirmenin en önemli koşullarıdırlar. Bu, Türkiye devrimciliğinin popülizmden ve köylülükten kurtulması anlamına geliyor; köy ve halk güzeldir. Güzel olmayan köylü yöntem ve popülist laçkalıktır.

Dişli kutusu model olmalıdır. İç savaşta işler birbirine bir dişli kutusunun dişlileri gibi girmelidir. Başarıya götüren yol budur.

Uyanık olma zorunluluğu vardır. Uyanık olmak, "adam

sendeci" yaklaşımın tam tersidir. İç savaşın her cephede ve top yekün yapılan bir savaş olduğunu unutmamak, uyanık olmayı sağlayan bir yoldur. Uyanık olmak, en yakınına titiz olmak demektir. Uyanık olmak, çok büyük ölçüde talepkar olmak demektir. İç savaşta az ile yetinmek mümkün değildir.

İdeolojik cephe yine ön plana çıkmaktadır. Basının önemi, egemenin ideolojik makinası haline gelmesindendir. İç savaşta basın özellikle denetim altında tutulmalıdır. Basının basın dışı pratikleri her zaman izlenmeli ve ortaya konmalıdır. Basının, büyük sermaye haline gelmesi, basında duyarlı kadroların olmadığı anlamına gelmemelidir. Bunlar, denetim ve uyarıya duyarlı olmak durumundadırlar.

Yeni örgütlenmeler, ortaya çıkacaktır. Her iş yeni örgütlenme ve yapılanmasını ortaya çıkaracaktır. Denemekten kaçınmamak zorunluluğu bulunuyor.

Saptama, doğruysa bir olmak ve olmamak dönemine girilmiş demektir. Bu dönemin sonunda Türkiye, ya bireylerinin sürüleştiği bir ikinci sınıf emperyalist ülke olacaktır ya da bu topraklarda yaşayanlar bölge halkları ile zenginleşmiş ve kaynaşmış yeni kimliklerini kazanacaklardır. Bunlardan ikincisi bilincin kontrolündedir.

Birlik anahtarı iş yapma sürecindedir.

Örgüt kapısı kendi örgütünü fetişleştirmeyen bir örgütlü çalışma anlayışındadır.

Çetindir. Ancak bölge insanı ve insanlık için bir şans kapısı açılıyor.

PSİKOLOJİK SAVAŞ

Savaş, son derece teorik bir eylemdir. Çünkü savaş alanı sonderece bilinmeyenlidir. Savaşta, meydan, karşı taraf, hatta kendi kuvvetleriniz, büyük bir "muamma" türündendir; böyle durumlarda komutanlık, deha ve teori gücü gerektiriyor. Küçük ipuçlarına dayanarak bilinmeyenler denizinin derinliğini görmeyi, yol çizmeyi ve uygulamayı gerektiriyor; bağımsızlık ve iç savaşlar daha çok böyledir. Çünkü bağımsızlık ve iç savaşlar, mutlak olarak eksikli güçlerle başlıyor; bunlara, komutanlık ya da önderlik savaşları adını verebiliyorum.

Ancak hepsi böyle olmuyor; Türkiye Üzerine Tezler dizisinin beşinci kitabında geliştirdim, Çanakkale ya da daha doğru söyleyişle, Gelibolu Savaşı, bir komutanlık savaşı olarak görünmüyor. Çünkü Gelibolu'nun küçük yaylalar, tepeler, vadilerle örülmüş sırtlarında belli olmayan hiç birşey yoktur; düşman, gemileri ve anzaklar ile bizim taraf iç içe yaşıyor. Gelibolu, komatanlık ya da deha savaşı değildir; bir kütle ya da inat savaşı olarak tarihe yazılıyor. Böylece düzeltiyorum.

Savaş, psikolojiktir.

Savaş, eninde-sonunda, karşı tarafın iradesini teslim alma işidir.

Savaş, en son çözümlemede psikoloji savaşıdır.

Özür dilemek durumundayım, çok zaman kendimin olmayan kaynaklara atıf yapamıyorum; ya yoktur ya da ben bilmiyorum. Türkiye Üzerine Tezler dizisinin ikinci kitabında Birinci İnönü "Zaferi" diye bir başarının ve buna dayanaklık edebilecek bir savaşın olmadığını ortaya attım ve kanıtlanmış kabul ediliyor. Bunu, masa başında çıkardım; hem, tarihin çiziminde tesadüfe hiç inanmadığım için, tarihi materyalist-determinist algıladığım için ve hem de savaşın bir psikoloji savaşı olduğunu gördüğüm için, çıkarabildim.

Her kurtuluş savaşı, aynı zamanda bir sınıf savaşıdır.

Her bağımsızlık savaşı aynı zamanda bir iç savaştır.

Her dış savaş aynı zamanda bir yurt savaşıdır.

Kemal Paşa ve arkadaşları çok muhafazakar bir ekiptir. Ankaraya yerleşir yerleşmez hem Çerkez Ethem'i partizan kuvvetlerini ve hem de Mustafa Suphi'nin Ekim Devrimi'ne bağlı görünen savaş esirlerinden oluşan alayını temizlemek istiyor. Bu iki tasfiyeyi nerede ise aynı hafta ya da aynı ay içinde gerçekleştiriyor ve işte tam bu sırada, ilerleyen Elen kuvvetlerine karşı büyük bir "zafer" kazanıyor. Bu, sözde Birinci İnönü Zaferi'dir; buna herkes inanıyor ve ben böylesi büyük tesadüfe ya da Tanrı'nın Kemal Paşa ve arkadaşlarına böylesine lütüfkarlığına inanmadığım için, inanmıyorum. Ethem'in partizan kuvvetleriyle, Suphi'nin kadrolarının tasfiyesi kesin olduğu için İnönü Zaferi'nin hayal olduğu tezini ortaya çıkarabildim; kanıtlanmıştır.

Eta li sluçaynı tavarişi, nıyet tavarişi eta ni sluçaynı?

Stalin'in en çok sevdiğim sözlerinden birisi budur: Bu bir tesadüf mü yoldaşlar, hayır yoldaşlar, bu bir tesadüf değildir. "Hayır yoldaşlar", Şam'da İsmet Sezgin'in Suriye tarafına PKK'nin bir terör örgütü olduğu savını kabul ettirdiği haberinin, Kürdistan'da otuz sekiz gerillanın öldürüldüğü haberinin, İstanbul'da on biri öldürülmek yoluyla yirmiye yakın Dev Sol militanının ortadan kaldırılması haberinin, nerede ise, aynı radyo bültenine yetiştirilmesi bir tesadüf olamaz; bunlara herkes inansa da benim inanmam mümkün görünmüyor. 1921 baharına girerken, Ethem Partizanları ve Suphi Kuvvetleri tasfiye edilmiştir ve savaş alanından "iyi haberler var"; mesajına ihtiyaç duyuluyor. 1992 baharında, Dev Sol'un beyni dağıtılmıştır ve PKK'ya en büyük darbe indiriliyor ve Şam'dan "iyi haberler var" mesajına büyük ihtiyaç duyuluyor. Nedenleri, savaşın psikolojik niteliğinden doğuyor.

Savaş, teorik eylemdir.

Savaş, psikolojik süreçtir.

Artık yaşam, bir bilgi teorisi alanında bir büyük serüvendir.

Dünya, yeniden felsefeye ihtiyaç duyuyor.

Hangisi doğru ya da hangisi daha yanlış: Soru budur. Otuz sekiz Kürtün ölümü tam bir bilinmeyendir. Çünkü, burada, fevkalade valinin iddiaları ve ordu ya da polis fotoğrafçılarının resimlerinin dışında bağımsız ve ayrı bilgi bulunmuyor. Öldürül-

müş olabilirler ve olmayabilir. Halktan öldürülmüş olabilirler; yanlarına, depodan silah konabilir. Kısmen gerilla öldürülmüştür, kısmen eklenmiştir ya da kısmen iddiadır; hepsi olabilir. Kesin olan, Şam, İstanbul ve Diyarbakır arasında telsizlerin işlediği ve haberlerin yetiştirildiğidir.

Dev Sol ile ilgili habere gelince, Sabahat Karataş ve Sinan Kukul'un öldürüldükleri kesindir. Ölümleri kırk yaşlarına varan bu insanlarımızın, ölümden korkmadıkları teorik bilgisini ortaya çıkarmıştır. Yurt dışına çıkmışlar, yurt dışında kalmamışlar, kavgalarının merkezinde ölümle dans etmişlerdir; yaşamları teoriktir. Ölümleri kesindir. Ancak birlikte öldürülenlerin durumu ise daha tartışmalı görünüyor; psikolojik savaşa ve irade teslim alma planına alet edilmiş olmaları imkan dahilinde görülüyor.

Şam'a gelince; Türkçe'deki "ne Şam'ın şekeri ne Arap'ın yüzü" deyişini, daha çok, Orta Doğu politikasının cilveli olması biçiminde anlamak eğilimdeyim. Şam'dan hep şeker gelmeyeceği gerçeğine alışmak gerekiyor; ben, Bekaa'da teori arayanların bunu bildiklerini ve buna göre hep önlemli olduklarını biliyorum. Ancak şu anda "biz", Hafız'ın gösterdiği yüzün tam rengini bilemiyoruz; eğer resmi bildiriye, "PKK terör örgütüdür" ifadesi yazıldıysa, bunu, Türkiye açısından çok büyük olmasa bile bir başarı saymak gerektiğini düşünüyorum. Bunun dışında Hafız'ın Bekaa üzerinde egemenliği olduğu savını kabul etmediği anlaşılıyor; Bekaa konusunda doğrudan bir taahhüte girmektense, Lübnan ile işbirliğini vaad ediyor.

Beklenmeyen bir gelişme olarak niteleniyor; Amerika'daki başkanlık seçimlerine kadar, Bush'un, yeni savaşı göze alarak, ancak yeni savaşlar yapmadan, Orta Doğu'da iradesinin geçeli olduğunu, Amerikan seçmenlerine göstermek istediği kesindir. Afganistan'daki ve Libya'daki gelişmelerin Esad'ı son derce ürkütmüş olması mümkün görünüyor.

Sürekli olacak mı? Politika ve savaş, çok bilinmeyenlidir. Teoriktir. Hafız'ın yeni çizgisi sürerse ne olur; PKK ortadan kaldırılmadıkça, Bekaa Vadisinde ortaya çıkabilecek bir güçlüğün yada benzeri güçlüklerin, uzun dönemde, PKK'ya yarayacağını

düşünüyorum. PKK'nın, Bekaa'ya stratejik bağımlılık dönemini geride bıraktığını sanıyorum.

Tartışması yapılan, henüz rüşeym halinde, ambriyonik durumdaki, "Türkiye Devrim Partisi" kod adını verdiğim, oluşumu ise zorlayabilecektir.

Engels hep tazedir: Zor, keşfin anasıdır.

Bu arada bir parantez açarak, bahçeme, ceviz diktiğimi haber vermek istiyorum. Çok istiyordum; küçüklüğümde cevizliğimiz vardı, ceviz ağacını seviyorum. Bir de söylenceye göre, ceviz ağacı yedi yıl yerin dibine ve yedi yıl da göğe doğru büyürmüş; cevizi bir de bunun için seviyorum.

Bahçemde toprakla uğraştıkça büyük teorik ipuçları bulabiliyorum.

Bitiriyorum: Geçen hafta, Şam'dan, İstanbul'dan ve Kürdistan'dan üretilen haberlerde bir psikolojik savaş özü çok koyudur. Oktay Ekşi'nin yazıları, bu çözümlememi doğruluyor; büyük bir "terör örgütleri" uzmanı olarak yazan Oktay Ekşi, pratik sonuçları abartmamak gerektiğine işaret ederek, "polis moral kazanmıştır" demekten çekinmiyor. Karşı tarafın iradesini teslim almak için moral kazanmak zorunlu oluyor.

Bu tarafta ise bir bölüğün moralinin bozulacağı kesindir.

Fakat hem PKK ve hem de Dev Sol hemen morallerinin yerinde olduğunun işaretlerini verdiler: Savaş psikolojiktir.

GÜÇLÜKLER VE KOLAYLIKLAR

Devrimler tarihinin bir temel paradoksu var: Her devrimin yorumcularının bir bölümü ne kadar güç ve diğer bölümü ise ne kadar kolay olduğunu yazıyorlar. Her ikisi birleştirildiğinde ise her devrimin bir zorunluluk değil, bir tesadüf sonucu ortaya çıktığı izlenimi veriliyor. Bu, bir paradokstur.

Sırrı yalnızca devrimi duyanlarda var. Sır, her güçlüğün içinde çok büyük kolaylığı saklamasında yatıyor.

Güçlüğün zorla çözülmesidir: devrim.

Sosyalizmin, kurulduğu topraklarda, çözülmesi bir büyük güçlüktür.

Vatikan'ın hıristiyanlığı reddetmesinin inananlar üzerinde dağıtıcı etkisi kesindir.

Ancak bu dağıtıcı etkiye rağmen dünyanın çeşitli coğrafyalarında hala inanç yumakları ve inat zırhları bulunduğu görülüyor. Bu, büyük bir imkanı içinde yaşatıyor. Ayrıca unutmamak gerekiyor, sistemler, hep insanlığın ilerlemesi içindir. Yine unutmamak gerekiyor, Moskova'da egemenliği sosyalizmin düşmanlarının eline geçirmeleri ekim devriminin büyük etkisini etkisizleştirmiyor. Eğer Ekim Devrimi olmasaydı, kolonyal ülkeler bugün bağımsızlık yoluna giremezdi. Eğer Ekim Devrimi olmasaydı, sosyalizm, bugün dünyanın her yerinde hala tek gündem haline gelmezdi. Eğer Ekim Devrimi olmasaydı, insanlık sosyalizmi kurabileceğine inanmazdı. Eğer Ekim Devrimi olmasaydı, bugün daha ileri bir sosyalizmin heyecanını duyanlar ortaya çıkamazdı.

Ekim Devrimi, ilk filizlendiği ülkede çözülürken, bir büyük özgürlüğü de beraberinde getiriyor. Bu çözülmeyle, dünya devriminin yakın zamanda bir imkan olmaktan çıkışıyla, dünyanın kalan marksist-leninistleri de bir büyük özgürleşmeyi yaşıyor. Çoğu pratikten gelen, çoğu tek ülkede sosyalizmi yaşatma tutkusundan doğan, çoğu, daha geri bir ülkede başlamasından kaynaklanan, çoğu Komintern yazılarında kemikleşen bir büyük ağırlıktan, dünyanın devrimci sosyalistleri kurtuluyorlar.

En güzel başlangıç, yeniden başlamaktır.

Devrimci, denizin bittiğine inanıldığı bir zamanda okyanusa dalabilendir.

Çözülen sadece ekim devriminin ilk düzeni değildir. Sonbahara girilirken bu coğrafyada, eylülizm net bir çözülme sürecine girmiştir. Bunun elle tutulur göstergeleri ortadadır. İktidar partisi bir kişinin günlük rüyalarına göre yön değiştiren bir klüp olduğunu göstermiştir. Bugün parlamenter sistemin en büyük karşıtı, Çankaya'ya çıkabilmiştir. Parlamenter demokrasinin bütün kurumları, başta iktidar partisi, fiili lideri tarafından her gün artan ölçüde gülünç hale getirilmektedir.

Basit bir yerel seçim, eylülizmin üç partisinin, iktidar partisi, ana muhalefet ve yardımcı muhalefet partilerinin, yönetici kadrolarıyla birlikte itibarını yitirdiğini göstermiştir. Eylülizmin muhalefet içindeki truva atları olan Demirel ve Baykal, tasfiye sürecine girmek üzeredirler.

Baykal ve Demirel'in Türkiye politik hareketinden tasfiyeleri, eylülizmin çözülmesinde çok önemli bir aşamanın geride bırakılması anlamına gelecektir; bu süreç başlamıştır. Artık, genel başkanlık seçimini kazanmış olsaydı da Baykal'ın sonu gelmiştir; Baykal, CHP-SHP çizgisinde son duraktır ve bu anlaşılmıştır. Milliyetçi Cephe hükümetlerinin lideri, Türkiye'ye gelmiş burjuva politikacılarının en korkağı, en tutarsızı, Demirel, tatlı su solcularından aldığı desteği de bitirmiş ve ortadan kayboluşun son çıkışlarını başlatmıştır.

Bunlar, sevindiricidir.

Saddam krizi, Özal liderliğinde tekeller Türkiyesi'nin ne kadar maceracı ve tutarsız olabileceğini göstermiştir. Tekeller, dışişleri bürokrasisi, Özal'ın Musul için galip devletler masasına oturma rüyasına göre hareket etmesini önleyememiş ve Türkiye rejiminin Arap dünyası ile otuz yılda kurduğu temkinli ilşkileri bir hamlede alt-üst etmiştir. Saddam gitse de kalsa da Arap dünyası için Türkiye'nin emperyalist emelleri olduğu kuşkusu, pek de reddedilemeyecek bir ciddiyetle, yeniden gündeme gelmiştir.

Çözülme süreci hızla başlamıştır. Hangi hızla gelişeceği pek çok çeşitli faktöre bağlı görünmektedir.

Toplum, hiçbir cephede maksimal olmamakla birlikte her cephede bir hareketliliğe girmiştir. İstanbul'da polis, siyasi amaçlılar bir yana, normal soygunların bile üstüne gidemez olmuştur. Mafya, Türkiye'nin en güçlü sayılabilecek gazetesini basabilmekte, gazetenin haykırışları, bir tek polisi bile yerinden oynatamamaktadır.

Anadolu, uzun bekleyişini atmanın işaretlerini vermektedir. Anadolu, ilk hıristiyanların koruma yöntemlerini hatırlatan bir dönemden sonra, yeni ve devrimci yaklaşımlara eğilim gösteren bir açıklığa doğru çıkış işaretleri göstermektedir. Anadolu, yöneten ideolojiye karşı şaşırtıcı bir zırha bürünmüştür.

Yöneten ideolojiye büyük kapalılık; Türkiye devriminin büyük sır ve kolaylıklarının birisi burada yatmaktadır. Tekeller düzeninin büyük imkanlarına, öro-komünist bir entelijansiya yaratmak için harcanan büyük para ve çabalara karşın, Türkiye'nin, ilk hıristiyanlar örneği yer altına çekilen ilk filizleri, yöneten ideolojiye karşı şaşırtıcı bir dayanıklılık göstermektedir.

Büyük bir kütle hareketliliği henüz yoktur. Ancak büyük bir teorik canlılık ve gelecek ortadadır.

Kurtuluş başta Türkiye devrimciliğinin büyük kesiti, sovyet marksizminden, başkan Mao veya Enver Hoca'nın dış politika kaynaklı veya Trotskiy'in küçümseme kökenli ayrılışlarıyla değil, kendi değerlendirmeleri ile ve dünyada büyük bir destek rüzgarının estirildiği bir ortamda kopmuşlardır. Bunun en zamanlı, en sağlıklı ve en verimli kopuş olduğundan kuşku duyulmamalıdır.

Teorinin merkezinin bu coğrafyaya kaymakta olduğunu gösteren işaretler bulunmaktadır.

Washington'un bir Kürt devleti peşinde olduğunu Kurtuluş, ısrarla yazmıştır; bu yazış, istihbarat kaynaklı değil teorik bir bakış olmuştur. Bugün günlük basın, Amerika'nın Kürt devleti projesinin önlenip önlenemeyeceğini tartışır hale gelmiştir.

Başyazısında geçen sayı Kurtuluş, Amerikan'ın "revizyonist" duğunu kaydetmiş, bir matbaa bulununcaya kadar geçen zaanda, Türkiye'de en yetkili ağızlardan galipler masasında Musul'u alma rüyaları süfle edilmiştir. Bu değerlendirme de teoriktir.

Bolşevizmden önemli ölçüde ayrı bir Trotskizm olmadığı düşüncesi, Kurtuluş'un iddiasıdır. Eylül ayında Kanada'da toplanan Trotskiy konulu büyük bir bilimsel toplantı Trotskiy'in temel ve bu arada şiddet kullanımı konularında, Stalin ve Lenin'den ayrılmadığı sonucuna varmıştır. Bu, ayrı bir ekol olarak Trotskizmin sonunun da geldiğinin ilk işaretidir.

Varlık nedenleri kalkan hareketlerin kendileri de kalkacaktır; sovyet eleştirisinden doğmuş ve tek ürünü bu olmuş hiçbir hareketin yaşama şansının olmadığı bir döneme geçilmektedir.

Çavuşeskiler'in katlinden, Demirel'in demogojik açılımlarına tepki, Sovyetler Birliği'ne bakış, geçmişi değerlendirme konularında Türkiye'nin devrimci kesiminde, aynı merkez komitelerindeki tartışmaların sonucunda bile bulunamayacak beraberlikler sergilenmektedir. Buna "sorun" da dahildir. Bunları görmemek büyük hüsranlara gebedir.

Devrim kapısında iş yapanlarda karşılıklı saygı ve anlayışın ilk işaretleri çıkmaktadır. Bu alan zigzaglara gebedir; ancak ilk işaretler büyük kolaylığın da işareti olmaktadır. Çünkü sabırla yürünecek bir yol açılmaktadır.

Güçlükler var. Ancak her güçlük bir kolaylığı getirmektedir.

İSTANBUL NASIL YIKILMALI

Büyük heyecanlarım var. Uçağa bindiğimde gözümü teleskop yapıp dikkatle gözlem yapmaya çalışıyorum. "Yeni başkenti nereye kuracağımız" sorusuna cevap arıyorum. Yeni cumhuriyetin yeni başkenti olmalıdır ve yeri, gecikmeden, bulunmalıdır, öyle düşünüyorum.

Otobüslerle şehirler arası yolculuk yaptığımda en çok camilerden rahatsız oluyorum. Mimari, daha çirkin nasıl olur; bu soruya cevap bulamıyorum. Bu ülkede mimarlık bu kadar mı geridir; şehirler arasında, yol kenarında kenarları budanmış patateslere benziyorlar ve yanlarına havuç yapıştırılmış, adına "cami" diyorlar. Daha çirkin bir yapı nasıl olur; gittiğim her yerde kilise ve camileri gezmekten büyük haz duyuyorum. Frankfurt'ta bir köyde Bahai tapınağını gördüm, kilise ile cami karışımı ve ancak minaresizdi. Çok başarılı değildi, ancak yine de yeni tapınağa bir başlangıç diye düşündüm.

İstanbul'a her geldiğimde İstanbul'u nasıl yıkacağımı düşünüyorum. Bu düşünceden büyük heyecan çıkarıyorum. İstanbul'u acımadan ve toptan yıkmak gerektiğine inanıyorum. "Milli servet" dememek gerekiyor, bu söz son zamanlarda uydurulmuştur; halkların utancı demenin daha uygun olduğunu sanıyorum.

Osmanlı ilericilerine göre Selanik, "Kabe-i Hürriyet" ve İstanbul, Kahpe Bizanstır. Bana göre dünyanın en büyük randevu yeridir; bütün talihsiz buluşmalara mekan oluyor. Şimdi bütün talihsiz randevulara mekan olmak için daha çok hazırlanıyor ve daha çok övünüyor.

Kurucusunun adını taşıyor; Bizans, Daha sonra, 330 yılında İmparator Konstantinus, Roma İmparatorluğu'nun başkentini buraya taşıyınca, "Secunda Roma" ya da "Nova Roma" adını alıyor. "İkinci Roma" ve "Yeni Roma" demektir. Fakat Konstantinopolis adı daha çok tutuyor; ancak yine de "Roma İmparatorluğu olarak adlandırılıyor ve halkına "Romani" ya da "Romaie" deniliyor. "Rum", Romani, Romalı, sözcüğünün Arapçasıdır; Türkçe'ye de yerleşiyor.

Haliç'ten Marmara'ya kadar yayılan bir üçgen üzerindedir. Büyük surlar içindedir. Haliç'in Elence adı, Keros ya da Boynuz'dur ve "Altın" sözcüğü kentin zenginliği ve parlaklığı yüzünden sonradan ekleniyor. Kadıköy ve Moda'nın adı ise "Körler Kenti" oluyor; Haliç'in güzelliği karşısında ancak körlerin buraya yerleşebileceğini anlatıyor.

Çok ismi var, en güzeli slav dillerindedir; "Çari Gerod" deniyor, kentler sultanı anlamına geliyor ve Varna'da bugün bile bu adla biliniyor. Parlak bir kenttir ve Elenler bazan "Parlak Kent" anlamında "Antusa" diyorlar. Eski tarihlerde bile adı "Şehir" olarak geçiyor; Araplar zaman zaman ayırdeden anlamında "Farik" de diyorlar.

İstanbul adı Elence'den, İs-Tin-Pelis, nitelemesinden çıkıyor; "şehre" veya "şehirden" anlamını veriyor. Orta Çağ boyunca en büyük cazibe merkezidir; pek çok fetih denemesine karşı koyabiliyor. Zaptedilemez olduğu düşünülüyor; zaptedildiği zaman dünyanın sonunun geldiğine inanılıyor. İkinci Mehmet'in zaptının, çağdaşları üzerinde "kıyamet" etkisi bıraktığı anlaşılıyor; bir zamanın sonu bir zamanın başlangıcıdır.

İstanbul iki kez zaptediliyor; ilki, 1204 yılında ve Latinler tarafından ele geçiriliyor. Batılılar, Latinler, şehri görülmemiş bir yağmaya tabi tutuyorlar; yine de Fatih'in askerlerine çok büyük zenginlikler kalıyor.

Galata, başından beri İstanbul'un dışındadır. İstanbul bir Roma öykünmesidir ve daha sonra pek çok kent İstanbul'a öykünüyor. Roma türünden yedi tepe üzerinde kuruluyor; ancak çok zaman yanlışlarla sanıldığı gibi bunlar arasında Çamlıca bulunmuyor. Bütün tepeler eski İstanbul'dadır, eğer tepe sayılırsa, Topkapı sarayının bulunduğu yer ya da Bayezıt Meydanı İstanbul'un iki tepesidir.

Hep yiyicidir. Hep kavga kaçkınıdır. Kavgalarının hepsi oyundur. Ölümleri bile oyun biliyorlar ve bugün Dolmabahçe'deki ölümcül oyunlar, Roma zamanında bugünkü Sultanahmet yakını olan Et Meydanı'ndaki ölümcül sporları hatırlatıyor. Tarihten beri İstanbullu için ölüm hep yabancıdır ve hep başkalarının ölümüne ağlıyor veya oynuyor.

Onbeş-onaltı Haziran bir kenara bırakılacak olursa modern İstanbul hiç bir devrimci gelişmenin tanığı olamıyor. Patrona Halil, Kabakçı ya da Otuz bir Mart ayaklanmaları İstanbul'un tarihidir; kurtarıcıları ya Selanik'ten ya da Anadolu'dan geliyor.

Nasıl yaşadıklarını bilmek zordur ve sevişmeyi bile sonradan öğrendikleri kesindir. İstanbullu için esas sevişme türü erkeğin erkekle ve kadının kadınla sevişmesidir; pek çok erkek tarafından yazılmış divan erkeklere olan aşk üzerinedir. Kadınların kadınlara aşkı da öyle gizlenecek bir durum değildir; bazı kadınlara aşık kadınların bunu anlaşılır hale getirmek için beyaz tülbentten boyun bağı takmaları ve tülbentin görünen bir yerine de "ah ah" diye yazmaları usüldendir.

İstanbullunun karşı cinsi sevmesinde Kırım Savaşı önemli bir yer tutuyor; savaşta yaralı İngiliz subaylarına hastabakıcılık yapmak ve güzel vakit geçirmelerini sağlamak için İngiliz asil kızları, hemşireciliğin kurucusu Florance Nightingale de bunlar arasındadır, İstanbul'a akın ediyorlar. İstanbullu bunların aşklarını görüyor ve kadın ile erkek arasındaki aşkları taklit etmeye başlıyor. Kırım Savaşı'nın hemen arkasından daha önce kapitalize olan Mısır'ın prens ve prensesleri İstanbul'a akın ediyor; İstanbul'da sahilhane, yalı, satın alıyor ve Pera'da arabalarda mendil düşürmeyi ve göz süzmeyi yaygınlaştırıyor. Boğazdaki bütün önemli yalıların Mısırlı Prenslere ait oluşu, bu dönemden kalmadır; "İstanbulin" giymeye başlayan İstanbul erkekleri, Mısırlı prens ve prensesler arasındaki aşklarda çıraklık ediyorlar.

Cihangir ilk modern müslüman mahallesidir ve İstanbullu için eşi bulunmaz bir yeri simgeliyor. Hem Pera'nın içindedir ve hem de bir yolla ayrılıyor; hem içinde olmak ve hem de ayrılma, İstanbul aydınının kimliğidir ve bu zamandan geliyor. Cihangir'den Kabataş'a yürüyerek iniliyor; Kabataş, İstanbul'un ilk aydınlarını, vapurla, Bab-ı Ali'ye ve İstanbullu için çok önemli olan Üsküdar'a ve Boğaz'a bağlıyor. Nakliyat açısından da fevkalede elverişli bir konumu çiziyor.

Benim İstanbul'da öğrenci olduğum yıllarda en pahalı kadın fahişelerin yeri olmaya başlamıştı. Şimdi erkek fahişelerle en modern aydınlara konut sağlıyor.

Cihangir'i Taksim'den büyük oteller ve binalar ayırıyor.

Mehmet, İstanbul'u fethe karar verdiğinde buralar bağdır. Gemilerini stadyumun arkasından, belki de şimdiki Hilton Oteli ile Divan Oteli'nin arasından, bağların içinden geçiriyor ve Kasım Paşa deresinden Haliç'e indiriyor.

Mehmet'in yolunu izlemeyi düşünüyorum.

İstanbul'un fethine Taksim'den başlamak gerektiğini düşünüyorum.

Yıkım, Taksim'den başlamalıdır.

Taksim, dünyanın en büyük tepesi, en büyük meydanı yapılmalıdır.

Bir çırpıda Su Deposu ile Atatürk Kültür Merkezi'ni yıkmalıyız.

Yıkmadan önce bu iki binadan, Su Deposu ile Atatürk Kültür Merkezi'nden hangisinin daha çirkin olduğu konusunda bir yarışma açmalıyız. Bir kez içini de gördüm, Atatürk Kültür Merkezi kadar çirkin bir opera binası düşünemiyorum. İçi mi dışından ve dışı mı içinden daha çirkin olduğuna karar veremiyorum. "Sanatçı Deposu" olarak inşa edildiğini sanıyorum.

Bu taş yığınları bu oteller hemen yıkılmalıdır.

The Marmara, Sürmeli Park, yanındaki binalar hemen yerle bir edilmelidir. Sıraselviler'deki kiliselere kadar taş üstünde taş bırakılmamalıdır. Ortaya dünyanın bir besin harikası olan mantar gibi düm düz bir tepe çıkmalıdır. Trafik tepenin altından verilmelidir.

Bu dünyanın en büyük tepesinde bu her yürüyenin denizi gördüğü yerde, bu dünyanın en büyük miting alanında bir tek Sheraton kalmalıdır. Sheraton, devrimini yapamamış ülkelerden gelen gençler için konuk evi olarak kullanılmalıdır.

İstanbul bize layıktır: Biz yıkmalıyız.

YENİDEN SACAYAĞI

Marksizm-leninizm'in düğüm noktalarından birisi kütle ile bilim ilişkisi oluyor; kütle ile bilimin içiçe girişi, çekirdeğin ayrışmasına benzer bir güç kaynağı olabiliyor. Birbirine çok uzak olmayan iki yanı var; kütle içindeki temel eğilimi görüp geliştirerek, formüle ederek, kütleye dönüştürmek birinci yoldur. Kütleye yatkın eğilimleri netleştirerek kütleye içermek diğer yoldur. Her iki yolla kütle dinamizmine kavuşuyor veya bilim, hareketli somuta dönüyor.

Çok yakın zamanda Cumhuriyet Gazetesi'ndeki gelişmeler bu ilişkinin anlaşılmasına yardımcı bir nitelik taşıyor: Toplumsal Kurtuluş, Cumhuriyet'in bir TÜSİAD gazetesi olduğunu yazıyor, İkibine Doğru Dergisi, Cumhuriyet'teki dönekler üzerine bir sayı çıkarıyor ve Cumhuriyet Gazetesi, dönekler veya TÜSİAD yanlıları ile bunların dışında kalanlar olarak ikiye ayrılıyor. Şimdi gazete TÜSİAD'lı döneklerin hizmetindedir; ayrılanlar Cumhuriyet Gazetesi'nin bir TÜSİAD gazetesi olduğunu, yerli ve yabancı basın yayın organlarına ifade etmekten çekinmiyorlar.

Cumhuriyet Gazetesi'nde olanlar bir ayrışma veya patlama niteliğini taşıyor; başında Toplumsal Kurtuluş'un işareti var. Ancak gelişmelerin Kurtuluş'un maddi gücünü çok aştığı kesindir; Kurtuluş'un, kütle ya da madde, burada Cumhuriyet Gazetesi, içindeki temel eğilimleri ve çelişkileri zamanında görüp formüle ettiği ortaya çıkıyor. Bu formülasyon, pasif ya da edilgen bir iş değildir; bunu dile getirmek istiyorum. Ayrıca formülasyonun büyük tirajlarla dağılmasının da sanıldığı kadar önemli olmadığı anlaşılıyor; çünkü, ham bir biçimde kütlenin içinde bulunuyor. Kütle ya da madde, yatkın bir durum gösteriyor.

"Sac Ayağı" formülasyonun da buna yakın bir konum ve işlevi olduğunu düşünüyorum. İlk kez 1980 yıllarının ortasında, sosyalist parti kuruluşunun yeniden tartışılmaya başladığı bir

zamanda, daha çok Murat Belge, Uğur Mumcu, Doğu Perinçek ve benim katıldığım toplantı ve panellerde daha çok ben dile getirdim. İlk dile getirilişinde bir askeri darbeden yenik çıkmış olmanın ezikliğiyle, devrimci demokrat silahlı eylemleri mahkum etme eğilimini ve diğer yandan legal parti gereğini anlatırken gizli parti pratiğini tümden yok sayma aşırılığını karşılama ihtiyacı önemli bir yer tutuyor; ilk formülasyonlarda silahlı eylem, gizli parti ve açık partinin birbirinden ayrı olacağı ve insan iradesinin ötesinde, her üçünün de ortaya çıkabileceği vurgusu ön plana çıkıyordu.

İlk olan formülasyonların çoğu türünden çubuğu tersine bükmenin etkilerini taşıyor.

1991 yılının sonlarına doğru ise kendi kütlesinin içinde daha net bir eğilim olarak görülüyor. Burada, bu incelemede, bu netlik üzerinde durmak istiyorum. Ancak önce, belli bir durum saptaması veya envanteri ortaya koyma ihtiyacı var.

Bir, Sovyet sosyalizminin resmen çöküşü, Türkiye devrimci hareketi ve solu içinde depolitizasyon sürecine yeni bir ivme vermiştir; ve sosyalist gelecekten umudunu kesenlerin sosyalist düzeni son derece küçültmüş bir dünyada kendilerini çok daha fazla yalnız hissederek, güçsüzlük hastalığına yakalanmaları ve sol devrimci mücadeleden ayrılmaları yeni bir hız kazanıyor. Eylülist darbeden sağ kalan sol devrimci kadrolar, yeni ve sonuncu bir darbe ile karşı karşıya geliyorlar; görünürdeki gerekçeleri farklı olmakla birlikte bir devrimci irade felcine yakalananların sayısında konjonktürel bir artış saptanıyor.

İki: Yirmibin kişilik Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde düzene karşı "alternatif" açılış ancak elli kadar öğrenci toplayabiliyor. Bilkent'te ise bu yıl yapılan alternatif açılışa otuz dolayında öğrenci katılmış bulunuyor. Geçen yıla göre öğrenci hareketliliğinde bir düşüş görülüyor.

Üç: Toplumsal Kurtuluş'un kendi değerlendirmelerine güvenliliği açısından Zonguldak seçimleri ayrı bir mihenk taşı oluyor. Seçimler, Zonguldak maden işçiliğinin köy bağlantıları

ve maden işçilerinin lider takımının güvenirsizliği üzerine, Toplumsal Kurtuluş'un yazdıklarını, aşırı ölçüde doğrulamış bulunuyor. Ancak doğrulanmamış olmasını halâ temenni etmek gerekiyor; Paşabahçe Direnişi ile birlikte son zamanların en önemli işçi hareketliliğinden birisi olan Zonguldak eylemi, işçi cephesinde iyimser değerlendirmeler ve abartmalı yazılar konusunda son derece uyarıcıdır. Dört: 1980 yılları ortasında, susuzlukla ölüme yaklaşan sebzelerin meyve vermesi türünden, hızla verim atan aydın hareketi, tekellerin kuşatmasına dayanamayarak, daha sonraki yıllarda erime gösterdi; ancak 1991 seçimlerinin diyalektik bir uzantısı olarak yeniden canlanma işaretleri veriyor. Bugün en düşük noktasındadır; ortada olan sadece canlanmanın işaretleridir. Devlet sanatçılığını reddedebilen sanatçılar Cumhuriyet Gazetesi'nden ayrılmayı göze alabilen yazar ve okuru ile Küba halkı ile dayanışma girişiminin yolaçtığı ilgi umut vericidir.

Beş: Kim söylerse söylesin, radyodan ve televizyondan sosyalizm sesinin duyulması son derece önemlidir. Bu açıdan bakıldığında Sosyalist Parti ve lideri Doğu Perinçek, son seçimlerde, önemli bir iş yapmışlardır ve övülmeye değer buluyorum. Ancak genel olarak bakıldığında, ayrıntısına girmeden, son derece övgüye değer bulduğum bu işin yanında, bu seçimlerin asıl kayıplılarının başında Doğu Perinçek ve Sosyalist Parti'nin geldiğini düşünüyorum. Oy olarak hesaplamıyorum; böylesine önemli bir işi başarmış olmasına karşın, bu kadar az destek alabilmiş olmasını, artık Türkiye sol devrimci topluluğunun Perinçek'i kabul etmeyeceğinin işareti olarak almak gerektiğini düşünüyorum. Bunu, devrimci sol kütledeki temel eğilimlerden birisi sayma gereği var.

Bunda, herhalde, çok çabuk ve çok zaman son derece kısa dönemli yararlara uygun görünen görüş değiştirmelerin etkisi olmalıdır; kısa bir zaman önce birlik önerilen bir partinin liderini istihbarat örgütlerinin kuryesi göstermenin, artık sol devrimci pratikte olmaması gerektiğine inanıyorum.

Altı; Sosyalist Birlik Partisi, giderek kendisini tam bir hiçliğe mahkum ediyor; Türkiye Komünist Partisi'nin, denize ulaşamadan kaybolan ana kanalı olarak görünüyor. Son genel sekreteri ile son genel başkanı unutulmayı ve TİP ve TSİP'de Sosyalist Birlik Partisi'ni temaşa etmeyi tercih etmişe benziyorlar; içlerinden bir kanat, marksizmi tümden reddederek tabanında ve Anadolu'da halâ varolan sağlıklı öğeleri de mezara göndermeyi planlıyor.

Yedi: TKP içinde muhalefetle başlayarak bir ara Toplumsal Kurtuluş çevresinde veya başka yerlerde, dergi çıkararak ya da broşür yayınlayarak daha devrimci söylem tutturan çeşitli TKP fraksiyonları, artık dükkancı kimliklerini kendileri de görerek kendi kendilerini bile ciddiye almaz bir duruma geldiler. Öyle anlaşılıyor, bir ayağını imkanlı DİSK'e ve diğer ayağını güçlü Sovyet sistemine koyarak gerçekleştirilen TKP atılımı kadroları, her ikisinin yokluğuna bir türlü alışamıyorlar ve sürekli olarak yeni bir dayanak arıyorlar ve önemli zamanlarını "buldukbulamadık" tartışmalarıyla geçirmeye ayırıyorlar.

Sekiz: Devletin de bu tür tartışma ve zaman ayırışlarını ciddiye almadığı görülüyor. Şimdi Türkiye ceza hukuku sisteminde, son yıllarda benzeri olmayan yepyeni bir durum var: Son değişmelerle birlikte, Türk ceza sisteminde, silahlı mücadeleye girmemek koşuluşla, gizli sol siyasal örgüt kurmayı yasaklayan ve cezalandıran hükümler ortadan kalkmış bulunuyor. Bunun anlamı şudur: Silahlı mücadeleye girmemek koşuluyla, girenler biliniyor, devlet, eylülist darbe öncesinden kalan ya da yeni yetişen kadroların gizli örgüt plan ve çabalarını kendisi için önemli bulmuyor. Ceza sistemindeki boşluk bunu gösteriyor.

Bu nokta üzerinde durmak gereğini duyuyorum. Bugünkü konjonktürde klasik anlamda "komünist" gizli örgüt peşinde koşmanın her hangi bir riski bulunmuyor. Mümkündür, devlet, bu alandaki ilerlemelerin sınırlı ve yavaş olacağı değerlendirmesini yapıyor. Gerçekten de klasik anlamda gizli örgütlenmede hızlı gelişmeleri beklemek hayaldir; ancak önemsiz olduğu

anlamına gelmiyor. Önemlidir; fakat ciddi bir risk taşımıyor. Sabır istiyor ve çok zor görünmüyor.

Silahlı hareketlerin dışında devlet düzeninin bugün önemli gördüğü hareket türü, kendi ideolojik hegemonya ve kuşatmasını sarsan hücumlardır; bunlar kütle hareketliliğinin başlatıcıları sayılmalıdır. Kütle hareketliliğinin hızlanması, çoğalması ve belli bir düzeye gelmesi, gizli siyasal örgütlenmelere eğilimleri artırıcı bir işleve sahip görünüyor.

Dokuz: Manzara budur. Yalnız politikanın gücün şiiri olduğu unutulmamalıdır; güç kavramının kendisi ise önemli bir görecelik öğesi taşıyor. Güç kavramının kendisinde karşılıklı konumlanış önemli bir yer tutuyor, bu nedenle çizilen tablo, karşılıklı bir konuşlandırma mantığı içinde ele alınacak olursa, hiç bir umutsuzluk mesajı vermiyor.

Seçimlerden en büyük oy oranı ile çıkan partinin bu düzenin en büyük şansızlığı olduğu rahatlıkla söylenebilir. Doğru Yol Partisi ve lideri, toplumun önündeki hiç bir soruna çözüm olamıyor. Ayrıca başarıyı abartmamak gerekiyor, oyların dörtte birinden biraz fazlasını temsil ediyor ve daha ileri gitme imkanlarından yoksun görünüyor. Demirel, tekrar başbakanlığa dönüşünü sağlayabilmek için eski rakipleri Hüsamettin Cindoruk ve Bedrettin Dalan türünden isimleri bağrına basmak zorunda kalmıştır; bu, Demirel'in pek çok manevrasının önünü kesiyor. Demirel, bir koalisyon ile iktidar koltuğuna oturma imkanını elde ederken kendi partisi içinde iktidarından büyük fedakarlıklar yapmak zorunluluğunu duyuyor.

Demirel'in gidebilecek bir yeri görünmüyor. SHP için de durum aynıdır; SHP seçimden çıkmaz sokak psikolojisiyle çıkmıştır. İktidarın çok uzağındadır ve görünen dinamikler iktidara yaklaştırıcı değil uzaklaştırıcı bir nitelik taşıyor.

Yakın gelecek bir "sol" hükümet işareti vermiyor. ANAP ise ancak DYP'i ortadan kaldırarak veya DYP ile birleşerek iktidar olabilir; ikisi de zor görünüyor. Bütün bunlar bir araya geldiğinde, mevcut burjuva partiler açısından ortaya çıkan tablonun

tümüyle bir çözümsüzlüğü yansıttığı çok açıktır; sol devrimci güçlerin kütleselliğinin en az noktalara indiği bir zamanda burjuva düzeni ancak statükoyu tutabilecek bir noktadadır.

On: Giderek daha fazla statükoya mahkum düzen partilerinin "insan hakları" edebiyatında birbirleriyle yarış etmeleri bir paradoks görüntüsü veriyor. Bunda modaya uymak kadar kuşatılmış olan işçi sınıfı ve emekçilerin uyanmasından korkunun büyük rolü olmalıdır; emekçiler ile işçi sınıfının bu edebiyattan güven duymaları ihtimal dahilindedir.

Onbir: Kürt devrimci hareketi, düzen partilerinin düzen içinde çözemeyecekleri bir aşamaya girmiş görünüyor. Her türlü ibre Kürt devrimciliği tarafına dönüyor; bunun, Kürt devrimci kadrolarını önemli bir bakış rahatlığına yöneltmesi kaçınılmazdır. Bugünler kaçınılmaz olanın işaretini veriyor.

Oniki: Botan ve Behdinan Bölgeleri'nde kurulmaya çalışılan hükümet, ciddi bir adımdır. Hükümet'in ve Genelkurmay'ın, bu adımı ve ciddiyetini, Toplumsal Kurtuluş'un haberinden çok daha önce duymuş olmasını beklemek gerekiyor. Bülent Ecevit'in de, bu bölgede bir otorite boşluğundan söz etmesini, istihbarat kaynaklarının Ecevit'e ulaştırdığı bilgilere bağlama eğilimi taşıyorum. Hem son "sınır ötesi" hareketlerin ve hem de askeri makamlara yakın açıklamalar yapan Bülent Ecevit'in tutumunun, söz konusu bölgede bir "Yeni Lübnan" kaygısına dayandığını sanıyorum; Ecevit uyarıcı oluyor ve askeri hareket bölgenin bir tür "Lübnanlaştırılmasını" önlemek amacına dayanıyor.

Onüç: Mümkün mü? Şu aşamada gelişmeleri dikkatle izleme gereğine işaret etmekle yetiniyorum.

Ondört: Sac ayağından ikisinin, bir süre için de olsa, üst üste binme ihtimali belirmektedir.

Onbeş: Seçim sonuçları, Türk ve Kürt emekçilerinin, sosyalizme açık, emekçi partisi için çok daha elverişli politik koşullar yaratmıştır.

Onaltı: Kürt hareketliliği, "Türk" hareketliliğine büyük değer biçen bir duruma gelmiştir.

Bu saptamaların ışığında bir tarihsel değerlendirme yapma imkanının olduğunu düşünüyorum. Birincisi, Türkiye İşçi Partisi'nin eninde-sonunda, bir emekçi partisi niteliğini aşamamış olması ile ilgilidir. 1965 yılında elde ettiği başarı ile Kürt emekçi yığınlarını kazanma ihtiyacını duydu; "Doğu Mitingleri" bu ihtiyacın ürünü oldu. Bu dönemde TİP, kapsamlı ve kapsayıcı bir Türk-Kürt emekçi partisi olarak çalıştı; önce THKP'nin ve daha sonra da Kürtçülük yaptığı ithamıyla Anayasa Mahkemesi'nin darbelerine ve darbesine dayanamadı. Lübnan ve Filistin kamplarını bir eğitim alanı olarak seçen THKP-THKO, tarih içinde daha sonra geldi; 12 Mart'ın darbeleri içinde öncü kadrolarının hemen hemen tümünü, ya ölümle ya hapislikle, kaybetti.

Yapmak istediğim saptamanın tarihle ilgili yanı şöyle oluyor: İki ayak aynı zamanda değil ve birbirini ortadan kaldırarak ortaya çıkıyorlar. Gizli parti arayışlarının biraz ciddiyet kazanması ise, tarihsel olarak, daha da sonraki dönemde beliriyor.

Öyle görünüyor, 1960 sonrası Türkiye'nin sol tarihi de, uyumsuz olmakla birlikte, yine bir sac ayağı formülasyonu veriyor.

Ancak önemli olanın tarihsel uyumsuzluğu ortadan kaldırmak olduğundan kuşku duymuyorum. Bugüne böyle bir şansla bakabiliyorum.

BÖLGE DEVRİMİ

Ekim devrimi, dünya sosyalizminin kalesinde, Almanya'da, eridiği bir zamanda gerçekleşti. Devrim, beklenmedik bir yerde ve egemen bilgiçlerinin bilmedikleri bir kadro tarafından gerçekleştirildi. Sosyalizmin yıkıldığının düşünüldüğü bir zamanda, umulmadık bir yerde beklenmedik önderlerle gerçekleştirilmesi Ekim Devrimi'nin özellikleridir.

Bugün, çökmüştür.

Stalin sisteminden çok uzaklaşmanın kapitalizm olduğunu göstererek tarihe mal olmuştur.

Çöküşten hemen çıkarılacak iki ders görülmektedir. Bunlardan birincisi Trotskiy ve Mao'nun tarihin kaydettiği önemli ve yiğit devrimciler olmasıyla ilgilidir. Yaşamlarını, anladıkları sosyalizmi kurmaya ve bunun için sınıflı toplumu devirmeye ayırdılar. Gerilerinde trotskistleri ve maocuları bıraktılar.

Trotskiy ve Mao'nun ardılları, Sovyet sisteminde gördükleri eksiklikleri, bir sosyalizm düşmanlığına çevirmekten kendilerini alamadılar. Yayınları ve eylemleri ile, dünya tekellerinin, istihbarat ve propaganda örgütlerinin araçları haline geldiler. Küçümsedikleri varolan, reel sosyalizmin yıkımında payları vardır. Bu pay onları, bundan sonraki devrimci sosyalizmden uzak tutacaktır.

Cahilleşmeyi temsil ettiler. Eğer reel sosyalizm, otuzlu yıllarda veya altmışlı yıllarda, sosyalizm olmaktan çıktıysa, şimdi olan nedir; kafasının içinde köy imamı örneği yanar-döner fırıldaklar yoksa, her halde, lenin'in heykellerinin çöp arabalarında taşınmasından sevinç duymamalıdırlar. Bunlar, Vietnam halkının mücadelesine, Kastro'nun devrimine, Angola'ya destek olanlarla, Lenin'in heykellerini sürükleyenleri, Honecker'i düşman ellere teslim edenleri aynı yönetimin iki kliği sayacak kadar köy imamı kafalıdırlar.

Sosyalizm, bir dünya sistemidir ve bu çöküşe karşın hiç bir zaman unutulmaması gereken ikinci derstir. Ekim devrimi, bir bölge devrimi olarak doğmuş, ancak dünya devrimini gerçekleştirecek dinamizmden yoksun çıkmıştır. Başka ülkelerde devrimi kolaylaştırmak yerine, olan devrimlere destek vermiştir. Fakat sonuçta, geride kalan sınıflı sistemleri yıkmak iradesin-

den yoksun kalan, bu nedenle kapitalizm ile barış içinde bir arada yaşamayı kabul eden sosyalizm, bir dünya savaşını ve bir soğuk savaşı atlattıktan sonra, ikinci soğuk savaşta, barış içinde yaşamayı planladığı sistem tarafından çökertilmiştir.

Fransız halkı, ilk burjuva devrimini gerçekleştirmiştir. Bunun onurunu taşımaktadır; daha sonra bir kaç kez reddetmesine karşın onur, Fransız halkınındır.

Rusya halkı, ilk sosyalist devrimini gerçekleştirmiştir. Büyük bir söz olmuş, büyük bir türkü olarak dünyanın her yanında yankı bulmuştur. Rusya halkı şimdi devrimini reddetmiş, gelecek kuşakları, Rusya halkına olan borçlarından kurtarmıştır.

Bölge devrimi gündemdedir. Eşitsiz gelişme yasası, Sovyet sosyalizmini aşacak bir devrimin onur ve sorumluluğunu bu bölgenin halklarına vermektedir. Bu bölgenin halkları, Kürtler, Araplar, Ermeniler, Helenler, Bulgarlar ve hiç kuşkusuz Türkler'dir.

Bölgenin sorunlarının çözümü ancak devrimledir.

Sorunlar, bölgeyi devrime zorlamaktadır.

Akdeniz'in bütün dillerde adı, Karalar Arası Deniz'dir. Karalar Arası Deniz, bölge halkını birleştirmek durumundadır.

Karadeniz'in eski adı İyi Komşuluk Denizi'dir. Bölge halkı İyi Komşuluk Denizi'ni aşarak birbirini geliştirmek zorundadırlar. Dostluk ve karşılıklı sevgi, ancak birbirini geliştirmekle mümkündür.

"Tek başıma kendimi ne kadar geliştiririm": Bu kapitalizmin öz ilkesidir.

"Birlikte yoldaşımı nasıl geliştiririm": bu ortakçılığın ilkesidir. Bölge devrimi, başından itibaren ortakçılığın bu temel ilkesine göre örgütlenmek ve iktidarı almak durumundadır.

Bölge devrimcisi, kendi halkının devrimi ile bölge devrimini özdeşleştirebilendir. Bölgenin her yöresindeki devrimi kendi devrimi kadar öncelikli göremeyen bölge devrimcisi olmamalıdır: bölge devrimi bölgede kalmamak zorundadır.

"Ekim Devrimi ölmüştür." Devrimci, "Yaşasın Bölge Devrimi" diyebilendir.

Devrimci, yıkıntıda devrimi görebilen ve dünya devrimini planlayandır.

YENİ BAŞKENTİ NEREYE KURMALI

Kalesi olan kent önemsiz değildir. Ankara'nın her tarihte ünlü bir kalesi var. Bu nedenle Birinci Cumhuriyet'in, köhne bir kasabayı başkent seçtiği iddiaları gerçeklerle bağdaşmıyor. Ankara, Roma döneminde de, Türk yönetimlerinde de önemli bir kent olarak biliniyor. Wittek, Osmanlı yükselme döneminde Ankara'nın büyük Orta Anadolu'nun başkenti olduğunu kaydediyor.

Roma'dan kalanlar önemine tanıklık ediyor. Doğu - Batı ve Güney - Kuzey ticaret eksenlerinin ortasında ve kesiştiği bir yerde kuruludur; Halide Edip Adıvar, 1920 yılında Ankara'ya ilk kez geldiğinde gök kubbesindeki renk çeşitlemesine hayran kalıyor ve bir daktilo makinasına ihtiyaç duyduğunda Osmanlı Bankası'nda bulabileceğini öğreniyor. Osmanlı Bankası'nın bulunduğu yer önemlidir.

Humann, 1882 yılında, Ankara'da, 4.000 Türk - Müslüman ve 1.700 Ermeni - Katolik hane bulunduğunu kaydediyor. Ermeniler'in bulunduğu yerler, zanaat, ticaret ve sanat merkezleri oluyorlar.

Ankara, Angora, Angara, Engürü, Engüriye, Ancure, Ankyra adlarıyla biliniyor; "anker" veya "ankor", çapa demektir, sözcüğünden türediğine inanılıyor. Başkentlik çapasının da atılması bir Osmanlı uzantısıdır. Osmanlı yayılmasında da gerilemesinde de başkent değiştirmeyi bir usül haline getirebiliyor. Bursa alınınca Bursa, Edirne alınınca Edirne ve İstanbul alınınca İstanbul payitaht yapılıyor.

"93 Harbi" ile 1877 yılında Türkler, Rusya karşısında utandırıcı yenilgiyi yaşayınca Türkler'in en büyük ve geri göçlerinden birisi başlıyor; yıllarca kağnılarla, daha önce Balkanlara ve diğer uzak yerlere yerleştirilmiş olan Türkler, önemli ölçüde melezleşmiş olarak, Anadolu'ya ve Eskişehir Ovası'na dönüyorlar. Rus askerleri de, bugünkü Yeşilköy olan Aya Stefanos'a demir atıp alışverişe İstanbul'a iniyorlar. Bir göç başlıyor; İstanbul boşaltılıyor.

Osmanlı yöneteninin resmen bir yeni başkent arayışı Balkan yenilgisiyle birliktedir. Edirne, içerde ve dışarda ancak kesinlikle bir sınır kenti, "serhat şehri" olunca, belki de Mehmet'in İstanbul'u almak için Edirne'den hareket ettiği de hatırlanıyor, içerde bir başkent aranmaya başlanıyor. Osmanlı emrinde Alman subayı Goltz Paşa, 1913 yılında resmi bir yazıyla yeni başkent fikrini atıyor, Çanakkale Boğazı zorlandığı zaman Eskişehir, ciddi ciddi başkent olarak düşünülüyor.

1920 yılllarının başında da Eskişehir, başkent alternatifleri arasında yeralıyor. Ankara'nın rakipleri arasında Sivas, Kütahya ve Konya ile birlikte Eskişehir de var. Kızılırmak yakınında yep yeni bir kent kurulmasını önerenler de çıkıyor.

Kemalistlerin zoraki başkentidir.

Kemalizmin ve Birinci Cumhuriyet'in sonunun görüldüğü bir zamanda yeni başkent arama kaçınılmaz olarak ortaya çıkıyor.

Yıllardır bunu düşünüyorum. Uçağa bindiğimde bir topoğraf türünden araştırma yapıyorum. Bana göre, şu anda bir değil iki başkenti düşünmek gerekiyor.

Ankara'yı düşünüyorum ve hep İstanbul'la karşılaştırmalı olarak değerlendirmekten kendimi alamıyorum. Kent'in çok önemli yazarı Mumford'tan ödünç aldığım bir nitelemeyi, "dreamy narcissism of village", İstanbul'a uygulayacak olursam, İstanbul hep, köyün rüya dolu narsisizmini temsil etti. Ankara'nın narsisist olmak için neyi olabilir? Düşünmek zorunluluğunu duyuyorum.

Belki güneş dünyada en güzel Bebek sırtlarında doğar.

Dünyada güneş belki de en güzel Ankara'da batar.

Bebek sırtlarında şafağa, Ankara'da ve mümkünse Ankara'dan biraz çıkıp Polatlı'da, günbatımına doyum olacağını sanmıyorum. Merkezde kırmızının ve eylem olarak yangının daha güzelini, Ravel'in müziği gibi kendisini tekrarlayanını, tekrar ile güzelliğini artıranını, batarken kırmızının mora dönüşümünün daha görkemlisini düşünemiyorum.

Hepsi bu kadar; üstelik günbatımı da, nihayet günbatımıdır.

Üstelik tarih, eylemlilik ve sınıflar, Roma ile İstanbul'un mirasçısı bu bölgede, yeni parçalanmalara, batışlara ve yeni birliklere gebe görünüyor.

Zoraki başkent'tir. İstanbul'un işini kaybetmiş bürokratları ile yorgun ve yılgın ihtilalcilerinin sığınağı haline geliyor. Kurtuluş Savaşı'nda bir süre yine de ihtilal havasını yaşıyor; Falih Rıfkı yılgınlarla ihtilalcileri birbirinden ayırıyor. İstanbul'da işini kaybetmiş ve işine dönmekten başka düşüncesi olmayan yılgınlara karşı, ihtilalci kesimin, "coşkun, şevkli ve daima tetikte bir hava" içinde olduklarını kaydediyor. Önemli buluyorum; bir yer, coşkun, şevkli ve önemli ölçüde vesveseli ve bu nedenle hep tetik üzerindeyse, ihtilalcidir.

Dil insanlığın büyük keşfi ve soyutlamasıdır.

Kent ise konuşma yeridir.

Bütün kentlerde bir "promenade" yeri olması bu nedenden doğuyor. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, başkent Ankara ile ilgili olarak, "ve yine bu saatte İstasyon Caddesi'nin Büyük Millet Meclisi'yle Parti binası arasındaki tatlı meylini, bir takım ağırbaşlı, ağır yürüyüşlü kimselerin iki yana sallana sallana ve her iki adımda bir durup konuşarak" defalarca katettiklerini kaydederken, ilk promenade eksenini de belirlemiş oluyor. Ben Ankara'da üniversiteye başladığım zaman promenade kulvarı olarak Ulus'taki bugünkü çirkin işhanının önüyle Kızılay'ın Sıhhıye'ye uzanan ve bugün "uzun çarşı"haline getirilen kesimindeki geniş kaldırım yarışıyorlardı; Kızılay, açık bir üstünlük sağlamaya başlamıştı.

Her ikisinde de "promenade" yaptığımı hatırlıyorum; Coşkun Kırca'nın o gün, Ulus'ta ansızın koluma girerek, Aydın Yalçın ve merhum Muammer Aksoy ile ilgili olarak anlattıkları, benim çocukluk yaşımda öylesine şaşırtıcıydı ki, hiç unutamıyorum. Şimdi geriye dönüp yazarken farkediyorum, ben hep benden çok önde gelenlerle "tur" atmışım; Kızılay'da zamanın ünlü eleştirmeni Ataç, saygın profesörler, şair adayları, bürokratlar, Sıhhıye ve Kızılay meydanları arasında gidip gelirken, hem konuşuyorlar ve hem de, arada bir, diğer yürüyüşçülere saygın selamlar gönderiyorlardı.

Bunlar bitti. Acaba şehirler de bitti mi? Ankara'nın başkent

olarak bittiğini kesin olarak görebiliyorum.

Biterken geriye ne kaldı; bu soruya bir cevap bulmak istiyorum ve henüz bulabilmiş değilim. Bulabildiklerim sadece istatistiklerdir: Kemalist, daha doğrusu sol kemalist ve belki bir zorlama ile "komünizan" kemalist politik düşünürler Şevket Süreyya Aydemir ile Doğan Avcıoğlu bir kenara konursa, geriye ne kalıyor? İstanbul'dan bunların karşısına çıkarılacak kimse bulamıyorum. Kemalizmin karşısında, Mahir Çayan'ı bir ayağı kemalizmde bir ayağı karşıda bir yerde düşünmek koşuluyla, İsmail Beşikçi ile Abdullah Öcalan'ın karşısına, İstanbul takımından ne çıkarılabilir; bilmiyorum.

Bunların hepsi de Ankara'ya göç etmiş ve ancak yapılarını Ankara'da kurmuşlardır. Peki neden? Bu zoraki başkent Ankara'nın, bu artık bütün verimini vermiş ve fosilleşmeye yüz tutmuş bohçanın, bu artık güzelleştirilmesi imkansız konuşma yerinin, aydın şiddetinin kuluçkası oluşunu açıklamak zorunluluğunu duyuyorum. Sadece duyuyorum.

Ama yine de eğer Hegel, hareketsiz bir büyük kayaya yapışmış bir insan beyninin aşırı büyümesi ve fışkırması değilse, nedir? Hegel, İngiltere'de çıkamazdı; İngiltere bir kaya değil oynak çakıl taşlarından oluşan bir kütleydi. Paris ise bir esnaf kentidir. Esnaf, teklifsiz, laübali bir yığındır ve Paris, dünyada entellektüelizmi ve formalizmi temsil ediyor. Zıtlı görünmüyor.

Zıtların birliği sanıldığından daha etkin bir düşünmek ilkesidir.

Kent bir konuşma yeridir ve bir de buna tansiyon ekleniyor. Artık Ankara'da tansiyon tek yanlı bir devlet baskısına ve konuşma da dedikoduya dönüşüyor.

Belki Ankara çıkışlı aydın şiddeti önceden duyulan ölümden kaçış oluyor.

Yeni başkent arıyorum.

Ankara doğal ölümüne bırakılmalıdır. Rönesansı için, içinde sadece üniversiteler bırakılmalıdır. Bu kadar değil, yeni üniversiteler kurulmalıdır.

Başkentliği elinden alınmış Ankara'da meclis binasına gerek yoktur: Meclis binası "Nazım Hikmet Akademisi" olarak kullanılmalıdır. Dil, estetik ve edebiyat üzerine bir araştırma merkezi olmalıdır.

Başkentliği elinden alınmış Ankara'da Harp Okulu'na ihtiyaç yoktur. Harp Okulu, hep kent dışına çıkarılmalıdır. Harp Okulu'nun birkaç üniversiteyi barındırabilecek tesisleri yepyeni bir üniversite yapılmalıdır.

Peki başkent neresi olmalıdır?

Bir değil iki başkent sorunu var. Bir, Türkiye Cumhuriyeti için ve diğeri, kurulacak "Birlik" için olmak üzere iki başkent bulmak zorundayız.

Herkes seçimini yapabilir. Ben, Türkiye Cumhuriyeti'ne başkent olarak Bolu Ovası'nı düşünüyorum. Yeşilin her tonunun hiç kaybolmadığı bu yörede küçük bir başkentin çirkinleşmesini imkansız görüyorum.

Bir de Türkler'in, Kürtler'in, Ermeniler'in, Araplar'ın bir bölümünün, Elenler'in bir bölümünün, başlangıçta hiç olmazsa birleşik Kıbrıs'ın oluşturacağı bir "Birlik" başkenti için Van Gölü'nün çevresini hayal ediyorum.

Bunlar olacaktır. Bundan hiç kuşku duymuyorum.

Dördüncü Kitap

SOSYALİZM

teorik kalıntıların ne zaman ve nasıl etkili olabileceği sorunuyla ilgili olabiliyor. Olumsuz pratikler bütünüyle, bir hareketin önünün kapalı olduğu bir ortamda gelişebiliyorlar; bunu, hareket gelişemiyorsa, olumsuz pratiklerin gelişebileceği biçiminde formüle etmek mümkün görünüyor. Bu, önü kapalı nehirlerin giderek dejenere bir birikime dönüşmesiyle benzerlik gösteriyor. TKP içindeki bozulmalar, Komintern'in 1935 tarihinde toplanan Yedinci Kongre ile başlıyor; Hikmet ve Hikmet, bunları ve Komintern içinde Dimitrov'un hizipci oyunlarını geç farkediyorlar. 1937 yılına gelince Doktor Hikmet kısa bir zaman sonra da Nazım Hikmet, TKP'nin genel çizgisine giriyorlar; Doktor, daha sonra kısmen bağımsız bir yol arayışının temsilciliğini üstleniyor.

Ancak her ikisinin de önü kapalıdır. Kısmen kişiliklerini koruyorlar.

Şimdi Türkiye coğrafyasında durum farklıdır; bir tırnak değişimi yaşanıyor. Devrimci hareket bir tırnak değişimini yaşıyor; üstte kararan ve dibini çürüten tırnak düşme noktasına yaklaşırken alttan alta taze bir tırnak bunu itmeye başlıyor. Taze tırnağı tutanların önü açıktır.

Fakat bunu görmek zorunludur. Çürümüş teorik kimliklerin somutuna dayanarak bunu görmek imkansızdır; elma şekerini akla getiriyor. Soyut somutun derinindedir; elma şekerinin üstünde kırmızı tatlı ve altında ise ekşi elma bulunuyor. Elma şekerinin tatlısı aldatıcıdır; gözü görmez çocuklar, bir süre sonra, kırmızı tatlı yerine, ekşi elmayı yediklerini bile fark edemiyorlar. Devam ederlerse elma şekerinin kamışı ile karşılaşıyorlar.

Beşinci Kitap

BASIN

MİLLİYET : EMNİYET VE İNFAZ

Altan Öymen
Milliyet Gazetesi Genel Yayın Koordinatörü
Başyazar İstanbul

Sevgili Altan Öymen,

Bu mektubu büyük bir üzüntü ve derin bir infial ile yazıyorum. Günlerdir, beni teskin edecek ve bu mektubu yazmamı gereksiz yapacak bir açıklama bekledim; olmadı.

21 Mayıs 1991 tarihli Milliyet Gazetesi'nin birinci sayfasını, "ölüm timi ele geçti" haberine ayırmışsınız. Birgün sonra ise ondördüncü sayfada küçük bir haberiniz var. "Olay Bir İnfazdır" Tırnaklar, haberde yer alıyor ve sana, bu mektubu, bu "olay" ile ilgili olarak yazıyorum.

Neden sana yazıyorum? Üç nedenim olduğunu düşünüyorum. Birincisi, gazetenin, sahibiyle birlikte üçüncü ve sahibi çıkarılırsa, ikinci sorumlusunsun. İkincisi, seni tanıyorum. Üçüncüsü, birlikte gazetecilik yaptık; gazetecilikte senden öğrendiklerim çoktur.

Bu mektubu ise üç nedenle yazıyorum. Birincisi, bu yaptığınız gazetecilik değildir; bunu bildirmek istiyorum. İkincisi, bu yaptığınızdan sorumlu olursunuz. Üçüncüsü ben, seni sorumlu tutuyorum.

Biz halkımızı sokakta bulmadık.

Eğer bu gerçekten "infaz" ise, suç ortağı oluyorsunuz.

Polis notlarını haber yapmak gazetecilikte yoktur.

Olmayan çatışmayı çatışma olarak göstermek gazetecilikte yoktur.

Bir haberi tahkik etmeden yazmak, gazetecilikte yoktur.

Görmediğiniz ve iki insanın hayatı ile sona eren olayları görmüş gibi hikaye etmek gazetecilikte yoktur.

Yıllardır, polis ve basın ilişkisini yazıyorum.

1987 yılında, Dev-Sol ile ilgili benzer bir olayda İstanbul'a kadar gelip basın toplantısı yapmıştım. Basında, gazeteci yerine polis memuru çalıştırıldığını ileri sürdüm. Üç isim verdim. İkisi kesinlikle doğru çıktı. Daha sonra yayınlanan MİT raporu, bun-

ların polis ile içiçeliğini bir kez daha doğruladı. Hürriyet, yaptığım basın toplantısını, "Yalçın Küçük Hedef Gösteriyor" başlığıyla verdi. Kimseyi hedef göstermedim. Basın toplantısı açıklamalarımı, Cemiyet Başkanı Nezih Bey'e de gönderdim. Bana basın için hazırlanmış polis notlarını gönderdi; polis notlarını haber yaptıklarını ve bunun usül olduğunu açıkça yazabildi. Yazdıklarını "Bir Soran Olursa" adını verdiğim kitabıma koydum. Genç kuşaklar okuyorlar.

Bu basın toplantısında Milliyet'i açıkca ve bilerek ihmal ettim. Güvendiğim arkadaşlarım vardı. Ancak haber de gönderdim; eğer muhabiriniz hala Ercüment İşleyen ise, diğerlerinden farkı yoktur. Polisle içiçedir.

Altan Öymen, bu mektubumla kimseyi kimseye hedef göstermiyorum. Ancak seni hedef alıyorum.

Hikaye yazıyorsunuz. Kaleşnikofları görmeden kaleşnikof uyduruyorsunuz. Çatışma görmeden çatışma yazıyorsunuz. Uydurduğunuz çatışma evinde bir küçük çocuğun korkudan titrediğini ve polisin çocuğa şefkat gösterdiğini yazıyorsunuz. Çocuğun babası ise çocuğun kendisine güle oynaya geldiğini basın toplantısında açıklıyor. Çocuğun annesinin öldürüldüğünü bilmediğini ilan ediyor. "İnfaz" ithamıyla karşı karşıya polisleri melekler olarak gösteriyorsunuz. Hiç sıkılma kalmadı mı?

Altan Öymen, ricam şudur: Bu mektubumu kurullarınıza götürün. Aydın Doğan Bey'le, Doğan Heper Bey'le tartışın. Bu büyük yanlışı düzeltin ve bu büyük ayıbı ortadan kaldırın. Bunların bir daha yapılmamasını güvence altına alın. İçinizdeki, hepinizin bildiği polis memurlarını atın. Lütfen, ricamı yerine getirin.

Bir gücünüz yok; bunu yapmak durumundasınız. Kendinizi abartmayın. Mütareke yıllarında, Yeni Gün Gazetesi başyazarı Yunus Nadi, Vakit başyazarı Ahmet Emin, Sabah başyazarı Ali Kemal, Akşam başyazarı Necmettin Sadak, İkdam başyazarı Celal Nuri, Tasvir-i Efkar başyazarı Velid Ebüziyya bir araya geldiler ve Başkan Wilson'dan manda istediler. İstedikleri olmadı. Çünkü kendilerini güçlü sanan güçsüzdüler.

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, ünlü kanun hükmünde kararnameler çıktığında sizlerin yazılarına bakıp "bunlara ne oluyor?" diyordu. Anti-Terör Yasası nedeniyle de bu tepkisini tekrarladı. Sizin alınganlığınızı anlamıyor; "biz bu yasaları kendilerini basın sananlar için çıkarıyoruz" diyor. Gerçekten, Sungurlu süjeleri doğru seçememekle birlikte, kendilerini basın sananlar var.

Yaptıklarınızı, yapamadıklarınızı bilin; gücünüzü ölçün. Mehmet Ali Birand, gitti Öcalan ile görüştü. Ben o sırada hücrede idim; sonradan öğrendim. İlanlar vermişsiniz ancak DGM Savcısı Demiral, size "dur" deyince durmuşsunuz. Gücünüz bu kadar. Bize de "dur" dedi. Durmadık. Hücrelere koydular. Durmadık. Davalar açtılar, durmadık. Sonunda biz kazandık. Artık Özal da siz de özgürce Kürt sorunu üzerine yazabiliyorsunuz. Artık "büyük" basın, bu kendisini basın sananların izinden yürüyerek Bekaa Vadisi'ne hücuma geçti. Biz yapmadık, siz neredeyse Vadi'yi Kabe'ye çevirdiniz.

Altan, yeterli bir güçlülük duygusuyla, size, bu konunun üzerine gitmeniz için yazıyorum.

"Küfür Romanları" kitabımı yazdığım zaman, hepiniz, toplumda mücadele edenleri hedef alan bir kaç genç yazarı övgü yağmuruna tutuyordunuz. Toplumu kendisine sorun yapan bir edebiyat yerine toplumsal düzeni sorun yapanları sorun alan bir edebiyat tekellerin özlemiydi; bu genç yazarlar bu nedenle övülüyordu. Küfür Romanları, bunları hedef aldı ve Milliyet'ten seksiyon şefi Ahmet Oktay da Küfür Romanları'na karşı korkak bir kampanya başlattı. Benim yine hedef gösterdiğimi yazdı ve Alev Alatlı'nın "Aydın Despotu Yalçın Küçük" kitabının reklam işlerini üstlendi. Bir etkisi olmadı; Küfür Romanları, hedefine ulaştı.

Artık etkisizsiniz. Bir ara bunu Mehmet Ali Birand da yazdı; üzüntüsünü dile getirdi. Neden etkisizsiniz, biliyormusunuz? Artık basın olmaktan çıktınız. Artık devletleştiniz. Artık devletten, yürütmeden, ayrı bir "Kuvvet" değilsiniz. Artık resmi gazetesiniz.

Bu nedenle çoğunuz artık eski güzel yazılarınızı yazamıyorsunuz. Sen yazamıyorsun. Bunun yerine "karşı hücum" türü yazılar yazıyorsun.

Artık "Kanlı Hücre Baskınında Yakalananlar 3 polisin Katili"

diye haber yazabiliyorsunuz. Ölen iki kişinin yakınları, çevre sakinlerinin çatışma olmadığını bildirdiklerini basın toplantısında açıkladılar. Küçücük bir polis notuna bu kadar güvenenler, gazeteci olamazlar.

12 Mart'ta "uçak kaçırma" iddiasıyla göz altına alınan ve benim Yıldırım Bölge Toplama Kampında ziyaret ettiğim Altan Öymen'den, eylülist darbe, neler çıkardı?

Eylülist darbenin ilk günlerinde polis hücrelerinden alınarak polis minibüslerinde "infaz" ile yaşamlarını yitirenlerle ilgili pek çok inandırıcı iddia dinledim. Bunların çoğunu "büyük" basın, resimlerle, "kaçarken vuruldular" türünden haberler yapıyordu. Birinde haberin hazırlandığını, gazetede basıldığını, ancak o gün, genç arkadışımızın bağırması nedeniyle infazın gerçekleştirilmediğini de işittim. Bir gün sonra bir genç arkadaşımıza, "büyük" baskında kaçarken öldürüldüğü konusunda haber de okutturulduğunu işittim. Doğru mu; büyük ihtimaldir. Ancak bunları araştıracağım veya araştırması için bir genç araştırıcı arıyorum. Araştırmayı yöneteceğim.

Bunların hiç birisini bırakmaya niyetim yok.

Biz bu insanları sokakta bulmadık.

Biz bu insanlar için yaşıyoruz.

Bir "infaz" iddiası var. "İnfaz" hukukta başka, sol söylemde başkadır. Sol söylemde "infaz, yakalanan solcuların, elleri kolları bağlanarak, yargısız, belki işkence ile öldürülmesidir.

Eğer bu "infaz" iddiası doğruysa, suçtur. Siz, yayınınızda, bu suça ortak oluyorsunuz.

Bu nedenle pek rica ediyorum; lütfen bu olayın üstünü örtmeyin.

Yine tekrarlıyorum, kimseyi kimseye hedef göstermiyorum. Ancak hedef alıyorum.

Gücümü kendimden alıyorum.

Bir de halkımızın vicdanı olmaya çalışıyorum.

Uyarmak istiyorum.

Peşini bırakmaya niyetim yok.

Sonunda ya siz artık böyle haberler yazamaz, olursunuz. Ya da ben böyle uyarılar yapamaz hale gelirim.

İşte meydan. Ve görürüz.

Selamlar.

"CUMHURİYET TÜSİAD GAZETESİDİR"*

Sevgili İlhan Selçuk,

Bugün gazete okuma günümdü ve "Beşikçi'nin Tutuklanması..." başlıklı yazını okuyunca, Sana, bu mektubu yazma gereğini duydum. Hem içerik ve hem de biçem açısından son derece talihsiz bir yazı olduğunu belirtmek zorundayım.

Bu yazını ben sevmedim. Yönü, bizim yönümüz değildir.

Bu yazını sevenler olacaktır. Yazını seveceklerin yönü bize terstir.

Bu yazının, Seni, bizim içinde olduğumuz bir yol ve yönden ayırmasından kaygılanıyor, bunun için de yazıyorum.

Rahatsızlık duyduğumuz görüşleri açıklayanları "hırçın" olarak sıfatlandırmayı doğru bulmuyorum. Kendinizde, İsmail için, "ama bilim adamlığını bir yana bıraktı ve hırçınlaştı" deme yetkisini bulmamış olmanızı isterdim. Ben henüz bilim adamı olamadığımı düşünüyorum, üniversitelerde doktora düzeyinde bilim felsefesi dersleri veriyorum ve bilim adamlarını tanıyabiliyorum. Buna göre İsmail'e "hırçın" demek, hem yanlış ve hem de büyük bir haksızlıktır. İsmail'i, Ankara'da Fakülte yıllarından beri biliyorum. Erzurum Üniversitesi'nin kıraç ve gerici ortamında bin bir baskıya karşın bilim yapmaya çalıştı ve tarik-i ilm, bilim yolundan hiç sapmayan bir derviş oldu. İsmail'i bir derviş olarak görüyorum; yumuşak kişiliğine çok uygun düşüyor. Erenler arasına doğru yol alıyor.

Biz Türkler'in onurudur.

Bir toplum ve bu arada biz Türkler, İsmail Beşikçi türünden insanlarla zenginleşiyoruz.

Büyük bir haksızlığın üzerine, yumuşak kişiliğinden zırhlanmış bir buldozer gibi yürüyor. Büyük bir korkusuzlukla yıllardır tersine bükülmüş çubuğu yeniden tersine büküyor. Gözünü kırpmadan on bin dolarlık ödülü reddediyor ve aynı biçim ve biçemde hapislere giriyor.

İsmail'e daha soğukkanlı bakmanızı diliyorum. İsmail, yaşlı yazarınıza ırkçı demekle doğru ve iyi yapmıştır. 1970 yıllarında, hiç bir yasal engel yokken, bir dergiye Kürtçe ad konduğu

için savcıları göreve çağıran bir hukuk profesörü ırkçıdır. Bu profesörün Cumhuriyet Gazetesi'nde yazması gerçeği değiştirmiyor ve sadece Cumhuriyet Gazetesi'nde ırkçıların da yazdığını gösteriyor.

Bugün Cumhuriyet Gazetesi Kürt konusunda "özgürce" yayın yapabiliyor. Hakkınız var mı? Kürt gerçeğinin üzerindeki karanlığı yırtmak için herhangi bir zahmete katlandınız mı? İsmail, hapise gire çıka bu karanlığı yırtmaya çalışırken Cumhuriyet ne yaptı? Ben koynumda Apo mülakatı polisten kaçarken bu mülakatı yayınlaması için Hasan Cemal'e de haber gönderdim; şimdi Kürt sorununun iyice tartışılmasını tavsiye etmek, bir rahatlıktır.

Yazının biçemini de beğenmiyorum: "Ah bir tutuklu olmasa, biz ona ne cevaplar veririz" diyen bir havası seziliyor. Sevgili İlhan Selçuk, bana göre, Cumhuriyet Gazetesi ideolojisinin verebileceği bir cevap yoktur.

Bir: Artık kitaplarımızla bir muza benzediğini gösterdiğimiz Misak'ı Milli ile bir yere gidilemeyeceği kabul edilmelidir.

İki: Mustafa Kemal, uzlaşmacı ve tutucu bir örgütçüdür. Kurtuluş Hareketi'ne sonradan katılmıştır ve kendi önündekileri temizlemeyi başarıyor.

Üç: Ülkeyi bölme suçlaması artık giderek daha çok anlamını yitiriyor.

Dört: Birlik, daha büyük bir bölgede yatıyor.

Beş: Altı yüz yıllık bir yönetimin güllerle kurulduğunu iddia edecek değiliz. Bu yönetim Türk köylülerine olduğu kadar, Ermeniler'e, Kürtler'e, Helenler ve Bulgarlar'a çok çektirmiştir. Biz "Türkler" bunları kabul etmek durumundayız; bu nedenle kardeş halk ve ulusların zaman zaman sergileyecekleri aşırılıkları büyük bir hoşgörüyle karşılamak durumundayız. Zaman zaman Türklüğümüze karşı ağır hücumları sabırla, bir derviş serinkanlılığı ile karşılamazsak, bu bölgedeki zengin ve bereketli yeni oluşumda bir yerimiz olabileceğini sanmıyorum.

Altı: Kürt Ziya Gökalp'in biz Türkler'in bilinçlenmesinde yaptığından çok daha fazlasını İsmail Beşikçi Kürtler için yapıyor. İsmail ile biz Türkler, Kürt kardeşlerimize borcumuzu ödüyoruz.

Ziya Bey'i bilim adamı sayıp İsmail'i saymamak bir büyük haksızlıktır.

Yedi: Kürt kardeşlerimizle, Ermeni kardeşlerimizle, İraki ve Suriyeli Arap kardeşlerimizle, Helenlerle, mümkünse Bulgarlarla, daha büyük bir coğrafyada, eşitlik içinde özgür seçimle oluşacak bir beraberliğin peşinde olmalıyız. Bu arada, hem bize yöneltilecek sert, fakat haklı ve haksız, eleştiri ve hücumlara karşı soğukkanlı olmak ve hem de aramızdan Beşikçi türünden insanların da çıktığını hep ön plana çıkarmak zorundayız.

Sekiz: Bugün Kürtler de ikiye ayrılıyorlar. Kürtler, Mandacı Kürtler ve Devrimci Kürtler olmak üzere iki tayfadır. Ben Devrimci Kürtler'in Sevr Antlaşmasını savunduklarını duymadım. Sevr, emperyalizmin belli bir tarih noktasında dayattığı geçici bir çözümüdür. Devrimci Kürtler, emperyalist çözümlere değil kendi güçlerine güveniyorlar.

Dokuz: Biz Türkler açısından Sevr kötüdür. Ancak Lozan bir şaheser değildir. Kalıcı olabileceğini de düşünemiyorum.

Sevgili İlhan Selçuk, bunları uzatmak istemiyorum. Benim üzüldüğüm yan, Senin içinde olduğun devrimci kanaldan zaman zaman çıkışlarla geleneksel düşünme eğilimleri göstermendir. Sana yakıştıramıyorum. Bana göre Sen ve Uğur Cumhuriyet Gazetesi'nin büyük değerlerisiniz.

Kürt Kardeşlerim içinde Uğur'a çok kızanların olduğunu biliyorum. Uğur'un devrimci Kürtler'e yönelttiği eleştirilere katılmıyorum. Fakat Uğur'un genel gericilik karşısındaki sağlam duruşunu, Adalet Partisi, Doğru Yol Partisi, Anavatan Partisi karşısında eğilmemesini, belli bir çizginin gerisine düşmemek için çok titiz davranmasını hep önemli ve sevindirici buluyorum. Her zaman gazete okumuyorum; yine de Senin, genel insanlık değerlerini savunmandan haberim oluyor ve bunlardan büyük dersler çıkarıyorum. Irak Savaşı konusundaki tutumunu, belki duymamışsındır, pek çok yerde övdüm ve böyle aydınlarımız olduğu için sevincimi dile getirdim.

İsmail'den yaptığın aktarmayı buraya alıyorum.

"Türk basını dördüncü kuvvet falan değildir. Türk basını, Türk Milli İstihbarat Teşkilatı'nın bir şubesi gibi çalışmaktadır. Türk basını Türk polisinin itibarsız bir yardımcısıdır."

Sevgili İlhan, İsmail'in bu sözlerini alıyor ve bunları hırçınlığının bir kanıtı olarak gösteriyorsun. Pek çok yazık! Bu görüşler bizim de görüşlerimizdir. İsmail, haklıdır. Bu görüşler çok büyük bir bilimsel gerçekliktir.

Sevgili İlhan Selçuk,

Ben, yeniden üniversiteye döndüm. Üniversite bir devlet kuruluşudur. Ben şimdi bir devlet kuruluşunda çalışıyorum.

Fakat Sevgili İlhan Selçuk, ne yazık, Sen de bir devlet kuruluşunda çalışıyorsun.

Bilim adamı olmaya özendiğimi söyledim. Bu özenti ile yazıyorum: Cumhuriyet Gazetesi, bir devlet kuruluşu olmuştur.

Ben çalıştığım devlet kuruluşundan kısa bir zaman sonra ayrılacağım. Ancak şu anda çalıştığım devlet kuruluşundaki benim rolümün önemli olmadığını belirtmek durumundayım. Sınıfa giriyorum ve tekelli düzenin öğrenmemek için dirençli yaptığı gençleri, bildiklerimle, aydınlatmaya çalışıyorum. Siz ise bir başka devlet kuruluşunda her gün sizleri okuyanları aydınlatma durumundasınız. Yanıltma, cahilleştirme, koşullandırma ters yöne düzenleme imkanlarını da ellerinizde tutuyorsunuz. Bu anlamda daha önemli bir devlet kuruluşunda çalışıyorsunuz.

Çalıştığın yerin bir devlet kuruluşu olduğundan kuşku duymamanı istiyorum.

Bir: Hasan Cemal de artık bir genel müdürdür. 16 Temmuz 1991 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nin birinci sayfasını kitaplarıma alacağım. HEP Diyarbakır Başkanı Vedat Aydın'ın, İstanbul'da bir gecede onbir insanımızın katledilmesinden hemen sonra, sıcağı sıcağına, bıçak türünden çıkartılmış bir sayı var ortada: Üstte Bush'un yatacağı yatağın ve oturacağı masanın, sandalyeler ilavelidir, iki fotoğrafı yer alıyor. Altta Çellist Ofra adlı bir hanımın büyük boy bir fotoğrafı veriliyor. Bu çok büyük ve çok önemli haberlerin yanında, "Güvenlik Güçlerine Saldırıda Artış" üst başlık ve "Diyarbakır" üst başlığıyla "14 Kişi Kayıp" haberleri, küçümen boyutlarla, görülüyor.

Üniversiteden uzaklaştırıldığım zamanların birinde basında ve bu arada Cumhuriyet'te çalıştım; iç savaşın en vahşi bir biçimde ilan edildiği bir zaman kesitinde Bush'un yatağını, masasını, sandalyesini, çellist hanımı sergilemenin ne demek olduğunu herhalde sana yazmak zorunda olmamalıyım. Bu gerçeklerin üzerini örtmede Bab-ı Ali basınının pek bilinen bir yöntemidir.

Bu sayfayı kimin düzenlediğinin araştırılmasının zahmete değeceğini düşünüyorum.

İki: Hasan Cemal, Doğan Avcıoğlu'nun yetiştirmesidir. Az olmakla birlikte benim de katkım var. Ölümüne yakın Doğan'la hep beraberdim. Cumhuriyet hakkında, "Yalçın, Hasan'ı tanımasam,.....eline geçmiştir diyeceğim" diyordu. Şu anda ne dediğinin bir bölümünü yazmak istemiyorum. Ancak Doğan, sürekli olarak Cumhuriyet'ten "Tüsiad Gazetesi" diye söz ediyordu.

Doğan 1983 yılında öldü. Artık Cumhuriyet Gazetesi'nin Tüsiad gazetesi olduğundan hiç kuşku duymuyorum.

Üç: İki İktisat muhabiriniz Tüsiad'ın ödüllerini almışlar, Cumhuriyet, bu 12 Mart faşizmini desteklemek için kurulan sanayici ve iş adamları derneğinin ödüllerini kimseye bırakmıyor. Ben bunları işlerinizden atmanızı beklerken, Siz , bunlardan birisini ekonomi seksiyonunun başına getirdiniz. Önce Tüsiad ödül veriyor ve sonra siz yetki veriyorsunuz.

Artık sıkılma tarafı da kalmamış görünüyor.

Dört: Bu Tüsiad'tan ödüllü ve sizden terfi alan hanımın iktisatla bir ilgisi olamaz. Bu hanım, holding yöneticilerinin makyajcısıdır.

Beş: Benim arkadaşım, 12 Mart'ta çok işkence gören Füsun da, holding karı ve kızlarına makyajcılık eğilimi gösteriyor. Uyarmalısınız.

Altı: Her gün gazete okumuyorum. Okusam daha çok malzeme çıkacağını biliyorum. Dikili'ye giderken de gazete okudum. 24 Temmuz 1991 tarihli Cumhuriyet'te Ali Sirmen Arkadaşım, "Saygı" başlığıyla, Bush'un ziyareti nedeniyle yaratılan trafik hapsinden söz ediyor. Bu yazıyı okuyunca içim sızladı; Ali'nin Mart ve Eylül darbelerinde hapisliklerini hatırladım ve hiç de hak etmemiş olduğunu düşünüyorum. Ali, İstanbullular'ın o günlerde yaşadığı trafik sıkıntısını, "nitekim seçkin işa-

damlarımızdan Ishak Alaton da" diye başlayarak, İshak Bey'in o gün holdingine geç gitmek tehlikesiyle karşılaştığını ve bu nedenle "isyan etmiş" bulunduğunu belirterek anlatıyor. Ben bu anlatımı bir dünya ve düzen değişikliği olarak görüyorum. Öyle anlaşılıyor, Ali zengin sofraları yazarken zenginler dünyasına fazla giriyor ve altından hiç çıkamıyor.

Bush'un ziyareti nedeniyle İstanbul halkının çektiği sıkıntılardan sadece trafikle ilgili olanını sadece bir holding yöneticisinin holdingine gecikme tehlikesiyle açıklayan bir gazete, Tüsiad gazetesidir. Bu, ispattır.

Sevgili İlhan Selçuk, lütfen basını ve Cumhuriyet Gazetesi'ni savunmayı üstlenmeyin.

Biz çok yazdık: Basın ile MİT içiçedir. Basın devletleştirilmiştir. Basın, MİT ve holdingler bütünleşmiştir. Tekelli düzende devlet büyümüştür. Basın, devleti oluşturan temel öğelerden birisi haline gelmiştir.

İstanbul'daki gazeteciler cemiyeti başkanı Nezih'tir ve basın konseyi başkanı da Oktay'dır. Ben daha ne yazabilirim?

Basında stratifikasyon artmıştır. Genel müdürler, daire başkanları, şube müdürleri, bunlar seksiyon başlarıdırlar, çok para alıyorlar. Artık basında seksiyon başlarına getirilenler, Meral Hanım sizdeki terfilerden birisidir, gazeteciliği iyi bildikleri için değil, gerçekleri devlet tarafına bükme konusunda güvenilirliklerini kanıtladıkları için bulunuyorlar. Bu nedenle çok para alıyorlar. Artık basında kim haberleri, devlet ve holdingler tarafına daha çok bükebiliyorsa, o daha çok para alıyor.

Artık gazeteci nesli tükeniyor. Yerini, devletin basındaki bürokratları alıyor.

Eskiden "basın" dediğimiz zaman Cumhuriyet'i ayırıyorduk. Şimdi ayıramıyoruz. Siz de ayırmıyorsunuz. Eskiden basına yönelik eleştirileri üzerinize almaz ve daha önemlisi basındaki pisliklerin üzerine giderdiniz. Unuttunuz.

Siz, lütfen, basını ve Cumhuriyet'i savunmaktan vazgeçin. Bunu yapmanız, Sizi, bizden ayırmaya götürür. Ben, senden ayrılmak istemiyorum. Ben seni ve Uğur'u gerçekten önemsiyor ve önemli buluyorum.

Sevgili İlhan, rica ediyorum, lütfen bugünkü Cumhuriyet'i önemseyerek sizi önemseyenlerden ayrı düşmeyin. Lütfen, Cumhuriyet'i savunabilmek için, önce Cumhuriyet'i Hasan'ın Aydınlık Gazetesi'nden transfer ettiği başta Şahin Alpay olmak üzere pek çok devrim haininden, Hasan'ın haberleri Washington lehine tahrif etmesi için Washington'a yerleştirdiği Ufuk'tan, pek çok holding bürokratından, Cumhuriyet'e gelmeden önce istihbarat ile ilişkileri pek çok kez yazılmış olanlardan temizleyin. Önce fosillerden temizleyin. Lütfen önce temizleyin ve sonra hep birlikte savunuruz.

Sevgili İlhan Selçuk,

Dünyanın merkezi bu bölgeye kayıyor.

Türkiye, ikinci sınıf bir emperyalist ülke olmaya yöneliyor.

Bu nedenle ve Bush'un geldiği sırada yeni bir iç savaş ilan edilmiştir.

Bu, safların netleşmesi demektir.

Bu, yeni kahramanlara ve şüphesiz yeni hainlere hazırlıklı olmak demektir.

Bu, yeni ayrılıklar ve yeni beraberlikler demektir.

Bu, bizlerin, içimizdeki geri ve şoven tortulardan arınarak, bütün gücümüzle, daha renkli, çok dilli, zengin uluslu, bir bölgesel düzen ve birlik için savaşmamız demektir.

Bu, biz Türkler'in, tarihsel olarak çok zengin, çok uluslu, bir büyük siyasal organizma içinde erimemiz ve bu organizmanın kurucu elemanlarından birisi olmamız demektir.

Bu, bir büyük heyecandır.

Ben, görev ve sorumluluklarımız karşısında büyük heyecan duyuyorum.

Bu mektubu da aynı heyecanla ve büyük bir sorumluluk duygusuyla yazdığıma güven duymanı diliyorum.

Bu imkandan yararlanarak, Sana, iç savaş konusundaki basın açıklamamı, son zamanlarda çıkan bazı kitaplarımı gönderiyorum.

Sevgilerimi de gönderiyorum.

Cumhuriyet

İşçiler ortada kaldı

Benzine %15 zam

Borsanın morali yok

Turizmci para istiyor

Bütçe açığına çözüm vergi artışı

İncirlik rahatsızlığı

Ankara, 'ABD'den Irak'a 2. operasyon' tartışmalarında üsstin ön plana çıkmasından tedirgin

Güreş: Merak etmeyin

Başkan Bush'a 'Paşa' dairesi

Çelloda Ofra güzelliği

Terör durmuyor

Bush, Demirel'i yine unutu

14 kişi kayıp

HÜRRİYET VE PİŞMANLIK

Hadi Uluengin
Hürriyet Gazetesi
İstanbul

Hadi Bey,

Yazınızdan, Sekiz Ocak 1992 akşamı, görkemli bir biçimde gerçekleştirebildiğimiz Küba Halkıyla Dayanışma toplantımızda haberim oldu. Size bu notu, gönderiyorum.

Özel yaşamımda benim en büyük küfürüm, "terbiyesiz" demektir. Bir kimseye en çok kızdığımda, en sonunda, "terbiyesiz" diyorum. Toplumsal yaşamımızda ise, bir ara bizim yolumuza katılıp sonra aramızdan ve yolumuzdan ayrılanlara üzülüyorum; acıdığım oluyor. Böyle durumlarda da en büyük acımayı, "beyaz ata binmiş" diyerek dile getiriyorum.

Siz beyaz ata binmiş bir terbiyesizsiniz.

Hadi Bey, bize saldırmıyorsunuz. Kendi geçmişinize saldırıyorsunuz. Biz yürüdükçe sizinde bir geçmişiniz olduğunu hatırlıyorsunuz; yürüyüşümüz işkenceniz oluyor. Biz yürüdükçe ağalarınızdan aldığınız paralar boğazınıza tıkanıyor ve ağalarınıza yaranmak için utanmazlığı seçiyorsunuz.

Ben en çirkin saldırıları döneklerden gördüm. Karşımdakilerin saldırılarını göğüslemekten haz almaya bile başladım. Ama sizinkilerden, döneklerin saldırılarından tiksinti duyuyorum.

Başkan Mao için üzülüyorum. Bir ara Mao'nun bayrağını tuttunuz. Mutlaka, tuttuğunuz yerler kirlenmiştir.

Hadi Bey, bu girişimimizde bir Eşber Yağmurdereli var. Müebbet hükümlüsüydü; on dördüncü yılında "Türkiye'nin Mandela'sı" dediler. Özal, modadır, Mandela affedilince Eşber'i çıkarmak istedi; Eşber reddetti.

Hiç olmazsa yüreği karşısında utanma duymuyor musun? Onur'dur, na zaman onuru öğreneceksin ve ne zaman gelip ayağına kapanacaksın?

İşin başında Bilgesu Erenus var. Yazdığı tiyatro kitapları senin boyunu aştı, şarkı söylüyor, yazıyor, örgütlüyor ve hücrele-

re girip hücre şarkıları yazıyor. Bilgesu'nun yanında bir dinazor olduğunu bilmiyor musunuz?

Utanmaz bir döneksin.

Yazındı, "Havana'da on dolara satılan oğlanlardan" söz ediyorsun. İkiyüzlülük biraz fazla kaçmıyor mu? Sen "oğlan" ve "oğlancılar" içinde yüzüyorsun. Saklamaya mı çalışıyorsun, yoksa haber mi veriyorsun?

Yazdıklarından dolayı seni pişman edeceğim.

Yeni Ülke'de "Dikine" sütunumda çıkan basınla ilgili yazımı ekte gönderiyorum. Pişman olacağın zamana kadar hoşça zaman geçirmeni diliyorum.

BASIN MI BASALIM MI?

Orgeneral Cevdet Sunay, 27 Mayıs'tan hemen sonra Genelkurmay Başkanı ve Cemal Gürsel'in arkasından da cumhurbaşkanı oldu; Oflu idi. Yüksek komutanları yönetmeyi, ülkeyi idare etmek sananlardandır; 12 Mart Muhtırası'nı önceden haber alamadığı için çok üzülmüş ve hatta ağlamıştır. Hakkında çok fıkra yazılan Çankaya'lılardandır; yetmeyince, başka ülkelerin kafasına pek ihtiyaç duymayan yöneticileri için uydurulmuş tüm fıkralar ithal edildi, montajı yapılarak piyasaya sürüldü. Birisi ve benim çok sevdiğim şudur: Amerika'yı ziyaret ediyor. Gezdiriliyor ve gösterilenleri izliyor. Görmüyor, pek ilgilenmiyor, ancak, bir sosis fabrikasında şaşırıp duruyor. Fabrikanın çok gelişmiş olduğu, nerede ise bir taraftan öküz girdiği ve diğer taraftan sosis çıktığı anlatılınca, durgunlaşıyor ve neredeyse düşünmeye dalıyor. Soruyorlar; "Ekselanslarının bir sorusu olmalıdır" diyorlar. "Evet" diyor ve "Acaba bir taraftan sosis girince öbür taraftan öküz çıkan bir fabrika yok mu?" diye soruyor. Bu alışılmadık soru üzerine bu kez Amerikalılar şaşırıyor, uzmanlardan birisi şaşkınlığını çabuk atlatıyor, Amerikalıların henüz böyle bir fabrika keşfedemediklerini söylüyor; Of'ta bir tane bulunduğunu duyduklarını ekliyor. Hoştur.

Sunay'lı günlerden bu yana Türkiye'nin çok geliştiğini düşünüyorum. Artık Bab-ı Ali'yi ham maddesi sosis olan öküz fabrikalarının yerleştiği bölge olarak görüyorum. Bab-ı Ali, tıpkı "mikade" türünden "Yüksek Kapı" anlamına geliyordu; emirler, beyler, feodallar, lordların oturdukları yerlere bu ad veriliyordu. Şimdi kapıları alçalmıştır; öküz fabrikalarına yüksek kapı gerekmiyor.

Neden böyle oldu? Bu sorunun bir ve son derece net cevabı var: Marx'ın çözümlemesi hiçbir zaman ölmüyor ve her zaman daha büyük bir doğruluk kazanıyor. Basın, tekelleşmiştir. Basın, tekelli düzenin en asalak, en parazit, en kokuşmuş kolu haline gelmiştir; en şoven, en sömürücü, en acımasız müfrezesidir. Bir yanıyla reklamlara ve diğer yanıyla pazarlamacılığa da-

yanıyor; büyümüş Türkiye devletinin bir kolu oluyor.

Basın devletleşmiştir. Milliyet, Sabah, Cumhuriyet, Hürriyet artık devlet aygıtıdırlar. Üst düzeyde çalışanları, büyük devlet bürokratları oldular.

Herkes yaptığı işe benzer.

Bugün büyük basında çalışıp da öküz olmamak mümkün değildir. Zordur.

Biliyorum, hepsi arkadaşımdı ve hepsiyle birlikte çalıştığım zamanlar oldu. Ne güzeldi, Altan Öymen? Uçak kaçırmadan gözaltına alındı ve Yıldırım Bölge'de ziyaret ettim. Birlikte gazetecilik yaptık. Hasan Cemal, asker yoluyla iktidarı almak isteyen Doğan Avcıoğlu'nun Devrim Gazetesi yazı işleri müdürüydü. Birlikte gazetecilik yaptık. Ertuğrul Özkök, Mehmet Ali Aybar yolunda bir sosyalistti; birlikte Yankı'da çalıştık. Zafer Mutlu, TİP türü bir sosyalistti, birlikte Vatan'da olduk. Selçuk Demirel, Haslet Soyöz, Yaşar Miraç ve daha yüzlercesi, benim yönettiğim sol dergilerden geçtiler, yetiştiler. Hep söylerdim ve söylemeye hala devam ediyorum: İmam bayıldı, yaprak dolmasıyla birlikte, bu bölge toprakları mutfağının bir harikasıdır. Zeytinyağına dayanıyor; bu nedenle Türkmen ya da Türk değil Anadolu mutfağına ait oluyor. Hep söylerdim ve hala söylüyorum: Sol dergilere patlıcan olarak geliyorlar ve biz imambayıldı yapıyoruz. Ne yazık, her darbeden sonra bunları Bab-ı Ali'ye gönderiyoruz. Eskiden bilmezdim ve şimdi öğrendim: Bab-ı Ali harikadır ve imambayıldıdan patlıcan yapmayı da beceriyor.

Kızıl atlardan indiler.

Beyaz atlara bindiler.

Hepsi hepsi, artık, beyaz atlıların peşinde koşamayacaklar; çünkü hiç bir atlı kendi peşinde koşamıyor.

Ancak hepsi bu kadar değil, sadece parazit, sadece devlet aygıtı özelliklerini taşımıyorlar. Aynı zamanda MİT ve Emniyet'le birlikte yaşıyorlar: "Büyük" basın, kapatmadır. Zaman zaman birbiriyle dalaşmaları MİT ile Emniyet'in kendi arasındaki dalaşmalarını yansıtıyor, bu bir. İkincisi, yönetenleri soldan geldiği için propagandayı ve ajitasyonu ve solda etkili olanı biliyorlar; MİT, böylece gerçek uzmanlarını bulmuş oluyor.

Nasıl mı? Leyla Zana ile Hatip Dicle, gecenin geç saatlerinde yeninlerini yerine getirince, sabahın erken saatinde çıkan Sabah Gazetesi'ne, eski solcu Zafer, "İnfial" diye başlık atabiliyor. Halkın değil MİT'in infialine kulak veriyor. İstanbul Emniyet Müdür yardımcısının öldürülmesini haber yapan, başında Altan Öymen'in bulunduğu Milliyet, "İşte Katiller" diyerek isim sayabiliyor; polisin uçak kaçırmakla suçlamış olduğu Altan, artık polisin bütün iddialarına iman edecek duruma geliyor. Kaybettiği büyük tirajın bir bölümünü alabilmek için "sola açılan" Hasan Cemal, son HEP kongresini "PKK Şov" olarak sunmaktan kendisini alamıyor; MİT'ten alınan bir direktifi yerine getiriyor.

Çok öğreticidir. Zana-Dicle yemin töreninden bir "olay" çıkarmayı başardılar. Politikacıları ve güvenlik savcılarını tahrik edebildiler; bununla, son HEP Kongresi ve Esma Öcalan'ın katılışı "olayının" karşılaştırılmasının pek çok öğretici olacağını düşünüyorum. İkinciside, hükümetin, Kürt cephesinde bir keşif eyleminde olduğu için, hükümet partisi yöneticilerini fazla hareketlendiremediler; "gerginlik sürüyor" haberleriyle ve biraz da birbirlerini suçlayarak geri çekildiler. Böylece toplumun en geri, en şoven ve MİT ile en çok iç içe yaşayan kolu olduklarını bir kez daha gösterdiler.

Görmek yetmiyor. Önlem gerekiyor. Artık basını bastırma zamanı gelip geçiyor. Artık "büyük" basın, basılacağını bilmek durumundadır.

Burada yazacaklarım kısadır; hepsi bir savaş mantığı içinde gelişiyor. Aylık basını hep bir topçu savaşına benzetiyorum; önemli olan sütre gerisinden atışlarla düşmanın moralini bozmaktır. Haftalık basını, hep tank savaşı olarak görüyorum; zırhın içinde bir alan savaşı olarak gerçekleşiyor. Günlük basın, piyade savaşıdır; sonuca yakın bir zamanda olmak zorundadır. Arada bir topçu ateşini kesmeden, tank savaşından vazgeçmeden piyade savaşı zamanı yaklaşıyor; "büyük" basın, bu savaşın hedeflerinden birisi olmak durumundadır.

Yazacaklarım kısacadır: Aylık basın, haftalık basından ve haftalık basın da günlük basından daha zordur. Günlük basın, eninde-sonunda, bir güçlü beyin ve bir de sinir ya da kontrol

sistemi demektir. "Büyük" basın, beynini MİT'e vermiştir; beynini kullanmaması buradan kaynaklanıyor. Büyük basının büyük bürokratlarının öküzleşmesi süreci de beyinlerini kullanmamalarından kaynaklanıyor; kullanılmayan beyin hedeftir.

Sonuçta yazacaklarım son derece kısadır: Marx'ın çok güzel işaret ettiği üzere bilimde ve ben ekliyorum, politikada önce çatı kuruluyor. Önemli olan çatıdır, çatıdan bir büyük ovaya ve bölgeye bakılıyor.

Tekeller, insanlarına çok küçük işler veriyorlar: İnsanlar sürüye dönüyor.

İnsan görevini büyük tutmak zorundadır: Büyümenin anahtarı burada yatıyor.

Beşinci Kitap Birinci Ek:

TÜRKİYEDE ÇEVİRİ VAR MI?

İki noktayı üstüste yazmak zorundayım; birincisi kişiseldir. Bir yüksek öğretim kurumunda master düzeyinde kabul sınavı yapıyorduk ve bir jüri olarak çalışıyorduk. Sıra bir adaya geldi; benim genç arkadaşımdı, öğrencimdi ve politik olarak da bana yakın olmaya çalışıyordu. Bugün önemli bir yerdedir; hâlâ arkadaşım sayıyorum, o zaman master programına kabul edilmesinin doğru olmayacağını söylemiştim. Gerekçe olarak da yakından tanıdığımı, bir programın gerektirdiği çabayı gösteremeyeceğini ileri sürmüştüm; diğer jüri üyesi arkadaşlarım pek şaşırdılar. Birisi, şaşkınlıkla, "peki" dedi, bu adayın şanssızlığı sizin tanımanız mı?" Gerçekten de , ya diğer adaylar, benim tanıdığım genç arkadaşımdan daha az gayretliyseler; bunu hiç düşünmemiştim ve buna da ben şaşırdım.

Bunu şu nedenle hatırlıyor ve yazıyorum: Fatoş Dilber'in şanssızlığı benim Charles Chaplin'e ilgi duymamdır. Fırsatım olsa Chaplin'i yazmak istiyorum; bu nedenle, Afa yayınları arasında çıkan Fatoş Dilber'in çevirdiği, Chaplin'in otobiyogragisini okumayı denedim. Hem benim ve hem de Fatoş Dilber adına ne büyük talihsizlik! Önce bu Hanım'ın İngilizce bildiğini, ancak Türkçe bilmediğini düşündüm; sonra bildiği İngilizce'nin de ancak, "how are you?" ya da "give me a box of matches" düzeyinde kaldığına karar verdim. Amerika ve İngiltere'de bakkal ile çok iyi anlaşabilen, ancak gazete okuyamayan pek çok öğretim üyesi görmüştüm. Sokakta karşılaştığı bir İngiliz ile üç-beş cümle söyleşebiliyorlardı; televizyonun temel haber bülteninden bir tek sözcük bile anlamıyorlardı. Dilber'in İngilizcesi bu düzeyde olmalıdır.

Yazık, donmuş havuca alışmış bir halkı donmamış havuca nasıl çevireceğiz; hep bunları düşünüyorum. Donmuş havuç bir tür yumuşak odundur; bunu havuç sanan bir halka, havucu nasıl anlatacağız, benim sorunlarımdan birisi budur. Yazık ve pek yazık; bu Afa Yayınevinde bu çeviriyi böyle yayınlarken hiç

kimsenin vicdanı sızlamıyor mu? Bu ikinci noktadır.

Yazık ve çok yazık: Peki bütün bunları neden benden başka kimse görmüyor?

"Doktordan millerce uzakta olduklarından ve her zamanki kısır döngü söz konusu olduğundan, genç adam mendiliyle yılanın soktuğu yeri sıkıca sararak kan dolaşımını engellemeye çalışır. Ani bir hareketle kızı kucaklayıp ayağa kaldırır, eteğini yırtarcasına çıkarır, sonra da kızı kameranın o acımasız ışığından uzaklaştırarak hafifçe öne doğru eğer ve ağzını yılanın soktuğu yere dayayarak zehiri emip yere tükürür. Bu işlemin sonucu olarak da kız onunla evlenir"(*) Sabırla okumamı sürdürürken bu paragrafa geldim ve artık takıldım. Öyle anlaşılıyor; ya benden başka okuyan ya da benden başka takılan bulunmuyor.

Kısaca hikaye şudur: Gloria Swanson, tropikal bir ormanda at üzerinde gezerken iner ve çiçekleri incelemeye başlar, bu sırada, birden bağırmaya başlar, göğsünü avuçlar, haykırır. Yakışıklı ve evli Gloria'nın aşkla sevdiği Tommy birden peyda olur, Gloria, "yılan soktu" der, Tommy "nereden" diye sorar, çeviriye göre "Gloria arka tarafını gösterir", bundan sonra sıra aktardığım paragrafa gelir; bu parağraf bende odun etkisi yaptı ve yutamayacağımı anladım. Bunun üzerine Chaplin'in anılarının aslını bulmayı denedim.

Yılan sokunca "kısır döngü" nasıl çıkar; bunu anlamadım. İngilizce "vicous circle", kavramsal bir deyiştir; eskiden "fasit daire" olarak çevriliyordu. Verimlilik düşükse, gelir düşüktür, gelir düşükse tasarruf azdır, tasarruf azsa yatırım düzeyi düşüktür, yatırım düzeyi düşükse verimlilik düşüktür; kısır döngü bu ve benzeri ardışık etkilenmelerde ortaya çıkıyor. Yılan sokunca kısır döngü nasıl oluyor; takıldım, durdum. Dilber Hanım'ın karıştırdığından kaygılandım; genç adamın yılanın soktuğu yeri sıkıca sarmasına da fazla sevinemedim. Çünkü yılanın soktuğu yer sarılmaz; yılanın soktuğu yerin iki çevresi sarılır ve mendil ya da bez burkulur. Güzel; ancak yılanın soktuğu yerin çevresi sarıldıktan sonra, genç adam, neden ve "ani bir hareketle" kızı kucaklıyor ve neden kızın eteğini çıkarıyor, bunu da anlamadım. Yoksa, yılan sokmuş Gloria'nın acısından yararlanarak... Aklıma kötülükler geliyor; yılanın soktuğu yer mendille sarıldıktan sonra ansızın kucaklama ve etekliğin yırtılması insanı şaşırtıyor. İnsan, "yoksa Tommy yılandan cesaret alarak...."; böyle kötü kötü düşünüyor.

(*) Charles Chaplin, Hayatımın Hikayesi, Afa Yayınları, Fatoş dilber Çevirisi, İstanbul 1991, s. 186.

Bu arada bir parantez açmalıyım; anıların çevirmeni Fatoş Dilber Hanım'ın İngilizce konuşan bir ülkede yaşadığını bir hipotez olarak ortaya koyuyorum. Ancak eğer gerçekten yaşadıysa karşı cinsle ve İngilizce ile hiçbir yakınlığı olmadığına kesin hükmedebiliyorum. Çünkü Dilber Hanım, İngilizce, göğüs ile popo'yu birbirine karıştırıyor. Yılanın Gloria'yı arkasından soktuğunu yazıyor; yakışıklı Tommy, "nereyi?" soktuğunu sorunca, "Gloria arka tarafını gösterir" diye yazıyor. Daha yukarıda da "zehirli bir yılan onu arkasından sokar" diye belirtiyor; Fatoş Hanım, İngilizce arka ile önü birbirine karıştırıyor. Gerçekten de Chaplin, yılan için, "bites her right on the bosom" diye yazıyor(*); Fatoş Hanım'ın, "Gloria arka tarafını gösterir" dediği yerde, İngilizce, "she points to her bosom" ifadesi yer alıyor.

İngilizce "bosom" sözcüğü, "göğüs" ya da "sine" demektir. "Bottom" sözcüğü, "arka" ya da "dip" ya da insan söz konusu olunca ve kibarca "popo" daha çok da "kıç" anlamına geliyor. Dilber, bosom'ı bottom olarak anlıyor. Kıç ile göğsü karıştırıyor.

Ah bu eski solcular; kapitalist oldukları zaman en acımasızı ve en sömürücüsü oluyorlar. Afa Yayınevi, İngilizce'de "kıç" ile "göğüs" sözcüklerini karıştıran ve bunları bilmeyen birisine Chaplin anıları çevirisi ısmarlıyor; kim için üzülmeliyim? Yılan Gloria'yı, Chaplin'in yazdığına göre, arkasından değil, önünden ve göğsünden, hatta "right on the bosom" dediğine göre de, tam göğsünden, göğsün orta yerinden sokuyor.

Peki Gloria türünden bir kadının göğsünü mendille sarmak ve burkmak mümkün müdür; fizik olarak imkan dahilinde göremiyorum. Öyleyse Dilber Hanım, Tommy'nin Gloria'nın yılan soktuğu yerini mendille sardığını yazarken, uyduruyor ve açıkça yalan söylüyor.

(*) Charles Chaplin, My Auto-Biography, N.Y., 1964, s186

Gloria çiçeklere eğiliyor, buradan bir zehirli yılan çıkıyor ve Gloria'nın güzel göğsünün orta yerinden sokuveriyor; Dilber hanım, yılana, Gloria'nın poposunu layık buluyor. Tommy, kuşkusuz, Gloria'nın göğsünü mendiliyle buramıyor; Dilber Hanım, Tommy'nin bu işi yapması gerektiğini düşünüyor. Peki bundan sonra Tommy neden Gloria'nın eteğine sarılıyor; her okuyanın kendi kendisine bu soruyu sorması gerekiyor. Soru şudur: Eğer Tommy, yılanın soktuğu yeri mendiliyle sardı ve burktuysa, neden kızcağızın eteğini indiriyor? Tommy, fırsat düşkünü kötü bir adam mıdır? Ben okurken, bu soruya takıldım ve bir türlü cevap bulamadım. Bunun üzerine Chaplin'i aslından okumak gereğini duydum. Elime kalem aldım, Dilber Hanım'ın çevirisinden ya da daha doğru bir söyleyişle, Chaplin yazımından anlamadığım, aklıma takılan yerleri işaretledim ve aslıyla karşılaştırdım.

İnsanı, Türkçe okuduğuna pişman eden bir eski solcu yayınevi ile karşı karşıyayız: Solculuktan kapitalizme geçenler daha sömürücü oluyorlar. Yumuşak odunları havuç diye satıyorlar. Ne yazık, insanlarımız, havuç diye yumuşak odun yemeye alışmışlar.

Fatoş Dilber, gerçekten İngilizce konuşan bir ülkede yaşamadı mı; bu hipotezimden de kuşku duymaya başlıyorum. Çünkü İngilizce aslında "shirtwaist" sözcüğü geçiyor; Dilber Hanım, bunu "etek" sanıyor. "Waist s"özcüğünü görünce etek sandığını sanıyorum; aynı zamanda bel demektir ve "shirtwaist", bele kadar olan, erkek gömleği biçimindeki kadın bluzuna verilen İngilizce ad oluyor. Böylece Dilber Hanım, göğüs ile kıç'ı ve bluz ile eteği karıştırıyor. Ancak haklıdır; eğer yılana Gloria'nın poposunu sokturursa, Tommy'ye de eteğini yırtturır. Fakat benim çok soran bir aklım olduğunu kabul ediyorum; yılanın soktuğu yer mendille burkulunca eteğin yırtılmasına takılıyorum.

Şimdi parantezler açabilecek durumdayım. Bir: Bilim, bir uydurma işidir. Uyumsuzlar üzerinde düşünmeyle başlıyor. Uyumsuzlukları, sapmaları farketmeyen, görmeyen bir akıl bitmiştir; orada da beyinden donmuş havuçtan söz etmek gerekiyor. Bugün Amerikan düzeni ve bu düzene yönelen Türkiye

düzeni, her türlü sapma ve uyumsuzluğu değil farketmeyi yok etmeyi ilke edinen bir düzendir. Tiksindiğimi saklamıyorum.

Politik mücadele, uyumsuzların yükselişidir.

Yaşam uç'lardadır.

Türkiye düşünü, polisiye roman, ütopya yazımı kadar uçuk yaşam bilgisinden de yoksundur; önemli eksiklik sayıyorum.

İkinci parantez bir İngilizce türü üzerinedir; aslında bir genel "ağız" üzerine demek, daha doğru görünüyor. Chaplin, bir sanatçı karı-kocanın çocuğu olmakla birlikte çok büyük bir yoksulluk yaşıyor, yetimevleri, bit pazarları yazgısıdır. Böyle yerlerde yetişen, "alt tabakalar" içinde büyüyen İngilizler, son derece kısa cümlelerle konuşurlar, tekrarlarlar, küçük cümleleri zorlayarak çarpıtırlar. Chaplin de böyledir; Chaplin'in İngilizcesini anlayabilmek için, örnek olsun, Tom Jones'un bir konserde arada bir konuşmasını dinlemek yeterlidir, küçük ve yer yer kırılmış cümleler ortaya çıkıyor. Türkçe'de Fakir Baykurt'un dili ya da Fatma Girik'in Türkçesi akla getirilebilir; çevirirken, dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyorum.

"They are miles from a doctor and the usual remedy of a tourniquet-twisting a hankerchief around the affected part to stop blood circulating - is unthinkable. Suddenly he picks her up, tears at her shirtwaist, and bares her gleaming shoulders, then turns her from the vulgar glare of the camera, bends over her and with his mouth extracts the poison, spitting it out as he does so. As a result of this suctorial operation she marries him"

Bu paragrafı buraya aktardım; Dilber Hanım, "tourniquet" sözcüğünü de bilmiyor, sözlüğe bakmak zahmetine katlanmıyor, odunu havuç sanan bir okuyucu sürüsü olduğunu düşünüyor olmalı ve bir yerden duyduğu "kısır döngü" deyişi sanarak, çeviriye saldırıyor. "Tourniquet" Türkçeye "burgu" olarak çevrilebilir; bütün sözlüklerde sadece tarif ediliyor. Bazılarında resim de konuyor; bez veya mendile bir düğüm atılır ve arasından bir ince tahta geçirilerek çevrilirse, "tourniquet" oluyor, kan dolaşımını durduruyor. İlginçtir; Chaplin de hem "tourniquet" sözcüğünü kullanıyor ve hem de iki tire arasında bunu tanımlıyor. Tanımlamayı bir kenara atacak olursak, "the ussual remedy

of a tourniquet is unthinkable" diye yazıyor; burgu yapmanın imkansızlığına işaret ediyor. Dilber Hanım, göğüs ile kıç arasındaki farkı bilmediği için ve yılanın sokacağı yer olarak Gloria'nın kıçını tercih ettiğinden burgu yapıyor; Chaplin bunun yapılmadığını yazıyor. Bu durumda yakışıklı Tommy ne yapabilir; hemen kızı yerden kaldırıyor, suddenly he picks her up, ve kızın bluzunu, ortasından ikiye ayırıyor, "tears at her shirtwaist." Tommy'nin yaptığı doğrudur; ancak ben Dilber Hanım, Tommy'nin, Gloria'nın eteğini yırtarak indirdiğini yazınca, kuşkulandım ve Tommy'nin günahına girdim. Fakat bu günahımdan sorumlu Dilber'dir ve günahı, Dilber Hanım'a geçiriyorum.

Tommy'in yaptıkları arasında bir de, "bares her gleaming white shoulders" var; Tommy, Gloria'nın ışıl ışıl parıldayan beyaz omuzlarını da çırıl çıplak ortaya çıkarıyor. Fakat Dilber Hanım, Tommy'in bunu yapmaması gerektiğini düşünüyor ve hiç yazmıyor; kuşkusuz, göğüs ile kıçı ve bluz ile eteği karıştırdığı için, eteği indirdiğini sandığı Tommy'nin nasıl olup da omuzları açtığını anlayamıyor ve bu uyumsuzluk karşısında, uyumlu bir düzenin mensubu olarak, bu omuz meselesini okuyucularından saklıyor. Paragrafın sonunda Chaplin, "as a result of this suctorial operation" diye yazıyor; "Bu emme operasyonun sonucu olarak" anlamına geliyor ve Dilber Hanım'ın "emme" sözcüğünü de sevmediği görülüyor. Atıyor.

Başka ne yazmalıyım?

Dilini sevmeyenin halkını sevebileceğini hiç sanmıyorum. Dili sevmek, bir kimsenin halkını sevmesinin turnusol kağıdıdır. Dili katledenlerin halkını sevdiğine inanmam mümkün değildir.

Yazık; insanı, Osmanlıca'ya özendiriyorlar. Cumhuriyet'in fıkra yazarlarının dilindeydi; bir "olası" sözcüğüdür, tutturdular. "Mümkün" ve "muhtemel" olanı birbirinden ayıramıyorlar; "Mümkün", olanak ile ve "muhtemel" ise olası ile ilgilidir. Bir dilde "mümkün, ancak, muhtemel değil" türünden söyleyişler vardır ve olmalıdır.

Parantez açıyorum: Felsefesi ve insanın içini çözümleyen romanı olmayan hiçbir dilin gelişmesini mümkün ve muhtemel göremiyorum.

Devam ediyorum: "Edna Purviance gibi çok güzel bir kızın etkisi altında kalmaması olası değildir." Ne garip ve gerçekte çirkin bir söyleyiştir; aslını da yazma gereğini duyuyorum. Aslı şöyle: "It was inevitable that the propinquity of a beautiful girl like Edna Purviance would eventually involve my heart." Olası sözcüğünün İngilizce karşılığı "probable" oluyor; burada yer almıyor. Bunun yerine "inevitable" sözcüğü var; "kaçınılmaz" demektir ve bir imkanı ya da imkansızlığı belirtiyor. Çeviri şöyle olabilir: "Edna Purviance gibi güzel bir kızla yakın mekân içinde olmanın, eninde-sonunda, benim kalbimi de işin içine sokması kaçınılmazdı." Bu çevirinin tek çeviri ya da mükemmel olduğu iddiasında değilim; ancak Dilber Hanım'ın yaptığı çeviri değil, kaba bir özetten ileri gidemiyor.

Dilin ve anlatımın bütün ayrıntılarını ortadan kaldıran bir çeviri ya da söyleyiş, sadece kabadır.

Yaşamın güzelliği ayrıntıdadır ve yaşam öyküleri, enindesonunda ayrıntıya dayanmak zorundadır.

Başka ne yazabilirim? Belki de ilk paragraftan başlamak ve örnek vermek uygundur.

İlk cümle şudur: "Westminster Köprüsü açılmadan önce atlılar yalnızca Kennigton Sokağından geçebiliyordu." Mümkün mü? Şövalyeler ülkesi İngiltere'de atlılar için yalnızca Kennigton Road olur mu? Doğrusu şudur: "Westminster Köprüsü açılmadan önce Kennigton Sokağı, sadece atlıların kullanbildiği bir patikaydı." Daha sonra, 1750 yılında, köprüyü Brighton'a doğrudan bağlayan bir yol yapılıyor ve Kennigton Yolu, mimari değeri olan, demir parmaklıklı balkonlara sahip evlerle doluyor.

İkinci paragrafa başlamadan önce bir bilgi gerekiyor; İngiltere'de "ev" bağımsız, apartman dairesi olmayan, Türkiye'de "villa" denilen barınaklardır. Güzel ve itibarlı sayılan bunlardır ve burada oturmak önemli olabiliyor. İkinci paragraf şöyle başlıyor: "Ondokuzuncu yüzyılın ortalarında bu evlerin birçoğu pansiyona dönüştü." Doğru değil; doğrusu şöyle olabilir: "Ondokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar bu evler kötüledi; möbleli bekar odalarına ve apartman dairelerine dönüştü." Çeviri yaparken, çevrilen konuyu, ülkeyi bilmek veya öğrenmeye çalış-

mak temel ahlâk olmalıdır.

Solculuk, bir ahlâktır.

"Bizim eski solculara bu ahlâkı veremediğimiz anlaşılıyor.

Belki de bu ahlâkı veremediğimiz için eskiyorlar.

Dürüstlük?

Chaplin, anılarının bir yerinde, film yapımıyla ilgili görüşlerini de yazmak gereğini duyuyor. En önemli sözlerinden bir bölümünü Dilber Hanım şöyle Türkçeleştiriyor: "Kompozisyon, temponun vs'nin entellektüelleştirilmesi, bunların hepsi iyi şeylerdir ama oyunculukla pek ilgisi yoktur ve yavan bir dogmatizme dönüşmesi eğilimi vardır. Yaklaşımda sadelik her zaman en iyidir." Bu paragrafın İngilizcesini yazmakla yetiniyorum. Şöyledir: "The intellectualizing of line and space, composition, tempo, etc., is very well, but it has little to do with acting, and is liable to fall into arid dogma. Simplicity of approach is always best."(*) Chaplin, "line", "space", "composition" ve "tempo" sözcüklerini telaffuz ediyor ve bunların entellektüelleştirilmesinden sözediyor. Dilber Hanım, herhalde ilk ikisinin karşılığını bilmiyor ve atıyor. Yazık; başka söyleyecek söz bulamıyorum.

Örneklerim çok; ancak bunları sıralamaya gerek duymuyorum. Bu incelemeyi Chaplin'in güzel ve bilge bir deyişiyle tamamlamak istiyorum: "All intellect and no feeling can be characteristic of the archcriminal, and all feeling and no intellect exemplify the harmless iddiot. But when intellect and feeling are perfectly balanced, then we get the superlative actor." Burada da Dilber Hanım'ın çevirisini bir kenara bırakıyorum. Chaplin şunu anlatıyor: bir insanda hep akıl var ve hiç duygu yoksa, bu, en büyük caninin özelliğidir. Hep duygu var ve hiç akıl yoksa, kendi halinde bir budala demektir. Akıl ve duygunun mükemmel bir dengelenmesi, bize, harikulade aktörü çıkarıyor. Chaplin, bunları yazıyor. Ben bunların genel geçerli olduğuna inanıyorum.

Kapitalizmi seçen eski solcuların, duygularını yitirmiş aşırı "akıllılar" olduklarına inanıyorum. Yapmayacakları yoktur.

Hepsi bu kadar.

Bu incelememin acıklı mı, gülünçlü mü olduğuna karar veremiyorum.

Altıncı Kitap

İNSAN

Tezler, böyle bir anlamayı zorunlu yapıyor. Karl Marx, Altıncı Tez'de, "Feurbach, dinsel özü **insan** özüne dönüştürüyor" dedikten sonra, "ancak insan özü, her tekil bireyin bir parçası olmuş bir soyutlama değildir" diye sürdürüyor. "Kendi gerçekliğinde, toplumsal ilişkilerin toplam sonucudur"; toplumsal ilişkilerin tarihselliği aksiyomu içinde, insan özünün değişmez bir gerçekliği olmadığı sonucu mantıklı bir çıkarım oluyor.

İnsanın, asıl, aslına uygun ve değişmeyen, sahih ya da hakiki bir özünün olmadığı önermesini, insan teorisinin başlangıç noktası olarak alıyorum; böyle bir başlangıcın insan teorisinin yazımında büyük bir zenginlik olduğuna inanıyorum. Değişebilir bir öz olup olmayacağı tartışmasını bir kenara bırakarak, insanın özünün tarihselliği ve "değişebilir" olduğu görüşünü bir varsayım olarak öne sürüyorum. Değişebilirlik, tarihli sınırlılık anlamındadır.

Güzel; ikinci sorun, yazım üzerinedir.

İnsanın özünün "mutlak" bir yazımı olabileceğini düşünemiyorum.

İnsanın yazımı, estetik ya da eleştirel yazım olmak durumundadır. Bu, mantıksal ucunda, reddederek yazım olarak da anlaşılabilir. Bunun tarihte iki belli başlı örneğini biliyorum; birincisi, ulusların yazımıdır. Her ulus, kendisini, bir veya daha çok "düşman ulus" bularak yazıyor. İkincisi, Batı'nın kendisini yazmasıdır; Batı, hep, Doğu'yu kötüleyerek kendisini tanımladı. Bu iki tür yazımı da içine alacak biçimde, eleştirerek, kötüleyerek ya da reddederek yazıma, estetik yazım demeyi uygun görüyorum.

***

"Kin, insana, akıllı işler yaptırıyor."

Ulucanlar Merkez Cezaevi,
23 Temmuz '88

***

Komünizmi, pratik humanizmin yeniden gelişi, the advent of practical humanism, saymak mümkünse, modern komünizmin kurucuları Marx ve Engels'in insan sevgisinden kuşku duymamak gerekiyor; her devrimcinin derininde sevgi misyonu var. Böyle olmakla birlikte Engels, "İşçi Sınıfının Durumu" başlıklı çalışmasında burjuvazinin çocukluk dönemi öncesinde insandan daha çok "bitki" görüyor. O zamanın "insanlarını" insana değmeyen bir varlık içinde görüyor; bunların, "suskun bitkisel-yaşamlarında", silent vegetation, hoş romantik bir varlıkları olduğunu, ancak bu durumun, insanoğluna yakışmadığına, worthy of human beings, işaret ediyor.(*) Bu dönem yaşayanları için, In truth, they were not human beings; they were merely, toiling machines in the service of the few aristocrats who had guided history down to that time, "insan değillerdi" ve bir kaç aristokratın hizmetinde emekçi makinalardı, demekle yetiniyor. Engels, insanın yeni zamanlarda ortaya çıktığı görüşünün sahibidir.

***

"Yaşamak, bir sanattır."
31 Ağustos '85

***

"İnsanı sevmek görev'dir."
"Yaşamak, sanat'tır."
"Sevmek, cürettir."
"Merak, topluma ve doğaya saldırmaktır."
"Bakmak, gözlerinden ok fırlatmaktır."
13 Ağustos '90

***

Buradan derhal şu soruya geçmek zorundayım: Bugünküne insan denebilir mi?

En büyük kentte bile kasaba parçalılığını yaşayan, sürekliliğini yitirmiş, korkak, ürkek, edilgen, güvensiz, sevemeyen, bu

İNSAN AKLINI YAŞATMAK

Sevgili Yaşar Kemal,

Başkanlığında Türkiye PEN'inin kurulmuş olmasına pek çok sevindim. Yazarlar Sendikası'nın bir yazarlar örgütü olamayacağı giderek daha çok belirginleşiyor; PEN'i bu nedenle de sevinçle karşıladım. Hala bu umudumu ve sevincimi koruyorum. Ancak ilk olduğunu sandığım eyleminizle ilgili çağrınızı aldığımda hayal kırıklığına uğramaya başladım. Geçici olmasını diliyorum ve kendimi böyle hazırlıyorum.

Umut kırıklığımı, Sevgili Yaşar Kemal, sana bir mektupla iletmek gereğini duydum. Araya zaman girdi ve zamanla yazacağım mektup, kafamda, uzadı ve büyüdü. Şimdi yazıyorum. İzin ver, bu mektubu "açık mektup" haline getirmek istiyorum. Hemen sana göndereceğim ve bu arada Toplumsal Kurtuluş'un ilk sayısında yayımlanmasını, arkadaşlarımdan, rica edeceğim. Kuşkusuz, itirazın olursa ve zamanında bana ulaşabilirse, bu ricamı geri alabileceğim.

Sevgili Koca Yaşar,

"Yaşar Kemal nedir? " Benim için Yaşar Kemal bir dil coşkulusudur. Yaşar'ı okuyan bir insanın okuduğu dile karşı büyük bir coşku duymaması imkansızdır; Yaşar Kemal'in Türk dilinin büyük coşkusu olduğundan kuşku duymuyorum.

Türk dili için büyük bir talihtir; bir başka dil için ise kayıp oluyor. Ne yazık, senin anadilin Kürtçedir ve seni, anadili Kürtçe olanların kendi dillerinde okuyamamaları büyük bir talihsizliktir. Biliyorum, anadilini hiç inkar etmedin ve kendi dilinde çok güzel türküler söylediğini işitiyorum; pek çok Batı dilinin yanında kendi ana dilinde de yazılıp okunacağın günlerin çok uzak olmadığını diliyorum.

Dil coşkusu, dil titizliğiyle beraber gitmelidir. Dili sevmek, sadece coşku duymak değil aynı zamanda titizlenmeyi de gerektiriyor.

Dili seviyorum ve dili sevmenin yeni sözcükler uydurmaktan daha çok dilin yapısını geliştirmek, kuruluşunu zenginleştirip esnetmek olduğuna inanıyorum. Bu, bir. İkincisi, Türk diline en büyük zararın Türk Dil Kurumu tarafından verildiğini düşünüyor ve hep yazıyorum. En azından hiçbir yararı olmamıştır; burada da en büyük kötülük İnönü-Ecevit ekolünden geliyor.

Bakın, birkaç olumsuz örnek vermek istiyorum.

İnönü-Ecevit tasallutunda Türk Dil Kurumu, "anamal" diye bir sözcük uydurmuştur. Kesinlikle yanlıştır. "Capital" sözcüğünün Osmanlıca karşılığı "sermaye" sözcüğüdür; çok doğrudur. "Ser" baş ve "maye", maya veya başlatan anlamına geliyor. "Capital" sözcüğü de Latin kökenli dillerde "capite", baş sözcüğünden çıkıyor; "capital" aynı zamanda, baş veya başkent demek oluyor.

Capital veya sermaye, herşeydir ancak "mal" değildir. İkincisi, bu Türklerde her yere analarını sokma alışkanlığı var. Sermayenin ana ile ilgisini göremiyorum.

Dili sadeleştirmek her zaman uydurmak demek olmamalıdır. Yeni sözcük ararken, köye, üstelik bozulmamış köye gitmek gerekiyor. Köyde ve bozulmamış köyde, bir sözcük var: "Başlık." Sermayenin tam Türkçe karşılığı "başlık" sözcüğüdür; bunu geliştirmek için uzatma gereğini duymuyorum.

İnönü-Ecevit tasallutunun Türk dilinde yaptığı büyük bozumlardan birisi de şu "dışsatım" ve "dışalım" soysuzluğudur. Böyle sözcükler olmaz ve uydurulmamalıdır. "İhraç" sözcüğünün ve "ithal" sözcüğünün, hiçbir dilde "satım" ve "alım" ile bir ilgisi yoktur; çok çeşitli anlamlarından yalnızca birisi olarak kullanıyor. "Export", "ex" dışarı veya dışarıya ve "port" taşıma anlamlarından meydana geliyor. "Import", içeriye taşıma anlamına geliyor. "Portör" sözcüğü taşıyıcı veya hamal demektir; Latin kökenli dillerde olduğu gibi Slav dillerinde de böyledir. "Vıhodit", ihraç ve "vhodit" ithal anlamına geliyor; "vı" dışarıya, "v" içeriye, "hodit" taşıma anlamını veriyor.

Vücudunuza hastalık mikrobu "ithal" edersiniz; mikrop "dışalımı" olmaz. Sermaye ihraç edersiniz; sermaye "dışsatımı" bir iktisatçı için tek sözcükle aptallıktır. Devrim ihraç edilir; devrimin dış satımı düşünülemez.

Sevgili Yaşar Kemal,

İnsan dilini sevmelidir. Sevmek, zenginleştirmektir.

Sevdiklerini yoksullaştıran insanlardan tiksiniyorum.

Türk dilini yoksullaştıranlarla mücadele için daha çok zaman ayıramadığıma üzülüyorum,

Buradan bana gönderdiğin çağrı yazısına geliyorum.

Kızdığım için hemen attım ve sonra bulamadım. Toplantına "kamuoyu önderlerini" çağırdığını yazıyorsun. Çağırdıkların üzerinde duracağım; önce bu ne demek?

"Kamuoyu" sözcüğü, İnönü-Ecevit dil tasallutunun bir kalıtıdır. Böyle sözcük olmaz; biliyorsun, "public opinion" deyiminden aktarıldı. Ancak eski dilde aktarılırken doğru yapılıyordu; "amme efkarı" veya "efkar-ı umumiye" deniliyordu. Doğrudur. Kamu'nun, Amme'nin düşüncesi, efkarı, olabilir; oyu olmaz.

"Kamuoyu", kamu düşüncesinin kabalaştırılmış ve mekanikleştirilmiş halidir. Sizin, bir seçkin yazarlar birliği olarak, bununla ilginiz olmaması gerekiyor; yazarlar oyla uğraşmaz. Düşünceyi zenginleştirirler.

Bu yetmiyormuş gibi, Koca Yaşar, bir de toplantınıza "Kamuoyu önderlerini" çağırdığınızı yazıyorsunuz. Güldürmeyin. Nezih Demirkent, ne zamandan beri önder oldu? Basındaki büyük tekellerin aracısıdır. Yazmaz çizmez, tekellerin basın bürokrasisini yöneten bir insanı, nasıl önder yaparsınız? İstanbul emniyetinin polis bültenlerini olduğu gibi haber yapmayı savunan bir insanın bir yazarlar birliği toplantısında konuşturulması büyük bir ayıptır. Polisleşen gazetecilere paravana olmayı görev bilen bir kimsedir.

Mustafa'yı da kamuoyu önderi yapmışsınız. Sevgili Yaşar Kemal, ihtiyarlıyor musunuz? Peki Öztürk Serengil'in ne eksiği var? Daha iyi güldürmez mi?

Mustafa, kamuoyunun önderlerini güldürmek için James Baker'in soyadını "Ekmekçi" olarak değiştirmiş; pek çok gülmüş olmalısınız.

Koca Yaşar, artık İngilizcede "ekmekçi" sözcüğünün de olmadığını yazmak gereğini duyuyorum. Sözcüklerin tarihleri vardır; maddi yapılarıyla birlikte anlamları değişiyor. "Bezirgan" Türkçede artık üçkağıtçı anlamına geliyor; bir zamanlar "efendi" anlamını taşıyordu. Çünkü tüccar, uluslararası ticaret yapıyordu, dil ve çeşitli ülke biliyordu ve bilenlerin çoğu tüccardan çıkıyordu. Akdeniz dünya ticaretinin odağı olmaktan çıkınca uluslararası ticaret alanları daraldı ve tüccarlar, üç kağıtçılığa başladılar. "Bezirgan" efendi anlamını yitirdi.

Efendi sözcüğü Türkçeye Grekçeden geliyor; "Ofendis" sözcüğünden bozmadır. Bir zamanlar, çok yüksek anlamlar taşıyordu; Osmanlı prenslerine önceleri "çelebi" denilirken sonraları "efendi" denmeye başladı. "Mecit Efendi", "Hamit Efendi", prens veya şehzade anlamına geliyordu. Şimdi bir devlet dairesinde bir memura, örnek olsun, "Mahmut Efendi" derseniz, hakaret sayar; "Gidin odacıya efendi deyin" deyiverir. Şimdi "efendi" sözcüğü sadece kapıcılar için kullanılıyor. Prens sözcüğü kapıcı sözcüğüyle özdeşleşiyor.

"Herif" sözcüğü, "marifetli" anlamına geliyordu. Bozuldular.

"Baker" to bake fiilinden türüyor; fırınlamak demektir. Artık Amerika'da ekmek fırında üretilenlerin sadece bir bölümüdür ve çok küçük bir bölümünü oluşturuyor. "Baker" sözcüğü, Amerika'da hiç kimseye "ekmekçi" anlamını taşımıyor; fırıncı veya pastacı anlamına geliyor.

Mustafa artık eskimiş bir mesleğin temsilcisidir. İngilizcede "ekmekçi" sözcüğüne en yakın sözcük loafer'dır. "Loaf" somun demektir; loafer somuncu anlamına geliyor. Mustafa artık Cumhuriyet loaferlarından birisidir.

Sevgili Yaşar, sevmek bir ciddiyet işidir.

Sevmek, duygu işidir. Ciddiyet, duygusuzluk gerektiriyor. Sevmek ile ciddiyet, zıtların birliğini meydana getiriyor.

İnsanlık, kendisini ciddi olmayanların sevgisinden korumalıdır.

Şimdi ben mektubuma başlıyorum.

Buraya kadar dile olan ciddi sevgimi anlatmaya çalıştım.

Bundan sonra başkanlığındaki PEN'in yaptığı eylemle ilgili görüşlerimi dile getirmek istiyorum. Kısaca üç noktada toplamak durumundayım.

Koca Yaşar,

Birinci nokta Türkiye'de aydınlar ve yazarlar olarak savaş ve barış karşısındaki tutumumuzu gözden geçirmemiz gerektiğini düşünüyorum. "Barış" kavramının dünya ve Türkiye entelijansiyasının tarifleri arasına girmesi sosyalist "anavatanı", önce Hitler ve daha sonra nükleer taarruzdan korumak kaygısıyla başlıyor. Önce kuşku ile başlayan bu giriş, daha sonra, "cephe" politikaları ve güçlü Sovyet desteğiyle, aydının tartışılmaz tarifi sayılıyor.

Bu tarifi tartışmak zamanı gelmiştir.

Uğrunda bütün aydın tariflerinin değiştirileceği bir sosyalist "anavatan" kalmamış bulunuyor.

Ancak biz yolumuza devam etmek durumundayız.

Bu nedenle Irak Bunalımı'nda asıl noktanın, her ne olursa olsun bir savaşa karşı çıkmak olmadığını düşünüyorum. Asıl nokta Amerikan banditlerinin bu topraklara gelmesini önlemektir. Asıl nokta, Amerika'nın dünya jandarması rolünü kesinlikle reddetmektir. Burada sorun, Irak'ın Kuveyt'i ilhak etmesi de değildir. Bugün her aydın ulusların birliğini savunmak durumundadır. İki Almanya'nın birleşmesinden sevinç duyanlar her zaman Arap ulusunun birliğini de savunmak zorundalar. Araplar da, eninde sonunda bir tek çatı altında yaşamalıdırlar.

Kuveyt, emirlikler ve diğerleri, emperyalizmin Osmanlı'nın çözülüşü üzerine kurdukları yapay devletlerdir; ne kadar çabuk olarak ortadan kalkarlarsa o kadar daha iyi olacaktır.

Araplar bunu gerçekleştirmelidir. Nasır'ın bunu gerçekleştirememiş olmasına derinden üzülüyorum. Nasır'ın mirasını gerçekleştirecek Arap devrimcilerini bekliyorum.

Hüseyin'de ise büyük kuşkularım var. Yapmak istediğini doğru buluyorum. Ancak kendisini doğru bulmuyorum. Hüseyin, kendi halkına ve egemenliği altında tuttuğu Kürtlere zalim davranıyor. Acımasız davranıyor. Bu nedenle Saddam Hüseyin'e destek veremiyorum.

Ancak burada iki daha önemli nokta görüyorum. Birincisi, ulusal birlik kurucularının hemen hemen tamamının despot olması son derece üzücüdür. Despot olmayan, halkına zulmetmeyen ulusal bağımsızlık liderleri ve birlik kurucuları özlemimdir. Bunun için daha çok çaba harcamamız gerekiyor.

Bugün Amerikan banditlerinin Bağdat'ı bombalamaya başladıklarının dördüncü günüdür; bu, ikinci noktadır. Her ne olursa olsun, banditlerin dördüncü günde sonuç almamış olmaları benim için büyük bir sevinç kaynağıdır.

Benim kimlik tarifimde Amerika'ya karşı olmak son derece önemli bir çizgidir.

Şimdi yazmak istediğim ikinci noktaya geliyorum; bu, toplantınızda önemli bir yer verdiğiniz Vahit Halefoğlu ile ilgilidir. Kimdir ve PEN'in toplantısında işi nedir? Kim size bu aklı verdi; yazdıklarımı okuduktan sonra çevrenize bakın, lütfen ve bu Halefoğlu'nu önereni bulun.

Kısaca ve daha önce kitaplarımda ayrıntılarıyla geliştirdiğim, bir tür "Türkiye Yasası" haline getirdiğim bulgularımın birisinden söz etmek durumundayım: Moskova Büyükelçiliği, Washington ve CIA için, Türk diplomatlarını sınama yeridir. CIA, buraya bakar ve karışık dönemlerde, Türkiye Dışişleri Bakanları, Moskova Büyükelçileri'nden yapılır. Bu, Dışişleri Bakanlığı'nı Washington'a ihale etmek demektir.

Sevgili Yaşar Kemal şöyle sormak durumundasınız: Özal, o kadar milletvekili varken ilk kurduğu hükümete dışişleri bakanını, dışardan ve neden Moskova'dan getirdi? Koca Yaşar, şöyle soracaksınız: Sonra milletvekili yaptı ve daha sonra aday bile yapmayarak, 1987 yıllında neden bıraktı? Siz yazarsınız, siz fıkra yazarı değilsiniz. Siz sormak durumundasınız.

Şimdi Halefoğlu'nun dışişleri bakanı yapılmasından çok önce, benim yayımlanmış çalışmalarımdaki, yasalara bakma zorunluluğu var: Moskova ve buna ek olarak, duruma göre Bonn ve Atina Büyükelçilikleri, Türkiye diplomasisinde Amerika'nındır.

Bir: 27 Mayıs günü, dışişleri bakanı olarak Fahri Korutürk ilan edildi. 27 Mayıs 1960 tarihinde altı saat sonra, Korutürk geri alındı ve Selim Sarper dışişleri bakanı yapıldı. Eski Moskova büyükelçisidir ve kitaplarımda belgeleriyle gösterdim. Zama-

nında Molotov ile yaptığı görüşmeleri, Türkiye'ye bildirmeden önce Moskova'daki Amerika Büyükelçisi Averall Hariman'a anlatan adamdır. Toprak ve üs isteme konusundaki yalancı rolünü bir kenara bırakıyorum; Amerika'nın adamıdır.

İki: Korutürk'ün elinden alınan dışişleri bakanlığı sonradan telafi ediliyor. Korutürk ummadığı bir zamanda Moskova büyükelçisi yapılıyor ve büyük bir anti-Sovyet oluyor ve bütün bu sınavlardan geçtikten sonra, ummadığı bir zamanda, Türkiye Cumhurbaşkanı yapılıyor.

Üç: Yasalarımı tersinden de kanıtlamak durumundayım. İttihatçı göz doktoru ve yurtsever Esat Paşa'nın oğlu Hasan Esat Işık, 1960 yıllarında dışişleri bakanı oluyor. Daha sonra Moskova Büyükelçisi de yapılıyor; orada sınavı geçemiyor. Daha sonra CHP içinde politikaya atılıyor. Milletvekili oluyor ve bütün istemine karşın, Ecevit, Işık'ı dışişleri bakanı yapmıyor. Çünkü Işık, bir yurtsever olarak kalıyor ve Amerika'nın adamı olmuyor.

Dört: Peki, "halkçı" Ecevit, Işık'ın yerine kimi dışişleri bakanı yapıyor? Sevimli Turan Güneş'i dışişleri bakanı yapıyor. Turan Bey, Koç Sermayesi'ne bağlı bir politikacıdır. Kendisi Amerika'nın adamı olmayacak kadar onurludur; ancak dışişlerinde genel sekreterliğe, şimdiki müsteşarlığa, Şükrü Elekdağ'ı getiriyor. Türkiye hariciyesine gelmiş en Amerikancı diplomatlardan birisi olan, karısı da Amerikalıdır, bu Elekdağ da Koç Sermaye Grubu'na bağlıdır.

Ecevit de dışişlerini bir Amerika yanlısı diplomata bırakıyor. Elekdağ, daha sonra, Milliyetçi Cephe Hükümetleri zamanında Washington büyükelçisi oluyor; şu anda emeklidir ve Koç Grubu ile Washington adına, "Karadeniz Refah Bölgesi" projesini, perde arkasından yürütüyor.

Beş: Dergimiz Toplumsal Kurtuluş'ta İlter Türkmen'in Türkiye'den daha çok Amerikan görüşlerine bağlı olduğunu pek çok kez yazmış bulunuyoruz. 12 Eylül 1980 sabahı, daha hiçbir iş belli değilken, zamanın Ankara'daki Amerikan büyükelçisi Spain'e telefon ederek dışişleri bakanı olacağını bildirdiği, Spain'in anılarında yazılıdır. Eylülist darbe, başbakandan önce dışişlerini belirliyor. Daha doğrusu Washington, çok önceden Türkiye'nin dışişleri bakanını atıyor.

Türkmen, Atina ve Moskova büyükelçiliği yapıyor.

Türkmen'in durumu çok iyi biliniyor. Bizim bu yazılarımızdan sonra, Emin Çölaşan, Şevket Evliyagil ile bir görüşme yayımladı. Evliyagil, milletvekili iken bir heyetle, Sovyetler'e gittiklerini ve zamanın Sovyet Başkanı Podgorni tarafından kabul edildiklerini anlatıyor. Türkmen de diplomat olarak oradadır; Podgorni, hiç saklamıyor ve Türk parlamento heyetine "Bu Amerikan casusunun burada ne işi var" diye bağırıyor.

Eylülist darbe dışişlerini bir Amerikan adamına veriyor.

Altı: 12 Mart darbesi dışişleri bakanını doğrudan doğruya NATO karargahından getiriyor; Osman Olcay, NATO Genel Sekreter asistanlarından birisi iken dışişleri bakanı yapılıyor. Daha doğrudan bir iştir.

Yedi: Özal'ın ilk hükümetinde dışişleri bakanını, Moskova büyükelçiliğinden getirmesi bütün bu gelişmeler ve ortaya çıkan yasa açısından şaşırtıcı sayılmamalıdır. Halefoğlu, Bonn ve Moskova büyükelçiliğinden ve sınavdan geçiyor; milletvekili olmadan, bakan yapılıyor. Özal'ın bu sırada Amerika'nın ipoteğinden Türkiye dışişlerini çıkarmaya ne isteği ve ne de gücü bulunuyor.

Yaşar Kemal, bakın, getiriliyor ve bir ara seçiminde milletvekili yapılıyor ve sonra 1987 genel seçiminde aday bile yapılmıyor; bir daha toplantı yönetirirseniz, lütfen, sorun. Kendi kendinize de sorun.

Ben yine de size ipuçlarını vermek istiyorum: Sovyetler hep, kendi açılımlarını, kendi hükümetinden önce Washington'a bildiren Moskova Büyükelçileri ve dışişleri bakanlarından şikayet ettiler. Uzun bir ayrılıktan ve uzaklaşmadan sonra, dış ticaret ilişkilerinin de zorlamasıyla, tekellerde bürokratlık yapan Özal, Sovyetler ile yakınlaşma yollarını aradı. Bunun için ise Halefoğlu'nun hem feda edilmesi ve hem de bir kenarda bekleyen bir milletvekilliğinden yoksun bırakılarak istiskal edilmesi gerekiyordu.

Koca Yaşar, Özal'ın bile kullanıp kullanıp limon gibi bir kenara attığı kimselere toplantı açtırmak size yakışır mı? Bize yakışır mı?

Belleğimizi silecek miyiz? Siz, biz belleğimizi silersek, toplumsal bellek ne olur? Sorumluluğumuzu böyle mi yerine getireceğiz?

Yerine Mesut Yılmaz geldi. Yaşar Kemal, Mesut, Alman sermayesine bağlıdır. Dünya görüşü Almanlardan yanadır. Almanlar ile Washington arasındaki sürtüşme, aksırmak ile nezle olmak arasındaki ünlü yakıştırmaya da uygun olarak, bağlı olanlara daha çok büyüyerek yansıyor. Mesut, Washington'a karşı, örnek olsun, bir Turan Güneş'ten daha kişilikli davranabildi. Bunun için bakanlıktan uzaklaştırıldı ve Türkiye, Alman dünya görüşüne tam karar kılmadan da parti başkanı ve başbakan olma şansını yüksek görmüyorum.

Koca Yaşar,

Görüyorsun, romancının yöntemi ile bilimsel yöntem birbirinden çok ayrılmıyor; tipoloji ile çalışıyor. Tipolojiler, teorik kimliklerdir.

Bunu biraz daha açabiliyorum; bir zamanlar birlikte çalıştığım Altan Öymen, Alman dünya görüşü ve politikalarının izleyicisidir. Bir zamanlar birlikte çalıştığım Hasan Cemal artık Amerikan dünya görüşü ve politikalarına kendisini kaptırmıştır. Eski Amerikan büyükelçisi Straus-Hupe'nin büyük keşfi, burs vererek yetiştirdiği, Ufuk Güldemir'i Washington'a yerleştirmiştir; Ufuk'un tek işi, bütün haberleri Washington'un görüşüne göre bozmaktır.

Tipoloji ile çalışmak ve teorik bakmak son derece aydınlatıcı oluyor; Sevgili Yaşar Kemal, bakın, Irak Bunalımı'nda Milliyet son derece güzel bir tutum aldı. Bunda, Mümtaz ve Mehmet Ali türünden yazarların çok olumlu ve sevindirici rolleri var; Mehmet Ali, sonuna kadar savaşa karşı çıktı ve hatta yazarlık kişiliğini de riske attı. Ancak onurlu bir iştir; bunu kabul ediyorum. Yalnız Milliyet'in tutumunda, Alman dünya görüşüne bağlı olmanın da rolü aranmalıdır; Almanya, mümkün ölçüde savaştan uzak kalmaya çalıştı. Cumhuriyet ise bir Amerikan sözcüğüyle tümüyle "hawkish", bir şahin davranış içine girdi. Bunda, Amerikan dünya görüşünü benimsemesinin rolü var.

Şimdi tekrar Vahit Halefoğlu'na dönüyorum. Adı da, soyadı

da Arapçadır; Antakyalı, asimilasyona uğramış bir Araptır. Peki Koca Yaşar, kim size söylüyor da, kim kulağınıza üflüyor da bir Arap-Amerikan çatışmasında, başkürsüyü, Amerikancı bir asimile Araba veriyorsunuz?

Beni neden bu kadar şaşırtıyorsunuz?

Şimdi son noktaya geliyorum: General Öztorun ile ilgilidir.

Neden buldunuz? Kim buldu?

Bir:Türk Ordusu'na gelmiş en Amerikancı birkaç paşadan birisidir. Amerikancılığı ancak Haydar Saltık ile karşılaştırılabilir. Amerikancılıkta ancak Saltık ile yarışabilir. Böyle bir paşadır ve siz bunu buluyorsunuz.

İki: Ahmet Yıldız, İstanbul'dadır. Lütfen, bir telefon edin ve araştırın. Necdet Öztorun'u bir Yıldız'a sorun; görevdeyken, Amerikan madalyası olan bir generaldir.

Üç: Özal'ın salladıklarını yıldız yapmak, PEN'e ve Yaşar Kemal'a düşmemelidir.

Dört: Bana yapılanlar başkalarına yapılanların yanında çok azdır. Ben, bana yapılan acımasızlıklardan söz etmeye utanıyorum. Ancak birisi vardır; böyle bir acımasızlığı zor düşünebiliyorum.

Bir kitabımdan dolayı sekiz yıla mahkum oldum ve hapse kondum. Yargıtay, bozdu ve tahliyeme karar verdi. Tahliyemi bekliyordum. İdare'ye çağrıldım. Tahliye beklerken, ellerim arkadan kelepçelendi. Selimiye'ye götürüldüm. Türk Ordusu'na hakaretten yeniden tutuklandım.

Çok zor bir iştir. Tahliye bekleyen bir insanı yeniden tutuklamak büyük acımasızlıktır. Selimiye'nin acımasız asker yargıçları bile bir ara tereddüt ettiler. Yine de tutukladılar. Ben vicdanlarıyla tartıştıklarını sanıyordum; sonradan dosyayı, hukukçularım elde etmişlerdi, gördüm. İstanbul Sıkıyönetim Komutanı General Necdet Özturun'un özel ve yazılı emri vardı. Öztorun, beni, İstanbul hapishanelerinde direnişin liderlerinden sayıyordu ve bir komplo ile tutuklanmamı yazılı olarak emrediyordu. Öztorun, Askeri Yargıtay'a ders veriyordu.

Bir parantez açıyorum. Sizin kamuoyu önderi Nezih Demirkent'in devrimcilerle ilgili polis bildirilerinin neden doğrudan

doğruya haber olarak kullanılması gerektiğini gösteren ve bana yazdığı mektubu, bir kitabımdadır. Öztorun'un bu emri, bir başka kitabımdadır. Her ikisini de gönderiyorum.

Beş: Öztorun, İstanbul Sıkıyönetim Komutanı olduğunda, İstanbul hasiphaneleri, göreceli olarak yaşanabilir hale geliyordu. Bir esir kampı olmaktan çıkarıyorduk; genç arkadaşlarım büyük direnişler ve kahramanlıklar sergiliyordu. Öztorun geldi ve görülmemiş bir zulüm uyguladı.

Öztorun'un Amerikancı kinini ben yaşadım.

Ancak açlık grevi yapabilirdik. İstanbul'da kütlesel bir açlık grevi yaptık. Ben, sadece 24 gün dayanabildim. Arkadaşlarım birkaç gün daha sürdürdüler. Ama yetmedi; zalim, zulmüne devam etti.

Yeniden açlık grevleri oldu. İşte Apo, Fatih, Hasan ve Haydar, Öztorun'un zulmüne karşı birlikte açlık grevi yaptığımız benim sevgili yazgı arkadaşlarım, bu yeni açlık grevinde yaşamlarını yitirdiler.

Bu genç arkadaşlarımı unutmam. Öztorun'u da unutmam.

Unutanlara unutturmamak benim görevimdir.

Koca Yaşar, onların kini varsa, bizim daha güçlü inadımız var.

Amerikancıları, zalimleri unutmak, insanlığımızı unutmaktır.

Koca Yaşar, sana sevgilerimi gönderiyorum.

Acı yazdıysam eğer, içim yandığı içindir.

İçimdeki yangını seviyorum. Beni yaşatıyor.

İçimde büyük bir yangın olduğu için hiç yorulmuyorum.

Bu yangın neden zamanı yıkmıyor ve sonsuzlaştırmıyor; bir tek buna şaşıyorum.

Sevgilerle..

Ek:
1- Nezih Demirkent'in mektubu
2-Öztorun'un Fermanı
3-Gözetim Başlangıcı emri

YAŞAR KEMAL'E MEKTUPLAR'A EKLER

Ek 1:

Nezih Demirkent'in Mektubu

İstanbul, 10 Nisan 1987
Sayı: 162/E - 130

Sayın Yalçın Küçük,

19 ve 20 Mart 1987 tarihli mektuplarınızı aldım.

20 Mart 1987 günü yaptığınız basın toplantısının da özet netnini incelettim.

Suçlamalarınızın gerçekliğini öğrenebilmek için adı geçen rkadaşlarımızla konuştum. Ayrıca bazı araştırmalarda da bunduk.

Bu araştırmaların sonucu "Kozyatağı Operasyonu" ismi verien olayın polis haber bülteninde yazıldığını göstermektedir.

Biz gazeteciler yıllardır belirli haber kaynaklarının doğru haer verdikleri kuralını benimsemişizdir.

Polisin tutumunu tartışmaksızın basın mensubu arkadaşlarınızı suçlamanızı bu sebeple yadırgadığımızı da belirtmek isteiz.

Çünkü başta da değindiğim gibi haber bülteninde yer almışır. Gazetelerin hemen hepsinde ve TV'de yayınlanmıştır. Buna ağmen üç gazetecinin suçlanması bir maksadı matuf olur ki, una katılmıyoruz.

Saygılarımla.

Nezih Demirkent
Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

Eki: Polis Bülteni

Ek 2:

ÖZTORUN FERMANI: "BIRAKMAYIN HA!"

T.C
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
1. ORDU VE SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
SELİMİYE

23.11.1983

AD. MÜŞ. : 1983/2047/
KONU: Soruşturma istemi.
SIKIYÖNETİM K. LIĞI ASKERİ SAVCILIĞINA

SELİMİYE

İLGİ: Sultanahmet Synt. As. Ceza ve tut. evi müd. nün 18 Kasım 1983 gün ve İSTH: 7130 - 1836 - 83/20 sayılı yazısı.

Aşağıda açık kimlikleri ve kendilerine isnad olunan suçları yazılı şahıslar hakkındaki soruşturma evrakı ilişikte gönderilmiştir.

353 Sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Kanununun 8 ve 95 inci maddeleri gereğince soruşturma yapılması dosyanın alındığının ve aldığı esas numarasının bildirilmesini, soruşturma neticesinden bilgi verilmesini rica ederim.

EKİ: Suç evrakı

NecdetÖztorun
Orgeneral

Ek 3:

GÖZETİM BAŞLANGICI:

1 nci Ordu ve
Sıkıyönetim Komutanı

TUTUKLAMA İSTEMİ: VARDIR
TUT. İSTEME NEDENİ: 353. S. K. 71/A - B - D
SUÇ: TCK. nun 159/1 nci maddesini ihlal.

OLAYIN ÖZÜ: Bir başka suçtan Sultanahmet Sıkıyönetim Askeri Ceza ve tutukevinde tutuklu bulunan sanığın 1. 9. 1983 günü cezaevi revirinde muayenesi yapılırken, kendisini revire getiren Üstğ. Cahit Şen'e hitaben "Siz Askerler, bütün subaylar erinden albayına kadar yalancısınız, işkencecisiniz" şeklinde sözler sarfettiği anlaşılıyor.

SANIĞIN ADI VE SOYADI: BABA ADI: DOĞUM TAR. VE YERİ: MESLEĞİ:

YALÇIN KÜÇÜK (Başka suçtan Sultanahmet Synt. Askeri Ceza ve Tutukevinde tutuklu)

Y/ BİR KİŞİDİR.

24.11
İmza

böyle oluyor; sonunda Aybar muhalefetinde herkesi geride bırakıyor.

Şimdi daha iyi düşünüyorum: Sosyalist Devrim, Milli Demokratik Devrim zıtlığı, bir yanıyla, ve bir yanında Aren ve Boran'ın ve diğer yanında Mihri Belli ve arkadaşlarının bulunduğu bir ifrattır. Kamplar birbirinden, mücadelenin şiddeti ölçüsünde, uzak değildiler. Her iki taraf da kendi özel konumları için bir birikimi tarümar etmekten çekinmediler.** Ayrıca ve daha önemlisi, ne "Sosyalist Devrim" diyenler yeteri ölçüde sosyalisttiler ve ne de "ihtilal" yolunu önerenler ihtilalcinin titizliğine sahiptiler. Her iki taraf da sığ görüşlerin müfrit kavgacısı oldular.

On Dört: Boran, 1970 yıllarında TKP karşıtı çizgisini sürdürdü. Dönüşünün anlatımının ayrı ve önemli dersleri olduğunu düşünüyorum. Başka bir zamanı bekliyor.

On Beş: Aren, 1970 yıllarını hem Boran'ın TİP'inden ve hem de Baştimar'ın yerine geçen Bilen TKP'sinden uzak geçirdi. Bilen, Baştimar'ı da karalıyordu; Baştimar'ın genel sekreter adayının yerini alan genel sekreter ile anlaşması mümkün değildi.

Şimdi Baştimar'ın yetiştirmesi Sadun Aren ile Bilen'in yetiştirmesi Nabi Yağcı'nın yazgıları birbirine yaklaşıyor. Şefik Hüsnü'yü yücelten ve Baştimar ile Bilen'i karalayan bir kampanya aynı zamanda Aren ve Yağcı'yı hedef alıyor.

Şimdi bu noktadalar.

Burada duruyorum.

** Ben Boran ve Aren tarafında yer aldım. Ancak bu tarafın Aybar'a karşı bayrak açtığı anda, bulunduğum İngiltere'den gönderdiğim ve Ant dergisinde yayımlanan yazımda çıkışın hazırlıksız olduğuna ve kadro israfına yol açacağına işaret ettim.

HOCAYI KORUMA

Sevgili
Cahit Bey Hocam,

Size acı bir mektup yazmak durumundayım.

Bana hocalık yaptınız. Hocalık, peygamberliğe en yakın meslektir. Bu, bir. İkincisi, 10 Haziran 1991 tarihinde, benim kurduğum Bil-Ar'ın resmi genel kuruluna gelirken biraz da sizin orada olduğunuzu düşünüyordum. Bilgesu'ya da söylemiştim; "Cahit Bey, ilke sahibidir, titizdir, terbiyesizliklere izin vermez" diyordum. Bir ölçüde yanıldığımı kabul ediyorum.

Aslında tedbirli bir insanım; böyle günlerde, hava nasıl olursa olsun şemsiyemi yanıma alırım. Çünkü Aziz Nesin'i ve Cevat Geray'ı artık tanıyorum; giderek en alt çizginin de altına iniyorlar. Ancak gelirken kendi otomobilim yerine Candan'ınkine aktarma yaptık; şemsiyem orada kaldı.

Yine de bu kadar büyük bir panik yaşayacaklarını sanmıyordum; Aziz Nesin, her zamanki halindeydi. Hem korkak ve hem mütecaviz olmak artık kimliğidir; ikide bir benim yanıma gelip, "Yalçın ben sana hırsız dedim, daha neden buraya geliyorsun" diyor ve kaçıyordu. Cevat Geray ise her halde sarhoştu; çok çirkinleşmiş gördüm. "...tir lan" ile başlayıp, bütün sözcükleri ağzını doldurarak, tadına vararak, anama, karıma küfediyordu. Kaymakamlığı bırakıp, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde asistan olduğu günlerden hatırlıyorum; ne de olsa kaymakamdır. Öğle yemeğinde, Aziz Bey'le içkiyi fazla kaçırınca, bu nedenle geç geldiler, nara atmaktan kendini alamıyor.

Terbiyesizlik ve korkaklık vardı: Serpil Köksal, "biraz terbiyeli konuşun Cevat Bey" deyince, bir ...tir de Serpil'e çekti. Biraz evvel, sohbet etmiştik; sizi bakan yapan Milli Birlik Komitesi'ni önde gelenlerinden Albay Osman Köksal'ın kızı olduğunu öğrenince gerçekten sevinmiştiniz. Serpil, bunun üzerine gitti, gözlüklerini çıkardı, ceketini bir kenara koydu; Cevat daha terbiyeli davranmaya başladı.

Cahit Bey Hocam, bana, "kavgaların devam ediyor mu?" diye soruyordunuz. Bunlar, pis kavgalardır. O gün Candan ve Serpil hem üzgün ve hem de çok memnundular; "bizden" bu kadar korkulmasının, korkuyla insanın insanlığından çıkmasının sevindirici bir yanı var. Ancak ben üzgündüm; yine de bunlar olmamalıdır, diye düşünüyorum.

Sonradan Candan ne kadar soğukkanlı olduğuma şaşırdığını söylüyordu. Cevat, anama ve karıma küfrederek, elindeki şemsiyesi ile sürekli hücum ediyordu. Bir de küçük kabadayı Mehmet Nafile, sürekli tahrik ediyordu. Ben ise bekliyordum; ilk hücumun, Cevat'tan ve bu küçük kabadayıdan gelmesini bekliyordum. O zaman Cevat da, bu küçük kabadayı da görecekti.

Bunlar, çapsız kavgacıdırlar. Sarhoşlar.

Aziz Bey'in bana hıncının, tekellerin, siyasi polisin hıncından fazla olduğunu görüyorum. Ancak ölümünün benim yanımda olmasını istemiyorum. Bir kez, yine böyle bir günde, Profesör Gencay Gürsoy'un yazıhanesinde ve muayenehanesinde, çığırtkanlık yapmaya kalktı. Elimi masaya vurdum; az daha kalpten ölüyordu. Ölümünün elimden çıkmasını istemiyorum.

1970 yıllarında, Nazım Hikmet, yeniden doğdu. Aziz Nesin, "pis" olduğunu yazdı. Öğrenciniz ve benim sevgili arkadaşım İsmail Beşikci, bir onur çizgisi tutturuyordu. Aziz, İsmail'in "İngiliz ajanı" olduğunu ilan etti. Ahmet Arif'in tek kitabı baskı üzerine baskı yapmaya başladı; Aziz, Ahmet Arif'in, "deli" olduğu üzerine kitap yazdı. Ben direnişi sürdürmek ve canlı tutmak istiyordum; benim "hırsız" olduğum konusunda bir kampanya başlattı.

Devlet görevidir.

Aziz Nesin, henüz, devlet sanatçısı olamadı. Ancak devlet görevlisidir. Bunlar devletin verdiği görevlerdir.

Artık Aziz Nesin, Türkiye aydınının Rasputin'i olmuştur.

Siz orada ne arıyorsunuz?

Şimdi size imzaladığınız tutanağın kopyasını gönderiyorum.

Siz dekanlık yaptınız, bakanlık yaptınız, Ticaret Bakanlığı için memur ve amir yetiştirdiniz. Size böyle bir tutanak yakışır mı?

Ticaret Kanunu'na göre bir şirketin genel kurulu toplanıyor. Üyelere duyuruluyor. Bana, Bilgesu Erenus'a, Candan Baysan'a, Mahmut Tali Öngören'e iadeli taahhütlü gönderilmiş, sizlere, gönderilmemiş olduğu anlaşılıyor. Normal; siz işin içindesiniz. Bir de size iadeli taahhütlü mü gönderilsin? Yönetim Kurulu Başkanvekili Profesör ve sabık bakan Cahit Talas'a, duyurulmuş bulunuyor.

Sonra siz, bir tutanağa imza atıyorsunuz. Ekte gönderiyorum. "Yanlışlık yapmışız" diyorsunuz. Kendinize iadeli taahhütlü gönderilmemesi nedeniyle büyük usülsüzlük olacağını ileri sürüyorsunuz. Bu yüzden mahkemeye başvurarak, genel kurulu iptal ettirecekmişiniz; bu nedenle yapılmamasını istiyorsunuz.

Cevat ile Aziz, içkiden geç geldiler. Cevat, kesin sarhoştu. Bir de beni görünce, daha da sarhoş oldu. Naralar atmaya başladı. "ben... adamı..." Naralar atıyor ve Aziz de arada bir benim yanıma gelip, "Yalçın ben sana hırsız dedim, neden geliyorsun" deyip kaçıyor. Sonra, Ticaret Bakanlığı'ndan gelen memur usûlsüzlük olduğu için genel kurulun iptaline ikna ediliyor... Yakışır mı?

Yazarken utanıyorum.

Siz, Aziz Nesin, Belgün Çulhaoğlu, üçünüz yönetim kurulu üyesiymişsiniz. İnanmadığım Tanrım, yardımcınız olsun. Belgün'ün hayatında üç olay var. Benim yönetimimdeki Yürüyüş'e geldi ve orada evlendi. Okulunu bitiremedi. Ben Devlet Planlama Teşkilatı'nda bir işe koydum; sürdüremedi. Kocası hapisteyken, Ekin-Bilar'ı kurunca, işe aldım. Hayatında iki işi oldu; ikisine de ben aldım. Bir de evlendi. Benim yönetimimde çıkan Yürüyüş'te gerçekleşti. Başka hayatında bir "iş" yok. Bu nedenle bana karşı komplekslidir.

Ticaret Bakanlığı memuru, genel kurulun yapılamayacağına inanmıştı. Ben, "memur bey, bu kız yalancıdır" dedim. Bilirim, yalancıdır. Memur, bakanlığa telefon etme gereğini duydu. Yönetim kurulu üyeniz, "usülsüzlük yaptık, mahkemeye gideriz" diyordu. Ben "memur bey, bu kız terbiyesizdir" dedim. Bilirim, terbiyesizdir. Bunun üzerine Ticaret Bakanlığı memuru genel kurulu yapmaya karar verdi.

Ah Cahit Bey Hocam, Mülkiyeliler Birliği bir kez ödül jürisine beni de koydu; Size de verilmesini sağladık. Ödül beratını ben yazdım. Siz de, "usülsüzlük yaptım" diye tutanak yazdınız.

Ama ne olacak? Korkunun, devlet görevliliğinin, terbiyesizliğin bir sınırı yok; bunları kesinlikle sizin için yazmıyorum. Size hala saygım var ve bu nedenle bu mektubu size yazıyorum.

Kuşkusuz benim kurduğum, Bilim Araştırma Şirketi'nin genel kurulunun bir kabzımallar cemiyeti toplantısına benzeyeceğini hiç tahmin etmedim. Aziz Bey'in olduğu yerde terbiyesizliğin olacağını deneyimlerle öğrendim. Ancak bu kadarı; mümkün değil.

Bilemediğim, Haluk Gerger'in genel kurula gelmemesidir. Haluk, hem genel kurula gelmemiş ve hem de kimseye vekalet bırakmamış; bu Aziz, son derece korkak ve güvensizdir. Haluk gelmeyince ve bizler gelince, pek çok korkmuş; Bilar yönetimini alacağımızı sanmış; sizin böylesine bir terbiyesizliğe taraf olmanız bu nedenledir.

Hiç niyetimiz yok. Bilar, bugün bir biçki dikiş kursu gibidir. Aziz'in son başkanlık konağıdır. Aziz, ömründe bir şey kurmamıştır; bir yere gelince de ancak zorla atılabiliyor.

Niye mi geldik? Bir: Türkiye'de uç nokta bir çizgiyi güzellikle temsil ediyor ve götürüyoruz. Artık arkamızda kalanlarla gereksiz sertlikleri istemiyoruz. İkincisi, kurduğumuz bir yere CIA ajanı Korotiç veya bizim Sadun Bey'den çok geri Kagarlitsky türünden insanların getirilmesini istemiyoruz. Ben Bilar'ı bir devlet kuruluşu olarak kurmadım. Devletten para alınarak bir takım işler yapılmasına izin vermeyiz. Bunları söylemek için geldik.

Cahit Bey, bunları söylemek için, benim beşte bir hisseye ihtiyacım yok. Bunları önlemek için, benim, Bilar ortağı olmama da gerek yok. İstersem, önlerim. Bu kadar gücüm var. Bu ara pek çok kimseye gücümü hatırlatıyorum. Size de hatırlatıyorum. Biz, bunları önlemenin yollarını biliriz. Biz gerekirse, Aziz'i ve Cevat'ı oraya sokmayız. Şimdilik bir ihtiyaç duymuyorum. Ama bunları yapacağımdan emin olmanızı isterim.

Aziz'in bana hırsız demesinin bir önemi yok. Benim Aziz'e söyleyeceklerimin önemi var.

Şimdi size bir kopye daha gönderiyorum. Bu da Bilar'ın hisse dağılımıdır. Aziz'in yirmi ve sizin bir hisseniz var. Nurkut İnan nerede? Hani hisseler dağıtılacaktı?

Burada bir parantez açıyorum: Nurkut'u bulacağım. Büyük bir Ticaret Hukuku uzmanı olduğunu öğrendim. En büyük hukukçulardan daha büyük paralar kazanıyormuş; bu, Bilar işinde benim danışmanım oldu. Bana pek fazla bilgili görünmedi. Hisse dağıtımı üzerine büyük sözler etti. Hala yapılamamış; Nurkut'u o zamanki olumsuz rolleri nedeniyle arayıp bulacağım.

Cahit Bey Hocam, daha önce Bilgesu'yla konuşmuştuk; üzerimizdeki hisseleri dağıtmak istiyoruz. Ben, yine, orada sizin bir güven noktası olduğunuzu söylüyordum. Bu mektubu da bunun için yazıyorum.

Ana sözleşmeyi ben hazırladım; ancak unuttum. Hatırladığım kadarıyla hisse transferinde yönetim kuruluna bir söz hakkı verdik. Kesin hatırlamıyorum. Bilgesu ne yapar bilmiyorum; ben hissemi dağıtmayı düşünüyorum. Size, Bilar'ı gizlice kurduğumuz bazı arkadaşlara, Ekin-Bilar'ın kuruluşunda emeği geçenlere, hissemi vereceğim. Benim Bilar'da etkili olmam için, hisse sahibi veya beşte bir hisseli olmama gerek bulunmuyor.

Bir geldik, benizleri attı. Bir daha gelirsem, belki de birisi kalpten ölür ve diğeri de yeni küfürler bulur.

Siz de kendinize saygısızlık yaptırmayın lütfen. Aziz'in yirmi hisse sahibi olduğu bir yerde bir hisseye razı olmayın. Ben, hisselerimin bir bölümünü size vermek istiyorum.

Benim yazacaklarım bunlar.

Size bir Ekin Belleten gönderiyorum. Ekin Belleten'in kuruluşunda, ortaklardan toplanan paralar var. Size bir Nazım Hikmet posteri gönderiyorum. Bunda da ortaklardan toplanan paralar var. Biz bu işi götürüyoruz. Bir de "Davalarım" kitabından gönderiyorum. Lütfen okuyun; ilerde en çok okunacak kitabım olacağına inanıyorum. Burada insanla çalışmanın, örgütlü çalışmanın güçlüklerini, sırlarını, ve ilkelerini ortaya çıkarmaya çalıştım. Bir de Aziz Nesin'e gönderilen paraların fotokopileri var.

Ben Aziz Nesin'den ne zaman soğudum, biliyor musunuz? Ekin'i hızla götürüyorduk. Baskılar arttı; Londra'dan Tony Benn geliyordu. İstanbul Valisi Nevzat Ayaz izin verecek görülüyordu. Aziz ve bir kısım insan, Tony Benn'e izin verilmediği için toplantının iptal edildiği telgrafının çekilmesini önerdi. Ben bunun doğru olmadığını, izin verilebileceğini söyledim. "Olsun" dedi; "biz verilmediğini söyleriz" diye ekledi.

Bu benim yöntemim değildir.

Yalan, benim dünyamın dışındadır.

Cahit Bey, benim işim pislikleri temizlemektir.

Ancak pisliklerin yanında da olmak istemiyorum.

Hocalık, en verimli yatırımdır.

Saygılar.

***

EK: İNSAN MANZARASI

TUTANAKTIR

10 Haziran 1991 tarihinde Ankara'da yapılması gereken Bilar Bilim Araştırma Proje danışmanlık ve Organizasyon A. Ş. Genel Kurul toplantısı TTK'nun 368. maddesine göre yapılmak istenmiştir. Fakat, gazete ilanları, mahalli gazete ilanı 25 mayıs 1991 tarih ve 6565 sayı ile Türk Ticaret Sicili Gazetesi 28 Mayıs 1991 tarih ve 2785 sayılı Ticaret Gazetesinde ilan edilmiştir (Gündemle beraber). Sicil Gazetesi ilanı 2 gün geç gönderilmiştir. Ortaklara gönderilmesi gereken, toplantı tarihi ve gündemi ihtiva eden iadeli taahhütlü mektuplar 27.5.1991 tarihinde Candan Baysan'a; 5.6.1991 tarihinde Bilgesu Erenus'a; 27.5.1991 tarihinde Yalçın Küçük'e ve 26.5.1991 tarihinde M. Tali Öngören'e gönderilmiştir. Mahmut Tali Öngören haricinde elden almışlardır. Mahmut Tali Öngören'e gönderilen mektup iade olmuştur. Mehmet Nusret Nesin, Cevat Geray, Haluk Bahri Gerger, Cahit

Talas, Mehmet Özşuca, Fahriye Belgün Çulhaoğlu, İrfan Kaygısız, Varlık Özmenek'e iadeli taahütlü mektup gönderilmemiştir. TTK'nın 368.maddesine göre gerekli ilan ve çağırı yapılmadığından ve toplantı nisabı sağlanamadığından Toplantı Hükümet Komiseri osman Bostan tarafından ve Yönetim Kurulu üyeleri Mehmet Nusret Nesin, Hasan Cahit Talas ve Fahriye Belgün Çulhaoğlu tarafından Tesbit edilmiş ve toplantı iptal edilmiştir. 10.06.1991

Hükümet Komiseri Osman Bostan, Mehmet Nusret Nesin, Hasan Cahit Talas, Fahriye Belgün Çulhaoğlu

EKİNE SAHİPLENME

Sevgili Fikri Sağlar,

Bu mektubu daha önce yazmak istiyordum. Kongreniz sonrasına kaldı.

Başarılar diliyorum. Sevgilerimi yazıyorum.

Bakan olur olmaz oluşturduğunuz bir heyetle Orta Asya'ya gitme kararınız üzerine yazmak istedim; Türkiye'nin Orta Asya'ya özendirildiğine, emperyal bir takım senaryolara bağlanmak istendiğine, yakın zamanlarda, hem kitaplarımda ve hem de daha güncel yazılarımda işaret ediyordum. Yanılmadığımı belirtmek için değil, kurduğunuz heyetin şaşırtıcılığını söyleyebilmek için yazıyorum.

Orta Asya'ya yanınızda M. Kemal Öke ile gideceğinizi öğrenmiştim; son derece ürkütücü ve şaşırtıcı bir seçim yapıyorsunuz. Türkiye sağının en sağ yeni kalemini nasıl buluyorsunuz; doğrusu çok merak ediyorum.

Aziz Nesin'i de almışsınız; Aziz Bey her yere gider. Daha reddettiği davet olmamıştır ve sadece kendisini temsil ediyor.

Şunu düşündüm: Ben Türkiye'de ilk sovyetolog sayılıyorum. Selimiye'nin beni sekiz yıl mahkum eden kararında benim sovyetolog olduğum da yazılıyor ve Rusca biliyorum, bu bölgelerin bilgisine yakınım. Şöyle düşündüm: Fikri Sağlar beni çağırsa gidermiydim, hala bilmiyorum. Ancak Fikri Sağlar, bakan olur; fakat beni davet etme gücüne ulaşamaz. Çünkü MİT ve Genelkurmay bundan rahatsız olur; ama, MİT ve Genelkurmay, benim türümden bir üniversite öğretim üyesi olan, ancak bir veya iki küçük kitabı olan Dr. Öke'nin gitmesinden memnun olur. Sevgili Fikri Sağlar, bunu ve böyle düşündüğümü size yazmak zorunluluğunu duydum.

Çünkü politikanın içinden geliyorsunuz. Gençsiniz. Seksenli yılların başında pek çok acılı yeri, pek çok açlık grevini birlikte ziyaret ettiğimizi hatırlıyorum. Bunları hatırladığım için, size önem verdiğim için, yazıyorum.

---

* Kültür Bakanı Fikri Sağlar'a mektup, 3 Şubat 1992.

Bunları yazmayı planlarken bir de Mehmet Altan türünden bir takım insanları danışman yaptığınızı da öğrendim. Ah siz CHP'liler, siz SHP'liler ne kadar kolaycısınız! Bu çocuk, Fransa'da herkesin kolaylıkla alabileceği bir doktora edinmiş babasının oğludur; iktisatla bir ilgisi olmadığını biliyorum, siz de, kültürle ilgisini kuruyorsunuz.

Sevgili Fikri Sağlar, fıkra yazarları ve gazeteciler, şimdilerde, Osmanlı dönemi İstanbul halkı türündendir; durumları sağlam oldukça vezirleri alkışlarlar ve ayağı kayar kaymaz da, en yakın oldukları vezirleri en çok hançerlerler. Bir vesileyle bir ara Murat'a, Murat Karayalçın'a, da yazmıştım; Uluç Gürkan, Dinç Bilgin'in bir yayınından diğerine giderken üç saat işsiz kaldığında astronomik maaşlarla işe almıştı. Böyledir; basında ilk işine benim aldığım Uluç, şimdi benim plancılıktan arkadaşım Kaya'yı dövenin siyasi poliste dövülmemesi işiyle uğraşıyor. Ne de olsa insan hakları artık moda oldu.

Gazetecilere veya fıkra yazarlarına rüşvet vererek bir yere gidemezsiniz. Bilgisiz ve güvenirlikten yoksundurlar; bunları biliyoruz. Bizim bilmemizin ve yazmamızın önemini bildiğinizden kuşku duymuyorum.

Sevgili Fikri Sağlar, "eski" solculardan da uzak durmak gerekiyor. Bunlarla işbirliği yapmak, bizlerle, inatçı solcularla, işbirliği veya diyalog anlamına gelmiyor; tam tersidir. Bunlar, sola ve sol kültüre, tekellerden, oligarklardan daha düşmüş oluyor ve davranıyorlar.

Biz ayrıyız. Sol yolumuzda gidiyoruz. Yer yer, sanıldığından daha çok etkili olabiliyoruz.

Nazım Hikmet'in restorasyonu sürecinde etkili olabildik; Nazım'ı evcilleştirme senaryoları sahnelendi. Dönek Joan Baez ve Balşoy'dan iki Rus dansçı kızla Nazım Hikmet tekellere verilmek istendi; belki görmemişsinizdir, yazdık, salonlar dolmadı. Bu alan hala bizimdir.

Sevgili Fikri Sağlar, Kültür Bakanısınız, bütün devletleşmiş özel tiyatrolar Nazım'dan oyun çıkarıyorlar. Ben sevinmiyorum. Bir kez Nazım'ın oyunları hiç bir zaman yasak değildir. Bunlar nerelerdeydiler? İkinci ve daha önemlisi Nazım Hikmet

oynanabilir hiçbir oyun yazmamıştır. Nazım'ın düz yazıları birer estetik felaketidir. Bunu açıklıkla yazıyoruz.

Artık Türkiye'de akla kara birbirinden ayrılabiliyor. Nazım'ın estetik değerden yoksun oyunlarının oynanmasıyla avunacak durumu gerilerde bıraktık.

Size, Bilgesu Erenus'un oyunlarından bazılarını, ilişikte sunuyorum. Bilgesu, Küba halkını düşündüğü için, herkesten önce Kürtçe şarkı söylediği için, memur mitinglerinde şarkılar söylediği için, devletleşmiş özel tiyatrolar, Bilgesu'nun oyunlarından korkmaya başladılar. Yardımlarının kesileceğini sanıyorlar. Ancak devlet tiyatrolarının korkacağını hiç sanmıyorum.

Bilgesu'nun Misafir oyunun ilk sahnelendiği gece, bunun klasik olacağını yazdım; öyle oldu. "Arka Bahçe" oyununun önsözünde bunun batmakta olan dünya tiyatrosuna büyük katkı olduğunu ileri sürdüm. Duyduğum değerlendirmeler bu yöndedir. Siz de lütfen, ilgili ve en titiz kurullarınızın değerlendirmesine sunun; aynı yargıya varacaklarından kuşku duymuyorum. Tiyatrolarımızın, estetik değeri yüksek oyunlar için susuzluk çektiklerine inanıyorum.

Sizin makamınızdan geçecek olan böyle bir sunuşun muhtemel korkuları yenmede katkısı olacağını düşündüm. Bu nedenle yazıyorum.

Mektubumun asıl konusuna geliyorum.

Selefleriniz zamanında Kültür Bakanlığı'nın yayınlarını hep izledim. Çok önem veriyorum. Sağ eğilimli deniyor; pek önemsemiyorum. Bana göre iyi işler yapılmıştır. Sizden ricam, bu yayınları hızlandırmanızdır.

Neler olabilir? Ricam, Türkiye Tarihi ve kültürünün klasiklerinin hızla bugünkü yazı ve dile çevrilmesidir. Sevgili Fikri Sağlar, bakın, Cevdet Paşa'nın tarihini ben ancak Hacı Bayram Camiinin önündeki kitapçılarda buluyorum. Türkiye tarihinin bu en önemli kitabından eğer Osmanlıca okuyamıyorsa, Türkiye'nin "ilerici" okuyucusu haberdar olamıyor. Büyük bir yazıktır. İdris-i Bitlisi'nin Heşt Behişt'i hala Farsca'dır. Korkmamak gerekir; bunların hepsini hızla, titizlikle ve en ucuz bir biçimde

çıkarmanın büyük bir hizmet olacağını düşünüyorum.

Sizden "sağ" klasikleri istiyorum.

Sol, bizim işimizdir. Sol klasikleri biz okucumuza iletiriz.

Her kitap yazarken Kültür Bakanlığı'nın satış yerlerine uğrarım; çok önem veriyorum. Bu yayınları hızlandırmak, güzelleştirmek ve çoğaltmak gerekiyor. Ricamı tekrar yazıyorum.

"Özgür Ekin" adlı bir dernek kurduk. Bölge ekinlerine eğileceğiz. Bu alanı M. Kemal Öke veya Aydınlar Ocağı'na bırakmaya niyetimiz yok.

Bilgesu Erenus'un oyunlarını ve yeni çıkarmaya başladığımız estetik dergisini de ekliyorum.

Size gerçekten başarılar diliyorum.

Sevgilerimi yazıyorum.

ve bastırması isteniyor. İkincisi, Enver ve diğer İttihatçılar'ın Doğu'dan ülkeye girmesinin önlenmesi isteniyor. Üçüncüsü; başta Kürtler olmak üzere Çerkesler'in Ermeni köylerine saldırdıkları haber veriliyor ve düzen altına alınması isteniyor. Vahdettin, bunların sağlanmasıyla, Osmanlı hükümetinin en azından Doğu'da duruma hakim olabileceğini Londra'ya kanıtlayabileceğine inanıyor. Dolayısıyla bunlar Vahdettin'in ve Damat Ferit'in politikasıdır. Aynı zamanda Londra'nın isteklerine uygundur. Çünkü Londra bu dönemde, bu bölgede, en büyük tehlike olarak birbiriyle iç içe saydığı bolşeviklikle ittihatçılığı görüyor. Kemal Paşa bunlara karşı bir misyonla ve gayet açık olarak Büyük Britanya işgal kuvvetlerinden vize alarak gidiyor.

Anadoluya çıkınca hazır bir mukavemet hareketi görüyor ve yavaş yavaş buna katılıyor. Fakat İstanbul'dan ve Vahdettin'den de birden bire kopmuyor.

Vahdettin'in İngilizlerle işbirliği yapıp ülkeyi terkettiği söyleniyor. Ancak, giderken yanına devlet hazinesinden ya da kişisel hazinesinden hemen hiçbir şey almadığı da biliniyor. Sanremo'da fakr-ü zaruret içinde ölmesi de bunun göstergesi zaten. Burada bir çelişki yok mu, bunu nasıl açıklıyorsunuz?

Vahdettin, ülkesinin en az ölçüde de olsa kurtuluşunu İngilizler'de gören bir sultandır. Hep yenilmiş, zayıf bir devletin başıdır; kuvvet yoluyla, halkın mücadelesiyle ülkesinin kurtulabileceğine inanamıyor. Burası kesindir. Ancak bu kesinlik açısından, o zamanın pek çok seçkini ile Vahdettin arasında bir ayrılık görülmüyor. Örnek olsun, İngilizler'in kendilerine karşı direnen Altıncı Ordu Kumandanı Ali İnsan Sabis'i görevden alarak yerine Mustafa Kemal'i atamak istedikleri belgelerle kesindir. Pek çok seçkin insanın mandacı oldukları da kesindir. Resmi tarihin yazdıklarının aksine Sivas Kongresinin oy birliğiyle; Mustafa Kemal'in de oyuyla, Amerikan mandasını isteme kararı aldığı da kesindir. Demek oluyor, bir başka ülkenin politikasını kurtarıcı saymak o dönemde pek yaygın görünüyor.

Giderken yanına devlet hazinesinden önemli miktarda değerli taş ya da maden alıp almamasının her hangi bir önemi olduğunu sanmıyorum. Bunun şu veya bu yönde kanıt değeri olduğunu düşünmüyorum.

Dolaylı sorunuza daha açık cevap vereyim; Vahdettin'in Londra'dan çıkar sağladığı ya da para aldığı konusunda hiç bir iddia veya kanıt görmedim.

Vahdettin, yurt dışında Türkiye Cumhuriyeti ya da Mustafa Kemal aleyhine herhangi bir faaliyete girdi mi?

Olsa bile bir değeri olmaz. Düşmüş ve kaybetmiş bir sultanın kıymet-i harbiyesi bulunmuyor. Ancak Vahdettin'in Kemal Paşa'yı Garibaldi türünden bir kahraman saydığı İngiliz gizli belgelerinde yer alıyor.

Sizce Vahdettin, resmi tarihin ifade ettiği gibi vatan haini mi? Tarihin böylesine bilimsellikten uzaklaştırılması neyin ürünüdür?

Ben Osmanlı sultanlarının dar anlamda hain olduklarına hiç inanmadım. Tarihin en uzun hanedanlarından birisidir. Kendileriyle topraklarını özdeşleştirmişlerdir. Son dönemlerinde iki yüz yıl kadar hep yenilmişlerdir, hep ezilmişlerdir; ancak ülkelerine bağlı kalıyorlar.

Vahdettin, taht'a çıkacağını hiç düşünemiyor. Reşat ölünce de, yakınlarına, "eyvah ben bu işe hazır değildim" anlamına gelen yakınmalarda bulunuyor.

Vahdettin'in eninde-sonunda Kemal ile anlaşmayı umduğunu sanıyorum. Kazım Karabekir, son yayınlanan anılarında, Kemal'in, halife olarak Vahdettin'i önerdiğini kaydediyor.

Talihsiz, silik, ama ülkesine bağlı bir sultandır.

Hainlik iddiası, bir zamanlar Kemal'in Vahdettin'e yakınlığının üstünü örtmek ve Kemal'le Osmanlı yönetimi arasında ayrılık olduğu izlenimini vermek için, tarihte yaratılmış ve sürdürülen bir terördür.

Bu teröre karşı, dinciler, islamcılar, halifeciler dahil, tek karşı çalışma da benim kitaplarım oluyor. Özellikle yayınlanmakta olan Türkiye Üzerine Tezler'in beşinci kitabı sorularınızı daha ayrıntıyla ele alıyor. Belgeler veriyor.

RUHİ SU ERMENİ Mİ?

"Vaktiyle öldürülen Ermenilerin çocukları bazı Türk Yetimevlerine götürülmüş, müslüman ve Türk olarak kaydedilmişlerdir."

Halide Edip Adıvar
Türk'ün Ateşle İmtihanı

Önyargısız insan olur mu?

Önyargısı olmayan insanın kafasının içi, her halde, bir curcunadır. Bilim adamı, önyargılıdır. Ptoleme-Aristotales astronomisi, bir kez kabul edildikten sonra, diğer bütün bilim adamları için önceden kabul edilen bir yargı oluyor. Daha sonradan gelen tüm bilim tutkunları, dünyanın merkez ve güneşin döndüğü düşüncesini bir önhüküm olarak kabul ediyorlar. Katkıları buna dayanıyor.

Copernicus, bu yargıyla yola çıktı.

Neler çekmedi? Kepler, Copernicus'un devrimini bir kabul saydı ve bundan sonra gök cisimlerin hareketinin matematik formüllerini bulmaya çalıştı; ancak önyargıdan kurtulamadı. Kepler, kendisinin olmayan ancak kendisine bir miras olarak bırakılan yargıya göre, bütün doğruların ve tüm güzelliklerin daire biçiminde olacağına kendisini kaptırmıştı. Elipsi kabul eden bir matematik formüle geçebilmek için en güzel onbir yılını verdi.

Henüz bilim adamı değilim ancak; benim de önyargılarım var.

Ben "biz" Türkler'in sesi olamayacağını kabul ediyorum. Buradaki "ses" sözcüğünü müzik anlamında kullanıyorum. Benim önyargıma göre "biz" Türklerin müzik değeri olan sesi olamaz. Eğer bir Türk'te müzik değeri olan bir ses görüyorsam, Türklüğünden kuşku duyuyorum.

Ruhi Su, benim sesini çok yüksek tuttuğum birisidir. Bu nedenle bir Türk anne ve babadan doğduğundan kuşku duyuyorum.

Ansiklopedi, genel bilgi içindir ve doğru bilgi vermek durumundadır. İnsanlar aradıkları her bilgiyi ansiklopedide bulabileceklerini düşünüyorlar. Bu nedenle alıyorlar.

Doğrusu benim müzikle ilgili önyargımı sınamak çok zor olmamalıdır: herhangi bir ansiklopediye bakarak Ruhi Su'nun anne ve babasının kimliğini bulabileceğimi düşünüyordum. Yanıldım. Pek çok ansiklopediye baktım; nerede ise hiç bir bilgi vermemelerinin yanında hiçbiri bir diğerini de tutmuyor.

Bütün ansiklopedileri sıralamayı düşünmüyorum. Meydan Larousse, "Su (Ruhi), Türk müzikçisi, basbariton (Adana 1912)" (*) diyor. Anlaşılan Ruhi Su, 1912 yılında Adana'da doğmuş oluyor: annesi ve babası hakkında hiç bir bilgi verilmiyor.

Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, Ruhi Su'nun doğumunu Van'a alıyor. Girişi şöyle başlıyor: "Su, Ruhi (1912). Van'da doğdu. Çok küçük yaşta annesi ve babasını kaybetti. Çocukluğu Çukurova'da ve Toroslar'da geçti.(**) Van'da doğan ve küçük yaşta Adana çevresine aktarılan Ruhi Su'nun anne ve babasının adı verilmiyor ve Ruhi çok küçükken, anne ve babasını kaybetmiş oluyor. Küçükken ama ne zaman? 1915 yılında Ruhi, üç yaşındadır ve belki hala Van'dadır. Annesi ve babası acaba kıyıldı mı?

"İlkokul dördüncü sınıfta müzik öğretmeninin yönlendirmesiyle keman çalışmaya başladı. 1936'da Ankara Müzik Öğretmen Okulunu, 1942'de Ankara Devlet Konservatuarı'nın Opera Bölümünü bitirdi." Küçük Ruhi, annesi ve babasını kaybettikten sonra, muhtemelen yatılı okuyor ve Devlet Operası sanatçısı oluyor; ancak bir tepki ya da bir çekiş midir, Türk Halk Müziğine de merak sarıyor. Aynı ansiklopedi şöyle sürdürüyor: "Aynı yıl Türk Halk müziği çalışmalarına da yönelen Su, 1943-1945 yılları arasında Ankara Radyosu'nda, 1950'de de İstanbul Radyosu'nda sazı eşliğinde halk türküleri söyledi. Bu arada, konservatuarı bitirdikten sonra 1952'ye değin Ankara Devlet Opera-

(*) Meydan Larousse, Cilt11, s.588
(**) Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, s.5150

"KEŞANLI ALİ DESTANI" ÇALINTI MI ?

Özgün tiyatronun tutkun yazarı Bilgesu'ya

İrlandalı yazar J. M. Synge'in "Batı'nın Bıçkını" oyununun kahramanı, babasını öldürdüğünü sanıyor, çok korkuyor, ancak, bir baba katili olarak insanların kendisine olan hayranlığını görünce yavaş yavaş baba katili kimliğini pek çok benimsiyor. Haldun Taner'in "Keşanlı Ali Destanı" oyunundaki Ali ise Çamur İhsan'ı öldürmediğini biliyor; fakat adam öldüren insanın ününü ve gücünü görünce bu kimliğe bürünmekten başka bir yol bulamıyor. Bana öyle geliyor Haldun Taner'in kendisi de bu iki kahramanın durumundadır; Taner, Türkiye'nin batısından, Keşan'dan bir bıçkın çıkartırken, herhalde yapıtının basit bir kabare oyunu ve işinin ise yalnızca bir adaptasyon olduğunu biliyordu. Ancak hep dünya piyasalarına çıkartılacak bir "mal" arayan tiyatro profesörlerinin, Batı karşısında ezik tiyatrocuların, tiyatro bilmez gazeteci-tiyatro eleştirmenlerinin görülmemiş "tezahüratları" karşısında açık olamıyor ve kendisinin olmayan bir "şaheseri" kabul ediyor.

Bu bir ayıptır; Türkiye tiyatro profesörlerinin ayıbıdır. Türkiye tiyatro yazarlarının ayıbıdır. Türkiye tiyatro eleştirmenlerinin ayıbıdır. Türkiye aydının ayıbıdır. Bu yazıyla, böyle bir ayıbı ortadan kaldırıyorum.

"Keşanlı Ali Destanı" bir Türk oyunu değildir.

Burada, "Keşanlı Ali Destanı" oyununu anlatmak durumunda değilim; İrlanda ulusal tiyatrosunun kurucularından John Millington Synge'in 1900 yıllarının başlarında yazdığı, "The Playboy of The Western World" oyununu tanıtmak gereğini duyuyorum. Saffet Korkut, bunu, 1944 yılında Türkçe'ye çevirmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı yayınları arasında yer almış; Korkut, oyuna, "Babayiğit" adını uygun buluyor. "Batı'nın Bıçkını" başlığının daha uygun olduğunu düşünüyorum; Haldun Taner'in Ali'si de, hem bıçkındır ve hem de Türkiye'nin Batı'sından çıkıyor. Uygundur. Elimdeki baskıya göre, "Keşanlı Ali Destanı" ilk

kez 1964 yılında yayınlanıyor ve "Babayiğit", 1966 yılında ikinci baskıya kavuşuyor.

"Batının Bıçkını" bir köy oyunudur. Keşanlı Ali de, kente gelmiş köylülerin oyunudur. "Memlekette dili söylemez yabani hayvanlardan başka" kimsenin önem vermediği uyuşuk Christopher Mahon, acımasız ve sarhoş babasının hakaret ve tokatlarına dayanamayarak hücuma geçiyor ve babasını öldürdüğünü sanarak büyük bir korkuya kapılıyor, kaçıyor. "Güzel bir kız" olan ve "tavırlarında vahşice" bir hava olan Pegeen Mike'ın, babasıyla birlikte işlettiği, köy barına geliyor. Ali de, umumi tuvalet işleten ve tıpkı Pegeen türünden, halinde vahşi bir renk bulunan, deli dolu ve güzel Zilha'nın dayısı Çamur İhsan'ı öldürmekten hapse giriyor; aslında Ali, Kurşunlu Hasibe'nin Sidikli Ali'sidir. Christopher, Pegeen'a ve Ali de Zilha'ya vurgundurlar; Ali bıçkınlığı zor kabul ediyor. Bir destan kahramanı olunca, bir gazeteci, ayağını hangi kavgada sakatladığını soruyor ve Ali önce "duttan düşmüştüm küçükken" diye cevap vermeye başlıyor ve daha sonra bıçkınlığını hatırlayarak, "eski hikayedir, çok kıyasıya bir kavga idi" diye cevaplamak gereğini duyuyor.

Pısırık, korkak Christopher, bıçkınlığa doğru yürürken, köyde yapılan bütün yarışları, güreşleri ve diğerlerini kazanıyor. Haldun Taner, Ali'nin de bir zaferi olması gerektiğini düşünüyor ve afla hapisten çıkan Ali'yi muhtar yarışına sokarak şampiyon yapıyor.

İrlandalı yazar Synge'in oyununda, daha sonra, öldüğü kabul edilen huysuz baba Mahon ortaya çıkıyor ve Bıçkın'ın maskesini düşürüyor. Haldun Taner'in oyununda, Zilha'nın dayısı Çamur İhsan'ı, öldürenin Manyak Cafer olduğu belli oluyor ve Manyak Cafer, her ne hikmetse ortaya çıkıyor ve tıpkı Synge'in oyununda İhtiyar Mahon'un sahte kahraman Christopher Mahon'u öldürmek istemesi türünden Destan Ali'yi öldürmek üzere harekete geçiyor. Synge'in oyununda İhtiyar Mahon, tam olarak belirmeden önce de, çevrede dolaşıyor ve kendisini döven oğlunu arıyor; Taner'in oyununda da, Destan Ali üzerine tuluat devam ederken "Sipsi" adlı bir kahraman, bir yerde, "tevatur bunlar beyim, hepsi uydurma, Çamur'u Ali değil, Manyak Ca-

Başka ne istersiniz? Kenterler, Nazım oynuyor. Bakırköy, Nazım oynuyor. Dostlar, Nazım oynuyor. Rutkay Aziz, hem Kemal'i oynuyor ve hem de Nazım'ı koyuyor. Başka ne istersiniz? "Ayna" tiyatrosu da eksikliği gidermek istemiş olabilir; Vera'yı oynuyor.

Hep birlikte oligarkların oyununu oynuyorlar.

Nazım, düz yazı yazamamıştır. Nazım'ın "Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim" adındaki ürününe roman demek imkansız görünüyor; anı değerinden de kuşku duyuyorum. Bunların açıklıkla ortaya konması ve tartışılması gerektiğini düşünüyorum.

Şimdi bitiriyorum ve bir: Yunus'un Türkiye ilericiliğinin şairi olamayacağını yazdım. Önemli küfürler aldım. Yunus, kemalizmin en zor ve kuruluş sırasında, Türkiye insanının netliğini kırabilmek için, zamanın Genel Kurmay başkanı Fevzi Çakmak'ın damadı, Güzel Sanatlar Akademisi Müdürü Burhan Toprak'ın Türkiye'ye kaktığı bir tasavvuf şairidir. Köylü şairdir; şimdi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin şairidir.

Orhan Veli'nin, boynu bükük, dejenere insanların şairi olduğunu yazdım; çok küfürler aldım. Nazım hapisteyken Ataç, yerine ve kemalist restorasyonun en hızlı zamanında, Orhan Veli'yi çıkarmak istedi. Boynu bükük, içi gitmiş, ezilmiş, yenikçi Türk aydını kendi "ilerici" şairi saydı. Sonra ANAP'lı Bedrettin Dalan heykellerini dikti ve yine Kenterler oyunlaştırdı ve yine Muazzez Abacı şarkılarını yaktı.

Bunları şunun için ekliyorum: Yolunuzu şaşırırsanız, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne bakınız. Devlet, ayıklamayı daha iyi ve fonksiyonel olarak yapıyor.

Yazdıklarımın özü şudur: Nazım'da estetik açıdan değersiz ve enternasyonalizm açısından geri yanlar da var. Devlet, ezilmiş, bükülmüş, dökülmüş Türkiye aydınlarının katkısıyla Nazım'ı sadece milliyetçi ve sadece geri yapmak istiyor. Buna izin vermemek gerekiyor.

İzin vermemenin yolu, ayrımı, devrim çizgisinden yapmaktır. İzin vermemenin yolu, ayrımı devrimci estetik açısından koymaktır.

Bunu yazıyorum.

BATMAKTA OLAN DÜNYA TİYATROSUNA BÜYÜK KATKI

Yale Üniversitesi Drama School'unun Türkiye tiyatrosunda özel bir yeri var. İstanbul'un varlıklı ailelerinin tiyartoyu seven çocuklarının neredeyse tümü Yale Drama School'dan geçiyorlar; bu dünyanın en prestijli tiyatro okulundan mezun olmuşlar. Benim Yale'e gidişim iktisat içindir; Türkiye'de üniversiteyi bitirdikten sonra iktisatta ilerlemek için bir Birleşmiş Milletler bursuyla Yale'e gittiğimi hatırlıyorum. Yale, bütün branşlarında Harvard ile yarışan bir üniversitedir.

Tiyarto, benim en çok sevdiğim sanat'tır; öyle hissediyorum. Tiyatro yapmayı hiç düşünmedim; ancak hep çevresinde dolaştım. Öğrenci eylemleri yöneticiliği benim temel işimdi; Güner Sümer'i hatırlıyorum, bir tiyatro hastası olarak özellikle kız oyuncu bulamıyordu. Güner'e kız oyuncu adayı bulmaya çalıştığımı unutmuyorum; bir de sinema dergisi deneyimimiz var. Bunun da örgütleyicileri arasındaydım; sinema dergisi çıkararak tiyatro yazarı yarışması açtığımız kesindir... Midas'ın kulakları oyunu ve Güngör Dilmen'in doğuşu bu yarışmanın sonucu oluyor; kısa ömürlü bir dergi uzun soluklu bir yazar çıkarıyor.

Güngör tiyatroya düştükten sonra, Yale Drama School'u koklamak gereğini duyuyor; ailesine ve benim türümden Birleşmiş Milletler'e dayanamadığı için, Üniversite'nin Öğretim Üyeleri Lokantası'ndan gece bekçiliği buluyor. Ben New Haven'deyken Güngör de oradaydı; gece bekçisi olarak boş lokantada canının çok sıkıldığı bazı geceler ziyaretine gittiğim olurdu. İstediği kadar yapamıyordum; çünkü çok çalışıyordum.

Yale benim büyük hayal kırıklığım oldu; hayal kırıklığına çok borçlu olduğumu düşünüyorum. Çok parlak bir öğrenci olarak bitirdiğim Türkiye'deki üniversitede okutulan iktisatın bu kadar bayağı oluşunu, benim profesörlerimin cehaletine bağlama eğilimindeydim; Yale'de en ünlü iktisatçılardan en eski ve en yeni, ancak en "değerli" kitap ve yazıları okutuyorlar.

Bunlar benim hayal kırıklığımı değiştiremediler; iktisatta vulgarizasyon, siyasal iktisadın yükselişiyle birlikte başlıyor.

İktisadı bırakmaya karar verdim; Türkiye'ye dönerek, ya fizik ya da tiyatro alanında, yeniden üniversiteye başlamayı düşünüyordum. Karşılaştığım düşüncenin vulgarizasyonu, Batı'da eğitim konusunda bende büyük bir isteksizlik yarattı; ancak Türkiye'ye döndükten sonra, profesyonel olarak, ikisini de yapamadım ve iktisatçı olmak zorunluluğuyla karşılaştım.

***

Bir iki ekstreme savrulmamıdır; yoksa fizik ile tiyatro arasında bir bağ mı var, bu soru, hala benim sorunumdur. Bulabildiğim şudur: Fizik, doğanın hareket yasalarını ortaya çıkarıyor ve tiyatro, yaşamı, yasalarına göre yeniden oynuyor. Fizik, astronomiden ve tiyatro, şiirden kopuyor ve doğuyor. Astronomi bir derinliktir ve bir bilinmeyen anlamına geliyor; şiir insanın derinliğini en ekonomik biçimde dillendirmek oluyor.

Şiir, dil'dir.

Tiyatro bir dil sanatı'dır.

Tiyatronun, şiir ile trajik öğenin bileşimi olduğunu düşünüyorum; trajik olan ise kaçınılmaz bir son'dan kaçınmayı anlatıyor. Hiç bir sanat kolu, trajedi kadar fizik'e yakın değildir; has tiyatronun bu yakınlıktan uzaklaşabileceğini düşünümeyorum.

Tiyatroyu, insan yaşamıyla ilgili, fizik sanatı veya sanatlaştırılmış fizik olarak tanımlayabilir miyiz; bir başlangıç olarak ileri sürmekten çekinmiyorum. Şiir ve yaşamın belirlilik zembereğinde dizgisi, kaçınılmazlık kuramı da denebilir, işte bu ikisi, tiyatroyu belirliyor. Bunlar tiyatronunu sine qua non, olmazsa olmaz, koşulları oluyorlar.

***

Bilgesu'nun tiyatrosunu ve bu arada Arka Bahçe'yi yazıyorum.

***

İnsanlara küsmeyi hiç sevmiyorum; ancak kurumlara küsebiliyorum. Yetmiş yıllarının acımasızlığı içinde, tiyatroya küstüğümü hatırlıyorum. On yıl tiyatroya gitmemeye karar verdim; "devrimci tiyatro" beni kendisinden uzaklaştırıyordu. En son Ankara Sanat Tiyatrosu'nda gördüğüm Dimitrov'un yaşamının tiyatrosu, benim için, bardağı taşıran son damla oluyor. Ne şiir ve ne kaçınılmazlık; sahne kuklalarla doluyordu. Tiyatro bir yaşam sanatıdır; bunlar, ölülerle oynuyorlardı. Tiyatronun kişileri birer tarih ve toplumsallık içerilmiş canlılardır; bunlar, sahneyi dolduran ölüler, tarihsel ve toplumsal makale okuyorlardı

***

On yıl beklemem mümkün olmadı; aydın belgesini hazırlarken Bilgesu ile tanıştım ve yine Ankara Sanat Tiyatrosu'nda sahnelenen Misafir'inin galasına gitmem için ısrar ediyordu. Ne söylenebilir; böylesine yoksul bir sahneleme benim "oyunu" görmemi engelleyemiyorlardı. Galada, iki perde arasında fuayede, Türkiye'nin ünlü tiyatro eleştirmenleri, Türk aydınına özgü bir tutumla, birbirini bekliyor ve ne diyeceklerini bilemiyorlardı; amatör bir sahneleme içinde "klasik" bir oyun olduğunu yazmaktan çekinmedim.

Bir tiyatro seveni, bir amatörü, benim için, ne güzel bir sonuç; Misafir, gerçekten "klasik" oldu. Bilgesu'nun devrimci eylemciliğinin sansürüne karşın bütün repertuarları deliyor.

Misafir, kolay kolay yazılmaz bir oyundur. Bütün "klasik" ürünlerde olan iki özelliği taşıyor; birincisi, herkesin çıkarabileceğini sandığı bir "basitliği" taşıyor. Bir "klasik" ürünün bir sadeliği, ve taklidi özendiren bir kolay görünümü var. İkincisi, evrensel olanı yakalıyor; tarihle sınırlı bir özü çıkarıyor.

***

Bilgesu'nun benim bildiğim oyunlarından 555K ile Halide de bu ayarda oyunlardır. Halide'nin bir sadeleştirmeden geçmesi halinde 555K ile birlikte klasik olacağına inanıyorum. Bu-

günlerde haklı sahnelenmeye kavuşamaması, tiyatrosundan değil, Bilgesu'nun devrimci kişiliğinden korkulmasından kaynaklanıyor; geçeceğini biliyorum.

"Devrimci tiyatro," yetmişli yıllarda, tiyatroyu öldürdü.

Şimdi devrimcilikten korku, tiyatronun canlanmasını önlüyor.

***

Dünya üzerimize geliyor.

Artık dünyayı yazmak, "bize" düşüyor.

***

Bugün Türkiye'de toplumsal bilim yapmak pek kolay görünüyor; tarihsel kesitler üst üste yığılıyorlar ve araştırıcısının üzerine dökülüyorlar. Türkiye, bugün kendi toplumbilimcilerinden bunları göremeyenlere de büyük kolaylıklar sağlıyorlar; bazı insanların yüzleri, tarihsel çağları üst üste resmediyor. Bazı insanlarımızın yüzleri, tıpkı jeolojik katmanlar türünden, ancak çok daha hızlı yaşanan tarih tabakalarını yüz olarak taşıyorlar; bakılmasının zor olduğunu kabul ediyorum. Ancak bu yüzler bilimsel ip uçları hazineleridirler; toplum bilimcilerinin, Türkiye'nin bu canlı morgundaki yüzlere bakmaları, önemli gelişmeler için yeterli olabiliyor.

Bugün Türkiye'de sanat yaratmanın zor olduğunu kabul ediyorum; çünkü sanat, eninde sonunda, tarihsel tabakaları, insanın yüzüne içerebilmek oluyor. Halbuki insanlar, bugün Türkiye'de, bir tiyatro deposundan masklar almış, yüzlerine takmış, hergün işlerine gidiyorlar. Tarih ve toplumsal olanın derinliklerinin kat kat insanların yüzüne fışkırdığı bir toplumda sanat zor'dur.

***

Zor, yaratıcılığın da ebesidir.

Her zorluk bir büyük kolaylığı saklıyor.

Zor'dan fışkırma, saklı olan kolaylığın dışa vurması olarak gerçekleşiyor.

***

Arka Bahçe, bir yaratıcılık fışkırmasıdır. Üç kahramanın da hem şiiri ve hem de kaçınılmazlığı var. Her birisi kendi şiirlerinin ve tarihsel yaşam yasalarının kaçınılmazlığının dışına çıkamıyorlar. Ne kadar canlılar, ne kadar son'lular; sonlu canlılar, sanatın bitmez tükenmez hazinesini sağlıyorlar.

Mrs. Kray'in sonu tarihin sonudur.

Sally, belki de bütün halkların şiiridir.

Shiela, tekelsi ahtapot yutmuş bir canlılıktır.

***

Biri akılcı ve diğeri mistik; ikisi benim en çok sevdiklerimdir. Bethoven ile Çaykovskiy'i neden aynı ölçüde seviyorum; bu beni hep düşündürüyor. Bilime meraklı herkesin, akılcılık merakı biliniyor; ancak mistisizme yakın bir yanı olduğunu da, bazıları yapmış olabilir, ben ekliyorum. Fakat bu kadar değil; Beethoven ve Çaykovskiy'nin ortak yanları, eserlerinin hiç birisinden bir tek notanın bile atılmasının mümkün olmadığıdır. Arka Bahçe'den de bir tek sözcüğün veya eylemin çıkarılmasını mümkün görmüyorum.

Arka Bahçe'nin dünyanın her tarafında repertuara gireceğinden hiç kuşku duymuyorum. Amerika'da rahat oynayabilir; bir Amerikan sistemi eleştirisi taşıyor. Ancak sanatsal gücü ve tutturduğu düzey, eleştiriyi bir eter haline getiriyor; sanat, koku haline gelmiş eleştirisiz olmuyor.

Ancak iki yerde oynamayacağından eminim; bir kez bugünün Moskova'sında oynamasına hiç ihtimal vermiyorum. Çünkü dönekler ortodoks'turlar; Moskova, şimdi sanat yüklü eleştiriler ve başka açılardan, kraldan fazla kralcı, Amerika'dan çok daha fazla Amerikancı dönemi yaşıyor. Bir de Türkiye'nin bazı ilerici ve "özel" tiyatrolarında oynamayacağını düşünüyorum;

çünkü Türkiye'nin bugünkü paradoksunda "özel" ve eski "devrimci" tiyatrolar devlet kuruluşu ve devlet ile şehir tiyatroları da eski "devrimci" kuruluşlar gibi davranıyorlar. Şimdi eski "özel" ve eski "devrimci" tiyatrolar, devlete dönüyorlar; dönekler, ortodoks oluyorlar. Bunlar da yeni ortodokslukları içinde kraldan çok kralcı, Amerika'dan yüz kat daha Amerikancıdırlar; Moskova'dakiler örneği, içlerinde Amerika'yı yaşıyor ve oynuyorlar.

***

"Onlar" ve "bunlar" geriye dönüyorlar.

Bir süre daha vulgar olanı, bayağı olanı, oynamaya mahkumdurlar.

Geriye dönenler hep mahkumdurlar.

***

Arka Bahçe'nin yazıldığı sırada, dünya, Irak Krizi'ni yaşıyordu. Moskova'nın döndüğü sırada, Amerika dikte eden durumuna geliyordu; Türkiye'nin vulgar yanı, Amerika'nın peşine takılıyor. Ancak bir avuç genç, bir yumak aydın ve sadece iki gazeteci, inatla bunun karşısına çıktılar. Gençler bir avuç da olsalar, çokturlar; aydınlar, bir yumak da olsalar, etkilidirler. Ben burada yalnızca iki gazetecinin adını vermek istiyorum: Profesör Mümtaz Soysal ve Mehmet Ali Birand. Her ikisinin yazılarından, inatlı savaş karşıtı tutumlarından Irak'ta yaşayanlara karşı insancıl tutumlarından kıvanç duydum.

Guardian Weekly, Londra'da yayınlanan Guardian, Washington'da yayınlanan Washington Post ve Paris'te yayınlanan Le Monde gazetelerinden seçme haber ve yorumları veriyor; diğer yayınlarla birlikte dünyayı yakından izleyebiliyorum. Bunu şunun için yazıyorum; Mümtaz Soysal ve Mehmet Ali Birand'ın yazılarından bir de aynı coğrafyanın insanı olduğum için mutluluk duyuyorum. Dünyanın başka yerlerinde benzer tutumların fazla olmadığını rahatlıkla söyleyebiliyorum.

***

Arka Bahçe'nin de dünyanın bir başka yerinde kolay kolay yazılamayacağını düşünüyorum.

***

Dünya Türkiye'ye geliyor.

Artık dünyayı yazmak da "bizim" işimizdir.

Artık "dünya çapında" olmak, "Türkiye çapında" olmakla mümkündür.

"Arka Bahçe", Türkiye çapındadır ve dolayısıyla dünya çapında oluyor.

Bunları yazabildiğim için çok seviniyorum.

Daha önce görmediklerimin ve bir daha görmeyeceklerimin ölümüne hiç üzülemiyorum.

Şubat'tan başlayan iki ay benim yoğun üzüntü zamanlarım oldu.

Cilveli bir yolda olduğumuzu biliyorum. Bu nedenle üzüntüye de doymak istemiyorum. Üzücü haberlere sessiz ve duygusuz kalmamaya çalışıyorum.

Yaşam, derinde yaşam sevincini duymaktır.

İNSAN MANZARALARI

Güçsüzlük ile kendi sözüne inanmamak içiçedir.

Türkiye İşçi Partisi, 1970 yılı sonunda, "faşizm" kokulu bir darbenin gelmekte olduğunu gördü; devrimci demokratların "ilerici" asker-sivil zinde kuvvetler bekleyişi içinde yüksek bir coşkuyu yaşadıkları bir sırada "faşizme hayır" kampanyası açabildi. Fakat gördüğünü önleme gücü yoktu ve gördüğüne inanmamayı tercih ediyordu. Binasını bile kurtaramadı, "Kürtçülük" savıyla kapatıldı ve ezildi.

İkincisi kuruldu; önemli olan birincide geride ve önemsiz olan ikincide öndeydim. Yetmiş yedi seçiminden sonra Türkiye'ye kanlı bir darbe gelmekte olduğunu haber verdim; çok ciddiye alındığını hatırlıyorum. Behice Boran ve Nihat Sargın ile günlerce konuştuk; benim her söylediğimi hep doğru kabul ederlerdi. Gelen kanlı darbeyi, iktidarı denemekten başka bir yolla önlemenin mümkün olmadığını görüyordum ve bunları söylüyordum. Çok tartışıldı ve çok tartıştık.

Göze alamadılar; tehlikeyi görerek emin bir liman olan Türkiye Komünist Partisi'ne yönelmeye karar verdiler. Bu, aynı zamanda Sovyetler Birliği'ne net bir biçimde yaslanmak demekti ve zordu; geçmiş vardı.

Hem yaslandılar ve hem de benimle ilgili olarak "anti-komünist ve anti-sovyet kampanyasını" başlattılar.

***

En yakın olanlar en uzak olurlar.

Reşat Kadayıfçılar, bana en yakın olanlardandı. Bir profesörün oğlu ve galiba Fen Lisesi'ndendi. Benim "anti-komünist ve anti-sovyet" olduğum iddiası uzaklaşmanın dayanağı sayıldı; belden aşağı öykülerin de eksik edilmediğini hatırlıyorum. Sonra SHP'li olduğunu duydum. Sonra Murat Karayalçın'a yakın olduğunu duydum. Sonra, bu yakınlıkla, Ankara Belediyesi'nden büyük gelirler sağladığını duydum. Sonra Londra ve paris'ten dönünce gazetelerde, Özal'ın, İstanbul gübre sanayii

yönetim kuruluna atama kararnamesini imzalamadığını öğrendim. Çok üzüldüm.

Yaralandım: Bu kadar genç insanlar yönetim kurulu üyeliğini neden isterler utandım. Yönetim kurulu üyeliği, gübreleşmeye yakın canlılar içindir.

En uzak olanlar ölüme en yakın olanlardır.

***

Çok akıllı olmak iyi değildir.

Profesör İlhan Tekeli'nin aklına bayılıyorum; her yazdığından çok şey öğreniyorum. Benim yaşımdadır, birlikte bürokrasiyi alt-üst ederdik. İlhan, sonra akıllandı; akıl pekmez türündendir, insanoğlu, akıllandıkça akıllanıyor. İlhan, TİP ve CHP çevresinde kaldı ve bir köprü oldu.

***

Türkiye solculuğu hem yaratıyor ve hem mahvediyor.

Orhan Silier, benim ODTÜ'den öğrencimdi; profesör olması gerekiyordu. Solcu oldu ve profesör olan hocasıyla evlenmeyi tercih etti. Orhan da benim "anti-sovyet" ve üstelik "anti-komünist" olduğum kampanyasında önemli rol oynadı, eylülist günlerin tamamını, on yıldan fazladır, yurt dışında geçirdi.

Şimdi İstanbul" dergisi'nde, İlhan ile beraberler. Dönünce, ilanlarını gördüm. İstanbul, bu ilk adı "Nova Roma" olan, şimdi "Nova Beyrut" olmaya özenen bu kahpe kent, yazarlarını bulmuş oluyor. İçlerinde kimler yok ki; yazmaya utanıyorum.

Dünyanın en ünlü ve en çok iş yapan randevu evi olmaya heveslenen bu kenti süsleyecekler; arkadaşlarım için acı çekiyorum.

***

Beraber olunmazsa karşı olunur.

"Tarih Vakfı" kurmuşlar. Aralarında Emin Oktay'ın tarih kitaplarından başkasını okumayanlar var. İlhan var, Orhan var, Mete Tunçay var. Hepsi var. "İstanbul" Dergisi'ni çıkarıyorlar.

Osman Kavala var. Osman'ı tanıyorum ve bir ara solculuğu var.

Bir tek İsmail ve ben yokuz: Tarih Vakfı, Beşikçi ve bana karşıdır.

Osman'ın annesi bir ara galiba "papatya" oldu. Kavala, Türkiye'nin en büyük silah taciridir. Kavala'nın Tarih Vakfı'na ve İstanbul Dergisi'ne ihtiyacı var.

Avrupa'daki en güzel katedralleri korsanlar yaptırmışlardır.

***

"Ey türk", senin için dönüşün sınırı yoktur.

***

Yalçın Doğan'ın Ankara'ya gelmesini ben istedim. TRT'den sonra, İstanbul Cumhuriyet'teydi ve ben, Cumhuriyet ekonomi haberlerini uzun süre götürmeyi düşünmüyordum. Mecburdum, işsizdim ve bir görev biliyordum.

Gazeteciliğe hiç ısınmadım. Hep görev bildim.

Yalçın, Ankara bürosuna geldi, yetişmesi için çalıştım. Önce acemiydi, Kemal Aydar, Sanayii Bakanlığı'na gönderiyor, ancak nerede olduğunu gizli tutuyordu. İlk zamanlar aldığım istihbarat ya da raporların yarısını Yalçın'a veriyordum; bu sırada, Anka'da, Altan Öymen ile beraberdik, buna çok kızıyordu ve "gazetecilikte bu olmaz" diyordu. Ben de "ben gazeteci değilim" diyordum.

***

Yalçın'ın Apo mülakatına Londra'da göz gezdirdim.

Utandım: Gazetecilikte isteyerek bir mülakat yaptıktan sonra böylesine "düşmanca" bir biçeme yer yoktur. Anlaşılan çok korkuyor.

***

Çocukluğumda "koman" oyunu vardı. benim sevgilim, oğlum, Mızrak Ömer Devrim, bebekliğinde gittiği Amerika'da "koman" sözcüğüne alıştı. Türkiye'ye dönünce, "dili bozuldu" ve biz "koman" dediğimizde, "komanıyorum" diye cevap veriyordu. Yalçın'ın Bekaa'ya gitmeden önce MİT müsteşarı General Koman ile konuştuğundan kuşku duymuyorum. Dönünce "rapor" verdi mi bilmiyorum. Dönünce Erdal İnönü ve Süleyman Demirel'e "rapor" verdiğini ve yazmadıklarını anlattığını biliyorum.

***

Yalçın doğan, Bekaa dönüşü gördüklerini Başbakan Yardımcısı İnönü'ye rapor ettiğinde, İnönü'nün anlattıklarını anlamadığına karar veriyor. Başbakan Demirel ise iki yerde, Yalçın'ın anlattıklarına çok sinirleniyor. Aslında Süleyman Demirel, "eşkiyayla görüşmeyiz" derken, Yalçın aracılığıyla Apo Kardeşim ile görüşmek zorunda kaldığı için, bunu kabul ettiği için, çok sinirlidir. Bunu anlayabiliyorum.

Başbakan Demirel'e, Yalçın, Apo kardeşim'in bir "megaloman" olduğunu söylüyor. Yalçın Doğan, Öcalan'a atfen, başta Leyla Zana, pek çok kürt politikacısı arkadaşım hakkında ipesapa gelmez bilgiler aktarıyor; bunların çoğunun doğru olmadığını ve bir bölümünün de yerinden çıkarılarak aktarıldığını düşünüyorum. Ancak Yalçın, PKK içinde çok ciddi insanlar gördüğünü de rapor ediyor.

***

Demirel, Apo'nun, Demirel'in askerlerin politikacısı ve izleyicisi olduğu yargısını duyunca çok sinirleniyor ve Yalçın'ı azarlıyor. Bir başka yerde de azarlamasını eksik etmiyor; Yalçın, Apo'nun Özal ile Erbakan'ı, kürt sorununun çözümüne daha yatkın bulduğunu iletiyor. Bu konuda daha ilerde yazmayı planlıyorum.

***

Halkın güncel çıkarlarını rehber alarak hiç bir yere gitmek mümkün görünmüyor.

Londra'da ve Strasbourg'ta, Apo kardeşim'in yeni yıl mesajını, videodan izledim: Halkının "tarihsel vazgeçilmez çıkarları" üzerinde duruyordu. Çok önemli buluyorum. Önemli olan bir halkın tarihsel çıkarlarıdır; çıkarların kalıcısı ve özüdür.

Rehber bu olmaladır.

Türk ve Kürt halkının güncel çıkarlarıyla bir yerlere gitmemizi mümkün görmüyorum. Bizim için önemli olan tarihsel ve öz çıkarlardır.

Tarihsel ve öz çıkarların savunucuları devrimcilerdir.

AYDINLARIN İHANETİ VE HESAP GÜNÜ

İhanetin simgesi ve cismi değişme gösterdi. Leh Walesa'nın başını çektiği hareket işçilerin önemli bir bölümünün sosyalizmden kaçışı olarak ortaya çıktı. Başından itibaren sosyalizmin en zayıf olduğu ve kaldığı bir ülkede kapitalizme hayran ve katolik kilisesine bağlı bir işçi lideri sosyalizmi hiçbir zaman içine sindirememiş bir aydın kuşağı ile birleşerek ciddi bir karşı-devrim denemesini başlattı.

İzleyen gelişmeler, Walesa modelini tekrarlamadı. Sosyalizmin derin bir bunalım içine girdiği bütün diğer topraklarda sosyalizmden kaçanlar hep aydınlar oldular. Sosyalizmin derin bir bunalım içine sokulduğu tüm ülkelerde, başta sovyetler birliği'nde, sosyalizmi reddedenler aydınlardır ve bu aydınların işçi bağları son derece sınırlıdır.

Vatslav Havel, artık hem ihanet eden aydınların sembolü ve hem de yüz karasıdır. Bir anafor akımın saman yığınlarının üstüne çıkardığı bu adamın Beyaz Saray'da Bush'un karşısında iki büklüm vaziyeti, heyecandan elinin terini pantolonuna sürerek Bush'un elinin temiz kalması için gösterdiği özen sosyalizmle hiçbir ilgisi olmayanların bile tiksintisini kazanmasına yetmiştir.

Havel, bir süprüntüdür ve kokuşmuş aydın kategorisinin en itici örneklerinden birisidir.

Sansasyonel dönem hızla geride kalınca sosyalist ülkelerde net bir tablo ortaya çıkmaya başlamış görünüyor. Tablonun bir yanı kesin bir başarısızlıktır. Sürekli devrimci bir tarihten kaynaklanan ve her an gelişen bir ideoloji yerine okşayarak ve mümkün ölçüde daha iyi maddi donatım sağlayarak aydınları sosyalizme bağlama politikası, çok büyük ölçüde iflas etmiştir. Emek-değer yasasının bireyci felsefesini emerek yetişen aydınlar, kapitalist sistemin ortaya çıkardığı metaların önemli bir bölümü ile burjuva boş zaman değerlendirme alışkanlıklarının tümünü kazandıktan sonra sırtlarını tümüyle marksizm-leninizme çevirerek kapitalist değerlerin hepsini istemeye başladılar. Sosyalizmin ihanetini sergiliyorlar.

Polonya'dan gelen bilgiler bile bu ihanetle bir paralellik göstermiyor. Batı'da ayrıntılı yayınlar solidarnoşt'un gösterildiği kadar güçlü olmadığını ve sürükleyici bir işçi desteğinden yoksun olduğunu göstermeye başladılar. Üstelik kapitalist restorasyon hükümetinin politikası tam bir başarısızlığa ve fiyaskoya doğru yol alıyor.

Sovyetler Birliği'nde durum çok daha açık görünüyor. Bütün kavga "uravnilevka" ilkesi etrafındadır. Sovyet işçi sınıfı, profesör Aganbegyan ve akademisyen Zaslavskaya'nın eşitliği bozucu önerilerine karşı çok şiddetli tepkiler gösteriyor. Pek saygın bir sovyet uzmanı olan profesör Davies, çok yakında yayımlanan bir incelemesinde, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin temel ilkelerini savunmak için ciddi işçi cephelerinin kurulduğunu haber veriyor. Davies, Garbaçov'un çevresinin ortaya attığı, hem geçerli sovyet modeline ve hem de Lenin ve Marx'ın öngörülerine ters projelerin mevcut sendikaların dışında kurulan işçi komitelerinin barajını henüz aşamadığını, sovyet basınının ciddi ve dikkatli bir incelemesine dayanarak, yazıyor.

Sosyalizm, aydınlarının ihanetini yaşıyor.

Bunu, daha genel tutarak sosyalizmin sosyalist insanı yaratmada başarısızlıklarla karşı karşıya geldiği biçimde ele almak gerekiyor. Bunun üzerinde mutlaka durulmalıdır.

Ancak, aydınların ihanetiyle somut bir görünüm alan sosyalist insanı yaratmada başarısızlık, diğer yandan, sosyalizmin işçi sınıfının düzeni olduğu tezine çok büyük bir kesinlik kazandırıyor. Sosyalist ülkelerin işçi sınıfları, partilerinin içlerinden çürümesine ve parti liderlerinin bir büyük moral çöküntüsüyle mücadele alanını terketmesine karşın, sosyalizme ve kazanımlarına bağlı olduklarını bütün örnekleriyle gösterebiliyorlar.

Aydınların ihaneti geneldir.

Bin dokuz yüz yetmiş yıllarında dünya kapitalizminin içine girdiği bunalım ve moral çöküntüsü ve bunun karşısında Brejniyef liderliğinde Sovyetler Birliği'nin enternasyonalist politika-

ya silahlı bir boyut kazandırması, Washington'u, sosyalizme karşı "İnsan Hakları" politikasını geliştirmeye zorladı. Kissinger tarafından geliştirilen bu politika, giderek bir aydın politikasına ve ihanet eden aydınların ödüllendirilmesine dönüştürüldü.

Türkiye, bunun dışında değildir. Eylülist darbenin zorunlu mesafeleri aşıldıktan sonra ve bunun da yardımıyla, Türkiye tarihinde ilk kez burjuvazi ile aydınlar arasında "organik" bağlar kurulmaya başlanmıştır. Tekeller, tekellere bağlı reklam şirketleri, büyük basın, devletin dışında ve devletten ayrı olarak çok büyük bir aydın istihdam örgütleri haline getirilmiştir.

Ayrışma hiçbir alanda aydınlar arasında olduğu kadar hızlı ve kesin değildir.

Artık "holding profesörleri" sözü eskimiştir. Artık tekel aydınları, tekel ressamları, tekel yazarları, tekel tiyatroculari ortaya çıkmıştır.

Artık, utanma ortadan kalkmıştır. Bilim ve sanat gibi başlangıçta sol çıkışlı dergiler, MHP'den transfer kültür bakanı Zeybek'ten yüz milyonlar alarak mafya reklam şirketi yöneticilerini jüri yapıp ödüller dağıtmaktadırlar. Kurtuluşçuların eliyle kurulan Bilar'ın Ankara'daki parazit yöneticileri devletin sanat politikasının yüz görümlüğü rolünü sıkılmadan üstlenebilmektedir. Bush'un elini ıslatmamak için heyecandan terleyen ellerini pantolonuna silen sözde devlet başkanı Vatslav Havel'in oyununu Dostlar Tiyatrosu sıkılmadan oynayabilmektedir.

İlericilik enternasyonaldir.

Gericilik enternasyonaldir.

İhanet eden aydınlar dünya gericiliğinin bir parçasıdır.

Fakat geçimleri iyileştikçe hesap günü yaklaşmaktadır.

Hesap günlerinde eski çamlardan bardak yapılmaktadır.

COŞKUN DOĞUM

Önemli olan gündemdir. Gündem bir inat işidir.

Sosyalizm, bir inattır. Sosyalizm önce düşüncede doğdu ve sonra pratiğe dönüştü. Şimdi pratikte zayıflaması pek önemli değildir: taze ve ileri bir doğum için gerekli oluyor.

Aydın Belgesi'yle Kürdistan devriminde atılım aynı tarihlidir. İki ayrı cepheden yürüyüş başlıyor. Ekin, daha sonra, Ekin-Bilar, 1 Mayıs 1987, öğrencilerin ve tutuklu yakınlarının açlık grevleri, sosyalist parti tartışmaları, PKK görüşmelerinin ülkeye ve kütleye taşınması, Abdullah Öcalan'ın ülkede konuşur duruma getirilmesi, insan hakları derneklerinin kurulması, hepsi hepsi gündeme egemen olma girişimleridir. Önemli olan gündemi tutmak ve önemli olan devrim ve sosyalizm yolunu açık tutabilmektir.

Yorucudur. Kan kaybı verir. Bunun ne demek olduğunu belki en çok PKK ve belki en çok Kurtuluş Hareketi bilecek durumdadır. Girişimlerin çoğunu yapanlar daha çok bilecek duruma gelenlerdir. PKK görüşlerini ilk defa Türkiye'de yayınlarken Toplumsal Kurtuluş, önemli bir parçasını kaybetmiştir. Kendisini devlete ihbar edenler çıkmıştır. Bunlar yapılanların yanlışlığından daha çok iliklerinde korkuyu duymuşlardır. Öcalan ile mülakat Toplumsal Kurtuluş'ta yeni bir kopuşa yol açmıştır. Devletin on yıl sonra da olsa bunun faturasını çıkaracağını hesaplayanlar, büyük bir panik içinde ayrılmışlardır. Ayrılanların yerini taze kuvvetler almıştır.

Sıçrama, tazelenmedir.

HEP açılımı yeni bir tazelenmedir. Korkutucudur.

PKK, gündemi tutabilmektedir. HEP, gündem olmak istemektedir.

Küba halkıyla dayanışma girişimi başlamıştır. Emperyalizm, Küba halkını hapsetmek istemektedir. Hapiste olana ses vermek gerekir. İlaç göndermek gerekir. Gıda maddesi ulaştırmak görevdir.

Özgür-Ekin kurulmuştur. Bölgeyi, bölgede doğumu, emperyalizmin yeni politikalarını karşılamayı amaçlamaktadır.

Kürt enstitüleri kurulmaktadır. Birden daha çok olacağı anlaşılmaktadır. Kürt hareketi, HEP içinde birlikte yaşamayı kısaca denedikten sonra ayrılma işareti vermektedir. Her kolunun bir enstitüsü olacağa benzemektedir.

Kurtuluş hareketi, yapılacak işleri göstermek durumundadır. Yapılmayan ve yapılması gereken işleri göstermek eğilimindedir.

Kürt halkının coşkulu yeniden doğumu büyük bir kazanımdır. Ancak tüm bölge halklarına yönelmek gereği hiç bir zaman gözlerden uzak tutulmamalıdır. Türkiye ve kürdistan devrimleri içiçe girmiştir. Bölge devriminin motoru olma durumundadır. Türkiye'nin emperyalist politikası bölgeyi her gün biraz daha genişletmektedir. Dünya devriminin kaldıracı olabilecek bir alan çıkmaktadır.

Tekeller düzeni insanı küçültüyor. Sürü yapıyor.

Büyük görevler insanı doğuruyor. İnsanın doğuşu hep coşkuludur.

Carmina burina, insanın doğuşunun şarkısıdır. Bu nedenle coşkuludur.

Guevara ise Arjantin doğumludur. Küba devriminin doğumunda ebelerden birisi olmuştur.

İnsanın doğumunda coşku vardır. Kürt insanının ve Kürdistan devrimi'nin doğumundaki coşkudan rahatsız olup Kürdistan devrimi'nden uzak kalmayı seçmek, korkaklıktır. Tüm devrim yolundan ayrılmadır.

Emperyalizme karşı savaşta iki yol vardır: "milli" olmak ve "sınıfi" olmak iki yol olmuştur ve dünyada ve Türkiye'de çok tartışılmıştır. Kürtler şimdi bu tartışmayı ayrılarak yeniden yapmak üzeredirler: milli olanlar, kendi varlıklılarıyla birleşme yollarını aramakta ve "hep kürt" olmak istemektedirler. "Sınıfi" olanlar hem daha radikal ve hem de yoksul kürtler ile Türkiye devrimcilerinin birliğini aramak istemektedirler: "Hep devrimci" bir yol izlemek konumundadırlar.

Böyle bir durumda daha büyük bir netlik ve daha büyük bir kolaylık, daha büyük bir davet istemek, tembelliktir ve korkaklık demek olmaktadır.

Yeni bir yılda bu bölgede olmak ve yaşamak, büyük bir sevinçtir. Yaşamanın yeniden doğuş olduğu bir dönem bu bölge içindir.

Belki de sovyet düzeninin yıkılması bu bölge insanları için bir talihtir. Belki de bir sınavdır.

Dünyada sosyalizmin yeniden doğuşunun şansı bu bölgededir.

Coşkun doğumu görmeyen, korkaktır.

Altıncı Kitap için Birinci Ek:

İNSAN TÜKENMEZ

Aydın denen insanların "sorumluluğu" özellikle kendileri tarafından yıllardır tartışılıyor. Bu aydın denen insanların bir farkları var mı ya da eskiden var mıydı?

Aydın üzerine çok güzel sorulardan birisiyle karşılaşıyorum. Doğrudur; aydın diğer insanlardan farklılıktır ve aydın, insanlarığın sorumluluğudur. Aydın, insanlığın birikmiş sorumluluğudur. Aydın, korkar, çekinir, hesap yapar, ancak sorumluluğundan kaçamaz.

Halide Edip Hanım; Türkiye'de Amerikalıların yetiştirdiği ilk insandır. Amerika'ya sonsuz güvenir. Kurtarıcı sayar. Çünkü ülkesinin kurtarılmasını ister. Savaşçı değildir. Teknokrattır. Ancak Amerika'dan kurtuluş umudu sönünce, onbaşı olur ve bir büyük savaşa katılır. Kurtardığı ülkeden sürülür. Ama ilk fırsatta yine döner.

Aydın tükenmez. Reha Hanım'ı alın. Bir sorumluluk duygusuyla barış derneği yöneticisi olur. Hiç ummadığı zamanda, yıllarca zindana atılır. Büyük bir onurla hapis yatar. Hapis yatmayı da sorumluluğu sayar. Sonra, üç buçuk yıllık Metris zindanını, hiçbir zaman ticarete çevirmez. Çekilir köşesine. Reha İsvan'ın bir daha aynı yaşamı yaşayacağından kuşku duymuyorum. Çünkü aydındır.

Öte yandan 2000'li yıllara girerken ideolojinin darma dağınık olduğu ve de elektronik dünya küçülürken artık bir taşıyıcı olarak aydına gerek kalmadığı savı ciddi biçimde taraftar buluyor.Siz buna katılıyor musunuz?

Hayır. Katılmıyorum. Yaşanan bir aydın türünden diğerine geçiştir. Ayrıca ideolojilerin kökünün kuruduğu düşüncesi de

benden uzaktır. İnsan ideolojisiz yapamaz ideoloji insan kütlesinin en yakını, yol göstericisidir. İdeoloji, insanın kütlesinin en büyük kolaylıklarından birisidir.

Bitkiler, suyu kesilince meyve verirler. Gecenin en karanlık olduğu nokta şafağa en yakın zamandır. Aydın kıraç toprağın bitkisidir. Böyle zamanlar, dünyanın tek yanlı dondurulduğu zamanlarda, entellektüelizm fışkırır. Soğuk Savaş, kütle hareketlerinin dar, ancak büyük bir aydın canlılığı dönemiydi. Şimdi Amerika'da bile yeni bir aydın hareketi başlıyor. Naom Chomsky türü aydınlar, hiç umulmadık sertlikle Bush'a saldırıyorlar.

Aydın niteliktir. Bir tek de kalsa, yenilenir ve devam eder. Bunu görüyorum.

Şu anda aydın denince, aklınıza gelen, Türkiye'de halen yaşamakta olan ilk üç isim kimlerdir?

Bu soruyu cevaplamakta çok güçlük çekeceğim. Çünkü dışarda bırakacaklarım çoktur. Türkiye aydın üretir. Yine de ben kendimi zorlayarak, bir dereceleme yapmadan çeşitli alandan üç aydın saymak durumundayım: Bilgesu Erenus, İsmail Beşikçi, Prof. Hüsnü Göksel.

Altıncı Kitap İçin İkinci Ek:

İNSANIN YÜKSELİŞİ İYİDİR

Değerli Kurul,

Bu davayla ilgili olarak benim anlamadığım noktalar var. Sorgum için bunları anlamam zorunludur.

I- Kardeşlik Kötü müdür?

"Öcalan Kardeşim" başlıklı bir yazımdan dolayı sanık olacağımı hiç düşünmedim. "Kardeşlik" kötü müdür?

Yazımın özü şudur: Her halk, ulus bilinç ve kimliğini kazanırken, bir "düşman ulus" buluyor ve yoksa yaratıyor. "Biz" Türkler, ulusal kimliğimizi yaratırken Elen ve Ermeni düşmanlığına önem verdik; Kurtuluş Savaşı'nı önemli ölçüde, Büyük Britanya'ya karşı bir hareket olmaktan çıkarıp, Elen ve Ermeni karşıtlığına oturtmaya çalıştık.

Uluslar, başka bir veya iki ulusu kötüleyerek, karalayarak, kendilerini tanımlıyorlar.

Yazdıklarımın özü budur: Kürtler'e gelince, sayısı bilinmeyecek kadar çok Kürt'ün, Kürdistan'ın birinci, Yavuz Zamanı, ikinci, Mahmut Zamanı, fetihleri sırasında, 1925 sonrası türkifikasyon sürecinde hayatlarını kaybettikleri biliniyor. Kürtler'in isyan ettikleri ileri sürülebilir; eğer ayrı iseler birlikte yaşamayı istemek kadar isyan etmek hakları olmalıdır. Dolayısıyla bu ölümlerin fetihlere karşı çıkmaları veya isyan etmeleri nedeniyle realize edildiği ve dolayısıyla haklı olduğu savunulamaz. Bu noktayı açıklıkla yazıyorum.

Ölmüşlerdir.

Söylediklerimin özü şudur: Kürt devrimcileri, bütün bu tarihsel gerçekliklere karşın, Türk düşmanlığı yaratmamaya çok büyük özen gösteriyorlar.

Kürtler, Türkler'i kötülemeden, karalamadan, kendilerini tanımlamaya çalışıyorlar. Bunu önemli buluyorum. Bir insan olarak, bir Türk olarak, bundan büyük bir keyif alıyorum.

Eğer Türk düşmanlığı yaratma yolunu seçseler işleri daha kolay olacaktır; bunu yapmıyorlar. Ben buna işaret ediyorum

II- Rönesans Kötü müdür?

Aslında "rönesans" sözcüğünü, ben, çok sevmem; içinde bir eskilik buluyorum. Fransızca "renaisance" tam anlamıyla yeniden doğuş demek oluyor; eskiye bir özlemi içeriyor. Sözcüğün tarihsel ve sosyolojik bir kavram olarak kullanılışında, Avrupa'nın Orta Çağ'ın barbarlık ve parçalılığından kurtularak, eski Atina ve Roma ekinine ve yaşam biçimine dönüşü anlatılmak isteniyor.

Böyle olmakla birlikte bir "canlanma" ve bir "diriliş" anlamı var.

Kürtler, diriliyorlar ve canlanıyorlar; ben bunu seviyorum. Kim canlanırsa, seviniyorum; yıllardır birlikte olduğum kardeşlerim canlanırsa daha çok seviniyorum.

"Kürt silahlı rönesansı"; canlanmaları silahlı olmuştur. Şiddetli olmuştur. Silahsız olamamıştır. Şiddetsiz olamamıştır.

Kimse kimsenin ölmesini istemez.

Şiddetle olduğu için benim rönesansı görmemem mümkün değildir.

Kürtler, rönesanslarını silahla yapmak zorunda kaldılarsa bu ne rönesansın ne de benim suçumdur.

III- İnsanın Yükselişi Kötü müdür?

Yeniden doğuştan daha çok benim sevdiğim, yükseliştir.

İnsana, hep yükseliş yakışır.

Savcılar ve belki de yargı kurulları, Kürt hareketliliğinde belki de hep suç görüyorlar.

Benim işim suç görmek değildir.

Ben Kürt hareketliliğinde hep yükseliş görüyorum.

Sorun şudur: Hep yükselen insan isteniyor mu, istenmiyor mu?

Dava şudur: Hep yükselen insanın düzeni olacak mı, olmayacak mı?

Şimdi bu hareketliliğin sonunda, eğer Kürtler ile Türkler ve diğer halklar ve uluslar, bir büyük birlik içinde ve özgürce bir arada yaşayacaksa, bu birlik içinde Kürtler "hege beğim" diyen türden mi olacaklar, yoksa yükselmiş ve hep yükselen, şarkısını söyleyen, dansını yapan, tarihini araştıran, kendisini geliştiren, onurlu, kafası boynu üzerinde dik, hep yükseklere bakan türden mi olacaktır?

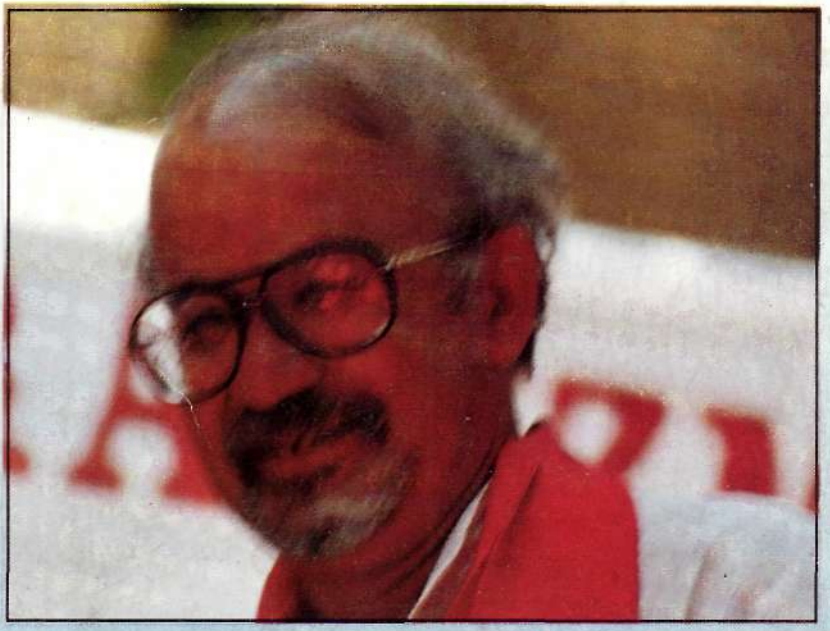

Fotoğraf: Nurettin Kurtuluş, Dikili 1991

"Emperyalist Türkiye" derken, çok korktum. Bilimden kopmamak için korktum; bir ayrım olduğunu biliyordum.

Bugün bunu daha önce söylediklerini iddia edenlerin çok olduğunu duyuyorum. Buna çok seviniyorum. Bir yazar, söylediklerinin daha önce ve daha sonra telaffuz ettiğini söyleyerek sahip çıkanlara ve bunların çokluğuna sevinmek durumundadır.

Devrim de bilim de kollektiftir.

Ben yine de bilimsel düşüncenin gelişmesi için benim çalışmamın hem Hobson ve hem de Buharin-Lenin emperyalizm teorisinden ayrılık noktaları üzerinde durulmasını diliyorum.

Bu çalışmamın, Sovyet düzeninin çöküşünden sonra pek çok emperyalist hevesin hedefi olan Orta Asya'da da incelenmesini, okunmasını, istiyorum.